

ARKIVEXEMPLAR

1993-03

Dnr
-01

Avd

Grupp

Mål

6-211

P 2 En L

Maria Tisell

Östra Vallg. 51/615

223 61 Lund

Pol

Tack för Ditt brev av den 11 januari. För närvarande har vi tyvärr inte tid att besvara Din frågor angående Raoul Wallenberg, men vi hoppas återkomma vid ett senare tillfälle.

Med vänlig hälsning

Susanna Rabow

Departementssekreterare

Ifylles av postexp

Avsänt med

☐

sv kurir

☐

utl kurir

☐

luftpost

☒

vanlig post

Avsändn datum

Sign

1993-03-01

OT

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handläggare: Depr H Magnusson

Dnr	Avd	Grupp	Mål
1993-03-02			P 2 E ⁵

(P.2)

Ambassadören
Martin Hallqvist
Ambassaden KIEV

Wallenbergvittne

(1 bilaga)

Broder,

Med denna kurir får Du en redovisning av Lundviks utfrågning av vittnet Sjinkarenko. Därmed slipper Du själv höra henne men inget hindrar naturligtvis att Du också kontaktar henne för att göra Dig en bedömning.

Jag vore dock tacksam om ambassaden kunde översätta bifogade intyg (?) om Sjinkarenkos lägervistelse (?).

Hans Magnusson

Ifylles av postexp

Avsant med				Avsändn datum	Sign
☒ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post	130304	

Згідно вироку вона засуджена за те, що, знаходячись на тимчасово окупованій німецької території в с. Колотині Лемківської області, в серпні 1942 року, видавши себе за німкеню і нацистським шпигелю Еріком, поступила на службу в німецьку військову частину, де працювала в обслузі до березня 1943 року. В цьому ж місяці вона перейшла на службу в німецькі національні органи, де до липня 1943 року працювала телефоністкою на комунікаторі для повітряної "СС" "Молотівка", в лоні секретним працівником німецької військової компанії, яка працювала щодо війни діяло проти радянських громадян.

В травні 1944 року добровільно виїхала до Німеччини, прийняла від німців відомство і перебувала в еміграції з метою вступу до рейхсвермаху.

Повернувшись в Радянський Союз і проживаючи в м. Одеса встановила в 1945 році зв'язок з військовополоненими булиши офіцером німецьких військ "СС" Гунтером, якому надавала матеріальну допомогу на низькі листи, виконуючи в них функції Німеччини.

В судовому засіданні Шинкаренко-Нап Н.П. визнає свою вину в пред'явленому їй звинуваченні і показує, що вона дійсно в 1942-1944 роках служила в німецьких військових частинах на різних посадах, в травні 1944 року добровільно виїхала до Німеччини, де під надуванням германським шпигелю Еріком прийняла німецьке підданство, а повернувшись в Радянський Союз, встановила зв'язок з військово-полоненими, булиши офіцером німецької армії Гунтером, якому надавала матеріальну допомогу та писала листи, в яких викликала багаторазову німецьку та висловлювала сумнів в верою можливості знову коли-небудь покласти руки /н.с. 148-153/.

Після визнання своєї вини самою засудженою, вона її в зрадні батьківщини доведена матеріальними свідками, кваліфікація злочину в цій частині звинувачення за ст. 34-10 ч. 1 УКР дана вірно.

Що стосується звинувачення засудженої Шинкаренко-Нап Н.П. в контрреволюційній пропаганді і агітації за ст. 34-10 ч. 1 УКР, то це звинувачення з вироку виключено як невинно. З матеріалів справи видно, що звинувачення за ст. 34-10 ч. 1 УКР ґрунтується виключно на засудженні з військовополоненими німецьким шпигелю Гунтером, але ці дії не несуть ознак злочину, передбаченого ст. 34-10 ч. 1 УКР.

Згідно вироку та ухвали в цій частині підлягають скасуюванню.

Виходячи з наведеного та керуючись ст.ст.303, 304
КПК УРСР, провадіння.-

п о с т а н о в и л а:

Протест н.о.прокурора Київської області відповісти.

Висок військового трибуналу військ Київської області
від 8 грудня 1951 року та ухва у військового трибуналу військ
Київської області від 23 грудня 1951 року в частині
наказання Шинкаренка-дід Наталія Ізидоровича на ч.1 ст.34-10
КК УРСР скасувати, а справу передати на чийсь частині
захисту. В останній частині цієї висок не ухвалу залишити без
зміни.

Головуючий

В.А.Мечниково

Вірно: суддя обслуговує

Г.С.Міщенко

В.Григор'єв

SVERIGES AMBASSAD

MOSKVA

1993-03-03

Pol 1:1/Magnusson/aca

1993-03-15

Delges:

Kabs

SB/Hafström

Magnusson, Pol 1:1

L Olson, Pol 1:1

G von Dardel

C Persson

Amb Hallquist, Kiev

Wallenbergföreningen

Departementsrådet

Hans Magnusson

Utrikesdepartementet

INKOM UD		
1993 -03- 05		
AVD	GR.	MÅL
1	2	Ed

Wallenbergartikel i Novoje Vremja

hbr Lyrvall-Magnusson 920224

(1 bil)

73

Broder,

Insänds som utlovat Vadim Birsteins läsvärda artikel i Novoje Vremja Nr.1/93 i ambassadens översättning.

Björn Lyrvall

Ambassadens översättning

Förhören i Lubjanka

Raoul Wallenberg levde inte fram till skådeprocessen

Vadim Birsjtejn

Flertalet av Wallenbergs och Langfelders cellkamrater i Lubjanka kallades i tur och ordning till förhör kvällen den 22 juli 1947. Syftet med detta var tvåfaldigt: att klarlägga vad cellkamraterna visste om Wallenberg och att förbjuda att man nämnde hans namn. Med hjälp av arkivdokument har man lyckats att rekonstruera förhørsförloppet minut för minut.

Lubjankafängelset. Till förhör kallas E. Huber, f.d. tysk underrättelseman, Langfelders cellkamrat. Närvarande är chefen för Sovjetunionens statssäkerhetsministeriums /MGB:s/ tredje huvudstyrelses fjärde avdelning (dvs kontraspionaget) översten S.N. Kartasjov och, att döma av Hubers beskrivning, statssäkerhetsministern själv V.S. Abakumov. Förhørsledarnas höga rang visar på Wallenbergärendets vikt.

Lefortovo. Följande personer kallas till chefen för Sovjetunionens statssäkerhetsministeriums tredje huvudstyrelses fjärde avdelning Major A.N. Kuzmisjin:

G. Richter, f.d. polisattaché vid tyska ambassaden i Budapest, medarbetare i SD, Sturmbahnführer i SS, och representant för A. Eichmann med ansvar för

*Upplysning
Richter*

förintelsen av judar i Rumänien. Han befann sig i den cell där Wallenberg placerades den 6 februari 1945. Wallenberg var med honom (och med Schlitter-Schauer, som samarbetade med förhørsledarna) under två månader.

V. Rodde, Richers cellkamrat direkt efter Wallenberg.

E. Pelkonen, finsk soldat, cellkamrat med Langfelder.

H. Kitschman, f.d. tysk militärattaché i Finland och Sverige, cellkamrat med Langfelder.

E. Kraft, f.d. konteramiral, cellkamrat med Langfelder.

R. Stagel, f.d. chef för "Sonderstab Stagel" under högsta ledningen för Tysklands väpnade styrkor, f.d. militär kommandant i Rom och Warszawa, general, cellkamrat med Langfelder.

Det finns uppgifter om att Langfelder kallades som den siste, när det redan blivit den 23 juli.

Förhöret den 22-23 juli hade uppenbart förberetts i förväg. Huber var vid denna tid redan dömd och befann sig i Ivdellag. Den 26 april sändes han till Moskva, dit han anlände den 2 maj. Redan efter två dagar förhördes han av förhørsledaren D. Kopeljanskij. Samtidigt fördes, troligen av misstag, en namne till Richter till Moskva från samma läger.

Alla som förhördes denna natt placerades för lång tid i ensamceller. Pelkonen försökte begå självmord. Huber i sin tur förhördes ytterligare en gång i augusti av Kopeljanskij, och sedan, i februari 1948, av förhørsledaren B. Solovov.

Vad var det som cellkamraterna, och de som satt i Lefortovofängelsets celler och som Wallenberg hade knackningskontakt med, visste om Wallenberg?

Brevet till Stalin

Enligt vad Richter minns kallades Wallenberg i början av februari 1945 till förhör två dagar efter ankomsten till fängelset. Förhørsledaren sade bl a: "vi känner väl till Er. Ni tillhör en berömd känd kapitalistfamilj". Wallenberg anklagades för spioneri. Förhöret pågick 1-1,5 timmar.

Richter berättar vidare: "I början av februari skrev Wallenberg ett brev adresserat till fängelsechefen, i vilket han protesterade mot sättet han blev behandlad på och att han blivit arresterad. Wallenberg hänvisade också till sin diplomatiska status och krävde att få komma i förbindelse med svenska ambassaden i Moskva. Han lämnade brevet till jourhavande vakten på första våningen".

J. Loida, som under två månader befann sig i cell nr 140 tillsammans med Wallenberg och hans kommande långvarige cellkamrat W. Roedel (f.d. ambassadörsadjutant och chef för informationsavdelningen vid den tyska ambassaden i Bukarest, brigadeführer i SA), minns: "Svensken (Loida nämnde aldrig Wallenbergs namn. V.B)... i cellen sa, att ryssarna inte hade någon grund för att arrestera honom. Han hade representerat ryska intressen i Budapest. Men ryssarna trodde honom inte. Förhørsledaren sade att han var en rik svensk kapitalist, och en sådan person kommer inte att göra något för ryssarna".

"Ryskt tema" i Wallenbergfallet? Men på svenska ambassaden i Budapest var det ju G. Grossheim-Krysko (Thomsen) som förestod den ryska sektorn. Misstag? Den f.d. fången, den tyske diplomaten G. Starke drog sig till minnes E. Hilles berättelse (Langfelders cellkamrat): "Eftersom Sverige representerade de ryska intressena i Ungern var Wallenbergs uppgift bland annat att skydda ryska medborgare i Ungern. När striderna började i Ungern och ryssarna hade kommit fram till Budapest, reste Wallenberg och hans chaufför för att möta ryssarna. Han presenterade sig för arméledningen och underströk särskilt att det i Budapest fanns ryska medborgare under beskydd av den svenska ambassaden, vilka befann sig i ett särskilt kvarter. Enligt chauffören var detta syftet med deras resa. Ryssarna förstod emellertid inte detta och arresterade Wallenberg och hans chaufför".

På sommaren 1946 försökte Wallenberg skriva till Stalin. Ytterligare en f.d. tysk diplomat, W. Rensinhof, som haft knackningskontakt med Wallenberg, berättar att Wallenberg i brevet hänvisade till sin diplomatiska status och krävde ett förhör. Vidare bad Wallenberg att få möjlighet att kontakta svenska ambassaden. Brevet skrevs på franska. "Efter ett tag fick Wallenberg en bekräftelse på att brevet överlämnats till adressaten".

Var kan detta brev befinna sig nu? Har det bevarats?

I juli följde ett långt förhör, och det verkar som att man arrangerade en konfrontation mellan Wallenberg och Langfelder.

Efter en tid ägde ännu ett förhör rum, vid vilket Wallenberg frågade förhørsledaren vad som skulle hända

med honom. Förhørsledaren sade, att det i mars i Moskva skulle äga rum en "konferens, vid vilken fångarnas öde skall avgöras" (W. Bergemann, f.d. medarbetare vid den tyska ambassaden i Bukarest). Det är fortfarande oklart vad som egentligen skulle ske i mars.

Enligt B. Rensinhof kallades Wallenberg slutligen ännu en gång till förhör kort före Wallenbergs och Roedels överföring från Lefortovo till Lubjanka i slutet av februari - början av mars 1947. Han lämnade följande "knackningsrapport" om detta: "inspektören informerade honom om att fallet var absolut klart, det var politiskt. Det bästa beviset på Wallenbergs skuld var att svenska ambassaden i Moskva och svenska regeringen inte hade företagit sig något (detta var lögn.- V.B.). Wallenberg begärde att få möjlighet att komma i direkt kontakt med ambassaden eller med Röda korsets representation eller åtminstone skriva till dem. Förhørsledaren avslog begäran med orden: "Om svenska regeringen hade varit intresserad av er, så hade den för länge sedan kontaktat er".

Allt som allt kallades Wallenberg fem gånger till förhör under perioden februari 1945 till mars 1947.

Langfelders f.d. cellkamrater mindes senare, att anklagelse för spioneri framställdes såväl mot honom som mot Wallenberg. Amiral E. Krafft, som avled i Vladimirfängelset den 27 juli 1954, sade till Pelkonen 1946, att förhørsledarna hade försökt bevisa, att Langfelder var spion åt de allierade.

Chefsförhørsledaren hade hävdat att Wallenberg inte var diplomat utan "sändebud för kontakt med judiska organisationer" i Budapest.

Wallenberg och Langfelder anklagades alltså för spioneri för de allierades räkning. Något tidigare, i Budapest, hade ytterligare en anklagelse kommit upp vid utfrågning av andra tillfälligt arresterade medarbetare vid den svenska ambassaden: hjälp åt tyskarna. Även kontakter med judiska organisationer var något som lades till last. Det man tänkte på var antagligen att pengar för Wallenbergs humanitära arbete hade tillhandahållits av den lilla amerikanska välgörenhetsorganisationen "Joint". Pengarna hade förts över till en Stockholmsbank som tillhörde Jacob och Marcus Wallenberg till "Raoul Wallenbergs specialkonto". Vidare överfördes pengarna till "Joints" schweiziske representant S. Meier, som därifrån skickade dem via olika människor i ungerska pengo. 10.000 svenska kronor som Wallenberg inte hade använt återfördes till "Joint" efter krigets slut.

Namnet skall inte nämnas...

Några som "inte omfattades" av förhöret den 22-23 juli 1947 var Langfelders två cellkamrater E. Hille (som senare i frihet gav huvudvittnesmålen om Wallenbergs och Langfelders vistelse i fångenskap) och Loida (som i en Lubjankacell satt först med Langfelder och sedan med Wallenberg). Jag citerar ur dokument nr 3/78258 ur Hilles fängelseakt, daterat den 10 oktober 1947:

"Enligt instruktion från vice statssäkerhetsminister k. Selivan^{ov}skij har vi från Sovjetunionens inrikesministeriums läger kallat krigsfångarna från f.d. tyska armén Ergard Hille och Hans Loida, som kommer att föras till MGB:s inre fängelse. Jag anhåller om att de nämnda krigsfångarna vid ankomsten tas emot på arresterademottagningen och att jag underrättas. Chefen för fjärde avdelningen i tredje

huvudstyrelsen för kontraunderrättelsetjänst i MGB överste Kartasjov". På dokumentet finns följande anteckningar: "Loida ankom 16/1-48 och avreste till Lefortovofängelset". Hille anlände den 31 januari 1948. Samma dag är en annan instruktion daterad från Kartasjov till cheferna för Lubjankafängelset och Lefortovofängelset: "Jag anhåller om att den till arresterademottagningen förde krigsfången Hille sänds till Sovjetunionens MGB:s Lefortovofängelse, där han skall placeras i cell nr 92 hos Pelkonen och erhålla krigsfångematranson".

Det som väntade Hille och Loida var förhör och förbud att nämna Wallenbergs namn. Loida försä sig om detta till sin påföljande cellkamrat G. Hofstetter.

I augusti-september 1947 kallades de till förhör hos Kopeljanskij, som hade befunnit sig i ensamcell sedan juli: Huber, Stagel, Kitschman.

Nästa förhørs-"runda" skedde i februari 1948: Huber, Stagel, Kitschman (alla förhörs av förhørsledaren Solovov), och chefen för sektionen för sovjetiska intressen vid den svenska ambassaden i Budapest Grossheim-Krysko (förhørsledare Asinkritov). MGB-medarbetarna organiserar uppenbarligen något som har att göra med Wallenberg eller Ungern: det enda som förenar dessa fångar, är ju att de varit cellkamrater med Wallenberg och Langfelder, och Grossheim-Krysko kände Wallenberg i Budapest och hade arbetat med honom på ambassaden.

Cellkamraternas öde

En ny "omgång" förhör med Wallenbergs och Langfelders cellkamrater inleddes i mars 1950, när man började

förbereda krigsfångeakter för att de skulle behandlas av ett Särskilt möte. I mars-april kallar förhørsledaren Solovov (nu har han blivit biträdande sektionschef i utredningsavdelningen i Sovjetunionens MGB:s andra huvudstyrelse) Huber, Pelkonen, Hille och Kitschman till förhör.

Särskilt intensivt förhörde Solovov Hille; den sistnämnde blev så utmattad under förhören att Butyrkifängelsets sjukavdelnings läkare fick lov att undersöka honom. Samme Boris Alexejevitj Solovov skrev under det dokument som sände Pelkonen, Hille, Kitschman och Stagel till Vladimirfängelset. Solovovs underskrift finns också i Grossheim-Kryskos dokument, daterade 1951.

Pelkonens, Loidas och Hilles akter behandlades av ett Särskilt möte i Sovjetunionens MGB under en dag, den 14 april 1951. Domen var av standardtyp: "Skall inspärras i fängelse för en period av 25 år". För var och en av de dömda står det: "Skall placeras i ensamcell med sträng isolering". Under färden till fängelset skulle alla tre vara isolerade från varandra.

Huber döms senare, den 28 april 1951. I hans dokument står det: "Skall placeras i ensamcell, med sträng isolering, främst från fångarna Hans Loida, född 1910, Ero Danilovitj Pelkonen, född 1922, och Paul-Ergard Hille, född 1913".

Richter sänds till Vladimirfängelset först den 18 mars 1952. Hos honom står det: "Skall placeras under sträng isolering och hindras meddela sig med andra fångar och korrespondera".

"Sovjetlag" i Vladimirfängelset

Under en tid befann sig verkligen alla f.d. cellkamrater till Wallenberg och Langfelder i ensamhet i fångenskap. Förhållandena i fängelset var sådana att Hille skrev följande ansökan till fängelsechefen Zjuravljev: "Och om det existerar en avsikt att försätta ha kvar mig under nuvarande förhållanden i det oändliga, så ber jag, att jag skall arkebuseras. Jag vet, att Sovjetlagen ej känner dödsstraff, men jag ber i sådant fall att man skall göra ett undantag för mig...".

Efter några månader ändrar sig situationen: Hille placeras hos Pelkonen, Richter sitter med Kitschman, och Loida med Hofstetter. Bara Huber placeras hos den vansinnige mexikanske kommunisten Vadillo, som har befunnit sig i sovjetiska läger och fängelser sedan 30-talet. Någon tycks uppmärksamt agera så att informationen om Wallenberg inte skall komma utanför den krets som ändå kände till honom: Vadillo, som förlorat förståndet, räknades förstås inte. Först i juli 1954 kommer en order att placera fångarna i allmänna celler, där det finns 10-13 personer vardera. Sedan repatrieras alla överlevande till Tyskland.

Det är amerikanernas fel

1959 fick FBI följande information från en ungersk emigrant: "i början av 1952 inledde sovjetiska medarbetare en intensiv förföljelsekampanj mot judar. Alla judar avskedades från viktiga poster i Budapest och i februari 1952 arresterade ungefär 500 judar av den ungerska säkerhetstjänsten. Källan (till informationen) förmodar, att de sovjetiska

förhørsledarna ville bevisa, att Wallenberg var amerikansk spion och att amerikanerna är ansvariga för hans försvinnande".

Denna berättelse är inte den enda. En mer utvecklad version gavs 1987 av den engelska tidskriften Foreign Report: "Före Stalins död i mars 1953 tvingades hundratals människor att "erkänna" av förhørsledare under ledning av överste N. Abrasimov, en hög sovjetisk "rådgivare" i ungerska hemliga polisen. Informationskällan, som på den tiden innehade en hög post i ungerska säkerhetstjänsten, citerade Abrasimov: "För oss och för er är det viktigaste att få adekvata bevis, som är styrkta av vittnesmål, på att Raoul Wallenberg var amerikansk agent". En mängd sådana "vittnesmål" erhöles. I dem sades det, att Wallenberg verkligen bara ville rädda inflytelserika judar, som skulle kunna tjänstgöra (i framtiden) som agenter för det "kapitalistiska väst"...

På grund av Stalins död blev processen inte av. En ny kommission av statssäkerhetsmedarbetare anlände från Moskva och började fråga ut de människor som lämnat "vittnesmål", för att reda ut vad överste Abrasimov och hans team hade sysslat med.

Var Wallenberg i livet medan det pågick förberedelser för en skådeprocess mot honom? Eller var syftet med den planerade processen att demonstrera att hans arrestering och död var amerikanernas fel? Än så länge kan man bara gissa.

/Novoje Vremja nr 1 1993/

1992-03-03

P2Eu¹

(PCL)

Ex till:

Caroline Dickson, A2/BUD

uppgifter

ae
4

Kostnader Raoul Wallenberg-utredningen
(Meddelande 1992-02-23)

1. Resor

a) Ett arbetsgruppssammanträde förutses äga rum i Moskva, dock tidigast i slutet av mars. Till det kan man räkna med tre deltagare från svensk sida, dvs von Dardel, Geneve, Carl Persson och Hallqvist, Stockholm.

Om det blir något ytterligare inom detta budgetår är svårt att uttala sig om för dagen. Det beror på resultatet av nästa möte.

b) Kriminalteknikerna Berzell och Ångström från Statens Kriminaltekniska Laboratorium, som besökte Moskva i augusti 1990 skulle ha gjort ett andra besök där i oktober samma år. Det blev emellertid uppskjutet och ägde i stället rum i december 1991. Se närslutna PM 1990-09-26 samt räkning från SKL 92-01-31. Bör specificerad reseräkning begäras ?

2. Översättningar

Två översättningar har beställts via translatorsektionen av Bengt Eriksson, Göteborg. Räkningar närslutes.

Det kan tilläggas att vi lyckats få översätta en stor kvantitet dokument utan kostnad för UD av rikspolisstyrelsens tolkar. Där har vi sparat in åtskilliga tusen kronor !

Mera ~~preciserade~~ uppgifter har jag svårt att ge idag.

M Hallqvist
Martin Hallqvist

UTRIKESDEPARTEMENTET
Utrikesministerns kansli
Handläggare: Annika Söder

PROMEMORIA

1990-09-26

Heide, A 2 Bud

Ex till:
Ch pol I
Hallqvist, pol I

Kostnader för Statens Kriminaltekniska Laboratoriums
undersökning av Smoltsovdokumentet (Wallenbergärendet)

(PM Söder 1990-08-20)

Rolf Berzell och Nils Ångström, SKL, har slutfört första delen av sin undersökning av Smoltsovdokumentet enligt åberopade PM.

Den andra delen, som omfattar materialundersökning på plats i Moskva, kommer att äga rum den 8-12 oktober.

Rese-, hotell och traktamentskostnader för Berzell och Ångström skall belasta utrikesministerns anslag A 7 Utredningar mm , konto nr 5500-4, kostnadsställe 44218-6.

Annika Söder

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1)
Leif Ringquist/ag

PROMEMORIA

1990-08-20

Ex till:

Ch Pol 1
Hallqvist, Pol 1
Moberg A 2/BUD
Bergman, A 2/Kam
Jahr, A 3/RFL
UD-resebyrån
Amb Moskva (u nr)
Berzell, SKL
Ångström, SKL
Söder, UMK

Kostnader för Statens Kriminaltekniska Laboratoriums
(SKL) undersökning av Smoltsovdokumentet (Wallenberg-
ärendet)

Rolf Berzell och Nils Ångström, SKL, kommer under
tiden 21--26 augusti 1990 befinna sig i Moskva för
undersökning av det s k Smoltsovdokumentet.

Rese-, hotell- samt traktamentskostnader för Berzell
och Ångström skall belasta departementets anslag
A 7-utredningar mm, konto nr 5500-4, kostnadsställe
44218-6.

Annika Söder

Datum

STATENS KRIMINALTEKN. LAB.

581 01 LINKÖPING

Handläggare

BIRGITTA KJELLGREN

Telefonnummer

013/ 241400

Likvid senast

92-02-29

Vid likvid efter detta datum debiteras ~~dröjsmålsränta~~
enligt räntelagen.

Räkningssmottagare

HALLOVIST MARTIN

UTRIKESDEPARTEMENT POL 1

BOX 16121

103 23 STOCKHOLM

Personnummer/Organisationsnummer

000000-0000

1003-090382

Specifikation	Kvantitet/Enhet	A-pris	Belopp
DATUM 92-01-20 KOSTNADER SOM SKL HAR HAFT I SAMBAND MED ROLF BERZELL OCH NILS ÅNGSTRÖMS RESA TILL MOSKVA I DECEMBER 1991 RESEKOSTNADER TRAKTAMENTEN O RESTIDSTILLÄGG			1,136.00 6,368.00
Följligt beslut av rikspolisstyrelsen överlämnas polisverkets öroningar till Handeis & Juristinkasso AB för bevakning och			Summa 7,504.00

Såligt beslut av rikspolisstyrelsen överlämnas polisverkets
 förslag till Handeis & Juristinkasso AB för bevakning och
 redovisning.

Posturo 950702-1

Vid betalning på annat sätt än med bifogat inbetalningskort skall räk-
ningsnummer anges.

53124
POSTGIROT SVERIGE

Före kontant inbetalning eller girering skall inbetalningskortet avskiljas.

42863

INBETALNING / GIRERING C

Till postgirokonto nr
950702-1

	Avgift
1.000	1.000
2.000	2.000
3.000	3.000
4.000	4.000
5.000	5.000
6.000	6.000
7.000	7.000
8.000	8.000
9.000	9.000
10.000	10.000
11.000	11.000
12.000	12.000
13.000	13.000
14.000	14.000
15.000	15.000
16.000	16.000
17.000	17.000
18.000	18.000
19.000	19.000
20.000	20.000
21.000	21.000
22.000	22.000
23.000	23.000
24.000	24.000
25.000	25.000
26.000	26.000
27.000	27.000
28.000	28.000
29.000	29.000
30.000	30.000
31.000	31.000
32.000	32.000
33.000	33.000
34.000	34.000
35.000	35.000
36.000	36.000
37.000	37.000
38.000	38.000
39.000	39.000
40.000	40.000
41.000	41.000
42.000	42.000
43.000	43.000
44.000	44.000
45.000	45.000
46.000	46.000
47.000	47.000
48.000	48.000
49.000	49.000
50.000	50.000
51.000	51.000
52.000	52.000
53.000	53.000
54.000	54.000
55.000	55.000
56.000	56.000
57.000	57.000
58.000	58.000
59.000	59.000
60.000	60.000
61.000	61.000
62.000	62.000
63.000	63.000
64.000	64.000
65.000	65.000
66.000	66.000
67.000	67.000
68.000	68.000
69.000	69.000
70.000	70.000
71.000	71.000
72.000	72.000
73.000	73.000
74.000	74.000
75.000	75.000
76.000	76.000
77.000	77.000
78.000	78.000
79.000	79.000
80.000	80.000
81.000	81.000
82.000	82.000
83.000	83.000
84.000	84.000
85.000	85.000
86.000	86.000
87.000	87.000
88.000	88.000
89.000	89.000
90.000	90.000
91.000	91.000
92.000	92.000
93.000	93.000
94.000	94.000
95.000	95.000
96.000	96.000
97.000	97.000
98.000	98.000
99.000	99.000
100.000	100.000

Betalningsmottagare (endast namn)

RIKSPOLISSTYRELSEN

Avsändare namn och adress)

40006- 2542-265918

PKS: OCR:Kud 1
PKM: 1 • Konto • Avg • Bal •
Kassastämpe!

7,504.00**

Meddelande till betalningsmottagaren kan inte lämnas på denna blankett

Eget kontor vid girering

I FÄLTET NEDAN FÅR ANTECKNINGAR INTE
GORAS - RESERVERAT FÖR POSTGIROT

Belopp (far inte ändras)	
Svenska kronor	öre

I FÄLTET NEDAN FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS
- RESERVERAT FÖR POSTGIROT

Al. 2021.04 OSE Tillst nr 10:4 EPS

#

012659180400060000254242 #

7504 00

4 >

9507021

14#

Kund:
Utrikesdepartementet
STOCKHOLM

RÄKNING

Nr: 60/91
Datum: 1991-12-12
Er ref: Hallqvist/pol 1

Specifikation:
Översättning från ryska till svenska av text i Wallen-
bergsärendet enligt beställning per telefax 1991-12-10,

475 ord a 2:20

1 045:-

Moms 25% (reg. nr 14 490304-7357-01)

261:25

Summa att betala: 1 306 kronor.

Bengt Eriksson
F:a Ryska Ord
Stabbegatan 95
416 80 GÖTEBORG
tel. 031/21 11 18, 21 35 38

Bankgironr: 747-5619
Org.nr: 490304-7357

1/2 92
Svenstus M. K. -

Kund:
Utrikesdepartementet
STOCKHOLM

RÄKNING

Nr: 1/92
Datum: 1992-01-13
Er ref: Hallqvist/pol 1

Specifikation:
Översättning från ryska till svenska av dokument i Wallen-
bergärendet enligt beställning per telefax 1991-12-19,

950 ord à 2:20

2 090:-

Moms 25% (reg. nr 14 490304-7357-01)

522:50

Summa att betala: 2 613 kronor.

Bengt Eriksson
F:ö Ryska Ord
Stabbegatan 95
416 80 GÖTEBORG
tel. 031/21 11 18, 21 35 38

Bankgironr: 747-5619

Org.nr: 490304-7357

1/3-92
adress
M. Hallqvist

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten
Kr Hallqvist/EL

PROMEMORIA
1990-09-21

Ex t Annika Söder

PM

Fortsatt undersökning Smoltsov-dokumentet
(2 bil)

./. Rolf Berzell och Nils Ångström från Statens Kriminaltekniska Laboratorium har överlämnat reserapport samt delrapport över sina undersökningar hittills i Moskva 21 - 26 augusti. Som framgår har handstilsundersökningen gjorts. Undersökning av materialet, d v s papper och bläck, återstår. Berzell och Ångström önskar slutföra undersökningen i Moskva 8 - 12 oktober. Kabinettssekreteraren är införstådd med detta.

./. Jag får anhänga om att resekostnaderna belastar UD:s anslag liksom vid den tidigare resan. Se bifogade PM 1990-08-20.

Martin Hallqvist

Martin Hallqvist

Datum
1990-09-07

Utrikesdepartementet
Pol 1
Att: Kanslirådet Martin Hallqvist
Box 16121
103 23 Stockholm

M.F. UTRIKES DEPT.		
D. No 250/103		
1990-09-07		
AVD	CR	EU
P	2	Eu

Ex till:
Amb Moskva u nr

RESERAPPORT

EXP 900018 W

På utrikesdepartementets uppdrag har undertecknade under tiden 22-26 augusti besökt "The National Forensic Research Institute of the USSR Ministry of Justice" (VNIISE) i Moskva för att undersöka vissa handlingar i kriminaltekniskt avseende i förening med Wallenbergaffären. Uppdraget bestod

dels av en jämförande handstilsundersökning av den s k Smoltsov-rapporten för att om möjligt utröna om denna skrivits av Smoltsov själv eller ej,

dels en åldersbedömning av denna för att om möjligt utröna om den kan härröra från den tidpunkt som anges av dateringen på densamma, samt

dels en motsvarande undersökning av ett registerkort från det fängelse där Wallenberg först placerades.

Det betonades från UD:s sida att det var fråga om en preliminär granskning. Under den korta tid som stått till buds har egentligen endast den första undersökningen någorlunda fullständigt kunnat genomföras. Resultatet av handstilsundersökningen kommer att redovisas ihop med övriga delar av undersökningen. Utlåtandet kommer att baseras dels på minnesanteckningar och minnesbilder, dels på fotografiska kopior. För att kunna kontrollera och verifiera iakttagelserna krävs dock tillgång till originalmaterialet. Det synes oss därför lämpligt att återvända till Moskva för denna kontroll, alternativt att originalmaterialet översänds till Sverige för dessa kontroller. Se i övrigt nedan vad gäller den urkundstekniska delen av undersökningen där man måste förfara på motsvarande sätt.

I detta sammanhang vill vi nämna den utomordentliga hjälp vi på alla sätt fått av ambassadsekreteraren Magnus Dahnberg, vår tolk, som bistod inte bara med tolkning vid samtalen med MID:s representanter och i kontakterna med det sovjetiska laboratoriets personal, utan också lämnade värdefulla bidrag vid själva undersökningen av Smoltsovrapporten. Även privat var han till utomordentlig hjälp som introduktör i det ryska samhället på grund av sina extraordinära kunskaper om Sovjet och samhällssystemet samt i det ryska språket, hjälp utan vilken vi troligen inte nått den höga grad av kollegialt samförstånd vi anser att vi gjort. Även ambassadsekreteraren Björn Lyrvall var till utomordentlig hjälp vid de tillfällen han bistod oss.

Datum
1990-09-07

Den andra delen av undersökningen, dvs frågan om dokumentets ålder, är enligt telexmeddelande 900905 från svenska ambassaden i Moskva avslutad av det sovjetiska laboratoriet. Denna typ av undersökning kräver bl a tillgång till referensmaterial från den aktuella tiden, liksom en hel del teknisk utrustning. Av naturliga skäl har vi inte tillgång till ett nödvändigt och relevant jämförelsematerial i Sverige, samtidigt som vi inte kunnat ta med oss teknisk utrustning från Sverige. Därför har vi överlåtitt på det sovjetiska laboratoriet att utföra de analyser som kan anses nödvändiga. Det handlar om pappersanalys, bläckanalys etc. Vi har däremot inte överlåtitt på dem att på våra vägnar utforma en rapport rörande frågan om dokumentets ålder, utan vi kom överens om att vi skulle få del av deras analysresultat men också göra en egen undersökning för att själva kunna skriva en egen rapport. Vi (och UD) är således tills vidare i viss mån i händerna på det sovjetiska laboratoriet, även om det enligt vår mening inte gavs någon direkt anledning för oss att betvivla laboratoriets ärliga uppsåt. Det är möjligt att kontrollera delar av de sovjetiska analysresultaten om vi kan få tillgång till Smoltsovrappporten för viss provtagning, antingen på plats i Moskva eller att dokumentet sänds till Sverige för provtagning och analys.

Den tredje undersökningen angående registerkortet har inte kunnat påbörjas eftersom detta inte fanns tillgängligt på det sovjetiska laboratoriet. Här synes något missförstånd ha uppstått i kommunikationerna mellan Sverige och Sovjet.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår vi ett nytt besök vid VNIISE

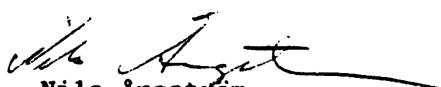
dels för som sagts ovan kontroll i originalmaterialet av iakttagelserna samt utbyte och diskussion av utlåtanden med VNIISE rörande handstilsundersökningen,

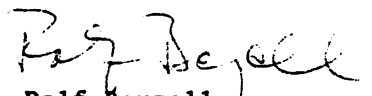
dels för att kunna ta del av analysresultaten rörande frågan om dokumentets ålder för att kunna skriva en egen rapport i detta avseende och om möjligt också få ta några prover från Smoltsovrappporten för att här hemma i Sverige kunna genomföra några kontrollanalyser att ställa mot det sovjetiska laboratoriets analysresultat, samt

dels för att få tillfälle att granska det "saknade" registerkortet och få detta tekniskt undersökt i samma avseenden som Smoltsovrappporten.

Ett återbesök bedömer vi som det lämpligaste och en passande tid vore någon gång omkring den 1 oktober eller någon tid därefter.

Som alternativ föreslår vi att man försöker få originalmaterialen till Sverige. Även om det är en billigare väg att gå innebär detta dock att några studier av referensmaterial för åldersbestämningen inte kan genomföras.

Nils Ångström
Bdir, dokumentsektionen

Rolf Berzell
Fbi, dokumentsektionen

OBS. Ett PS följer på nästa sida.

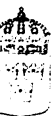

Datum
1990-09-07

PS

Av telexmeddelandet framgår att "all peculiarities that formed the basis of the conclusion were discussed by soviet and swedish specialists and the swedish representatives expressed their agreement with the conclusion." Det är riktigt såtillvida att vi tillsammans med de sovjetiska undersökarna diskuterade våra iakttagelser och våra respektive slutsatser av dessa.

Vad gäller frågan om åldersbestämning kan vi av skäl som vi angett ovan ännu inte ha någon uppfattning och om Sovjet försöker tillskriva oss en med deras experter gemensam ståndpunkt måste detta dementeras.

MINISTÈRE DES
AFFAIRES ÉTRANGÈRES

ARKIVEXEMPLAR

Stockholm, le 10 mars 1993

Dnr	Avd	Grupp	Mål
69/006	P 2	Lu 2	

Monsieur Paul Royer
150, Rue Couraye
F-50400 GRANVILLE
Frankrike

Monsieur,

Je vous remercie de votre lettre du 22 février 1993
concernant le diplomate suédois Raoul Wallenberg,
disparu à Budapest en janvier 1945.

J'ai l'honneur de confirmer que le Ministère des
Affaires Etrangères a récemment reçu un document
russe selon lequel Raoul Wallenberg avait été
arrêté sur ordre du vice-ministre soviétique de la
Défense Nikolai Boulganine. C'est notre espérance
que ce document russe constituera une contribution
importante dans la mise au point du sort de
Monsieur Wallenberg.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de ma
considération distinguée.

Lage Olson
Conseiller

Adresse postale

Box 16121

S-10323 STOCKHOLM

Ifylles av postexp

Avsänd med

Gustav Adolfs torg 1

☐ sv kurir

Telephone

(46) 8 786 6000

☐ utl kurir

☐ luftpost

Fax

(46) 8 723 11 76 (G3)

☒ vanlig post

Avsändningsm

(54) 10590

Sign

MINFOR S

SWEDISH EMBASSY

KIEV

1993-03-09

Pol 1:1/Magnusson/aca
1993-03-15

Delges:

Kabs

Polch

SB/Hafström

H Magnusson, Pol 1:1

Hartelius, Pol 1:1

N-O Allard

L Olson, Pol 1:1

Amb Moskva

G von Dardel

Wallenbergföreningen

C Persson

Departementsrådet

Hans Magnusson

Pol 1

UTRIKESDEPARTEMENTET

68/CC1

INKOM UD		
1993-03- 11		
Avd	Gr	Mål
1	3	541

Katyn och Raoul Wallenberg
1 bil.

Broder,

Läste för lite sedan närslutna artikel om
Katyn-dokumentet av Louisa Vinton, i RFE/RL, 22 jan
1993.

Det finns en del paralleller eller hur, när det
gäller handläggning från rysk sida av denna affär
och RW-ärendet. Övervägandena bakom varje
publicering av dokument är intressant. I
Katyn-ärendet skrevs det alltså resonerade PM varje
gång man släppte dokument. Har vi fått se sådana
när det gäller RW? Presidentarkivet förblir
intressant - har någon talat med Valerii Boldin som
arbetade hos Gorbatsjov?

Visst har man ibland haft anledning att undra över
den riktiga stenvändarviljan hos en del av våra
motparter, t.ex. den lille vice arkivchefen som med
sådan entusiasm talade om sin förste chef Molotov?
Och hur har samarbetsviljan inte fluktuerat med de
politiska konjunkturerna?

Ofta har jag undrat över vad som rörde sig i
huvudet på Gorbatsjov när han i Stockholm i juni
1991, vid kaffet på UD, efter lunchen,
konfronterades - av Kerstin Asp-Johnson, med

Per Anger. Han ryggade liksom tillbaka. Var det nej-inte-nu-igen-känslan eller dåligt samvete? Fanns det ännu något att dölja? Att döma av artikeln om Katyn var han nog i det längsta benägen att dölja sådant som var alltför obehagligt.

ÖL tillgä
Martin Hallqvist

Martin Hallqvist

PS! Skickar en artikel i FAZ 27 febr om Perlasca, som ju verkade i Budapest samtidigt med RW. Han intervjuades 1951 eller 1952, utan att kunna bidra med något av egentligt intresse. Han har under senare år fått en hel del publicitet. Jag visste inte att han dog i fjol.

The Katyn Documents: Politics and History

Louisa Vinton

October 1992 Russian President Boris Yeltsin released formerly top-secret documents proving that Stalin and Soviet communist party Politburo had ordered the execution of nearly 26,000 Polish officers and other imprisoned citizens in March 1940. After fifty years of falsification, deception, and denial, Yeltsin's revelations represented a fundamental departure in Soviet and Russian treatments of the Katyn massacre. They were welcomed in Poland as a symbolic breakthrough in bilateral relations.

The Katyn massacre—the execution of 14,700 Polish prisoners of war and thousands of imprisoned civilians in 1940 by Soviet secret police (NKVD)—exposed Stalin's determination to exterminate, in collaboration with Nazi Germany, the leadership elites of the independent interwar Polish republic. German forces stumbled upon the mass graves of executed Polish officers in the Katyn forest in 1943 and sought to reap propaganda benefits by exposing Soviet guilt for the deaths. The Soviet Union issued a counter-claim that the Nazis had in fact killed the Poles in 1941. The wartime Polish government in exile, already under pressure from both Stalin and the Western powers to cede the territories seized by the Soviet Union in 1939, attempted to initiate an independent investigation. Stalin used this alleged demonstration of sympathy with the Germans as a pretext to sever relations with the legitimate Polish government and to build up the Soviet-controlled puppet administration that marched into Poland with the Red Army in 1944. For these

reasons, the truth about Katyn proved threatening for even post-Stalinist Soviet and Polish communist leaders, as its admission would not only have exposed a particularly gruesome "crime of the Stalin era" but would also have undermined the foundations of the entire postwar Polish political system.

A "Test of Truth"

For Poles, Katyn thus became what Polish President Lech Walesa has called a "test of truth,"¹ a measure of Soviet willingness to respect Polish sovereignty. In the years after Mikhail Gorbachev's assumption of power as the general secretary of the Communist Party of the Soviet Union (CPSU), it became an international litmus test for his policies of *glasnost* and *perestroika*. Without an unequivocal admission of Soviet responsibility for Katyn, Gorbachev's efforts to fill in the "blank spots" in the history of relations between the two countries remained little more than hollow declarations. Gorbachev's eventual ac-

ceptance of Soviet responsibility for Katyn—in April 1990—came only after the communist system had collapsed in Poland, and thus after the admission had lost much of its political relevance. Moreover, Gorbachev's was only a partial admission that limited blame to the NKVD. The official admission of the communist party's responsibility had to wait another two years.

On 14 October 1992 a special envoy of Russian President Boris Yeltsin presented Walesa with photocopies of two sets of documents² that had been stored for decades in top-secret archives accessible only to the loftiest figures in the party hierarchy. The most important of these documents was Politburo resolution number 144, dated 5 March 1940, instructing the NKVD to execute 14,700 Polish officers and other pris-

² Photographs of the copied Russian documents, with Polish translations on the facing page, were published in Poland in two book-length versions that appeared only weeks after the documents were transferred to Walesa: *Decyzja. Dokumenty Katynia* [The Decision: Documents on Katyn] (Warsaw: PAI Interpress, 1992); and *Katyn. Dokumenty ludobójstwa* [Katyn: Documents of Genocide] (Warsaw: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1992). PAP carried the texts of the most important documents and major daily newspapers also published copies. See, for example, *Gazeta Wyborcza*, 15 and 16 October 1992; *Rzeczpospolita*, 15 October 1992; and *Trybuna*, 15, 17–18, and 19 October 1992.

¹ Polish Television, 20 October 1992.

oners of war along with 11,000 Polish civilians and state functionaries imprisoned in territories occupied by the Red Army in 1939. The report on which the resolution was based bore the signature of Stalin and several Politburo members. The other documents presented to the Polish president included a handwritten report prepared for Nikita Khrushchev by KGB chief Aleksandr Shelepin in 1959, which set at 21,857 the total of Poles executed in 1940; numerous diplomatic protests lodged with the British government in the 1970s against the erection of a monument to the Katyn victims; *glasnost*-era Politburo reports on the Katyn issue that reflected the gradual erosion of the official line blaming Nazi Germany and eventually culminated in Gorbachev's decision to admit NKVD responsibility in 1990; and handwritten archival records showing which party figures had had access to "envelope no. 1," where the most sensitive documents on the Katyn massacre had been kept.

These revelations have been followed by the release of other documents on key issues in Polish-Soviet relations, including the secret protocols to the Molotov-Ribbentrop pact and some (but by no means the most relevant) stenographic records of Soviet party discussions on Solidarity and martial law in 1980 and 1981. The documents themselves and the circumstances of their release have raised two distinct issues: first, the historical implications of their contents; and, second, the contemporary political context of their release.

The Decision: Stalin's Signature

The release of documents on 14 October was selective, incomplete, and in the form of photocopies rather than originals; and there was no general commitment to open relevant party archives to Polish scrutiny. But the revelations Yeltsin did choose to make represented a breakthrough in Soviet and Russian treatment of the Katyn issue.

The most important document, the Politburo resolution from 5 March 1940, at last provided direct evidence of precisely who had made the decision to execute the Polish prisoners. It also revealed the manner in which this decision was reached and offered a rough sense of the motives. It thus represented the long-sought "smoking gun" in the Katyn murders. Circumstantial evidence had long suggested that the order came from above, and recent documentary evidence from Soviet archives had proved the NKVD's commission of the murders. But the identity of the authors of the decision had remained the subject of theory rather than established fact. The Politburo resolution at last confirmed Polish suppositions that the execution had emanated from the highest organs of Soviet state and party authority. In light of its contents, Katyn can no longer be interpreted as the caprice of a willful NKVD or the outcome of a secret order issued by Stalin. Given the magnitude of the crime, most historians had doubted that a document of this sort would ever emerge from the Soviet archives, assuming either that the instruction had been given orally or that all evidence had later been destroyed in order to protect the Soviet official line on Katyn.

According to the files, the decision to execute the Poles was based on a proposal addressed to Stalin from NKVD chief Lavrentii Beria. (For the complete text, see the reproduction and a translated version of the original document accompanying this article.) Beria reported that a "large number of former officers of the Polish Army, former employees of the Polish police and intelligence agencies, members of Polish nationalist, counterrevolutionary parties, members of exposed counterrevolutionary resistance organizations, escapees, and others" were being held in Soviet camps and in prisons in the "western oblasts of Ukraine and Belarus"—in other words, in the occupied eastern territories of the Polish Republic that

had been incorporated into the USSR on the basis of the Molotov-Ribbentrop pact. "All [are] sworn enemies of Soviet authority [and] full of hatred for the Soviet system," Beria noted, adding that Polish officers and policemen in the camps were attempting to continue "c-r activity" ("c-r" was the accepted abbreviation for "counter-revolutionary" in Politburo usage) and conduct "anti-Soviet agitation." They are "waiting only for [their] return to freedom in order to enter actively into the struggle against Soviet authority," Beria observed. In western Ukraine and Belarus, he continued, the NKVD had uncovered a number of counter-revolutionary resistance organizations, all of them led by Polish officers and policemen.

Beria recommended execution. "In view of the fact that all are hardened and uncompromising enemies of Soviet authority, the USSR NKVD considers it necessary"—with respect to the 14,700 Polish prisoners of war in Soviet camps and the 11,000 other Poles held in prisons in western Ukraine and Belarus—"to try [them] before special tribunals" and "apply to them . . . the supreme penalty: shooting." Beria proposed proceeding without informing the Polish prisoners or presenting the accusations against them. The first page of Beria's memorandum bears the signatures of Stalin and Politburo members Kliment Voroshilov, Vyacheslav Molotov, and Anastas Mikoyan. On the margins is the annotation "Kalinin, in favor" and "Kaganovich, in favor," referring to Politburo members Mikhail Kalinin and Lazar Kaganovich, respectively. The next document, Politburo resolution 144 dated 5 March 1940, endorsed Beria's specific proposals word for word and authorized the execution of a total of 25,700 Polish prisoners. The next item on the Politburo's agenda, resolution 145, ordered the construction of a new sarcophagus for Lenin's body.

These documents provide new information on the magnitude of the executions. Historians had previously

unaware of any central decision to execute the additional 11,000 Polish prisoners held in territories seized under the terms of the Molotov-Ribbentrop pact. The death toll of Polish officers for 1940 had previously been estimated at 15,000. This included the three camps in which Polish officers and policemen are known to be held: Kozhelsk (20 officers), Starobielsk (4,031), and Ostashkov (6,342). The graves of officers from Kozhelsk were unearthed at Katyn in 1943; the exact sites of prisoners from the other two camps were not identified until 1990, although Polish exile researchers had a rough idea of their location as early as the 1940s.

Even the chaos and brutality of Soviet occupation policy, the conditions obtaining during the repeated waves of deportations from Poland's eastern territories, and the vast number of prisoners shot by the NKVD or killed in German air attacks during the hasty Soviet retreat in 1941, it is hardly surprising that the additional 11,000 prisoners received no special notice from historians investigating the Katyn massacre. After all, an estimated 1,200,000 Polish citizens were deported from the eastern territories between 1939 and 1941, and the death toll among them was very high.³ However, the figures compiled by G. B. chief Shelepin in 1959 suggested that the NKVD did not manage to execute all of the 11,000 prisoners who had been authorized to, since the bodies of those shot in the prisons of western Ukraine and "western Belarus" was 7,305.

A Blow at Independent Poland

What made the Katyn massacre so horrifying was not simply the total loss of life but what the killings revealed about the nature of Soviet

policy toward Poland. The 1940 documents offer further evidence to support the theory that Stalin was, to use contemporary terminology, engaging in a combination of "ethnic cleansing" and "class cleansing." The object of this policy was to dispose physically of an entire elite dedicated to the reemergence of an independent Polish state. Beria's proposal encompassed all imprisoned Poles belonging to certain social groups or occupations, as well as Poles opposed to the Soviet system and the conquest of Poland. Moreover, only the Poles among the 18,632 prisoners of various nationalities in Poland's occupied eastern territories were marked for death. Finally, the total of those to be executed in both cases was casually rounded off, indicating that the NKVD was to be given a free hand to shoot any Pole who met Beria's criteria for counterrevolution. Some Polish analysts have seen the sweeping nature of the executions as an indication of the depth of resistance to Soviet rule in the occupied territories,⁴ but one also suspects that, for Soviet leaders of Stalin's ilk, certain classes of Poles were "counterrevolutionary" by definition.

This interpretation is consistent with other contemporaneous events suggesting that Stalin was unwilling to contemplate the reemergence of a Polish state governed by forces independent of Soviet control. These events included: (1) the Soviet deportation policy in the occupied Polish territories, both from 1939 to 1941 and after 1944; (2) the creation of the Union of Polish Patriots and the Polish Committee of National Liberation—communist military and political bodies set up as controlled substitutes for the legal Polish government and the organizations loyal to it; (3) the withholding of military assistance to the Warsaw Uprising in 1944;

(4) the NKVD's blanket arrest and execution of officers of the underground Home Army as soon as the Red Army marched into Poland; and (5) the kidnapping, removal to Moscow, and show trial of sixteen wartime Polish political leaders associated with the government in exile. All of these events remain historical mysteries; while they are the subject of powerful Polish suspicions, final archival confirmation is still lacking. With an eye to resolving these issues, the Polish government recently requested broad access to Soviet party and secret-police archives. The Russian response has so far been mixed and hesitant. Still, the political decision to clarify responsibility for Katyn seems to have served as a symbolic affirmation of Polish assumptions about Soviet policy toward Poland.

Confirmation

The publication of the Politburo resolution had an enormous impact in Poland. President Walesa was visibly moved by the revelations and, wiping tears away, handed the microphone over to the poet Czeslaw Milosz during the announcement of the transfer of the documents.⁵ The Sejm passed a resolution on 17 October declaring that "the Polish nation always knew the criminals' true names, but the release of the documents creates a new moral situation in Polish-Russian relations. The whole truth must be revealed, the crimes punished, and justice done."⁶ The Katyn documents were the sole topic discussed on the regular television program "Events of the Week" on 18 October; one participant, the journalist Tomasz Wolek, called their release "an event of epochal significance" and proof that "the system [had] endorsed the crime." Even the weekly *Polityka* suspended its usual cynicism to comment that "contemporary Polish-Russian relations in the moral sphere now have the chance to throw off the burden of

³ See Jan T. Gross, *Revolution from Abroad: The Soviet Conquest of Poland's Western Ukraine and Western Belorussia* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1988).

⁴ See, for example, the postscript by Tomasz Strzembosz and Krzysztof Jasiewicz to *Katyn. Dokumenty ludobojstwa*, p. 167.

⁵ PAP, 14 October 1992.

⁶ *Ibid.*, 17 October 1992.

"The Supreme Penalty: Shooting"

The text below is a translation of the report of 5 March 1940 from USSR People's Commissar of Internal Affairs Lavrentii Beria to Joseph Stalin proposing the execution of the Polish officers and other Polish prisoners. This document laid the groundwork for what ultimately became known as the Katyn massacre. (The first page of the original document, bearing the signatures of Stalin, Voroshilov, Molotov, and Mikoyan, is reproduced on page 23.)

USSR People's Commissariat for Internal Affairs
March 1940
Moscow

TOP SECRET
5 March 1940

To Comrade Stalin:

A large number of former officers of the Polish Army, former employees of the Polish police and intelligence agencies, members of Polish nationalist, counterrevolutionary parties, members of exposed counterrevolutionary resistance organizations, escapees, and others, all of them sworn enemies of Soviet authority [and] full of hatred for the Soviet system, are currently being held in prisoner-of-war camps of the USSR NKVD and in prisons in the western oblasts of Ukraine and Belarus.

The military and police officers in the camps are attempting to continue their counterrevolutionary activities and are carrying out anti-Soviet agitation. Each of them is waiting only for his release in order to enter actively into the struggle against Soviet authority.

The organs of the NKVD in the western oblasts of Ukraine and Belarus have uncovered a number of counterrevolutionary rebel organizations. Former officers of the Polish Army and police as well as gendarmes have played an active, leading role in all of these organizations. Among the detained escapees and violators of the state border a considerable number of people have been identified as belonging to counterrevolutionary espionage and resistance organizations.

14,736 former officers, government officials, landowners, policemen, gendarmes, prison guards, settlers in the border region [osadniki], and intelligence officers (more than 97% of them are Poles) are being kept in prisoner-of-war camps. This number excludes soldiers and junior officers.

They include:

Generals, colonels and lieutenant colonels—	
Majors and captains—	295
Lieutenants, second lieutenants, and ensigns—	2,080
Officers and junior officers of the police, border troops, and gendarmerie—	6,049
Rank-and-file police officers, gendarmes, prison guards, and intelligence officers—	1,030
Government officials, landowners, priests, and settlers in border regions—	5,138
18,632 detained people are being kept in prisons in western regions of Ukraine and Belarus (10,685 of them are Poles).	144

They include:

Former officers—	
Former intelligence officers of the police and gendarmerie—	1,207
Spies and saboteurs—	5,141
Former landowners, factory owners, and government officials—	347
Members of various counterrevolutionary and resistance organizations and various counterrevolutionary elements—	465
Escapees—	5,345
In view of the fact that all are hardened and uncompromising enemies of Soviet authority, the USSR NKVD considers it necessary:	6,127

1. To instruct the USSR NKVD that it should try before special tribunals
 - 1) the cases of the 14,700 former Polish officers, government officials, landowners, police officers, intelligence officers, gendarmes, settlers in border regions, and prison guards being kept in prisoner-of-war camps
 - 2) and also the cases of 11,000 members of various counterrevolutionary organizations of spies and saboteurs, former landowners, factory owners, former Polish officers, government officials, and escapees who have been arrested and are being held in prisons in the western oblasts of Ukraine and Belarus and apply to them the supreme penalty: shooting.
2. Examination of the cases is to be carried out without summoning those detained and without bringing charges; the statements concerning the conclusion of the investigation and the final verdict [should be issued] as follows:
 - a) for persons being held in prisoner-of-war camps, in the form of certificates issued by the Administration for the Affairs of Prisoners of War of the USSR NKVD;
 - b) for arrested persons, in the form of certificates issued by the NKVD of the Ukrainian SSR and the NKVD of the Belarussian SSR.
3. The cases should be examined and the verdicts pronounced by a three-person tribunal [troika] consisting of Comrades Merkulov, Kabulov, and Bashtakov [head of the first special department of the USSR NKVD].

People's Commissar for Internal Affairs of the USSR

L. Beria

СССР
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Март 1940 г.
№ 794/5

А. Берия

ЦК ВКП(б)

ТОВАРИЩУ СТАЛИНУ

В лагерях для военнопленных НКВД СССР и в тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии в настоящее время содержится большое количество бывших офицеров польской армии, бывших работников польской полиции и разведки, бывших членов польских националистических к-р партий, участников восстания к-р повстанческих организаций, перебежчиков и др. Все они являются заклятыми врагами советской власти, проявляющими ненависть к советскому строю.

Военнопленные офицеры и полицейские, находясь в лагерях, пытаются продолжать к-р работу, ведут антисоветскую агитацию. Каждый из них только и ждет освобождения, чтобы иметь возможность активно включиться в борьбу против советской власти.

Органами НКВД в западных областях Украины и Белоруссии вскрыт ряд к-р повстанческих организаций. Во всех этих к-р организациях активную руководящую роль играли бывшие офицеры бывшей польской армии, бывшие полицейские и жандармы.

The First Page of Beria's 5 March 1940 Memorandum to Stalin Proposing That the Polish Prisoners Be Shot; the First Signature is Stalin's

the past."⁷ A dose of hyperbole could be detected in such statements, but there was also a depth of true feeling.

Many outside observers were puzzled by the strength of the Polish reaction, as the facts of the case had long been known, especially in Poland. The relevant point for the Poles, however, was moral and political, rather than historical. A truth known to them but denied public confirmation for fifty years had at last been acknowledged. The revelations also reinforced the sense that Poland's relations with Russia could only become normal once all the facts about the past had been revealed. There was undoubtedly some unease about the domestic political motives that had led Yeltsin to release the documents when he did, along with concern that Katyn had once again become a pawn in a political game. In general, however, the Polish reaction was one of gratitude. Walesa, in particular, went out of his way to praise Yeltsin's courage. The Russian president, he said, had made the "heroic decision" that leaders before him had lacked the courage to make.⁸

To understand the impact of the revelations, one has to consider the long history of deception that had preceded them. This was a history in which outright denial—in the form of the official Soviet line from 1943 to 1990, which maintained that the Nazis were guilty of the murders—was gradually replaced by semiofficial half-truths. In the international arena, it was also a long history of the politically motivated dissemination and coexistence of contradictory explanations, which many Western governments did little to clarify. It is important to note that the facts of the case were indisputable as early as 1943; the truth was accessible to anyone willing to contemplate the possibility of Soviet guilt.⁹

⁷ Marian Turski, "Stalin's Signature," *Polityka*, 24 October 1992.

⁸ Polish Television, 14 October 1992.

⁹ For standard accounts of the evidence, see Janusz K. Zawodny, *Death in the*

Enforcing the Fiction

The linkage between the Soviet version of Katyn, which provided Stalin with a pretext to sever relations with the Polish government in exile in 1943, and the origins of communist rule in Poland meant that the Soviet version of Katyn remained unamended despite de-Stalinization. There is no doubt that CPSU General Secretary Nikita Khrushchev had full information about the executions. One of the documents turned over to the Poles on 14 October was Shelepin's handwritten report from 1959 informing Khrushchev that the NKVD had shot a total of 21,857 Poles on the basis of the Politburo resolution of 5 March 1940. Shelepin wrote:

From the moment in which the aforementioned operation was carried out—that is, from 1940—no information about these cases has been released to anyone and all 21,857 files are stored in a sealed location. For the Soviet organs, none of these files is the subject of any operational interest or of any historical value. It is doubtful that our Polish friends [the Soviet party term denoting Polish party leaders] would have any real interest in them. In fact, the opposite is true; any unforeseen indiscretion could lead to the exposure [*rozkonspiratsiya*] of the enacted operation with all of the ensuing undesirable consequences for our state.

The KGB chairman thus recommended destroying all of the personal files collected on the executed Poles. The records of the NKVD spe-

Forest (South Bend, Indiana: University of Notre Dame Press, 1962); Jerzy Lojek, *Dzieje sprawy Katynia* [The History of the Katyn Issue] (Białystok: Versus, 1989); Czesław Madajczyk, *Dramat katynski* [The Katyn Drama] (Warsaw: Książka i Wiedza, 1989); and *Zbrodnia katynska w świetle dokumentów* [The Katyn Crime in the Light of Documents] (London: Gryf, 1950).

cial tribunals that pronounced the death sentences took up little space, Shelepin reported, and could thus be stored in a special packet should the CPSU or the Soviet government care to make inquiries in the future. Shelepin attached a handwritten draft resolution for the Central Committee of the CPSU that authorized the KGB to destroy all records of the "operation" with the exception of those relating to the NKVD tribunal sessions. It is not clear whether this recommendation was followed. None of the personal files on the executed Polish officers has so far been found among the 50,000 files on Polish soldiers held in Soviet camps that have been made available to a visiting commission of Polish military historians.¹⁰

According to a persistent rumor repeated in some Polish accounts, Khrushchev proposed to Wiesław Gomułka, the first secretary of the Polish United Workers' Party (PUWP) from 1956 to 1970, that the truth about Katyn be revealed. Gomułka supposedly refused on the grounds that Polish-Russian relations would be damaged.¹¹ The director of the Russian state archival commission, Rudolf Pikhoya, told reporters in Warsaw that his searches had turned up no archival evidence to support this claim.¹² The language of Shelepin's report makes the story seem rather unlikely. Moreover, the account is inconsistent with Khrushchev's general approach to the "crimes of the Stalin era," which was selective and aimed at preserving his own good name and that of the communist party.

A general defense of the official line on Katyn did not prevent the communist party leadership from treating the murders in a manner different

¹⁰ See the interview with commission members Colonel Adam Marcinkowski and Colonel Jerzy Ciesielski in *Polska Zbrojnia*, 5 November 1992.

¹¹ Jerzy Lojek, *Dzieje sprawy Katynia*, pp. 52–54.

¹² *Rzeczpospolita*, 19 October 1992.

the way they treated real Nazi victims, which were the object of pilgrimages and almost obsessiveness coverage. Katyn was taboo.¹³ A propaganda campaign inspired the US Congressional investigation in 1951 and 1952, which yielded the anti-American pamphlet *The Truth about Katyn*,¹⁴ the Polish communist authorities preferred to drop a curtain of silence over the issue. According to a report, in fact, "the word 'Katyn' did not appear in any domestic Polish publication until 1967."¹⁵ In that year, a delegation from the Polish Embassy in Moscow for the first time paid homage to the Polish officers murdered by the Germans in Katyn. Censorship instructions defining what Katyn could be mentioned in the media were only issued in 1975, and these strictly forbade any "attribution whatsoever to blame the Soviet Union for the death of the Polish prisoners in the Katyn woods."¹⁶ The Soviet Union, meanwhile, went to great lengths to maintain at least an outward adherence to the official line, not only within the Warsaw Pact but also in the West. The second set of documents turned over to Walesa, dating from the 1970s, reflected extreme Soviet displeasure at the treatment of Katyn in the British mass media and at attempts by the Polish exile community to build a

For more on this aspect, see Krystyna Brzezinska, "Katyn: Memory and Silence," *Gazeta Wyborcza*, nos. 19-20, 1989. Also see Wojciech, *Prawda o Katyniu* (Warsaw: Czytelnik, 1952).

Wieslaw Wysocki, "Not That Path," *Gazeta Wyborcza*, 10-11 March 1990.

Quoted in the underground weekly *Wiadomosci*, 24 May 1987. The censorship instruction on Katyn was what led Tomasz Strzyzewski, an official of the censor's office in Cracow, to collect classified censorship documents and smuggle them out of Poland in 1977. See Jane Leftwich Curry, ed., *The Black Book of Polish Censorship* (New York: Vintage Books, 1984). For the instructions on Katyn, see pp. 340-42.

monument to the Katyn victims in central London. Official protests were lodged with the British Foreign Office, the British ambassador to Moscow, and the British government in 1971, 1972, and 1973, respectively. These notes charged the British government with permitting the dissemination of "Goebbelsian propaganda" and suggested that the proposed monument could jeopardize attempts to improve Soviet-British relations. Although the Polish exile community did succeed in erecting a Katyn monument in 1976, the diplomatic protests chronicled in the new documents appear to have paid off, since the site of the memorial was moved from the central location originally selected in Kensington and Chelsea to the more remote Gunnersbury Cemetery west of London. The compromise text of the inscription did not refer to Soviet guilt for the murders but merely stated that the Polish prisoners of war had "perished" in 1940.¹⁷ The British government also prevented the unveiling ceremony from assuming an official character and even refused to allow a military band to play.¹⁸

An Alibi Crumbles

None of this evidence reveals anything particularly surprising or new about the Soviet effort to suppress the truth about Katyn. But a real cache of new information can be found in the documents released to Poland on 14 October that originated in the late 1980s. These documents reflect the gradual erosion of the official Soviet line on Katyn and suggest that this erosion proceeded in direct proportion to the degree of social and political upheaval in Poland. The first signs of official unease are clear in a decision by the Soviet Politburo to initiate

¹⁷ Jerzy Lojek, *Dzieje sprawy Katynia*, p. 62.

¹⁸ See Norman Stone, "Katyn: the Heart of Stalin's Darkness," *Sunday Times*, 15 April 1990; and, for a partisan account, Bernard Levin, "Britain's Complicity in a Chronicle of Shame," *The Times*, 23 April 1990.

a propaganda counteroffensive in 1976 to counteract a "provocative anti-Soviet campaign" being conducted by "imperialist centers of ideological diversion," in particular Western radio stations broadcasting in Polish. The documents then leap ahead to 1988 and show the Soviet party leadership concentrating on damage control with respect to Katyn. This effort culminated in the spring of 1990, when Gorbachev decided to cut his losses and officially blame the NKVD for the Katyn massacre. For charting Soviet policies during the intervening years—between 1976 and 1988—the selective nature of the newly released documents is an impediment. No documents were released from this period, which was clearly a time when Moscow was anxious for the Polish party to uphold orthodox ideological positions, especially during Solidarity's legal existence from 1980 to 1981.

Despite this gap, the later documents—reports to the Politburo and Politburo resolutions dating from the late 1980s and early 1990s—provide an intriguing glimpse of how the policy of *glasnost* was worked out behind the scenes. They suggest that Soviet revisions to the official line on Polish-Soviet relations were made grudgingly in a vain attempt to keep pace with the rapidly changing Polish political situation. The Soviet leadership's moves were reactive; policy shifts on Katyn were responses to *faits accomplis* created by the Polish party leadership, which, itself under pressure from the opposition, was groping for ways to placate the public without sacrificing political power. In addition, the new documents confirm that Gorbachev's campaign to fill in historical "blank spots"—in the case of Poland at least—aimed primarily at rendering history a strictly archival matter while neutralizing its contemporary political implications. The point, in short, was to feign openness without really providing it.

Although Katyn was a prime topic for Poland's underground press

throughout the 1980s, it only surfaced in the official media after 1987, when censorship was loosened during the "blank spots" campaign.¹⁹ By then Gorbachev had set *glasnost* in motion in the USSR and the Polish authorities had relaxed their treatment of the opposition (an amnesty freed most political prisoners in August 1986). On 21 April 1987 Gorbachev and PUWP First Secretary Wojciech Jaruzelski signed a declaration of cultural cooperation that included a pledge to remove the "blank spots" from the history of Polish-Russian and Polish-Soviet relations. A joint commission of party historians from both countries convened the following month to begin examining troublesome issues in Polish-Soviet relations. Official commentary at the time suggested that the main purpose of the "blank spots" commission was to defuse historical issues as political rallying cries rather than to come to grips with their real implications. Official warnings were issued that history should not kindle nationalist passions; there was also much talk of the neglected "positive blank spots" from history that the opening of the archives would fill in.

The campaign that followed certainly caught the attention of the Polish public, but its ultimate effect was to irritate rather than assuage. The official press was soon deluged with articles on previously taboo historical topics. Party officials hinted that revelations were in the wings. The problem here, for the Poles at least, was the disingenuous tone of the "blank spots" campaign, which portrayed suppressed historical issues as archival mysteries requiring months—or even years—of careful

study to resolve. In reality, however, the facts were widely known; what was missing was the political will to acknowledge them. In the absence of any clear declaration, the constant talk about Katyn and "blank spots" relegated the past to historical limbo: the old official orthodoxy was questioned, but the truth was left open to debate.

What made this ambiguity even worse was the party's monopoly on the "blank spots" discussion. Not only was the joint historians' commission staffed with party loyalists, but some of the party's most stalwart ideologists vied to make the most daring statements, which were invariably published in the party press. Moreover, the initial focus of the campaign was kept firmly on such party-related topics as Stalin's execution of Polish Communists in 1938.

Thus, instead of clearing the air, the "blank spots" disclosures mainly served to muddy the waters. This was never clearer than during Gorbachev's visit to Poland from 11 to 14 July 1988.²⁰ Coming in the wake of a strike wave to which the PUWP had responded with force, Gorbachev's visit was the source of considerable anticipation in Poland. Most of the leading figures in the Polish opposition cherished few illusions about Gorbachev, whom they regarded as a reformer eager to strengthen communism rather than dismantle it. But quite a few activists considered that Gorbachev's reforms might work to Poland's benefit; and many compared him favorably with Jaruzelski. Despite the discouraging reports emerging from the joint historians' commission, there was also much speculation that Gorbachev would use the visit to Poland to admit the truth about Katyn, thus signaling a genuine desire for reconciliation with the Polish nation.

These hopes were dashed. Gorbachev used the visit to give Jaruzelski

a ringing endorsement. The two party leaders stressed their good personal relations and "identical" views; they also emphasized the similarities between *perestroika* and Poland's "socialist renewal." Katyn went unmentioned, except elliptically, and then Gorbachev urged patience. The issue did come up during the Soviet leader's meeting with Polish intellectuals—a few of them independents—at Warsaw's Royal Castle. Gorbachev pledged to answer all questions in a book to be published as a record of the meeting. When that book finally appeared, he acknowledged in the foreword that many Poles held Stalin responsible for Katyn. Stressing that research was continuing, Gorbachev nonetheless hinted at support for the official line. He noted that a monument to Soviet prisoners of war shot by the "fascists" stood side by side with the memorial to the Polish officers at Katyn. "This is a symbol of the common misfortune that touched both our nations," Gorbachev said.²¹

Cutting Losses

The volatile Polish political situation soon made Gorbachev's views irrelevant, except for the public's perennial worry in times of upheaval: would the Soviet leader intervene? In this respect, Gorbachev's passive acceptance of Poland's transformation did indeed represent a major departure in Soviet policy. When the year's second wave of strikes yielded a complete stalemate between the authorities and the opposition, the Polish party's offer of "roundtable talks" in August 1988 suggested a willingness to grant Solidarity the status of a legal opposition. In fits and starts, this policy was to be pursued by Polish party leaders until the communist regime collapsed in 1989. They did not aim to dismantle communism; their strategy was rather to restore stability by incorporating the opposition into the existing system. The price demanded by the

¹⁹ For more on Polish "blank spots," see Thomas Szayna, "Addressing Blank Spots in Polish-Soviet Relations," *Problems of Communism*, vol. 37, no. 6 (November-December 1988); and John Reed, "Blank Spots in the History of Soviet-East European Relations," RAD Background Report/69 (Poland), *Radio Free Europe Research*, 20 April 1988.

²⁰ For an analysis of the visit, see Polish Situation Report/11, *Radio Free Europe Research*, 21 July 1988, items 1-4.

²¹ Excerpts quoted in *Prawo i Życie*, 26 November 1988.

Communist authorities for the grant of legal status to Solidarity was the opposition's agreement to participate in free elections and to support the party's proposals on economic reforms. This bargain entailed risk for both sides, but Solidarity's wager was one that paid off in the end. This outcome was by no means apparent, however, until Solidarity's triumph in parliamentary elections of June 1989. In the intervening period, when the fate still hung in the balance, the party seemed prepared to perform an ideological striptease in order to win popular approval.

The peculiar courtship between the party and the Polish public during the crucial 1988-1989 period prompted the PUWP to acknowledge its responsibility for Katyn. As the newly released documents confirm, it was only after the Polish government had given official sanction to the attribution of NKVD responsibility that the Soviet Union could be induced to drop suit. Throughout 1988 and 1989, however, the CPSU framed the treatment of Katyn within the limits set by the "blank spots" campaign. The joint historians' commission was silent; from the Soviet party came only ambiguous symbolic gestures but no unequivocal statements. A typical example of such temporizing was the Soviet leadership's decision in March 1989 to allow Polish officials to take away "symbolic remains" from Katyn back to Poland and, one year earlier, to allow relatives of the victims to visit the site.

Such measures fell short of the expectations of both the Polish party and the public. Tension between Polish and Soviet representatives on the joint historians' commission had been apparent from the outset. As time wore on, the Polish participants opted for *faits accomplis*, apparently without the approval of the PUWP leadership. Four of the Polish party historians began publishing documents they had originally submitted to their Soviet counterparts after months had gone by without a response from the

latter. Although camouflaged as newly discovered archival evidence, these reports explicitly contradicted the Soviet version.²² These were still merely the voices of individual (if officially sanctioned) historians, but the communist political establishment spoke as well. On 7 March 1989 the government spokesman Jerzy Urban announced: "We believe that everything indicates the crime was committed by the Stalinist NKVD."²³ Urban was careful to present this statement as an expression of opinion, not fact, while appealing to the Soviet side to speed up its search of the archives. He also issued a general warning against using "blank spots" to stir up "anti-Soviet feelings" in Poland.

The Soviet attempt to digest these developments is summarized in a report to the CPSU Central Committee by the chief of the party's International Department, Valentin Falin, dated 6 March 1989, and in a further joint memorandum by Falin, Foreign Minister Eduard Shevardnadze, and KGB chief Vladimir Kryuchkov (22 March 1989). Although the pragmatic language employed in these documents is striking, the continued stress on archival searches suggests that even these materials should be treated more as an effort to devise a new official line than as a frank presentation of views. In addition, the recommendations presented in these documents seem to have gone unheeded. In the 6 March report, for example, Falin wrote:

The Katyn problem has grown more acute. A majority of Poles is certain that the death of the

Polish officers came at the hands of Stalin and Beria and that the crime itself was committed in 1940. . . .

The Katyn issue disturbs Polish society. It is actively manipulated by the opposition to undermine Jaruzelski's policy of building closer ties with the USSR.

Falin noted that the joint historians' commission had failed, for more than a year-and-a-half, to issue any statement on the issue because the Soviet side had not been empowered to question the official line. In the meantime, the Polish side had presented evidence that undermined the Soviet version of Katyn and, in recent days, "without waiting for our official reaction," had gone ahead and published it. Falin endorsed the Polish leadership's request for permission to transfer "symbolic remains" to Poland, but he concluded with a warning:

The Polish leadership is maneuvering in order somehow to satisfy its society and at the same time to avoid accusations of disloyalty from the Soviet side. The idea of taking the "[symbolic] remains" from Katyn is in line with this approach. . . .

The problem nonetheless remains. In the event of a further complication of the domestic political situation in Poland, the Katyn problem could become a pretext for settling accounts.

In the wake of Urban's announcement that the Polish government believed the NKVD to be at fault, the report of 22 March recommended that the Soviet party consider the costs and benefits of admitting the truth. Noting that both opposition and official activists in Poland had published articles openly blaming the USSR for the Katyn massacre, Falin, Shevardnadze, and Kryuchkov wrote

²² These publications included Tadeusz Pioro, "In the Katyn Woods," *Polityka*, 18 February 1989; "Report from Katyn: The Confidential Report of the Polish Red Cross," *Odrodzenie*, 18 February 1989; and "Analysis," *Polityka*, 19 August 1989.

²³ Radio Warsaw, 7 March 1989; see also John Tagliabue, "Warsaw Concedes Russians Committed Katyn Massacre," *The New York Times*, 8 March 1989.

that "in the statement by the Polish government's press spokesman, J. Urban, this point of view has been legalized de facto as the authorities' official stance." They continued:

The government's tactics are justified, because it is trying to find a way to weaken the pressure that arose from the failure to keep the promise to clarify the Katyn issue. To a certain extent, this is also pressure on us, because there has been no movement at all on this issue for two years in the [joint historians' commission] set up to find solutions to the question of "blank spots."

Falin, Shevardnadze, and Kryuchkov noted that the Polish party was contemplating "other steps designed to calm public opinion," including amending the inscription on the Katyn monument in Warsaw.

An analysis of the situation indicates that the longer the issue drags on, the more the Katyn question will become an obvious bone of contention, not just for past but also for current Soviet-Polish relations. . . .

The Katyn topic is now artificially forcing into the background even questions associated with the outbreak of World War II and the German attack on Poland. The subtext of the campaign is obvious—to suggest to the Poles that the Soviet Union is not better, and perhaps even worse, than the Germany of the time; that it has no less responsibility [than Nazi Germany] for the outbreak of the war and even for the military defeat of the Polish state of the time.

The Katyn issue could—and the longer this goes on, the more obvious the danger becomes—

dramatically increase interest in Poland in clarifying the fate of the thousands of other interned Polish officers, whose trail ends somewhere near Kharkov and Bologoe. Up to this time, despite the appeals of the Polish side with respect to these additional issues, we have not given any clear answer.

In all likelihood we will not be able to avoid explaining the tragic events of the past to the Polish leadership and Polish society. In this case, time is not our ally. It might be better to explain what really happened and who specifically is responsible for what happened and close the issue there. The costs of this course of action would be lower, in the final analysis, than the damage caused by our own inaction.

Too Little, Too Late

The pragmatic course suggested in the joint memorandum was not taken—at least not until April 1990, more than a year later. In the meantime, a peaceful political revolution took place in Poland. The Solidarity-backed government headed by Prime Minister Tadeusz Mazowiecki took power in September 1989. The Polish communist party, which had fallen into disarray after its defeat in the June 1989 elections, dissolved itself in January 1990. Censorship of critical comments about Soviet policy persisted well into the autumn of 1989 but was abandoned as Poland's international isolation eased. A flood of relevant historical literature subsequently emerged from the underground. Yet when Mazowiecki traveled to the USSR in November 1989, the old inscription blaming the Nazis still greeted him during his pilgrimage to Katyn.

Moscow's offer to shoulder the blame for Katyn, when it finally came, was extended in a form that managed to follow the old "blank spots" ap-

proach as much as it departed from the former official line. First, Gorbachev chose to present the admission of Soviet guilt to a fellow Communist, Jaruzelski (Poland's president since July 1989), rather than vest it in the hands of a Polish figure more representative of public aspirations. Second, despite the existence in the top-secret party archives of the Politburo resolution authorizing the executions, Gorbachev skirted the issue of party responsibility and limited blame to the NKVD. Third, the official statement issued by TASS on 13 April 1990 treated the admission of guilt as a consequence of the discovery of new archival materials, thus failing to acknowledge the long history of deception that had preceded it.²⁴

In this context, one additional report prepared by Falin at the end of February 1990 and included among the documents transferred to the Poles in October 1992 provides what seems to be the ready-made rationale for Gorbachev's final approach to the problem. Falin reported that Soviet historians admitted to closed archives had found "previously unknown materials" on Katyn that traced the prisoners' journey from the camps to the places of execution. "Even without [documents] ordering their execution by shooting," Falin reported, "documents from Soviet archives thus allow us to track the fate of the interned Polish officers." Soviet historians had prepared materials for publication on the basis of this information, Falin continued, that could be in print as early as June or July 1990.

The appearance of such publications would create, in a certain sense, a new situation. Our argument that no material has been found in the USSR state archives to clarify the real background of the Katyn tragedy would lack credibility. The scholars' discovery of these materials . . . in con-

²⁴ TASS, 13 April 1990.

tion with the data on which Polish side bases its assessment obviously prevents us from her upholding the existing position or failing to retract it. In view of the approaching fiftieth anniversary of Katyn, one way or another we will have to determine our position.

The following version seems to entail the lowest costs:

From W. Jaruzelski that, in a thorough review of the relevant archival resources, we did not detect proof (orders, directives, and so forth) that would allow us to determine the exact date of and the specific culprits in the Katyn tragedy. Meanwhile, indications were found that undermine the credibility of the "Burdenko report" [the official Soviet version dating from 1944]. On the basis of these indications, the conclusion can be drawn that the death of the Polish officers in the Katyn region was the work of the NKVD and of Beria and Merkulov personally.

The question arises, in what form and at what time to present this news to the Polish and Soviet public. In this matter, with a view to sealing the political problem and at the same time avoiding an explosion of emotion, the advice of the Polish president [Jaruzelski] is needed.

Shortly thereafter, in March 1990, the first account blaming Stalin for what appeared in the Soviet press. Following Gorbachev's official admission, the graves of the Polish prisoners from the Starobielsk and Mshkov camps were located (June 1990) and the Soviet military prosecution opened an official investigation (September 1990). Interrogation of surviving NKVD officials involved in the Katyn executions—including

the former head of the NKVD's prisoners of war department, Petr Soprunienko, and the NKVD chief in Kalinin Oblast, Dimitrii Tokarev—yielded fairly precise information about the Politburo resolution authorizing the killings. Yet this and other documents connected directly with the executions continued to elude the prosecutor, much as the incriminating NKVD documents had previously eluded the commission of party historians. In May 1991 the USSR prosecutor general issued a direct appeal to Gorbachev, the text of which was also among the documents passed on to Poland:

The testimony of witnesses indicates that there was a party CC [Central Committee] resolution signed by Stalin on the NKVD's liquidation of the Polish prisoners of war. . . . In this connection, I ask you to instruct the CC CPSU General Department to ascertain if there are archival materials (probably a joint decision by the Bolshevik Party CC and the Council of People's Commissars [the Soviet government]) in this matter and send copies of them to the USSR prosecutor's office.

Polish investigators were also on the trail of the missing Politburo resolution. As early as July 1992 the Polish press reported that members of the Russian Memorial association serving as experts in the Russian Constitutional Court's hearings on the CPSU had discovered evidence of the document's existence in the presidential archive. They tipped off the Poles that Beria had referred to the Politburo resolution in later correspondence with Stalin, calling it "decision number 144 of 5 March."²⁵ This, of course, was the key document made public on 14 October.

²⁵ Piotr Mitzner, "Russia's 'Memorial' and Polish History," *Rzeczpospolita*, 25 July 1992.

Just a Vendetta?

The release of the Katyn documents came in the midst of an escalating conflict between Yeltsin and Gorbachev.²⁶ This conflict centered on Gorbachev's refusal to testify before the Constitutional Court in connection with its deliberations on the legality of Yeltsin's ban of the communist party as a "criminal organization" after the failed coup of August 1991. It followed sharp criticisms by Gorbachev of Yeltsin's leadership style and government program, which had provoked retaliatory gestures from the Russian president. Yeltsin clearly hoped to use the Katyn documents to discredit and perhaps to muzzle Gorbachev; and despite the obvious political timing of the revelations, they did serve the former purpose, if not the latter.

Yeltsin's envoy, Pikhoya, told a Warsaw press conference on 14 October that all Soviet party leaders, "from Stalin to Gorbachev, knew about this horrible crime."²⁷ Pikhoya asserted that he had discovered the documents in the presidential archive only a few days earlier and had immediately informed Yeltsin, who had been about to depart for a summit of the Commonwealth of Independent States (CIS) in Bishkek. "Yeltsin saw the documents barely twelve hours before President Lech Walesa did," Pikhoya claimed.²⁸ At a press conference in Moscow on the same day, Yeltsin's press spokesman, Vyacheslav Kostikov, charged that Gorbachev had known the truth about Katyn for many years "but [had] remained silent."²⁹ More important, both Pikhoya and Kostikov asserted

²⁶ For one view of this conflict, see Vera Tolz, "The Katyn Documents and the CPSU Hearings," *RFE/RL Research Report*, no. 44, 6 November 1992.

²⁷ As quoted by PAP, 14 October 1992.

²⁸ See the interview with Pikhoya in *Trybuna*, 24–25 October 1992.

²⁹ Celestine Bohlen, "Moscow Releases Documents on Stalin's Role in Katyn Massacre," *The New York Times*, 15 October 1992.

that Gorbachev had been aware of the existence and location of the file containing the Politburo resolution ordering the executions but had withheld the information from both the Poles and the Russian prosecutors investigating the case.

This argument rested on the assumption that it was standard practice for CPSU general secretaries to acquaint themselves with the party's most highly concealed secrets. There was also circumstantial evidence. Archival records released on 14 October showed that Valerii Boldin, a close Gorbachev associate since the late 1970s, had consulted "envelope no. 1" in April 1989 while serving as chief of the Central Committee's General Department, which was responsible for the party's secret correspondence. Boldin became Gorbachev's presidential chief of staff in 1991, serving in that position until he was arrested for participation in the failed August coup.

Gorbachev denied all the charges. The mutual finger-pointing that ensued managed to confuse two distinct issues: first, Gorbachev's awareness of NKVD responsibility for Katyn; and, second, his familiarity with specific documents proving that the Politburo had ordered the murder. This distinction was important, because Gorbachev had presented his admission of Soviet responsibility in 1990 as the culmination of a painstaking search of Soviet archives. Moreover, that admission had limited the blame for the killings to the NKVD; no mention was made then of the party. In disputing Yeltsin's charges about his awareness of the newly released documents, Gorbachev seemed to be denying any prior knowledge of the Soviet responsibility for the Katyn massacre. "I didn't hide anything that I knew," Gorbachev told reporters on 15 October. He claimed to have first seen the Politburo resolution ordering the murders during the transfer of the presidential archive to Yeltsin in December 1991. Gorbachev said that he and Yeltsin had opened the envelope containing the Katyn documents to-

gether; the contents, according to Gorbachev, had been horrifying. From that point on, Gorbachev said that he had considered Katyn a matter for Yeltsin to deal with, and he criticized the Russian president for waiting ten months to inform the Poles.

Yeltsin's associates seemed to concede the point that the Russian president had indeed seen the documents in December 1991, but they restated their charge that Gorbachev had deliberately made only a partial disclosure on Katyn in 1990. Foreign Minister Andrei Kozyrev, for example, charged that Gorbachev had used half-truths to attempt to defuse the Katyn issue. He said that Gorbachev's decision to withhold the conclusive documents in the Katyn case from public release, even after the climate in the USSR had become more liberal, had transformed these half-truths into half-lies. Indeed, it is difficult not to see Gorbachev's behavior on the Katyn matter as evasive, when the vital documents—the "smoking gun"—turned out to have been at his disposal, if not at his fingertips, all along. Suffice it to say that the dispute over what Gorbachev knew about Katyn and when is important not only for its immediate political implications but also for the light it casts on Gorbachev's actions as general secretary of the CPSU and president of the Soviet Union.

"A Symbol of Sincerity"

Casting doubt on Gorbachev's reputation was not Yeltsin's only reason for releasing the Katyn documents, however; foreign-policy goals were also at work. On the same day that the Katyn files were turned over to Poland, Yeltsin also presented the South Korean government with previously secret documents concerning the Soviet decision to shoot down the KAL airliner in September 1983.³⁰ These revelations were likewise unfavor-

³⁰ John W. R. Lepingwell, "Opening the KAL Black Box: New Documents and Old Questions," *RFE/RL Research Report*, no. 44, 6 November 1992.

able to Gorbachev and to the party as a whole, but they were also, at least in part, intended to improve relations with South Korea. In a similar gesture, Yeltsin had released in April and July 1992 documents relating to the 1968 Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia—the infamous "invitation letters" to Moscow from hard-line Czechoslovak Communists.³¹ In this case, the Czechoslovak side likewise charged that Gorbachev had refused to release—or even acknowledge the existence of—documents later made available by Yeltsin. When viewed in this wider international context, the release of the Katyn documents provided a dramatic demonstration of Yeltsin's willingness to tend to festering historical wounds in the interest of good relations with potential allies, even at the cost of further damage to the already battered reputation of the Soviet party and state.

Yeltsin's release of the Katyn documents also demonstrates a commitment to better relations with Poland, underscoring his earlier acceptance of a zero-sum financial agreement on the Russian troop withdrawal and his endorsement of a Polish-Russian treaty that clearly respected the principle of national sovereignty.³² Yeltsin has thus become a valued partner for Walesa, who, it must be said, also gave vigorous public support to Gorbachev in the past. Whatever the immediate political motives of the Russian president, his decision to hand over the Katyn materials was a symbolic gesture of great importance to Poland. Many Poles are likely to see it as a sign that Russia at last desires to jettison all of the remaining historical ballast that

³¹ Jan Obrman, "Moscow Reveals Documents on 1968 Invasion of Czechoslovakia," *ibid.*, no. 37, 18 September 1992.

³² See Jan B. deWeydenthal: "Poland and Russia Open a New Chapter in Their Relations," *ibid.*, no. 25, 19 June 1992; "Policy toward the Eastern Neighbors," *Report on Eastern Europe*, no. 47, 22 November 1991; and "Prospects for Polish-Soviet Relations," *ibid.*, no. 38, 20 September 1991.

burdened relations between the two
tries.

In an interview with a Russian
daily in October 1992,³³ Walesa not
praised Yeltsin's decision as a
reshed in Russian-Polish relations
argued that it had a deeper signifi-
e for Russia as well. In contrast to
predecessors, Yeltsin had under-
d that revealing the full truth about
riminal nature of communism was

New Times (English version), no. 45,
ember 1992.

essential in order to keep moving
forward and forestall nostalgia for the
past. "The truth about Katyn and the
concept of reformed socialism are in-
compatible," Walesa said. Other Soviet
leaders had known the truth, he con-
tinued, but had chosen to reveal only
what could no longer be denied.
"What matters to me personally,"
Walesa concluded, "is not the moment
Yeltsin chose for his action but the fact
that he *did it*, radically changing the
entire atmosphere surrounding our re-
lations." These views seem to be

shared by most of the Polish public.
For Poland, the dispute between the
former Soviet leader and the current
Russian president pales into insignifi-
cance when set against the purifying
power of the final truth about the Katyn
massacre. In fact, Yeltsin's gesture may
have begun transforming Katyn from
a negative symbol of oppression and
deception into what Walesa has called
a positive "symbol of sincerity between
our nations."

IN93049.RIR

10 January 1993

Michaela Wunderle

Bloß Lügengeschichten erzählt

Ein „anständiger Faschist“ rettet Tausende ungarischer Juden vor dem Holocaust: Giorgio Perlasca

Legendär ist der Ruf des Schweden Raoul Wallenberg, der im Auftrag seiner Regierung viele ungarische Juden dem Tod rettete. Aber wer kennt den Namen Giorgio Perlasca? Auch Perlasca sah nicht weg, als Adolf Eichmann in Ungarn wütete; auch er entriß durch sein beherztes Eingreifen Tausende von Juden dem Tod. Anders als Wallenberg handelte Perlasca nicht im offiziellen Auftrag. Er schuf sich seine Aufgabe selbst. Im Strudel der letzten Kriegswochen in Budapest ernannte sich der italienische Staatsbürger Perlasca auf eigene Faust zum Gesandten des neutralen Spanien. Er stellte in dieser Eigenschaft mehr als fünftausend Schutzpässe aus, gewährte Bedrohten Unterschlupf in Häusern, die spanischer Hoheit unterstanden, und tat alles, um diese vor dem Zugriff von SS und Pfeilkreuzlern zu schützen.

Der falsche Konsul kehrte nach dem Krieg in seine Heimat zurück und führte dort sein früheres, bescheidenes Leben weiter. Über die Geschehnisse von Budapest aber senkte sich ein so vollständiges Schweigen, daß Perlasca, wie er sagte, bisweilen selbst an der Wahrheit seiner Erinnerungen zu zweifeln begann. Doch bevor er, 82 Jahre alt, im August letzten Jahres in Padua starb, hat er erlebt, daß der dichte Schleier über das vergangene aufriß. Vierzig Jahre hatte es gedauert, bis einige Frauen, die als Kinder in einem spanischen Schutzhaus überlebt hatten, über ihre Erinnerungen zu sprechen begannen. Diesen Frauen, die heute in Berlin leben, ist es zu verdanken, daß die vergessenen Taten ihres Retters Ende der achtziger Jahre eine späte Würdigung erfuhren: Sie erreichten, daß ihm Israel den Titel eines „Gerechten unter den Gerechten“ verlieh, mit dem all jene geehrt werden, die Juden während des Holocausts halfen. Ein Baum in der Allee der Gerechten vor dem Holocaust Museum in Jerusalem trägt Perlaschas Namen. Weitere Auszeichnungen folgten in den Vereinigten Staaten und in Spanien. In Budapest heftete ihm das Parlament auf einer Sondersitzung den höchsten Orden Ungarns an die Brust. Der deutsche Botschafter in Rom suchte Perlasca in Pa-

Daß sich in Italien lange Zeit so gar niemand für Giorgio Perlaschas Geschichte interessieren wollte – obgleich die konservative Bologneser Zeitung „Il Resto del Carlino“ sie Anfang der sechziger Jahre ausführlich dargestellt hatte –, liegt wohl daran, daß Perlasca kein Held jenes Antifaschismus linker Prägung war, der das Selbstverständnis der Republik lange prägte. Im Gegenteil – der junge Perlasca, Sohn einer königstreuen Familie aus Como, war ein so glühend antikommunistischer Faschist, daß er, kaum zurück aus dem Abessinienkrieg, an dem er als Freiwilliger teilgenommen hatte, 1936 nach Spanien ging, um dort an Francos Seite gegen die Republik zu kämpfen (wobei er die guten Spanischkenntnisse erwarb, die ihm später in Budapest von so großem Nutzen sein sollten). Dann hatte Perlasca, den am Krieg, wie er sagte, auch das Abenteuer reizte, offenbar genug davon; inzwischen verheiratet und als Einkäufer für eine Fleischfabrik in Triest tätig, schaffte er es, sich einem Stellungsbefehl, der ihn 1938 nach Padua beorderte, zu entziehen. Perlasca „mißfiel“ der Pakt zwischen Hitler und Mussolini. Noch weniger behagten ihm die 1938 auch in Italien erlassenen Rassengesetze, die mit seinen Vorstellungen vom „anständigen Faschisten“ (Perlasca) unvereinbar waren und ihm in gewissem Sinn unverstänlich blieben. In den fast zwanzig Jahren der Herrschaft Mussolinis waren Juden niemals ausgegrenzt worden. „Damals verlor ich meine Achtung vor Mussolini.“ Obgleich kein Faschist mehr, blieb Perlasca doch königstreu und, nach dem Krieg Mitglied des kurzlebigen *Partito Qualunque*, stets ein Mann der Rechten. Die wiederum wollte Perlasca nicht würdigen, denn sie zog es vor, über die Jahre des Faschismus zu schweigen.

Erfolgreicher Streit mit Eichmann

Auf dem Balkan beruflich unterwegs, um Rinder aufzukaufen und zu seiner Firma nach Triest zu verschicken, hielt sich Perlasca, als die deutsche Armee Jugoslawien besetzte, in Belgrad auf. Er er-

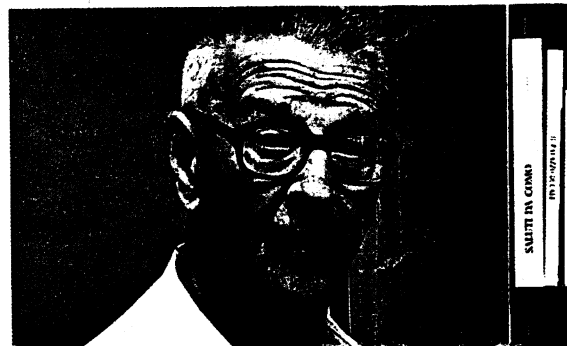
1944, als die ungarische Regierung mit der über die Karpaten vorrückenden Roten Armee einen gesonderten Waffenstillstand zu schließen suchte, besetzten elf deutsche Divisionen das Land. Mit der Armee marschierte auch das Sondereinsatzkommando Eichmann in Budapest ein, und jedermann wußte, was das bedeutete. Es begann der ungarische Holocaust; er spielte sich vor den Augen der Welt ab, die dank der Zionisten darüber „viel besser und gründlicher informiert war als von irgendeiner anderen Phase der jüdischen Katastrophe“ (Hannah Arendt).

Ab Mai 1944 rollten die Züge nach Auschwitz, bis der ungarische Reichsverweser Horthy Mitte Juli plötzlich die Einstellung der Deportationen befahl. Von einer „Sintflut von Protesten aus den neutralen Ländern und dem Vatikan“ (Hannah Arendt) überschwemmt, wollte sich Horthy angesichts der amerikanischen Luftangriffe und der nahenden Roten Armee wohl ein Faustpfand für einen Sonderfrieden mit den Alliierten sichern. In knapp zwei Monaten freilich waren so gut wie alle ungarischen Juden aus den Provinzen in Auschwitz umgebracht worden – 437402 nach der Buchführung Eichmanns. Doch noch war die jüdische Bevölkerung der Hauptstadt nicht gerettet.

Für Giorgio Perlasca wurde das Leben unter der deutschen Besatzung in Ungarn kompliziert. Er hatte sich nach dem italienischen Waffenstillstand 1943 für den König und Marschall Badoglio entschieden und mußte, Angehöriger einer nunmehr feindlichen Macht, mit Verfolgung rechnen. So tauchte er unter, als er erfuhr, daß Landsleute von

ihm ver-schließlic
Das Inter
einige M
inmitten
eine Oas
Herbst a
dorthin.
Hauptsta
15. Okto
Reichsve
Waffenst
später er
für abge
treuen I
während
dert Kil
Der Put
ten vor a
nete Ba
Selbst K
den und

Perlasca
nerte er
ein Papi
stenfreu
gegeben
hieß es
Welt du
wende di
Perlasca
schen ei
schaft ur
sie sich
Pfeilkreu
lasca bat
ter, um e
Und erh
„Sehen S
los ist? U
rokratie
in einer

dua auf, beließ es aber bei einem Händedruck. Als letzte raffte sich die italienische Regierung dazu auf, dem alten Perlasca das Ritterkreuz umzuhängen. Ja, in Italien wurde der verkannte Held durch die Fernsehsendung und das Buch des Journalisten Enrico Deaglio schließlich so populär, daß der damalige Regierungschef Andreotti persönlich hinzueilte, als dem schon schwer herzkranken Perlasca 1991 die Kündigung seiner Wohnung drohte. Fast mehr noch aber freute Perlasca dem Vernehmen nach ein Schild, das die Kinder aus der Grundschule seines Stadtteils für ihn mit folgenden Worten bemalten: „Für den Mann, dem wir ähnlich sein möchten.“

lebte entsetzt, wie die Nazis die Tochter seines Gastgebers, des Zahnarztes Dr. Czir, mißhandelten und die Czirs später deportierten. Vom Krieg immer weiter abgetrieben, landete Perlasca im selben Jahr schließlich in Budapest, wo er seine Geschäfte weiterführte, zu seinem Ärger wiederholt behindert von den Nazis, die ihm ganze Zugladungen voller Rinder, die er nach Triest schickte, auf der Fahrt durch Österreich einfach stahlen. Trotz der antijüdischen Rassengesetze, die auch die ungarische Regierung ab 1938 erließ, blieb Ungarn für Juden eine Insel der Sicherheit inmitten der Katastrophe, solange die Naziregierung Ungarns Souveränität respektierte. Dann, im März

Giorgio Perlasca (1910 bis 1992).

Fortsetzung von der ersten Seite

Die defensive Macht

„Mittel des Klassenkampfes zur Überwindung des Klassengegensatzes“. Von solchen hochtrabenden Plänen haben die Gewerkschaften sich längst verabschiedet.

Still geworden sind nach den Skandalen um die Neue Heimat und Co op auch jene Verfechter der Gemeinwirtschaft, die ehemals die gewerkschaftlichen Genossenschaften als Modell eines demokratischen Wirtschaftens gegenüber dem kapitalistischen Konkurrenz- und Akkumulationsprinzip propagierten. Auch diese Form des Klassenkampfes hat man eingestellt. „Gewerkschaften sind als Unternehmer nicht geeignet“, lautete das Vermächtnis, das der scheidende DGB-Vorsitzende Ernst Breit 1990 seinem Nachfolger Heinz-Werner Meyer weitergab. Niemand unter den Vorsitzenden der Einzelgewerkschaften machte Anstalten zu widersprechen. Doch gleichwohl muß es überraschen, daß der Verlust des öffentlichen Ansehens, den die Gewerkschaften nach diesen Skandalen erfuhren, auf Dauer jedenfalls keine Schwächung der Institution bewirkte.

Doch gerade aus dieser Stabilität der defensiven Arbeitnehmerorganisationen droht den Gewerkschaften die größte Gefahr. Sie sind blind geworden gegenüber der Wahrnehmung von Erosionsprozessen, die sich zunächst nicht in den Zahlen der Mitglieder und der Mächtigkeit bei Tarifverhandlungen spiegeln. Anzeichen dieser Veränderung werden zuallererst auf der Ebene politischer Symbole deutlich. Das privilegierte gewerkschaftliche Machtsymbol ist der

Streik. Die deutschen Gewerkschaften wurden immer dafür gelobt, daß sie dieses archaische Mittel des Kampfes in ihrer Geschichte nie überzogen haben. Nur als „Ultima ratio“ sollten die Kollegen skandieren: „Alle Räder stehen still, weil dein starker Arm es will.“ Die Poesie dieses Zweizeilers, unterstützt von Transparenten und dem Erlebnis der Menge, verweist auf die Allmachtsphantasie, einmal – und sei es auch nur für wenige Stunden – die produzierende Warenwelt in ihrem Lauf anhalten zu können. Der dosierte Einsatz des Arbeitskampfes war das Geheimnis des Erfolgs: 1956 streikten die Metallarbeiter sechzehn Wochen für die Lohnfortzahlung der Arbeiter im Krankheitsfall; 1984 brachen sechs Wochen Arbeitskampf das Tabu der 35-Stunden-Woche.

Doch die Erfahrungen des Streikjahres 1992 mit dem ersten großen, elf Tage währenden Arbeitskampf im öffentlichen Dienst seit 1972 deuten darauf, daß die Symbolik des massenhaften Ausstandes unterdessen brüchig geworden ist. Nur auf den ersten Blick wurden auch jetzt wieder die Erwartungen erfüllt: Stinkender Müll, der Zusammenbruch von Nah- und Fernverkehr und Berge nicht beförderter Briefe konnten dem Bürger die Bedeutung des öffentlichen Dienstes vor Augen führen. Schlagzeilen der Boulevardzeitungen („Monika, bleib hart!“) schienen gar die Sympathie der Betroffenen zu spiegeln. Doch der Streik endete für die Gewerkschaften desaströs: Der Tarifabschluß wich nur um Nuancen ab vom Spruch des neutralen Schlichters vor den Arbeitskämpfen. Die Streikkassen waren geleert; die Mitglieder aber verweigerten ihrer Führung enttäuscht die Zustimmung. Wochen zuvor schon mußten die Dienstleistungsgewerkschaften beim Bankenstreik ähnliche Erfahrungen machen. Ein verlorener Streik ist für Gewerkschaften, die im Arbeitskampf den symbolischen Konsens der Arbeitneh-

mer demonstrieren, kaum wieder wettzumachen. Die IG Chemie, die eine solche Niederlage 1971 erfuhr, hat seither ihre Mitglieder nie wieder ernsthaft zum Streik mobilisiert. Die IG Metall wollte es im vergangenen Jahr nach den Erfahrungen im öffentlichen Dienst auf einen Arbeitskampf nicht mehr ankommen lassen. Traumatisierend wirkt bis heute auf die Metallgewerkschaft eine Erfahrung aus dem Jahr 1990, als eine Großdemonstration vor dem Brandenburger Tor gegen den Abbau von Arbeitsplätzen ausgerechnet an den ostdeutschen Kollegen scheiterte: Sie hatten genug von Berliner Großveranstaltungen und waren zu Hause geblieben. Es deutet sich an, daß die Zeiten massenhafter Kampfaufgebote zu Ende gehen – ein Schicksal, das auch den Mai-Feiertag seit Jahren schon schwächt. Es sind nur noch kleine Gruppen der Aufrechten, die sich die Reden ihrer Funktionäre zum 1. Mai anhören wollen.

Inzwischen gibt es Anzeichen, daß die Gewerkschaften im vergangenen Jahr deutliche Mitgliederverluste hinnehmen mußten, auch wenn die genauen Zahlen geheimgehalten werden. Dies ist ein Indiz dafür, daß die Arbeitnehmerorganisationen seit Jahren die Veränderungen der Arbeitswelt ignorieren. Gemeint ist weniger der fortschreitende Wandel zur Dienstleistungsgesellschaft als die Veränderungen der Arbeitsprozesse selbst: Allenthalben bringt die neue industrielle Fertigung eine Intellektualisierung der Arbeit mit sich. Schwere körperliche Arbeit am Band ist aus der Welt der Produktion zwar nicht vollständig verschwunden. Doch vielerorts wird der Herstellungsvorgang selbst übernommen von Maschinen, gesteuert von Computern. Automatisierung und Rationalisierung weisen dem Facharbeiter die Aufgabe zu, Produktionsvorgaben zu planen, Prozesse zu überwachen und Fehler zu korrigieren. Es ist eine Art sekundärer Arbeit, die von vielen verlangt

wi-
leu-
die
arl-
Gr-
de-
ve-
nic-
kla-
W-
na-
pla-
na-
Pe-
ne-
kl-
Ge-
be-
lo-
tic-
ke-
ze-
sic-
un-
kl-
ter-
un-
fü-
re-

sc-
wa-
A-
ze-
bi-
G-
D-
di-
ne-
m-
sc-
V-
be-
F-
Sy-
F-
ui-
le-
ko-

Perlasca

ihm verhaftet wurden, stellte sich aber schließlich den ungarischen Behörden. Das Internierungslager Kékes, in dem er einige Monate verbrachte, erwies sich inmitten von Krieg und Verfolgung als eine Oase; die Behandlung war gut. Im Herbst aber drang der Kriegslärm auch dorthin. Perlasca beschloß, in die Hauptstadt zu fliehen. Er traf dort am 15. Oktober ein, an dem Tag, an dem Reichsverweser Horthy über Radio den Waffenstillstand verkündete. Stunden später erklärten die Deutschen Horthy für abgesetzt. Sie verhalfen den deutschen Pfeilkreuzlern an die Macht, während die Russen schon knapp hundert Kilometer vor Budapest standen. Der Putsch löste blindwütige Gewalttaten vor allem gegen Juden aus. Bewaffnete Banden terrorisierten die Stadt. Selbst Krankenhäuser wurden nach Juden und Oppositionellen durchsucht.

Perlasca wußte nicht, wohin. Da erinnerte er sich in höchster Bedrängnis an ein Papier, das ihm spanische Faschistenfreunde nach dem Bürgerkrieg mitgegeben hatten. „Lieber Kamerad“, hieß es darauf, „in welchem Teil der Welt du dich auch befinden mögest, wende dich an Spanien.“ Also reihte sich Perlasca in die lange Schlange von Menschen ein, die vor der spanischen Botschaft um Papiere anstanden, mit denen sie sich vor dem Zugriff von SS und Pfeilkreuzlern zu schützen hofften. Perlasca bat Angel Sanz Briz, den Botschafter, um einen regulären spanischen Paß. Und erhielt ihn, nach kurzem Disput – „Sehen Sie denn nicht, was in der Stadt los ist? Und Sie wollen mir jetzt mit Bürokratie kommen!“ Er bezog Quartier in einer Villa, die dem spanischen Staat

gehörte, und als Sanz Briz ihn fragte, ob er bei der Versorgung von Spaniens Schutzhäusern helfen wolle, willigte er sofort ein. Später, wenn man ihn nach seinen Beweggründen fragte, sagte Perlasca: „Ich konnte einfach nicht ertragen, daß Menschen fortgetrieben wurden wie Vieh.“

„Jorge“ Perlasca war 34 Jahre alt, als er mit seiner Arbeit begann. Daß er Risikobereitschaft besaß, bewies sein Leben. Daß er darüber hinaus auch über Entschlußkraft und Organisationstalent verfügte, zeigte sich jetzt bei den täglichen Gängen durch die acht Häuser, die Spanien nach dem Vorbild Portugals, der Schweiz, des Roten Kreuzes, des Vatikans und zuerst Schwedens gemietet oder gekauft hatte, um Verfolgten Schutz zu bieten. Perlasca versuchte, der verzweifelten Anarchie in den vom Keller bis unters Dach mit Menschen vollgepackten Häusern durch eine quasi militärische Organisation Herr zu werden. Daß er Pfeilkreuzler-Horden zurückschlug, die eindringen, um Menschen zu verschleppen oder zu töten, haben Überlebende bezeugt. Überdies fuhr Perlasca, auch zusammen mit Raoul Wallenberg, oft zum Güterbahnhof, von wo seit dem Putsch wieder die Deportationszüge rollten, und zu den Sammelstellen, von denen aus Juden mit unvorstellbarer Brutalität in Fußmärschen zur Grenze getrieben wurden. Perlasca folgte dem Beispiel Wallenbergs, der als erster erkannt hatte, daß mit Schutzbriefen und Pässen der neutralen Botschaften tatsächlich einige tausend Juden der Vernichtungsmaschinerie entzogen werden konnten. Tollkühn nutzte er die Autoritätshörigkeit von SS und Pfeilkreuzlern, die sich den „amtlichen“ Papieren und dem überaus bestimmten Auftreten Perlaschas fügten. „Ich bin Perlasca von der spanischen Botschaft. Sie halten Leute von mir fest. Ich verlange ihre sofortige Freilassung!“ „Wer einen Schutzbrief hat, hebe die Hand! Er ist spanischer Staatsbürger und steht unter meinem Schutz!“ Einmal, „Jorge“ Perlasca hatte zwei zum Abtransport eingeteilte Kinder aus der Warteschlange gezerrt und sie in sein Auto – „spanisches Territorium!“ – geschoben, geriet er an Adolf Eichmann, der ihm die Kinder nach kurzem Streit überließ. Eichmann war der reibungslose Ablauf der Deportationen wichtiger.

Perlasca handelte mit Unterstützung des spanischen Botschafters, der wie alle neutralen Legationen schon seit Sommer Geleitbriefe und Pässe ausstellte. Indes reiste Botschafter Sanz Briz Ende

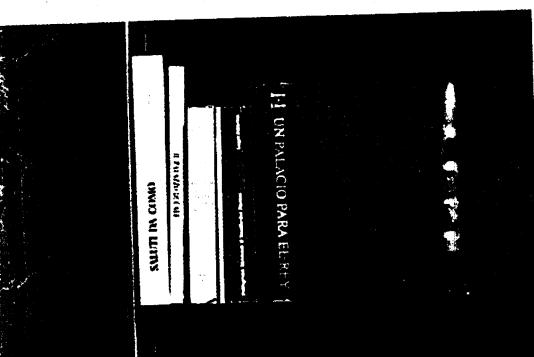
ständliche Note hinterlassen, in der er mich für die Zeit seiner Abwesenheit zum Stellvertreter ernannt! Sie sprechen mit dem Beauftragten Spaniens!“

Es funktionierte: Die Räumung wurde rückgängig gemacht. Und es funktionierte in den sechs Wochen bis Kriegsende. Die Mitarbeiter der spanischen Botschaft unterstützten Perlasca. Die Regierung in Madrid schien ihre Botschaft in Ungarn vergessen zu haben. Niemand erkannte in dem neuen spanischen Beauftragten jenen Italiener wieder, der noch ein Jahr zuvor mit Vieh gehandelt hatte. Einziger nichtspanischer Eingeweihter war der apostolische Nuntius Monsignore Rotta, der nach dem ersten Schrecken in lautes Gelächter ausbrach, als ihm Perlasca erzählte, wie er die Nazis an der Nase herumführte.

Einen wichtigen Trumpf hatte der falsche Konsul in der Hinterhand: die diplomatische Anerkennung des von der deutschen Besatzung eingesetzten Szálasi-Regimes; diese versprache Spanien, falls seine Schützlinge unangetastet blieben. Eine glatte Lüge, die durch einen Anruf in Madrid aufgefliegen wäre. Durch geschickte Taktieren gelang es Perlasca, die Regierung Szálasi immer wieder zu verträgen. Ein Wettlauf mit der Zeit begann.

Flucht in letzter Minute

Den nahm jedoch auch Eichmann auf. Anfang Dezember ließ er die Juden der Stadt im Ghetto zusammenreiben, um das er einen hohen Holzzaun ziehen ließ. Verpflegung und medizinische Versorgung von schätzungsweise 100 000 Juden übertrug er den Pfeilkreuzlern. Am 23. Dezember verließ Eichmann Budapest mit der Order: „Tötet die Juden im Ghetto!“ Im Außenministerium wurde Perlasca bestätigt, daß geplant war, das Ghetto niederzubrennen. Daß dies nicht geschah, ist womöglich auf die Intervention Perlaschas, Wallenbergs und anderer neutraler Diplomaten zurückzuführen. Nicht eindämmen jedoch konnten sie die Welle der Gewalt, die über Budapest zusammenschlug. Budapest vom Geschützfeuer der anrückenden Roten Armee, als die Pfeilkreuzler in einem Vernichtungsrausch Tausende hinrichteten, folternd und mordend durch Krankenhäuser und Kinderheime zogen. Noch am 13. Januar, die Russen standen schon in der Stadt, erschossen sie im Ghetto dreitausend Menschen. Verzweifelt hetzten Perlasca und eine Handvoll Helfer durch die delirierende

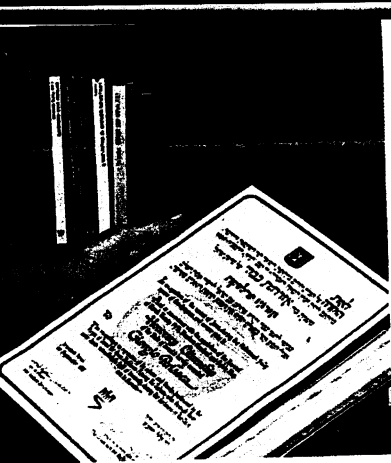

Foto AP

November 20, 1981, Sonntag, 10.11.81
 schaft offiziell zu schließen. Das Innenministerium begriff die Abreise dennoch als Bruch der diplomatischen Beziehungen zwischen Ungarn und Spanien und befahl die sofortige Räumung der spanischen Häuser. Die Evakuierung war schon im Gang, als Perlasca – dem Sanz Briz ein Ausreisevisum angeboten hatte – hinzukam und in höchster Erregung versuchte, die beiden verantwortlichen Pfeilkreuzler-Kommandanten dazu zu bewegen, sie rückgängig zu machen. Doch keine Erklärung über die Abreise des Botschafters fruchtete. Bis Perlasca rief: „Informieren Sie sich beim Außenminister! Sanz Briz hat eine unmißver-

Stadt, um zu retten, wer zu retten war. Als das letzte Botschaftsauto ausfiel, weil Kugeln den Tank durchlöchert hatten, ging er zu Fuß, begleitet von einem Polizisten, der die Fahne Spaniens trug. Raoul Wallenberg verschwand nach der Befreiung Budapests für immer in einem sowjetischen Kerker. Giorgio „Jorge“ Perlasca gelang es, sich mit Hilfe von Freunden nach Italien durchzuschlagen. Er selbst hat bis zuletzt kein Aufhebens von seinem Kampf um die Menschlichkeit gemacht. „Was habe ich denn schon getan?“ pflegte er zu sagen. „Im Grunde doch bloß Lügengeschichten erzählt.“

d. Die Werktätigen sind zu Kontrollen geworden. Die Unternehmen hat s gezwungen, den mitdenkenden Mitarbeiter zu entdecken und zu fördern. enarbeit am Band mit einem aus en Reihen gewählten Sprecher drängt derzeit in vielen Unternehmen ht nur der Automobilindustrie die ssische militärische Hierarchie von eisierung und Gehorsam. Der Wunsch „Mitbestimmung am Arbeits- kommt aus den Etagen der Perso- labteilungen. Damit „besetzt“ die rsonalpolitik der Unternehmen in zunehmendem Maße und ganz offen die assischen betriebsnahen Themen der gewerkschaften. Sie setzt auf die Mitar- it der Betriebsräte und hinterläßt rat- se Gewerkschaften: Denn deren Funk- näre haben erkannt, daß das über- mmene Argument nicht mehr über- ugt, in der neuen Personalpolitik zeige h nur die alte kapitalistische Fratze der einer menschlichen Maske. Die assische Gewerkschaftspolitik des In- teressengegensatzes zwischen Kapital nd Arbeit hat ihre Überzeugungskraft r die Arbeitnehmer neuen Typs verlo-

ießlich aber droht den Gewerk- haften Gefahr aus einer völlig uner- arteten Richtung. Erkennbarer als die rbeitnehmerorganisationen sind der- eit ihre Gegner geschwächt: die Ver- der Arbeitgeber. Das kann die rkschaften nur kurzfristig stärken. Denn die Unternehmer nörgeln neuer- lings nicht nur an der Politik ihrer eige- en Verbände herum. Das haben sie im- ner getan, wenn ihnen die Lohnab- schlüsse zu hoch erschienen und sie die Verantwortung dafür den eigenen Ar- beitgeberfunktionären zuwiesen. Viele Firmen stellen jetzt das überkommene System der Tarifaufonomie selbst in Frage. Sie sehen zwar ein, daß es schon um des Friedens im eigenen Betrieb wil- len nützlich sein kann, Lohnvorgaben kollektiv verbindlich zu formulieren. Sie

sind aber nicht bereit, anzuerkennen, daß der Tarifvertrag, über einen Kamm geschoren, bis ins Detail regeln muß, wann in einem Betrieb Verschnauf- und Pinkelpausen genommen werden müs- sen und wie die Freischichten im Werk aufs Jahr zu verteilen sind. Zumindest bei der Arbeitszeit sollte das Unterneh- men mit seinen mündigen Mitarbeitern selbst die Normen regeln, sagen die Kri- tiker, die sich dabei sehr wohl in Über- einstimmung mit ihren Betriebsräten wissen. Nicht wenige Firmen haben aus dieser Kritik die Konsequenz gezogen und sind aus dem Arbeitgeberverband ausgetreten. Das Computerunterneh- men IBM war in den vergangenen Mo- naten für die Flucht in die Verbandsfrei- heit nur das prominenteste Beispiel. Fol- gen hatte auch die phantasielose Lohn- politik der Gewerkschaften in den neuen Bundesländern: Ohne Blick auf wirt- schaftliche Situation und Produktivität und ohne Rücksicht auf den Anstieg der Arbeitslosigkeit trachten sie nach nichts anderem, als die Tarifverträge zwischen Ost und West so schnell wie möglich an- zugleichen. Das hat dazu geführt, daß viele Unternehmen im Osten sich nach der deutschen Wiedervereinigung wei- gerten, den Arbeitgeberverbänden bei- zutreten. Nichts aber könnte die Ge- werkschaften mehr bedrohen als die Aussicht, daß sich der Gegner auflöst. So sehr sich die Tarifparteien jedes Jahr aufs neue im Kampfgeschrei üben – ih- ren wechselseitigen Untergang können sie nicht wollen. Die Niederlage des ei- nen wäre nicht der Sieg, sondern das Ende des anderen. Gewerkschaften und Arbeitgeberverbände sind als Zwillinge des Kartells aneinander gebunden.

Daß eine Reform notwendig sei, wird auch von den Gewerkschaften aner- kannt. Eine Flut von Revisionspapieren kursiert. Die Dachorganisation des Deutschen Gewerkschaftsbundes hat für 1996 einen „Reformkongreß“ aus- geschrieben; ein neues Grundsatzpro-

gramm will man vorlegen. Doch die De- batte hat sich an Organisations- und Strukturfragen festgebissen und droht die interessanten Themen (Veränderun- gen in Milieu und Arbeitswelt, eine neue Arbeitnehmerkultur und die neue Rolle der Tarifpolitik) zu vernachlässigen. Diskutiert wird statt dessen die einiger- maßen akademische Frage, ob der DGB eine Holding werden soll und statt bis- lang siebzehn künftig nur noch acht bis zehn Einzelgewerkschaften unter seinem Dach vereinen soll. Mit eifersüchtigem Blick werden Fusionspläne, zu denen einzelne Gewerkschaften sich bekannt haben, untereinander wahrgenommen und für schlecht befunden. Die IG Che- mie will sich mit der IG Bergbau verei- nen, die IG Bau-Steine-Erden mit der Gewerkschaft Gartenbau, die Gewerk- schaft Handel, Banken und Versiche- rungen würde am liebsten zusammen mit der Deutschen Angestellten-Ge- werkschaft eine einzige große Dienstlei- stungsgewerkschaft werden. Sosehr die historisch gewachsene gewerkschaftli- che Kleinstaaterei (wer kennt die Ge- werkschaft Leder?) überholt anmutet, so sehr ist fraglich, ob die fundamentale Krise der Gewerkschaften auf dem Weg der Fusion überwunden werden kann. Die IG Druck und Papier, die vor drei Jahren zusammen mit einigen Künstler- gewerkschaften zur IG Medien mutier- te, sollte vielmehr als abschreckendes Beispiel dienen. Denn die Erfahrungen lehren dort, daß eine Vergrößerung der ohnehin schwer beweglichen Großorga- nisationen nur dazu führt, daß am Ende keines der Mitglieder noch seine Heimat in der Gewerkschaft findet. Die Reform- debatte des DGB leidet daran, daß die Frage von Macht und Überleben nur im Blick auf die Zahl der Mitglieder disku- tiert wird. Um Größe geht es nicht. Es geht darum, ob Gewerkschaften ihrem Anspruch auf Interessenvertretung der Arbeitnehmer auch im nächsten Jahr- hundert gerecht werden können.

Drillinge des Kartells: Franz Steinkühler (Mitte) mit den Gesamtmetall-Arbeitgebern Dieter Kirchner und Hans Joachim Gottschol.

Die defensive Ma

Über die veränderte Rolle der Gewerkschaften in einer heilen Welt voller

Sie lassen es sich gefallen. Achthundert Delegierte des IG-Metall-Gewerkschaftstages hören andächtig zu,

Kuba; von der Asyldiskussion bis zur Frage von Blauhelmeinsätzen. Allzuständigkeit des Kongresses und All-

ganz richtig sein kann. Fast zwölf Millionen Mitglieder zählte der Deutsche Gewerkschaftsbund im Jahr 1991: 3,5

Konsens: nur als / vorstelle

schol.

Foto Helmut Fricke

Macht

Welt voller Risiken · Von Rainer Hank

il-
he
,5

Konsens über Verteilung und Lasten
nur als Ausgleich der Interessengruppen
vorstellen kann. Theodor Eschenburgs

harrungsmoment, das sie das „Soziale“
nennen und mit dem sie die beschleunig-
te Modernität des Marktes zu bremsen

grunde geht, als es die Gewerkschaft als Privatisierungsfolge befürchtet, wenn das Monopolunternehmen sich jetzt nicht wandelt. Kurzfristiges Arbeitsplatzinteresse hätte dann die Vernichtung der Arbeitsplätze zu verantworten.

Das Beharrungsprinzip der deutschen Gewerkschaften hat seine historische Wurzel. Die Gewerkvereine sind hervorgegangen aus den Arbeiterbildungsvereinen zwischen Vormärz und Reichsgründung. Vereine und ihr am Repräsentativen orientiertes konstitutives Prinzip spiegeln eine zutiefst bürgerliche Tradition; gegenüber den revolutionären Ansprüchen, die die Linke an die Gewerkschaften richtete, haben sie sich immer resistent verhalten. Der Syndikalismus politischer Richtungs- und Betriebsgewerkschaften, der in England und Italien nach großen Erfolgen inzwischen niedergegangen ist, hat in Deutschland nie viele Anhänger gefunden. Die kommunistisch geführte CGT (Confédération Générale du Travail) Frankreichs oder die CGIL (Confederazione Generale del Lavoro) in Italien, Organisationen, die die deutsche Linke den reformistischen eigenen Gewerkschaften immer als Vorbild empfahl, mußten seit den achtziger Jahren dramatische Mitgliedereinbußen hinnehmen. Organisationspolitisch betrachtet, war der defensive Reformismus bis heute nicht der Schaden der deutschen Gewerkschaften. Den Vorwurf des gewerkschaftlichen Zentralismus, die „gelben“ Betriebsgewerkschaften seien Spalter der Einheit, wollten hierzulande nur wenige auf sich sitzen lassen. Die deutschen Gewerkschaften haben sich in das Regulierungs- und Tarifikartell am Arbeitsmarkt einspannen lassen, was ihnen neoliberale Ökonomen und marxistische Fundamentalisten gleichermaßen bis heute vorwerfen. Aber sie haben überlebt – als Dienstleistungsorganisationen, die ihren Mitgliedern neben der Aussicht auf jährliche Einkommenssteigerung vor allem den Schutz vor jedweden Veränderungen im täglichen Arbeitsrhythmus versprechen. Gewerkschaften sind so etwas wie Versicherungen gegen die Risiken der Arbeitswelt.

In diesem machtvollen Pragmatismus liegt der Erfolg der deutschen Gewerkschaften begründet. Allen Verführungen zum Trotz haben sie an die Stelle des ideologischen Prinzips das Branchenprinzip gesetzt. Industriegewerkschaften anstatt sozialistischer oder christlicher Gewerkschaften verwalten heute die Interessen der Beschäftigten. 1890 wurde von jungen Funktionären, die sich in

These von der Herrschaft der Verbände hat sich nicht abgenutzt. Eine Industriepolitik, die die „Kerne“ der ostdeutschen Produktion mit öffentlichen Subventionen „rettet“, und eine Arbeitsmarktpolitik, die Beschäftigungs- und Sanierungsgesellschaften fördert, können die Gewerkschaften sich als Erfolg ihrer Politik anrechnen.

Hüten sollte man sich indessen, aus der inneren und äußeren Macht der Gewerkschaften in den neunziger Jahren, ihrem politischen Einfluß und ihrer relativen Mitgliederstärke auch auf die Korrektheit ihrer Selbstwahrnehmung zu schließen. In ihrer Deutung nämlich verstehen sich die Arbeitnehmerorganisationen als „fortschrittlich“ und der „Zukunft“ verpflichtet. Gerade die meinungsführende IG Metall hat in den späten achtziger Jahren eine Reihe prominenter besetzter „Zukunftskongresse“ veranstaltet, mit denen die Öffentlichkeit davon überzeugt werden sollte, die Gewerkschaften seien die „ältesten Massenorganisationen in einer modernen Welt“ (Oskar Negt). Doch solche Bekundungen, auch wenn sie von einem intellektuellen Freund und Sozialwissenschaftler abgegeben werden, gehören zum Vergewisserungsritual und täuschen. Gewerkschaften sind vielmehr durch und durch konservative Massenorganisationen. Sie optieren für ein Be-

suchen. Sie entscheiden sich mit vorher-sagbarer Beständigkeit für den Erhalt des Bestehenden und gegen die Reform. Die Risikogesellschaft ist ihnen zu dynamisch, die Erlebnisgesellschaft zu hedonistisch. Für die maschinenstürmende Revolte sind sie zu behäbig, für eine technische Revolution der Produktion zu ängstlich. Ralf Dahrendorf hat schon vor Jahren geschrieben: „Die Gewerkschaften, die wir heute am Werk sehen, sind ihrem Charakter nach anders. Kaum zwei Jahrzehnte nach dem Scheitelpunkt ihrer Macht sind sie nicht mehr die vorwärtsweisenden Organisationen selbstbewußter Zukunftsgruppen. Vielmehr ist ihre Thematik defensiv und ihre Anhängerschaft ängstlich. Die Gewerkschaften sind zu Verteidigungsorganisationen absteigender Gruppen geworden. Das bezeichnet ihren Stil, die Inhalte ihres Kampfes, ihrer Schwäche und auch ihrer Stärke.“

Ein einziger Beleg zur Aktualität dieser Diagnose mag genügen: Die kleine, mit einem Organisationsgrad von 90 Prozent aber mächtige Postgewerkschaft widersetzt sich seit Monaten allen Plänen einer Reform und Privatisierung des Postunternehmens Telekom. Sie schreckt dabei auch nicht davor zurück, der SPD für den Fall einer Zustimmung zu einer notwendigen Grundgesetzänderung mit dem Verlust von Wählerstimmen zu drohen. Solcher Starrsinn hat kein einziges Argument auf seiner Seite. Er lebt einzig von dem Axiom, daß sich nichts ändern dürfe.

Diese konservative Grundhaltung wird oft mit dem Organisationsinteresse einer Vertretung von Arbeitsplatzbesitzern erklärt. Verhielten sich Gewerkschaftsfunktionäre anders, entzögen ihnen die Mitglieder Mandat und Mitgliedsbeitrag, heißt es. Doch die Beobachtung, daß die Gewerkschaften Angst vor dem Verlust von Mitgliedern haben, ist zwar richtig, aber auch trivial; sie kann als Deutung nicht befriedigen. Das defensive Verhalten artikuliert ein tiefes, allumspannendes Mißtrauen. Die Angst zu scheitern scheut das Risiko und hofft auf den Frieden, der alles beim alten läßt. Gewerkschaften verweigern sich neuen Techniken und flexiblen Arbeitszeiten, weil sie prinzipiell unterstellen, das Neue könne nur eine Verschlechterung mit sich bringen. „Gewerkschaftliche Schutzfunktion“ heißt die Eigeninterpretation einer Politik, die nach Kräften vermeintliche Besitzstände verteidigt. Indessen bleibt es die Tragik der Option für Frieden und Konfliktverleugnung, daß sie nur kurzfristig Sicherheiten bieten kann. Um beim Beispiel zu bleiben: Es könnte sein, daß die Telekom-Post längerfristig im internationalen Wettbewerb viel dramatischer zu-

den Zeiten des Berufsverbots während der Sozialistengesetze solidarisiert hatten, die Generalkommission der Freien Gewerkschaften gegründet; ihr überlebensfähiger Vorsitzender bis 1920, Carl Legien, sorgte schon in seiner Person für die Kontinuität der Einheit. Im selben Jahr 1890 schlossen sich die Klempner, Feilenhauer, Schlosser, Former und Mechaniker zum Unterverband der Metallarbeiter, der heutigen IG Metall, zusammen. Den Metallern war die gewerkschaftliche Abbildung des Übergangs vom handwerklichen ins industrielle Zeitalter als Merkmal der Organisationsabgrenzung also wichtiger als das ebenso denkbare des Übergangs in das sozialdemokratische Zeitalter. Vergleichbares wiederholte sich nach dem Zweiten Weltkrieg. Man mag das Pathos der Einheitsgewerkschaft für übertrieben halten – doch immerhin offenbart die Vereinigung der Schwarzen und Roten, der Sozialisten und Christen im Deutschen Gewerkschaftsbund den Willen, den gemeinsamen Kampf für die Ausweitung der wirtschaftlichen und sozialen Anrechte aller „abhängig Beschäftigten“ höher zu gewichten als Weltanschauungen.

Nach dem Ende der Arbeiterbewegung

Die deutsche Einheitsgewerkschaft hat auch das Ende der Arbeiterbewegung und deren Kultur überlebt. Die Kolonien der Laubenpieper an den Rändern der Stadt, die gewerkschaftlichen Männerchöre – eifrig bemüht, sich das bürgerliche Erbe anzueignen – und die gewerkschaftseigenen Ferienhäuser, die es nicht nur in der DDR, sondern auch in der alten Bundesrepublik gab, sind verschwunden. Mit dem Musical „Anything goes“ wollen die gewerkschaftlichen Festspiele in Recklinghausen in diesem Jahr die Besucher ins Ruhrgebiet locken. Nichts könnte deutlicher das Ende einer Kulturarbeit markieren als der populäre Titel Cole Porters, mit dem die Beliebigkeit der Postmoderne mit Zeitverzögerung nun auch die Arbeitnehmerorganisationen eingeholt hat. Unter dem Motto „Kunst für Kohle – Kohle für Kunst“ unternahmen die westdeutschen Gewerkschaften nach 1945 den ehrgeizigen Versuch, die Stahl- und Bergarbeiter des Ruhrgebiets für das „Schöne, Wertvolle und Erhabene“ (so der erste DGB-Vorsitzende Hans Böckler) zu begeistern. Der Vater des Festivals, Otto Burrmeister, hoffte gar, die Ruhrfestspiele könnten ein „Mittel zur Überwindung des Klassenkampfes“ werden. Gemeint war mit der kryptischen Formulierung wohl eine Kunst als

Fortsetzung nächste Seite

Foto Barbara Klemm

wenn der Franz zu ihnen spricht. Mit dem Vornamen dürfen ihn alle kollegial ansprechen. „Ich könnte es mir relativ einfach machen, indem ich euch nur streichle“, sagt Steinkühler. Es folgt seine einstündige „Antwort“ auf die Kongreßdebatte – keiner wagt zu unterbrechen. Der Franz lobt und tadelt, widerspricht und droht. Manchmal streichelt er auch. So mögen es die Kollegen, welche zuvor noch den zentralistischen Führungsstil ihres Chefs anprangerten. Auch ein Späßchen darf er sich leisten: Nach Haussmann, Bangemann und Möllemann brauche die deutsche Wirtschaft endlich einen Fachmann, sagt Steinkühler. Alle freuen sich, und kaum einer merkt, daß der Spaß von Frau Matthäus-Maier geklaut ist. Einzelne Kollegen im Plenum zitiert der Vorsitzende namentlich, führt sie vor, macht sie gar lächerlich. Andere bestätigt er: Das Argumentationsgeschick des Kollegen aus Papenburg imponiere ihm, sagt Steinkühler, der sich auf seine eigenen rhetorischen Fähigkeiten einiges einbildet. Der Gewerkschaftsvorsitzende ist Vater, Pastor und Lehrer in einem. Nie vergißt er, den Erwartungen an einen „Arbeiterführer“ gerecht zu werden: So einer muß vor allem ein kräftiges Organ besitzen. Er muß den Massen mit entsprechender Lautstärke sagen, wo die Bösen und wo die Guten zu finden sind. Steinkühler enttäuscht keinen.

Wer nur die Gewerkschaftskongresse der vergangenen Monate besucht hat, wird kaum auf die Idee kommen, die deutschen Arbeitnehmerorganisationen könnten sich in einer Krise befinden. Sie sind es auch nicht, wenn mit dem Wort gemeint sein soll, Gewerkschaften stünden vor dem Zerfall oder der Selbstauflösung. Die Rituale ihrer Hauptversammlungen funktionieren, die Symbole sind intakt: Die Fahnen vor den Kongreßhallen leuchten im tiefen Rot. Björn Engholm und Franz Steinkühler geben sich solidarisch die Hand, so als hätte es nie ein Zerwürfnis zwischen Gewerkschaften und Sozialdemokratie gegeben: Die Kollegen feiern mit den Genossen. Allenfalls ein Detail könnte zu denken geben: Zum ersten Mal haben die Metallarbeiter jetzt darauf verzichtet, ihre Versammlung mit dem Lied der Arbeiterbewegung „Brüder, zur Sonne, zur Freiheit!“ zu beschließen. Die ostdeutschen Kollegen mochten es nicht mehr hören; sie hatten in der Unfreiheit zu oft die Sonne beschwören müssen. Es war nach sechs Tagen der Rituale ein Moment der Wahrheit.

Gewerkschaftstage dienen der Herstellung der Beschlußlage. Immer schon. Und die Beschlußlage ist Ausweis gewerkschaftlicher Allzuständigkeit. Von der Tarifpolitik bis zur Solidarität mit

machtsanspruch des Vorsitzenden gehören zusammen. Denn Gewerkschaften sind ein Mikrokosmos: Delegierte repräsentieren Mitglieder, die wir uns wie eine kleine Nation vorstellen müssen. Sie haben einen Führer und ein Parlament. Hier wird Innen- und Außenpolitik gemacht: Die Außenpolitik setzt sich mit dem Gegner auseinander, der sich wahlweise bei Großindustrie, Kapital oder der konservativen Regierungskoalition findet. Aber auch in der Innenpolitik gibt es Feinde und Freunde: Die Angestellten in der Gewerkschaft fühlen sich unterrepräsentiert, der Gewerkschaftsjugend sind die Tarifforderungen nicht radikal genug, und die Frauen beklagen, daß sie im eigenen Verband immer noch nicht genügend mitbestimmen dürfen.

Untergangsphantasien, die vor Jahren schon das Ende der Gewerkschaften nahe sahen, haben geirrt. Sie seien „Dinosaurier der Industriegesellschaft“, hieß es, übriggeblieben aus der Frühzeit des Kapitalismus und reif fürs Museum der Kulturgeschichte. Bis heute haben die Gewerkschaften sich nicht dorthin begeben. Die Mitgliederzahlen jedenfalls sind auf den ersten Blick stabiler als jene von Kirchen und Parteien, weshalb auch die leichtfertig vorgetragene These vom Ende aller Massenorganisationen im Zeitalter des Individualismus nicht

Millionen kommen auf die IG Metall, zwei Millionen auf die Gewerkschaft ÖTV. Im Jahr zuvor nannte der DGB noch die Zahl von acht Millionen Mitgliedern. Natürlich erklärt sich die Differenz aus dem Zugewinn durch die deutsche Vereinigung. Doch einer Organisation vom naturgeschichtlichen Renommee eines Dinosauriers wären die Menschen im Osten wohl kaum beigetreten. Immerhin erwirbt keiner die Mitgliedschaft umsonst, sondern für ein Prozent seines monatlichen Lohns.

Ausgleich der Interessen

Es spricht auch kaum für die These vom Niedergang gewerkschaftlicher Macht, daß die Führer der großen Arbeitnehmerorganisationen regelmäßig an den Tisch des Kanzlers geladen werden. Die Bonner Regierung ist aus eigenem Stabilitätsinteresse mehr auf die Zustimmung der Gewerkschaften angewiesen, als es der regelmäßige Tadel von Lohnforderungen und Tarifabschlüssen zu erkennen gibt. Das parlamentarische Regierungssystem hat sich längst in die selbstverschuldete Abhängigkeit von den Arbeitnehmerorganisationen begeben. In Gesprächen über einen Solidaripakt offenbart sich ein korporatistisches Denken, das sich den gesellschaftlichen

These hat: politisch-venturiarischen Sanktionen ihrer. Hier der: werk: ihrer: tiven: rekt: schlie: stehe: tione: künft: ung: spä: mine: verar: keit: Gewe: senor: Welt: kund: telk: schaf: zum: schen: durch: organ

Das traditionelle Gewerkschaftsbild, wie es sich jedes Jahr am 1. Mai kundgibt.

ARKIVEXEMPLAR

(KABINETTSSEKRETERAREN)
Utrikesministerns kansli
Handl: depr H Magnusson, pol 1:1

1993-03-15

Dnr	Avd	Grupp	Mål
74/020			

Ebba Grönroos
Köpmangatan 1
151 71 SÖDERTÄLJE

Wallenbergärendet

Bästa Ebba Grönroos,

Jag får tacka för Ert brev av den 22 februari med bifogat intressant material och samtidigt uttrycka min beundran för Ert starka engagemang för Raoul Wallenbergs öde. Såvitt jag förstår begär Ni denna gång inte uttryckligen något svar. Inte desto mindre vill jag understryka att vår strävan är att "vända på alla stenar" för att få fram sanningen om vad som hänt Raoul Wallenberg. Främst sker detta inom ramen för den svensk-ryska arbetsgruppen, men alla bidrag är givetvis välkomna.

Med vänlig hälsning

Lars-Åke Nilsson

Ifylles av postexp

Avsant med

☐

sv kurir

☐

utl kurir

☐

luftpost

☒

vanlig post

Avsändn datum

Sign

980315

CS

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handläggare: depr H Magnusson

76/011
PROMEMORIA

1993-03-17

P2 En^I

(POL)

Ex till:

SB/Hafström

Kabs

H Magnusson, Pol 1:1

Jag 13-03-17/1993

Wallenbergärendet och sammanträffande med Gordievskij
(1 bil)

P2 En^I

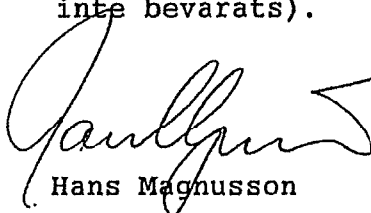
Amb London 1993-03-15.

Som ett led i arbetet inom den svensk-ryska arbetsgruppen för att utreda Raoul Wallenbergs öde, har jag en längre tid planerat att via ambassaden London få till stånd ett sammanträffande med Gordievskij för att diskutera vissa uppgifter som framkommit rörande RW, främst från f d KGB och rörande vissa KGB-tjänstemäns befattning med ärendet (svenska UD-tjänstemän har ju redan vid fyra-fem tillfällen diskuterat denna fråga med G). Samtidigt var det meningen att jag skulle träffa en viss Dzjerkvelov som hoppade av från den sovjetiska säkerhetstjänsten på 50-talet. Enligt visserligen inte alltför tillförlitliga uppgifter jag förra året fick i Moskva, har denne, eller en namne till honom, ev tjänstgjort vid första huvudstyrelsens skandinavisektion och haft kännedom om RW-ärendet. Sedan denna beställning utgått fick jag veta att Carl Persson som också ingår i arbetsgruppen, ville träffa G. för en andra gång för att diskutera en uppgift han tidigare fått från G. om en hög KGB-tjänsteman som skulle veta vad som hänt RW (troligen rör det sig om den "legend" om att RW skulle ha avrättats som är spridd inom organisationen).

9/11

Carl Persson har tidigare troligen tagit kontakt med G. men har nu etablerat direktkontakt. Eftersom jag ansåg det onödigt att vi båda hade sammanträffanden med G. föreslog jag att Carl Persson kunde "ta över" min begäran om samtal.

Det tycks också vara så att ambassaden London ursprungligen inte nåtts av ett tjänstemeddelande där jag avbeställde mitt besök (eller också har ett "inte" fallit bort från tjänstemeddelandet den 8/2 (dessa har inte bevarats).

Hans Magnusson

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF BIOCHEMISTRY AND MOLECULAR BIOLOGY

920 EAST 58TH STREET
CHICAGO • ILLINOIS 60637

March 11, 1993

Mr. Hans Magnusson
Swedish Foreign Ministry
Stockholm, Sweden

Dear Hans:

I have enclosed typed copies of my notes on the interviews with three former prisoners of war (von Dufving, Richter, Bannert) that Guy von Dardel and I conducted in Germany December 11-13, 1992, and the interview with Kapelyansky at the front door of his apartment in Moscow on February 13, 1993. I am not certain how much of this material you may wish to use for presentation to the Russian participants. I shall leave that judgement to you. I have tried to be as factual as possible.

I am working on the reports of Guy's and my discussions with Prokopenko and Volkogonov, but time has been tight for me.

I am forwarding a copy of this letter also to Guy von Dardel and Bjorn Lyrvall.

With best wishes,

Sincerely,

Marvin W. Makinen

Marvin W. Makinen

Enclosure

100-1025

INK. STRIKES DEP		
D No 70318		
1993 03 18		
AVL	GR	MA
P	2	Eu

(POL)

Summary of Interviews

with

Former German Prisoners of War

December 11-13, 1992

Prepared by Marvin W. Makinen

Prior to the meeting of the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg in Moscow, December 17-18, 1992, Guy von Dardel and I traveled by rented car in Germany to interview three former prisoners of war who were known through information provided from the Swedish Foreign Ministry to have been associated in some manner with Raoul Wallenberg in Soviet prisons. Arrangements for the interviews had been made beforehand by Guy von Dardel.

Interview with Mr. Theodor von Dufving (Am Breiten Stück 2, 5223 Bad Nümbrecht, Germany) on December 11, 1992, 21:00 - 00:10. Prepared by Marvin W. Makinen 8:10 a.m. on December 12, 1992, in the Park Hotel in Bad Nümbrecht.

Professor Guy von Dardel and I arrived at the home of Mr. von Dufving, driving by rented car from Karlsruhe. Arriving in the town of Bad Nümbrecht, we telephoned to him and he gave us directions to his home, having explained that he would meet us at the corner of a street near a local gas station. We followed his car to his home, approximately 1/4 mile distance. Before entering his home, Mr. von Dufving explained that he was slightly hard of hearing but requested that we talk loudly so that he would have no difficulty. Von Dufving was friendly, a man in his eighties, of obvious good health, and energetic. In his home we met his wife, and after the usual social introductions, she invited us to have a small snack. She had already prepared the customary German evening meal of cold cuts, bread, chicken salad, cheese, and tea. The entire discussion was conducted in German. There were four people present: Mr. and Mrs. von Dufving, Guy von Dardel, and myself.

During the time that we ate the evening snack, Mr. von Dufving, in response to our initial questions about how he had been brought to Moscow, talked freely and also explained some background about himself and his wife: His great grandfather had fought for Carl XII and lived in Viborg (Karelia), his name was of Swedish origin, his wife came from Wittenberg, her father was a Lutheran minister, and her brother was sentenced to die by hanging for having been involved in a plot against Hitler. After the meal was over, Mrs. von Dufving invited us to have some wine and to sit at the table in the living room. Mr. von Dufving stated that he had copies of his previous written statements made to representatives of the Swedish Embassy in Bonn, that he had also his own notes from a discussion with Swedish representatives, and that he was willing to provide these materials to us to make copies. The discussion in the living room was tape recorded with his agreement.

Mr. von Dufving provided essentially the same information orally as in a copy of his written transmittal to the Swedish Foreign Ministry in 1982. (A copy

is attached). Of importance in his description of an encounter with a Swedish diplomat are the following:

- (1) Von Dufving was en route to Vorkuta in February, 1949, and upon arrival in a transit camp (he believes it to have been Kotlas but stated that it could have been Kirow) he was informed in a barracks that there was a Swedish diplomat who as a prisoner was accompanied by his own guard.
- (2) On his way to the barracks where meals were given, he saw the Swedish prisoner with his guard. Almost all other prisoners were German, and a group of them were assembled around this person. The Swedish person had a copy of *Pravda* and was relating the contents of news stories to the other prisoners in German, who all eagerly listened because they had not seen newspapers or heard news reports for many years since their capture.
- (3) Von Dufving pushed his way closer to the Swedish prisoner. His intention, believing that a Swedish diplomat would be released before he himself would be set free, was to request the Swedish person to inform von Dufving's wife that he was alive. Up to that time von Dufving had not been allowed correspondence with his family, and they had no information about his capture.
- (4) Von Dufving did not recall whether he learned the Swedish prisoner's name. He only remembers the Swede to have stated, "Ich bin Gefangener durch ein grosses Irrtum." Von Dufving described to the Swede the Swedish origin of his name, told him that his wife lived in Wittenberg (Lutherstadt) and requested the Swede upon return to Sweden to inform his wife that he was alive.
- (5) The Swede, to von Dufving's recollection, was in the transit camp only 1-2 days. He did not know where the Swede was being taken and from where the Swede had traveled with his guard.

Von Dufving stated that it was difficult to describe the man in great detail because the barracks in which they were, particularly in February above the Arctic Circle, were poorly lighted. When presented with a variety of photographs of various individuals of which two were of R.W. (and not widely distributed in the international press), von Dufving hesitatingly selected a photograph of R.W. that had a front view. He stated that he did not see the Swede from a side view (one of the photographs was of a side view of R.W.). Von Dufving stated that it was difficult to recall facial characteristics of the man because he had a "schapka" on. Von Dufving also stated that the man was clean shaven, in contrast to other prisoners, and had his regular civilian clothes on rather than the prisoner uniforms that all others had.

- (6) When von Dufving was released in 1955, he thought no further about the incident, assuming that a Swedish diplomat from a neutral

country would have been released. He was motivated to present his information to the Swedish Foreign Ministry because he was approached in the early 1980's by a Swedish historian from Lund who was seeking information about Scandinavians who fought for Germany in "the Northern Company." Through these discussions, he related the incident from February, 1949, and the historian put him in contact with the Swedish Embassy.

Interview with Gustav Richter, December 12, 1992, approximately 3:30 p.m. - 7:00 p.m. at his home (58 Herzogstrasse, Neustadt an der Weinstrasse), Germany.

We arrived at the home of Gustav Richter on Saturday, December 12, at about 3:30-4:00 p.m., having driven from the von Dufving residence. Gustav Richter was at home with his wife. They both greeted us at the door and invited us to sit in the living room of their condominium apartment. G.R. was courteous and pleasant but appeared somewhat on edge about the matter. He would not permit a tape recording of the interview.

G.R. described a few details about his return to Germany: He had been placed on a special train with good food and Russian vodka, he returned to work for the same company where his father and he had previously worked, and that during his imprisonment, his wife, believing him to have died because of no news, had remarried. (When she learned of G.R.'s return, she left her second husband and returned to G.R.)

G.R. stated the following about his imprisonment in the Lubianka with Raoul Wallenberg:

- (1) R.W. and his chauffeur were transported to Moscow by train. He did not know what happened to the chauffeur after arrival in Moscow.
- (2) R.W. had stated that on the train he began writing a "spy novel". This was confiscated from him in Moscow.
- (3) R.W. was a physically active person; he did exercises everyday and kept in good physical shape.
- (4) G.R. described Simonchuk as the Soviet officer who met him at the airport when he was transported from Bucharest. He could not recall the names of Solovyov or Kapelyansky. He stated that he remembered Simonchuk to have been his only interrogator.
- (5) G.R. stated that occasionally a blond officer with a Scandinavian appearance would come to their cell to check on conditions, etc. He spoke excellent German, and they nicknamed him "Der Germanierte Offizier." Once about midnight R.W. was taken to interrogation. He returned to the cell at about 6:00 a.m., looking quite pale. The interrogator had been the blond officer, and R.W. only said "Das war ein schrecklicher Mann." G.R. stated he did not know what the

2
Verm.

interrogations were about and claimed that he himself had been interrogated in total only a few times and not after the night of July 22, 1947. (His personal dossier, shown to us in the Lubianka by V. K. Vinogradov on December 16, 1992, showed that he was interrogated also by Kapelyansky and by Solovyov and that interrogations lasted up to 1950.) G.R. stated that he provided no information to the Soviet authorities about his activities or of the German legation in Bucharest.

In the interrogation on the night of July 22, 1947, he was asked to list who had been his cellmates, and when he mentioned R.W., they asked what other prisoners did he talk to about R.W.

- (6) G.R. stated that he does not know anything about the third (Austrian) prisoner who was in the cell with him and R.W. in February, 1945, in the Lubianka. He could not recall the Austrian's name. He stated that the Austrian was not in good health, he had wounded or hurt one of his legs and could not walk easily; G.R. also stated that the Austrian was not friendly and to him was a suspicious character. After the Austrian was removed from the cell, he did not come across him again.
- (7) Throughout the interview, G.R. referred always to statements he had provided in writing in 1955 to the Swedish Foreign Ministry. (He produced his copy of the evidentiary statement and allowed me to take it for xeroxing. He requested its return.) He provided no information beyond what was already in the written statement. He did show a book written in German *Das Rätsel Wallenberg* in which he had been interviewed by the author. The author had pointed out that Richter was an unusual prisoner to have been a co-prisoner with R.W. and the only such person to have returned to the West.

After the discussion was over, I showed xeroxed copies of Richter's registration card from the Vladimir Prison and the order by Solovyov to imprison Richter under conditions of strict isolation because he had been associated with "an important prisoner." Copies of both were given to Richter. While he was interested in the contents of the documents, he could provide no further information and stated again that he did not recall ever meeting Solovyov as an interrogator.

The interview ended by going to a local restaurant for dinner. The Richter's helped us to find a local hotel for staying overnight. They were pleased with obtaining the telephone number of Mrs. Franz Langer, the wife of a former German prisoner who had also been in Bucharest with Richter. They had lost contact with her since her husband had died.

Interview with Mr. Joseph Bannert on December 13, 1992, at his home (30 Karlsbaderstrasse, 6450 Petersberg, Germany).

On the morning of December 13, 1992, we drove to Offenbach with the intention of trying to locate Mr. Dieter Rödel who was the son of Willi Rödel, a prisoner with R.W. in 1947 in the Lefortovo Prison up to the time of their transfer on February 7, 1947, to the Lubianka. Through a large map of Offenbach in the main railroad station, we located the area of the city where Dieter Rödel lived and drove there. We found both him and his wife at home. We introduced ourselves, discussed with Dieter Rödel what our findings had been about his father and informed him about the work of the Swedish-Russian Working Group. In the course of this discussion, Dieter Rödel stated that he has received no further information about the fate of his father since he had once earlier written to the Swedish Foreign Ministry in answer to an inquiry about his father. Rödel prepared a power of attorney for Guy to take to Moscow to request on his behalf information and copies of documents about his father. Because we believed at the time that Mr. Bannert may have seen Willi Rödel in Vorkuta (according to information provided by the Swedish Foreign Ministry), we invited Dieter Rödel to accompany us to see Josef Bannert.

The three of us drove to Petersberg, a trip lasting about 1½ hours. We found the home of Mr. Bannert who was expecting us. We were invited inside, his wife offered us tea and cookies, and we began to describe our work on the Working Group in Moscow. Mr. Bannert produced a copy of a typed statement that he had prepared many years earlier about the conditions in Vorkuta and his imprisonment in various labor camps and prisons including the labor camp in the town of Asbest.

In the prepared statement (a copy was given to Guy von Dardel), Josef Bannert spoke of having met in Vorkuta Willi Röstel who had been in the German Military Legation in Bucharest and was quite weak and ill and died within two weeks of meeting him. Bannert stated that he had earlier given the same information to Swedish representatives and had given the name clearly as Willi Röstel. It was apparent that representatives of the Swedish Foreign Ministry who had earlier interviewed Bannert had confused the names, and there was unfortunately no further information to be obtained regarding Willi Rödel.

We continued to talk about the conditions of prisons at that time and the experiences of Bannert himself in finally being transported to the Mordovian Republic to be repatriated. We then departed to return to Offenbach. We spent a total of about two hours at the Bannert residence. The Rödel's helped us to find hotel accommodations in Offenbach. The following morning on Monday, December 14, 1992, we drove to the Frankfurt airport and departed for Moscow.

Summary of Interview with

Daniel Grigorovich Kapelyansky

at the front door to his apartment in Moscow

February 13, 1993

(Written by Marvin W. Makinen February 14, 1993, on United Flight 941 enroute to Chicago from Frankfurt am Main).

On the evening of February 12, 1993, I went with Guy von Dardel to the home of Inessa Kaftano, the French-speaking wife of a high energy physicist with whom Guy is acquainted at CERN. The home was located adjacent to the Pushkinskaya Metro station on Tverskaya Ulitsa (formerly Gorkaya Ulitsa). We had earlier had discussions with Messrs. Lyrvall and Arshannikov (Deputy member of the Parliament of the Russian Federation and representative of the Committee on Human Rights in the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg). Guy had obtained the address of Kapelyansky from Bjorn Lyrvall, and, having realized that the home of K. was close to that of Inessa Kaftano's, he had intended to have Inessa telephone to K. to request him to come to her home to meet with Guy or for Guy to go to Kapelyansky's home. We discussed the situation with Inessa. She provided the following advice:

K. must be, because of his service in the MGB and SMERSH a regulated, well defended man with little feeling for ordinary people and would not be likely to be friendly towards Guy. She felt that he would find the situation too threatening to his psychological well-being to accept an invitation to come to meet with Guy as the brother of Raoul Wallenberg. He would simply refuse. She felt that a direct approach by Guy to K. would likely be more successful and that Guy should simply go to his apartment and introduce himself. In this manner K. would have to meet with Guy (the custom of arriving at someone's home unannounced, Inessa stated, is very acceptable to Russians) and K. would be more likely to recognize Guy's approach as not unfriendly and not threatening. He would then have only the choice of choosing to talk with Guy or closing the door.

We decided that Inessa was likely to be correct, and under the circumstances K. would probably not accept an invitation to come to meet with Guy or to agree over the telephone for Guy to come to his home. At about 9:40 p.m., having had a pleasant dinner and delightful conversation with Inessa in French and Russian, Guy and I walked to K.'s apartment building which was located about 500 meters from the Kaftano apartment. The intention was that only Guy would go to the door of the Kapelyansky apartment and that I would remain on the street below. We found the apartment (11 Chrezetel'nii Pereulok, apartment 175) with little difficulty because of directions from Inessa. The doors into the building were unlocked, and Guy proceeded up the stairs to the apartment while I remained in the entrance out of sight but able to hear any conversation in the hallway.

Because of the echo quality of the voices in the corridor and down the stairway, it was difficult to hear the exchange of words clearly. When K. opened the door, as Guy and I decided, Guy started off by saying, "Ich bin der Bruder von Raoul Wallenberg. Könnten Sie mir helfen...." K. spoke first only in Russian. His voice was high pitched and nervous. As Guy continued, K. finally switched to German. The exchange of words lasted about 15 minutes, and Guy came down the stairs looking dejected and stating "He threatened to call the police if I did not go away." We both returned to Tverskaya Ulitsa to take the Metro

back to our hotel rooms, reporting to Inessa at her home about the outcome. It brought her to brief tears.

Guy and I continued to discuss the matter on the way home and decided in our rooms that we would try again the next morning, feeling that this was our last chance to ever get to meet with K. to try to persuade him to provide information about R.W. We also felt that the morning might be a better time of the day to speak with him.

On the morning of February 13 we traveled by Metro to the Pushkinskaya station and walked to the Kapelyansky apartment. We arrived about 10:30 a.m. and again Guy went alone up the stairs. Kapelyansky's wife answered, and only talked in Russian in answer to Guy's German. After a few minutes Guy called down the stairs to me to come up to translate.

Kapelyansky's wife stood at the door of their apartment. She was very frail in appearance, dressed only in a housecoat and slippers. I proceeded to translate for Guy with Guy speaking in English and I in Russian. After introducing Guy as Raoul Wallenberg's brother, she stated that Daniel Grigorovich was not home, that he had no connection to the case of R.W., that we should leave, that we should direct ourselves to the authorities, that we should search archives for information, and she said that we must stop disturbing K. (He had not been able to sleep all night because of Guy's visit the evening before.) However, somehow, even though she was interrupted by a telephone call, she continued to talk with us answering a variety of questions: She did not know when Daniel Grigorovich would be home, she would not say where he was, they were already married in the 40's, Daniel Grigorovich had never mentioned Raoul Wallenberg to her in the 40's, he never discussed his work in SMERSH and MGB with her, they were both not in good health, D.G. has been troubled frequently by reporters who have been very unpleasant; No, they would not be interested in a vacation together to get away from reporters and to obtain some rest from these very troubling events.

About 11:00 a.m., K. returned home, apparently having gone to do some shopping errands, and found us talking at the door with his wife. He immediately recognized Guy who began to speak to K. in English, forgetting to switch to German. K. was obviously alarmed again by Guy's presence. Guy switched to German upon my reminding him to do so. K. turned to me in German. "Who are you, are you a lawyer?" I stated to K. that I was a physicist and colleague of Guy's and that I work with him in the Swedish-Russian Working Group. K. stated that Guy was "schlecht erzogen," that he had tried to force his way in the previous night into his apartment, that he had no manners in coming to his home unannounced, etc. Between Guy and me, we managed to bring the tone of the conversation to a lower level in which K. then was more controlled and at ease. We explained again that Guy was R.W.'s brother, that Guy had come because he sees this as his only chance to learn of the fate of his brother, and that he requests of K. to provide all information that he knows to the Working Group. Guy explained again that K.'s name was given to the press by a KGB officer in Stockholm at a press conference after the second meeting of the working group, against the decision of the Working Group, and he stated that we had not wanted that to happen to avoid the harassment by the press. We underlined several times

that we have come only on the most civil and friendly terms and that we have not wanted Guy's visit to be upsetting.

Kapelyansky continued to talk with us for at least 35 minutes. He stated that he had had nothing to do with R.W.'s case, that his name as the interrogator in the Lubyanka registry journal is a mistake which he has explained to the Commission, that he and his wife live under very poor conditions, that they are both in poor health, and that they live in a communal apartment. He stated that he had been very anxious throughout the night because of Guy's visit, that coming at night had been especially upsetting. He explained how he had become blind in his right eye, and that his wife is also blind (or of poor eyesight) -- which was not evident to us in our observations of her movements to the telephone, etc. He also told us that he was glad retrospectively that he had been dismissed from the MGB in 1950, because he could then return to studying architecture; he admitted that he was dismissed because he was Jewish.

Throughout the exchange of words he only occasionally looked directly at Guy and would generally look only at me. The quality of his voice became in my opinion noticeably weaker and less self assured whenever he stated that his name as the interrogator was a mistake, but he offered no explanation of how the mistake could have arisen, stating only that he has spoken about this with the Commission. He stated that he did not remember anyone with the name of Gustav Richter but his voice quivered at this point. He said that he only dealt with German military criminals but not with diplomats and that the only German diplomat he remembered as assigned to him was Beckerle from the embassy in Rumania. He insisted repeatedly that he has explained to the Commission everything he knows, that he was only a small person in the MGB, that he had nothing to do with the Wallenberg case, and he stated that he does not know who handled the case. He also stated in response to our question that Abakumov did not personally interrogate prisoners.

It was evident in the course of the conversation that in the previous evening he had not realized Guy to be the brother of R.W. but that he took Guy for a reporter. He criticized Guy for upsetting him and his wife who were living under poor conditions while he himself comes from a rich capitalist family. Guy explained his and Raoul's family history, pointing out that they did not belong to the wealthy financial part of the Wallenberg family. This point, when explained at the beginning of the conversation, seemed to have a settling effect on K.

We requested several times to be forgiven for upsetting him. We stated that if he is further harassed by newspaper reporters he should call Arshannikov or Bjorn Lyrvall and request assistance in preventing reporters from coming to him. We emphasized that we do not wish to have reporters seeking him out. In the end it appeared that he accepted these statements from us as sincere and that he was much more at ease in talking with us. He stated that we were forgiven for having upset him ("Sie sind entschuldigt") and he stated that he wanted to go into his apartment and bring the conversation to a close. He shook hands with both of us, and we said goodbye and turned to leave. He closed the door.

It is my assessment of his mood that he would not refuse to see us again if we asked him. We stated that we would have to return in April for more work

with the Commission. I believe because of how his voice changed at the time of certain statements that he is covering up his role in the R.W. case. (His wife had earlier stated that Daniel Grigorovich is worried that he would be arrested and blamed for the R.W. matter -- "even though he is not to blame".)

We left the apartment building, had a quick Big Mac at McDonald's because it was so close to the Metro station, and returned to the guesthouse of the Institute of Theoretical and Experimental Physics to leave for the airport.

Посольство Швеції
в Києві

Ambassaden i Kiev

1993-03-17

Pol 1:1/Magnusson/aca
1993-03-24

Delges f kdm t:

Amb Moskva

Magnusson, Pol 1:1

L Olson, Pol 1:1

G von Dardel

Handwritten signature

Departementsrådet

Hans Magnusson

Pol 1:1

UTRIKESDEPARTEMENTET

Wallenbergvittne

Hbr Magnusson-Hallqvist 93-03-02
1/ bil.

INKOM UD		
1993 -03- 18		
AVD P	GR. 2	MAL En I

Översänder härmed den begärda översättningen
om Sjinkarenkos lägervistelse.

Handwritten signature: Birgitta Gavrilovic
Birgitta Gavrilovic

SVERIGES AMBASSAD

MOSKVA

Handl: Aambs P Kanflo

1993-03-17

Departementsrådet
Hans Magnusson

Utrikesdepartementet

aa/ur

ur

76/003

INKOM UD		
1993-03-19		
AVD	GR.	MÅL
0	2	505

Nya uppgifter i Wallenbergärendet från S A Stepanov

PM Kanflo 1992-04-16 *skrivet*

(2 bil.)

Broder,

Vår gemensamme bekant herr Stepanov uppsökte i går ambassaden för att lämna ytterligare uppgifter om det arkivmaterial han uppger sig ha sett hösten 1950, då han tjänstgjorde vid KGB:s första huvudstyrelses femte avdelning.

Två handskrivna brev från Stepanov bifogas.
Huvudpunkterna i samtalet var som följer.

Efter sina samtal med Dig har Stepanov sökt efter personer som skulle kunna styrka hans berättelse och som fortfarande är i livet. Han har funnit en georgier vid namn Dzjerkvelov, som 1950 var "Starsjij referent" med kaptens grad vid första huvudstyrelsens femte avdelning. Det var denne som tog fram det material som Stepanov råkat se då det skulle överlämnas till chefen för femte avdelningen, överste Kukin.

*D. kunde ej
finnas*

Stepanov har nyligen uppsökt Dzjerkvelov, som mycket väl minns ärendet. Materialet bestod, förutom av "Lefortovo-akten", enligt vilken Wallenberg skulle ha avlidit 17 juli 1947, även av andra handlingar om Wallenberg. I dessa skulle han dock figurera under annat namn.

*ändå
arresterad*

Dzjerkvelov berättade dock, att han förutom den första gången, 1950, tog fram dokumenten en gång till, i april eller maj 1953. Denna gång var det på direkt skriftlig begäran från Abakumov, och materialet återkom aldrig till arkivet. I stället kom ett meddelande om att akterna överförts till KGB:s specialfängelse i Tobolsk, vilket brukade användas för arkebusering av fångar som inte längre var intressanta.

Enligt Stepanov är Wallenberg-kommissionen inne på fel spår när den letar efter dessa dokument. Det finns nämligen två ytterst hemliga arkiv, vilka tillhörde "Komitet Informatsii pri Sovete Ministrov SSSR", ett på ulitsa Vorovskogo, ett på Ljusinovskaja ulitsa. Dessa har chefen för KGB:s arkivstyrelse Krajusjin helt enkelt inte tillgång till, utan endast chefen för KGB själv.

Stepanov anger följande som "Wallenbergs öde i Sovjetunionen":

1. Lefortovo till 17 juli 1947
2. KGB:s fängelse i Lubjanka (specialavdelning) 1947-51
3. Överförd till KGB:s fängelse i Vladimir 1951-52
4. Överförd till KGB:s fängelse i Jaroslavl från början till mitten av 1952
5. Överförd till KGB:s fängelse i Smolensk från mitten av 1952 till 1953
6. Överförd till fängelset i Tobolsk från 1953, okänt hur länge

Stepanov ämnar fortsätta sina efterforskningar och hålla oss informerade. Han kommer att ringa mig i månadsskiftet mars-april, varvid jag kan lämna meddelande om Du eller någon annan önskar sammanträffa med honom.

Jag överlåter åt Dig att bedöma trovärdigheten i det ovan framförda. Stepanov är sig lik och berättar som bekant gärna och ingående.

Värmlands-Tidningen

Peter Kanflo

Peter Kanflo

г. Москва
12.03.1993г.

Господину Ханс Маттиссену

Уважаемый, Ханс Маттиссен,
с большим уважением и благодар-
ностью вспоминаю наши с
Вами встречи и беседы в
посольстве Швеции в 1992 году.
Поздравляю вас с юбилеем,
передаю Вам и всей Вашей
семье пожелание благополу-
чия, успехов, счастья в лич-
ной и общественной жизни
нашего мира и счастья
нашей многострадаль-
ной мамушке земле, а
также крепкого здоровья
Вам и всем Вашим
родным и близким людям.

Я очень соскучился, узнав
Вашем отъезде из России,
т.к. не смог тогда полно-
стью оценить и понять
вашу Вашу заботу и боль
по обсуждаемому вопросу,
а судьбе многострельного
Рудня Варленберга по нашим
интересам затенкам и паге-
рдам КГБ. - трагично.

С Вашей сожалением комисси-
тирую, что отказавшись по
лучше вступить в комиссию по
обстоятельствам выяснения
всей полноты его судьбы и
интересов справедливости
особенно на это не решение
новыми негативные стороны.

После беседы с Вашими кол-
 легом посольства в Москве
готовой комиссии по
выяснению судьбы Богдановича
из беседы с ним в июне, что
с нашим спецслужбам КГБ
наиболее по законному пути
и он не в курсе вопроса, что
кроме дегустаторского учре-
ждения Вашего с нашим
КГБ и его архива, которыми
он использовался у генерала
архивное исследования КГБ
Краснозна Н.А. существует
еще два секретных архи-
ва при Первом набном Управ-
лении КГБ, к которым его
просто не подпускают, и
хотел ли когда этой комис-
сии доказывать до них,

ограниченный его полномочиями, а
так же даже на всех сотрудни-
ках посольств как в СССР так
и в иных странах. Туда же
в сущности разработки на всех
сотрудников (условно) наших
посольств за рубежом.

Белось, даже на всех без исключения
переходя в возрастающих и выезжав
из за границу и к наши линии.
наших граждан и граждан СССР.
На каждого было заверено как
агентурное дело так и личное,
даже. и многие Виктор не
мог скрыть в наших дело
так, в основном мы касались
судьбы Рудольфа Вилленберга.

Но с 1950 года по середине 1953
года близость до ареста Берин
и Абикумовича при названии
И.В. Сталина и проект служеб-
ный письма в этот Комитет
Информации при Сов. Мин. СССР
в первую, когда им уже возмож-
но рассказать КГБ Сабзенов Берин,
Я как референт, а затем ст.
референт работал в начале
с Секретариате КП, у Пискарева.

Земля в послевоенное время
в 1946 году тем, после победы
над Германией и Японией
и победы в многочисленных
вопросах в военном деле
и захоронениях по подозрению
в "шпионаже" в "м.г.у. Гермо-
нии" (таких как Рауль Вальтер-
берг и др.) с.м. ПТУ КГБ СССР
оно уже выдано, но факти-
чески было подчинено КГБ
такое подразделение как
Комитет Информации
при Совете Министров СССР
которое было создано в
Берлине как засекретизированное
ЦК КПСС и министру КГБ
Абамкулову. Этот Коми-
тет Информации имел от-
дельные от КГБ структуры
управления, но действовал
иногда параллельно с служ-
бами КГБ в меру необходимости, но главное К.И. имел
отдельный от КГБ сверхсек-
ретный архив и бесценную
картотеку на всех интере-
сующих его странах мира.

Николас Зинин, а с середины
 1950 года был переведен на ре-
 таран референтом и исполн.
 Николас КГБ Кукину отвечал
 за подготовку разведчи-
 ков при Высшей Развед школе
 КГБ СССР расположенной в
 лесной местности Измайловского
 парка Москвы (он и там же
 там) и шведской развед-
 ке конспиративные данные
 под видом настоящих данных.
 В одну из них осенью 1950 года
 был приведен Валленберг, кото-
 рый числился с 17 июля 1947 года
 по его личному ^{ведомственному} делу
 умершим. Я лично доста-
 вал под охраной на эту дату
 табельное дело, а также
 агентурное дело на Валлен-
 берга и отвешивал в тот период
 с другой исполнительной комис-
 сией, дружную фамилию и
имя. Так же я лично по
 заданию начальника КГБ
 Кукина под охраной затем
 лично ему обратно привез
 все эти дела в Комитет Цирок.

матери. Мат как пакайт
с зиплими делами не было
детишек, а я работал
у Букина сутками по
24 часа, ~~и~~ из любознательности
~~матери~~ и получал возврат
всех зипли дел и даже на
Ванленберга. И по справке
директоршей мне стало ясно
что покойный до 17/III-1947 год
Ванленберг не умер, а встал
в интересах К.И. и П.И.И.Б.С.С.
по другим клеточной организации
и родственности, а клетка "М.В.С."
исчезла именно с 17/III-1947 года.
После Вашего отъезда, господин
Ханс Магнуссон и отъезд
затем Петра Кандала. Я на
свой риск и страх занимался
обстоятельствами выяснения
обстоятельств, где, когда, и
кто и что это могло
привести к судьбе Ванленбер-
га после его личной смерти.
Многое мне удалось узнать и
выяснить, но это существенный
вопрос. За это время перенёс
такое много обращение на книжки
ниже, но сейчас вновь в стране (С.С.С.Р.)
уважаемыми к В.С.И.В.С.

Файл № 139-100000-100
"Школа"

- 1) Педархив № 17/11 - 1947 г.г.
- 2) Терма на Лудянке КТБ
1947-1951 г.г.
- 3) Пересылка в Владимирскую
Терму КТБ 1951 г.г. - 1952 г.г.
- 4) Пересылка в Брянскую
Терму КТБ с 1952 г.г. по 1952 г.г.
- 5) Пересылка в Смоленскую
Терму КТБ с 1952 г.г. по 1953 г.г.
- 6) Пересылка в Сибирскую
Терму через Тобольск
с 1953 г.г. по ?

Джорквалов чл. БНБ с 1943 г.г.
Комит. Управления при Сов. Мин. СССР
12031893 г. С. Смирнов

Pol 1:1/Dr Magnusson/db

Ärendet Wallenbergärendet	Datum 1993-03-19	Dnr [REDACTED]
	Avd [REDACTED]	Grupp [REDACTED]
		Mål [REDACTED]

Adress

Amb Moskva dnr

Text

Från pol 1:1 re Wallenbergärendet.

PRIMO. Om vi skall leva upp till skrivningarna i den svensk-ryska deklARATIONEN om intensifierat samarbete är det angeläget att från svensk sida upprätthålla visst tryck i Wallenbergfrågan, även sett mot bakgrund av hotande politiska förändringar i Ryssland. Det vore därför värdefullt att få datum (14-15 april) för nästa möte med arbetsgruppen bekräftat men också väsentligt att dessförinnan genomföra de åtgärder vi kom överens om i februari.

De sistnämnda avser främst slutförande av intervjuerna samt oberoende experters granskning av vissa dossierer i MBR:s arkiv.

SECUNDO. Det vore också av stort intresse att så snart som möjligt få någon indikation på hur ryssarna reagerar på de förslag som framfördes i statsministerns brev till president Jeltsin och som ju hade sin upprinnelse i samtal med Jakovlev och Roginskij resp Arzjannikov.

TERTIO. Vissa frågor som uppkommit under senare tid bör på lämpligt sätt tas upp med ryska sidan.

a. Journalisten Stefan Lindgren hävdar i ett utkast till föredrag som vi erhållit (handlar om Pitovranov) att överste Aleksej Kondaurov vid säkerhetsministeriets "byrå för samhällskontakter" sagt att Pitovranovs teori är intressant och att "det finns mer handlingar om Wallenberg i KGB:s arkiv, handlingar som den svenska sidan inte verkar så intresserad av att få ut".

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsändt den [REDACTED]	Klockan [REDACTED]	Sign [REDACTED]

b. I Sjelepins rapport till Chrustjov 1959 om Katyn, sägs att "all 21 857 files (personakter) are stored in a sealed location". Vilken lokal kan det röra sig om ? (Roginskij kanske vet).

c. Birsteins artikel innehåller en del intressanta uppgifter om bekanta förhørsledares befattnings med Wallenbergs medfångar efter 1947 som kan ha en "naturlig" förklaring men som bör utredas närmare.

d. Ni bör naturligtvis i intervjun med Kopeljanskij ta upp Jelins påstående till Lyrvall att Kopeljanskij sagt: "även om jag vet något, finns personer i livet som vet mycket mer och tills de talar säger jag inget".

e. Slutligen bör några av namnen i Sjinkarenkos vittnesmål kontrolleras med Nikisjkin, MVD. Det gäller Wilhelm Ferschietz, Michail Litvinenko, Michail Viter, Dmitrij Diduch.

UTRIKESDEPARTEMENTET

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handläggare: dr Hans Magnusson

Dnr 73/037 1993-03-19	Avd Grupp Mål P C Lu
-----------------------------	-------------------------

Ambassadrådet Ulf Håkansson

BUDAPEST

Ungerskt material med anknytning till Wallenberg
Hbr Håkansson-Magnusson 1992-03-04

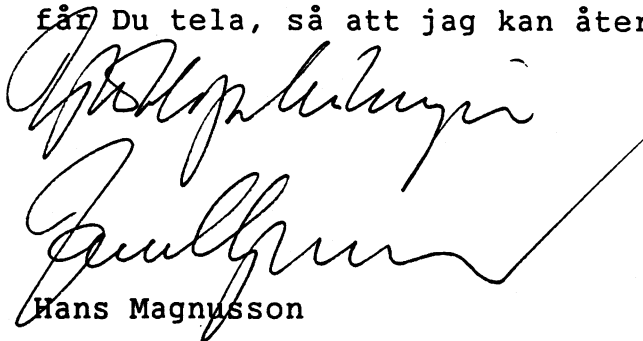
Broder,

Tack för materialet om Wallenberg. Det är visserligen
svårt att få någon väldigt klar uppfattning om
innehållet men preliminärt är jag intresserad av att
få följande dokument översätta:

I-VI: nr 5, 6, 7 och 8VII-XII: nr 9 och 10

Vore det möjligt få sammandrag av det viktigaste ur
boken?

Ni har väl kopior av materialet på ambassaden? Annars
får Du tela, så att jag kan återsända det.

Hans Magnusson

Postadress Box 16121 Dep Utr 23 Stockholm	Ifylls av postexp Adress Avsänt med Gustav Adolfs torg 1 ☒ sv kurir ☐ utl kurir	Telefon 786 6000 ☐ luftpost	Fax 723 11 76 (G3) ☐ vanlig post	Telex Avsändn datum 10590 83/3-93	Sign MINFOR S
---	--	--	---	--	------------------

Glasnost and the Opening up of Soviet Archives.

Time to Conclude the Raoul Wallenberg Case?

INKOM
25-22
1993 05-19
ARW

Helene Carlbäck-Isotalo

Till Berndt
med vänliga hälsningar
från förf.

"I report that the prisoner you know as Walenberg died suddenly last night in his cell, probably of a myocardial infarct." The characteristic spelling error and the irreversible message in the Russian doctor's report, which has caused so much debate throughout the years, can now be read in the original. In October 1989 the report was handed over to four persons from the Swedish Raoul Wallenberg Committee, among them Raoul Wallenberg's half brother and sister.

The Smoltsov report is a handwritten document dated 17 July 1947, and is addressed to the Minister of Security at the time, Victor Abakumov (sentenced and executed in 1953). A comment that Abakumov had been notified verbally of the situation is written diagonally in the bottom left corner. Thus the report was probably never sent to Abakumov². The document carries a three-digit number in the upper right corner, the type of numbering system which is usually found on documents in Soviet archives.

The contents of the report have been known to the general public since the 7 February 1957, when Vice-Foreign Minister Andrei Gromyko handed over a note to the Swedish ambassador in Moscow, Rolf Sohlman, quoting the Smoltsov report about Wallenberg's death and explaining that Abakumov "amidst his criminal activities" had given incorrect information about Wallenberg to the Soviet Foreign Ministry "for several years".

The concurrent comments in the Swedish newspapers' editorial pages can be summed up as follows: The material from the investigations of the Swedish Foreign Office, which was founded on other prisoners' testimonies about Wallenberg in Russian prisons between 1945 and 1947, did not really contradict the meaning of the Soviet death report. However, because the Russian information was so sparse,

Helene Carlbäck-Isotalo, born 1947, Dr. Phil., holds a master's degree in History from Uppsala University, Sweden. Her published works include articles in Swedish and Russian journals on political, cultural and commercial relations between Sweden and Soviet Russia in the 1920s. She is currently researching her Ph.D. Dissertation on politics and trade in Swedish-Soviet relations 1920-1924.

Address: Solberga Hagväg 18, S-12544 Alvsjö, Sweden

¹ I am grateful for the ideas for this manuscript to the historians Olle Häger, Hans Villius and Bernt Schiller, former Under Secretary of State for Foreign Affairs, Leif Leifland, my husband Seppo Isotalo and the Soviet ex-diplomats, who were also participants in the Wallenberg case, Georgi Farafonov and Yevgeni Vorozheikin.

² This was one of the sensational "findings" in Hans Villius's research of the Wallenberg case: The fact that doctor Smoltsov never sent the report to Abakumov explains why this was the only document left to be found at the archival search in 1956. Other documents had been destroyed by Abakumov at the time, i.e. before 1953.

it was still very hard to decide whether it really was reliable. In order to make a judgement, we need more material, claimed the press.

No more material, however, was provided before the Soviet *glasnost* era. In October 1989, in addition to the prison doctor Smoltsov's report, a registration card from the KGB prison Lubyanka was handed over to the Swedes. According to this card Wallenberg was imprisoned on 6 February 1945 and classified as a "prisoner of war". The Soviet Government and the KGB also handed over the address book and a pocket calendar Wallenberg was carrying when he was taken into custody.

In fact, not until a new political situation arose after the unsuccessful coup d'état in August 1991, was the bulk of the Wallenberg documentation released. Throughout the autumn of 1991 a large amount of archival material was released, comprising 104 documents, totalling 367 pages. The documents were mostly taken from the Foreign Ministry's Wallenberg file, the archives of the Communist Party's Central Committee (the Kremlin archives) and the KGB archives of the Lubyanka and Lefortovo prisons. Some documents stem from the Soviet army's archives of World War II History and still more documents came from the Military Counter-Espionage Smersh (the archives of the KGB, as well). The documents from Lubyanka and Lefortovo are excerpts from prison diaries concerning the transfer of prisoners between the two prisons and the picking-up of prisoners for interrogation. The KGB's forensic laboratory has removed the layers of ink that covered the notes on Wallenberg and his chauffeur Langfelder. Copies of the Russian documents, partly translated into Swedish, are available at the Swedish Foreign Office Press Department.

Now that we have the Russian documents, do we have the missing link? Not in every respect, but many of the issues have become clearer, and those occupied with the Wallenberg case frequently have a peculiar feeling of both recognition and surprise. So far, the role of Swedish-Soviet relations in the Wallenberg case has been played out behind the curtain, so to speak. Now the curtain has fallen and we can see the actors – at least in a few acts – in the full spotlight.

The central questions in the press articles, films and books about Wallenberg produced throughout the years have been: Is Raoul Wallenberg alive? If not, when and how did he die? How has the case been handled by the Swedish Government over the years? Why was he arrested by the Russians? Professional historians have also asked questions like: Did the Soviet secret agencies function as a "state within the state", hiding Wallenberg from other Soviet Government authorities? If this was the case the Soviet Government had been sincere in claiming that Wallenberg never was in the Soviet Union. How was the Russian investigation that started in 1956 carried out when the Swedish Prime Minister Tage Erlander handed over the "complete evidence"? What happened during the investigation "across the entire country" which, according to Soviet information, was conducted in 1955?

The *case* of Raoul Wallenberg, more than his actual *fate*, is probably a unique phenomenon in the history of post-war Europe. Certainly, there are tragic aspects of Wallenberg's fate. He, who had saved so many people from the grim executioners, himself became a victim of other grim executioners. But there is also an "everyday" aspect of the fate which Wallenberg faced which is totally out of all proportion to the enormous attention given to the case. This everyday occurrence lies in the fact

that "war is war" with its inescapable violent mechanisms. To interfere with a vital part of the war with such unconventional and, from a diplomatic point of view, "inappropriate" methods as Wallenberg probably did when saving Jews, implies a serious risk that he himself would be drawn into the war.

The actual "Wallenberg case" has turned his fate into a dramatic and tragic wandering from prison to prison, from camp to camp – right up to the present day. The Soviet documents give as a hint of a more prosaic life in the prisons. Wallenberg was not interrogated very intensely – the available information in prison journals actually points to six times over the years 1945–47 and on average for two hours each time³. The Soviet Counter-Espionage Smersh picked up Wallenberg, most likely on the grounds of his close contacts with German Nazis, contacts that did not correspond with his diplomatic status. Over time the investigations seem to have been brought to a halt. Perhaps the suspicions were not warranted? Because of lack of interrogation protocols we simply do not know the answer.

In this paper I intend to present the newly released Soviet documents on the Wallenberg case and as far as possible group them according to the questions referred to above. That is to say: Is the Russian report on Wallenberg's death authentic? How have the Swedish and Soviet Governments, respectively, handled the Wallenberg case? Did the security police hide Wallenberg from the rest of the Soviet authorities? Why was Raoul Wallenberg taken prisoner? I will also briefly recapitulate the conclusions that some Swedish professional historians have reached during their investigations of the authenticity of the Russian death report and in searching for the answer to the question: Why did the Soviets take Raoul Wallenberg? This is the first time we have had the possibility of confronting the historians' analysis with the contents of the Soviet sources.

Clarifying remarks: Hereafter the Swedish foreign service will be referred to as the Foreign Office, and its Soviet counterpart as the Foreign Ministry. The term "Vice-Foreign Minister" (Under Secretary of State for Foreign Affairs) in the Soviet context might sometimes be confusing, as, for example Gromyko and Zorin were both Vice-Ministers at the same time. Where there are several Vice-Foreign Ministers one is always named First Vice-Foreign Minister.

1. Did Raoul Wallenberg die on 17 July 1947, or was the Smoltsov report a false document?

In order to put pressure on the Soviet Government to give information about Raoul Wallenberg, Prime Minister Tage Erlander and the Minister of the Interior Gunnar Hedlund handed over a comprehensive documentation about the case when on an official visit to the Soviet Union in April 1956. The documents were the result of interrogations made by the Swedish Foreign Office of German and Italian ex-POWs who claimed to have been in direct or indirect contact with Raoul Wallenberg in the Soviet prisons from 1945 to 1947. As a result of this action the Soviet Government ten months later, in February 1957, told the Swedish Government that a

³ It is clear from the documents that have been made available up to now that Wallenberg was interrogated on February 8 and on April 22, 1945, as well as on July 17 and on August 30, 1946, on March 11 and finally on May 11, 1947.

document had been found in the KGB archives indicating that Raoul Wallenberg died on 17 July 1947.

Shortly after that the Swedish Government issued a white paper based on the same investigation that had been handed over to the Soviets the year before.⁴ The contents of the white paper did not in fact contradict the message of the Soviet Government, i.e. that Raoul Wallenberg had died in 1947. Accordingly, the message did not really arouse any feelings of mistrust or surprise in the political leadership of Sweden. The Foreign Secretary Östen Undén wrote in his diary on 8 February 1957: "Cabinet meeting. Talked about the Wallenberg case. The King obviously relieved by the answer. He never thought Wallenberg was alive". However, in a reply to the Soviets the Swedish Government demanded additional documentary material.

At the same time, the Foreign Office declared itself prepared to examine any new clues as to the whereabouts of Wallenberg. These commitments resulted in an account of new testimonies, according to which Wallenberg had been in the Vladimir prison in the 1950s.⁵

By the mid-1960s, two white papers on the Wallenberg case had been published by the Foreign Office: one in 1957, which more or less coincided with the Russian message about Wallenberg's death, and another from 1965, which questioned the same message. In 1966 the two white papers were subjected to a source-critical analysis by the historian Hans Villius together with Elsa Villius in the book *Fallet Raoul Wallenberg* (The Case of Raoul Wallenberg). The Villius couple concluded that the testimonies in the 1965 report on Wallenberg in the Vladimir prison were contingent on each other and could be traced back to one single source.⁶ Because final conclusions can never be made on the basis of one part's version only, it was necessary to examine the available Soviet material.⁷

The Villiuses examined the Soviet diplomatic notes that had been issued in the Wallenberg case throughout the years, and placed the 1957 Gromyko note at the centre. This is the note that referred to the report of Smoltsov, the prison doctor. The Villiuses claimed that the Smoltsov report was a remain, and as such would always rank above the spoken testimonies (e.g. the testimony that Wallenberg was in Vladimir) in terms of being evidence. The Villiuses stressed that the condition for a remain to be reliable was that it was true, and from a source-critical examination of the contents, the couple concluded that the Smoltsov report was in fact true.⁸

In an enthusiastic review of the Villius book, the Swedish historian Sven Ulric Palme asserted that an historian educated at the source-critical school at Lund University had undertaken to analyse the Wallenberg case and that the result was sensational. "This is simply good craftsmanship, utilizing standard methods of historical science".⁹ Ivar Harrie, a distinguished journalist, also praised the book:

⁴ *Raoul Wallenberg*. Dokumentsamling jämte kommentarer rörande hans fångenskap i Sovjetunionen, (Stockholm 1957) *passim*.

⁵ *Raoul Wallenberg*. Dokumentsamling rörande efterforskningarna efter år 1957 (Stockholm 1965) *passim*.

⁶ H. & E. Villius, *Fallet Raoul Wallenberg* (Stockholm 1966), pp. 117-289.

⁷ *Ibid.*, p. 138.

⁸ *Ibid.*, pp. 138-156.

⁹ *Stockholms-Tidningen*, 1 Jan. 1966.

"By using indisputable historical methods the Villius couple shows that the death certificate cannot be a fraud".¹⁰

The enthusiasm was not shared, however, by a large sector of the non-Social Democratic press, which claimed that a document originating in a totalitarian state could not be examined using the standard source-critical methods.¹¹ From that time, the media debate on the Smoltsov report continued for decades. To publicly claim its validity was sometimes risky, especially for those who did not want to be accused of supporting the Russians.

For a long time Hans Villius was the only historian to examine the Wallenberg case. Then, in the 1980s, in a period known as the "second cold war",¹² the name of Raoul Wallenberg was unprecedentedly spread around the world. Ronald Reagan made Wallenberg an honorary American citizen, Hollywood made a film about the vanished hero and about 90% of the books we have today about Wallenberg were written.¹³ In 1981, TT (the Swedish news agency) published an interview with Hans Villius and another Swedish historian, Bernt Schiller. Both historians pointed out that Raoul Wallenberg most probably died in 1947 and that now "people were exploiting the Wallenberg case for political purposes". The interview was spread to the Swedish media the day before the start of a so-called Wallenberg hearing with a large number of Swedish as well as international witnesses and other interested people. The purpose of the hearing was to discuss new testimonies on Wallenberg being alive and to promote his release from the Soviet Union – possibly as an exchange for, e.g., the Swedish spy Stig Bergling. Not unexpectedly, the historians' remarks were widely denounced. The conservative newspaper *Svenska Dagbladet* wrote for example that the two historians "took care of the evidence for the Russians"¹⁴ and that "the small popes in the Kremlin were greatly pleased" that such a battle over the death date of Wallenberg was raging in Sweden which diminished the chances for releasing Wallenberg.¹⁵

The Smoltsov report was put out on the battleground once again, and another Swedish historian set out to examine the Wallenberg case and the death message. On the basis of the Foreign Office's 49-volume collection of documents, released at the outset of the 1980s, together with a large amount of literature on Soviet prisons, Rolf Karlbom wrote the book *Raoul Wallenbergs fängenskap i Sovjetunionen* (Raoul Wallenberg's Imprisonment in the Soviet Union (1987)).

To a large extent, Karlbom concentrated his research on disproving the correctness of the Soviet death message. The question of whether the Minister of Security, Victor Abakumov, really was responsible for the Wallenberg case became central to Karlbom. If he was not responsible, then the contents of the 1957 Gromyko note would collapse like a house of cards. Karlbom argued that the assertion in the note that Abakumov was responsible for the incorrect information

¹⁰ Expressen, 9 Feb. 1966.

¹¹ *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 3 Feb. 1966; *Dagens Nyheter* (DN), 28 Jan. 1966; *Expressen*, 9 Feb. 1966.

¹² See, e.g., F. Halliday, *Making of the Second Cold War*, (London 1986).

¹³ Including the period after 1976. For a bibliography including an index of selected newspaper articles, see B. Svahn, *Raoul Wallenberg: En litteraturförteckning, Specialarbete Högskolan*, (Borås 1987).

¹⁴ *Svenska Dagbladet* (SvD), 23 Jan. 1981.

¹⁵ *SvD* 13 Feb. 1981.

about Wallenberg, and the general denunciation of Abakumov, were propagandistic statements of a kind that was typical of the post-Stalin Soviet leadership.¹⁶ In addition, Karlbom stated that Abakumov, as Minister of Security, was not likely to have been responsible for a prisoner like Wallenberg, who was classified as a prisoner of war, since the administration of POWs was taken care of by the Ministry of the Interior.¹⁷

That Abakumov in fact was responsible for the Wallenberg case may now be seen from the correspondence between the Foreign and Interior Ministries. A typical example of this is a letter, dated 20 March 1946, from K. Novikov, at the time handling the Wallenberg case in the Foreign Ministry: "To the Head of Counter-Espionage Smersh, Comrade V. K. Abakumov. Regarding the repeated inquiries on Wallenberg from the Swedish Embassy, I would like to ask You to speed up the response to our letter of November 28, 1945".

From July 1945 to November 1946 the Soviet Foreign Ministry repeatedly made inquiries to different authorities regarding the Wallenberg case. This can be seen from a Foreign Ministry memorandum written by Deputy Head of the 5th European department M. Vetrov to Vice-Foreign Minister Dekanozov on 2 April 1947. The Ministry of the Interior and the Ministry of Security – which in the first year after the war were separated from Abakumov's Counter-Espionage Smersh – reported that they had no information concerning Wallenberg, whereas Smersh simply never answered. Consequently, the Foreign Ministry repeated its request two months later, and forwarded photographs of Wallenberg.

The letter that accompanied the photographs again did not provoke an answer from Abakumov's organization, nor did the next reminder of March 1946. In November, another letter was sent about Wallenberg without incurring any response. This time the letter was sent to the Ministry of Security, since Smersh had been merged with this Ministry in the spring of 1946.¹⁸

In February of 1947 the situation suddenly changed. The Foreign Ministry was told by the Ministry of Security that they "were holding" Wallenberg. The official Fedotov of the Ministry of Security had given this verbal statement to Novikov, and "comrade Fedotov promised to discuss the issue with comrade V. Molotov and report the reasons why Wallenberg had been arrested and even suggest what should be done in this question".¹⁹

Thus, from February 1947 the Soviet Foreign Ministry in fact knew that Wallenberg was in imprisonment in the Soviet Union. Albeit there was no specific information, and no answer could be given to the Swedes' ever more "impertinent" reminders, on 14 May 1947 Vice-Foreign Minister Vyshinsky wrote a mem-

¹⁶ R. Karlbom, *Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen* (Karlstad 1987), p. 25. In an article in *Scandia* (1975), "The murder of Sergei Kirov 1934", p. 197, Karlbom points to the tendency in the Khrushchev era to make the previous leadership responsible for all kinds of mistakes.

¹⁷ Karlbom, *Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen*, pp. 23–26, 1981. What Karlbom says about POWs and the Interior Ministry is applicable to the POWs who were detained in camps, which normally was the case. Wallenberg, however, was the subject of investigations, as was the case with the German POWs he came into contact with and who had been relatively high-ranking representatives of the Nazi German regime. Therefore they were placed in security service prisons.

¹⁸ Smersh's function was taken over by the Ministry's Third Department.

¹⁹ Swedish Foreign Office Press Department. Copies of Soviet documents on RW/VL (Soviet documents on RW/VL), no. 4.

orandum to his superior Vyacheslav Molotov with this ending: "Because the Wallenberg case remains at a standstill, I ask you to order comrade Abakumov to give us the relevant information and suggest how to end this case".

On the same memorandum Molotov inscribed on 18 May: "To comrade Abakumov. Please carry out this request on my behalf". Molotov did not get his answer – at least not a written one – from Abakumov until a month later. It is interesting to note, however, that even before the death of Wallenberg the Soviet Foreign Ministry seems to have been preparing an answer to the Swedes where knowledge of Wallenberg was to be denied. In the beginning of July, Vyshinsky wrote to the Interior Ministry that he needed to know whether Wallenberg had been allowed to move around and to have contact with other foreigners after his encounter with Soviet military officials in Budapest and whether he had been in areas where there was fighting or bombardment.²⁰ Thus, the Foreign Ministry might have been busy preparing a reliable version of how Wallenberg had died in Budapest in January of 1945 even before they got the news of Wallenberg's death!

On 17 July, Abakumov answered Molotov "regarding the Swedish citizen Wallenberg".²¹ As we already know, the prison doctor Smoltsov had reported to Abakumov the same day that Wallenberg had died the night before. Thus, there is reason to believe that the information in the letter to Molotov was based on Smoltsov's report. In that case, Abakumov told Molotov that Raoul Wallenberg had died and probably also informed him about the circumstances of Wallenberg's arrest, e.g. the suspicions against him. The letter itself has not been found.

The fact that the message from Abakumov to Molotov was sent on precisely July 17 has increased the validity of the Smoltsov report. Soviet and Swedish experts have recently carried out a graphological examination of the document. The style of writing in the report was compared with nine examples of Smoltsov's handwriting taken from the archives of the KGB. The experts concluded that the styles corresponded with each other.²²

Conclusion: We can conclude that the question of Raoul Wallenberg's date of death has been documented in a way that strongly validates the Soviet message of 1957. The original report has been provided and the handwriting examined graphologically. It seems clear that the Minister of Security, Victor Abakumov, was responsible for the Wallenberg case, which explains why Smoltsov addressed the report to him. Abakumov apparently forwarded the contents of the report to Molotov immediately. Then the Foreign Ministry started – or went on? – to prepare the note to the Swedes saying that Wallenberg was not in the Soviet Union.

How Raoul Wallenberg died is still not clear. Heart attack, as stated in the Smoltsov report, has not been confirmed by other sources. The question remains, whether Raoul Wallenberg was executed because his case became too embarrassing?

²⁰ Soviet documents on RW/VL no. 6.

²¹ A note of the same date in the diary for outgoing mail of the Ministry of Security says that a letter was sent to Molotov "regarding the Swedish citizen Wallenberg", Swedish Foreign Office Press Department. Copies of Soviet documents handed over to the Swedes on 30 Oct. 1991 (Soviet documents 30 Oct. 1991, no. 13).

²² The discovery was scarcely reported in the Swedish media. An exception is the TT bulletin "Experts agree on death certificate", *SvD* 6 Sept. 1990, and a discussion between H. Carlbäck-Isotalo/Seppo Isotalo and Guy von Dardel, *SvD*, 24 and 29 Sept. 1990.

But why, then, would Smoltsov report to his superior Abakumov, the Minister of Security, that Wallenberg had died of a heart attack? Did Wallenberg actually die naturally on 17 July 1947? Or was the "heart attack" provoked in any way?

2. Were the Swedes too passive in the case of Wallenberg?

The first active period of the Wallenberg case ended in August 1947, a period that culminated in a letter to Stalin dated 15 July signed by leaders of 16 Swedish organizations with a total of 1.6 million members. The organizations, primarily various women's organizations, demanded that Wallenberg should be set free. On 18 August, Vice-Foreign Minister Vyshinsky signed a note to the Swedes stating that Wallenberg was not and never had been in the Soviet Union. He was said to be unknown to the Soviet authorities.

The Swedish diplomatic activity in the Wallenberg case was considerably diminished after receipt of the Soviet note. At the time there were no strong testimonies present that could disprove the statement that Wallenberg had never been in the Soviet Union and that the Soviets had no knowledge of what had happened to him. In short, there was no solid reason to disbelieve the Soviet message. Prime Minister Tage Erlander said later in an interview that "in the first five years we assumed the Russians were telling the truth".²³ There was hardly any disagreement within the Foreign Office on the matter. On the contrary, the head of the Foreign Office Political Department at the time, Sven Grafström, who was in reality responsible for the handling of the case, regarded the Russian message as an indication that firm Swedish activity had prompted an answer from the Russians. On 22 August 22, the same day that Vyshinsky's note was received, Grafström wrote in his diary: "If only our Government would understand that the Russians are afraid of us, then its policy might become more sensible, now that every step is so important ... Ever since we took a firm stance on the question regarding ... (e.g.) the Russian spies, the Russians have provided us with an answer in the Wallenberg case".²⁴

After Vyshinsky's message, the Swedish Government did not act in the Wallenberg case towards its Soviet counterpart until 1952. The supply of reliable testimonies on Wallenberg's fate had then changed. Italian and German POWs were now returning from Soviet prisons and brought with them substantial evidence on Wallenberg in Russian imprisonment. The Foreign Office's investigations, energetically managed by Under Secretary of State for Foreign Affairs Arne Lundberg, got a fresh start. In the aftermath, the Foreign Office has been highly praised for its work on the Wallenberg case in the period 1952–1957.

The officials involved in the case shortly after World War II received substantially more criticism. Especially critical was the author Rudolph Philipp, an enthusiastic private investigator and activist for Wallenberg.²⁵ Already in his book

²³ DN, 25 May 1982.

²⁴ Sven Grafström, *Anteckningar 1945–1954*. Utgivna genom Stig Ekman, Kungl. Samfundets handlingar. Part 15 (Stockholm 1989), 22.8.47.

²⁵ This may be seen from documents from The Swedish Foreign Office's (UD) Wallenberg file and also from Östen Undén's diary that Philipp was straining the UD officials' patience with his writings in the press and "nightly phone calls".

Raoul Wallenberg, diplomat, kämppe, samarit (Raoul Wallenberg, Diplomat, Fighter, Samaritan (1946)) he accused the Foreign Office of being passive and submissive towards the Russians. The primary butt of his attack was Staffan Söderblom, Sweden's ambassador to the Soviet Union from 1944 to 1946.²⁶ The critique made the Conservative Member of Parliament Elis Håstad raise the question in the Parliament in the late autumn of 1946, whereupon the Government answered by giving a survey of the Foreign Office's activities and memorandums.²⁷ Later on, Philipp accused Söderblom of having given the Russians an alibi for lies about Wallenberg by expressing to them his belief that Wallenberg had been assassinated when in Budapest.²⁸ Philipp referred to a meeting between Söderblom and Vice-Foreign Minister Dekanozov in April 1945, when Söderblom handed over a Swedish note requesting information about Wallenberg. Söderblom told Dekanozov that the Swedes knew about "unconfirmed rumours" according to which Wallenberg had an accident in Budapest.²⁹ In a television programme in 1965 the Swedish historian Hans Villius revealed that Söderblom in the spring of 1945 had rejected an offer for help in the Wallenberg investigations from the American Embassy in Moscow.³⁰

Thus, the Swedish Foreign Office was steadily criticized for passivity in the early years of the Wallenberg case. When the Government decided in 1980 to release the Wallenberg documents for the 1945–1949 period, some of the Foreign Office's main members of the period made public statements. Staffan Söderblom and Gunnar Hägglöf, Swedish ambassadors to Moscow from 1944–1946 and from 1946–1948, respectively, agreed that the main goal of the Swedish foreign diplomacy after World War II in reference to the Soviet Union was to maintain a good relationship with the country. Hägglöf claimed, however, that he quickly realized how necessary it was to be firm in order to get anything from the Russians. The Swedish Prime Minister (until November 1946) Per Albin Hansson had told Hägglöf that it was necessary to create "not only a friendly, but a truly trustful relationship between Sweden and the Soviet Union" and that "the Russians ought to know that Sweden was a genuine friend". Hägglöf had thought it unrealistic, though, that the Soviet Union could have Sweden, a capitalistic country, as a friend.³¹

Staffan Söderberg defended the accusation of passivity by referring to the fact that the political climate of the time had made it impossible to provoke the Russians. The Soviet Government had been "very forthcoming towards Sweden", and it had not been appropriate to drop "unseemly hints". Söderblom stated that

²⁶ R. Philipp, *Raoul Wallenberg. Diplomat, kämppe, samarit*, (Stockholm 1946), pp. 178–180, 188.

²⁷ Swedish Foreign Office (UD) Library. Handlingar i UD's arkiv rörande Raoul Wallenberg 1945–1969, offentliggjorda 1980 and 1982 (UD's Library R.W.), vol. 5, 23.11.46.

²⁸ Allt, 1951:1 p. 44. As the Wallenberg investigation entered its more intensive period, UD officials had to sign a promise of silence regarding matters pertinent to the Wallenberg case, UD's Library R.W., vol. 8, 13.3.51.

²⁹ UD's Library R.W., vol. 5, 26.4.45.

³⁰ The news made Olof Palme, then Prime Minister Tage Erlander's secretary, send a protest to the American Embassy about the disclosure of certain documents. However, it was possible for Hans Villius to get the documents from the American Foreign Office via the Stockholm Embassy because the documents had been "declassified". Conversation with Hans Villius on 16 March 1992.

³¹ *SvD*, 5 Dec. 1979.

Germany was Sweden's enemy, while the Russians had been very friendly after the war.³²

We do not really know what the Soviets thought about Swedish politics in general at the time but we can see from the documents that the Foreign Ministry officials felt the Swedes to be "impertinent" in the Wallenberg case with their "eight diplomatic notes and five verbal inquiries" up to the spring of 1947.³³

In the writings about the Wallenberg case, Joseph Stalin's role has often been questioned. The vast writings in the 1980s about the Wallenberg case have dealt quite extensively with the meeting between Stalin and Ambassador Staffan Söderblom in June 1946, shortly before Söderblom returned to Sweden. When the Swedish Raoul Wallenberg files were released in the early 1980s, details about the meeting were made known to the public. According to Söderblom's own dispatches to Stockholm in June 1947, Stalin received him well. The Soviet leader and the Swedish diplomat exchanged polite phrases about the necessity of good neighbour relations and afterwards Söderblom brought up the subject of Raoul Wallenberg. Joseph Stalin promised to give the proper orders so that the case might be solved. Söderblom, however, assured him that he personally was of the opinion that Wallenberg "was a victim of robbers, or perhaps an accident in Budapest".

When the documents about the meeting were released the Swedish press reacted with indignation. Former Prime Minister Erlander then stated in an interview that the conversation between Söderblom and Stalin had been "dangerous and perhaps disastrous".³⁴ We have, of course, to bear in mind, that this statement was made in a renewed "Cold War climate", thirty-five years afterwards.

What then, do the Soviet archival documents tell us about Stalin's claimed interference in the Wallenberg case? There is no trace of activity from Stalin's side in the available Russian documents, even though Söderblom's meeting with Stalin in 1946 is mentioned in a Foreign Ministry memorandum of March 1947. The fact of the meeting, though, is quoted from a Swedish diplomat. No first hand knowledge of a conversation between Stalin and Söderblom about Wallenberg is mentioned. And, certainly, there is no mention of Söderblom's "hint" that Wallenberg might have had an accident. The latter fact is worth mentioning, since the Foreign Ministry seems to have been looking for an appropriate reason for asserting that Wallenberg had never been in the Soviet Union.

Thus, we do not know to what extent the Soviet security police took care of the Wallenberg case alone, without Stalin's involvement. The political importance of the case at the time is simply not clear. Ulf Barck-Holst, Sweden's chargé d'affaires in Moscow in between the services of the regular ambassadors Söderblom and Hägglöf, reported by the end of December 1946 that he had met Alexandra Kollontai, former Soviet ambassador to Sweden. Madame Kollontai declared happily that the Wallenberg case had not affected the Swedish-Russian relationship, which was now "better than ever".³⁵

For a long time – especially from the beginning of the 1980s – it has been claimed in the literature and press articles about the Wallenberg case that Ambassador

³² DN, 1 Feb. 1980.

³³ Soviet documents on RW/VL, no. 5.

³⁴ DN, 1 Feb. 1980.

³⁵ UD's archives RW, vol. 5, 8.12.46.

Staffan Söderblom acted in an extreme way when in Moscow. If we again look into the diary of Sven Grafström, Head of the Political Department at the Foreign Office at the time, we certainly find critical remarks about Söderblom being too submissive to the Russians: "My personal opinion is that he is a dangerous representative of our country in Moscow. He sees himself as a Messiah and he views things in rosy-red. He is too anxious to please. He is bright but definitely crazy."³⁶ However, we do not find any criticism of Söderblom's way of handling the Wallenberg case.³⁷

Conclusion: If we conclude our chapter about the Swedish handling of the Wallenberg case and try to answer the question whether the Government acted too passively or even counterproductive in the period 1945–1947 we may note a cautious attitude towards the Soviet Union. But this could hardly be seen as a policy specifically characterising Ambassador Söderblom. It was rather a normal part of a small neutral country's foreign policy versus a Great Power.

Nothing has been found in the Soviet documents about the possible effect of the meeting between Stalin and Söderblom in 1946 on the fate of Raoul Wallenberg. It is simply not possible from the documentary evidence to determine Stalin's position. Maybe the Wallenberg case at the time simply was a worry for the diplomats, and that it was not felt necessary to involve the highest political level.

3. Swedish strategies for obtaining information about Raoul Wallenberg, 1952–1956

As already mentioned, the Swedish diplomatic activity in the Wallenberg case was considerably diminished after receipt of the Soviet note in August 1947. In 1951 Arne Lundberg took over the position as Under Secretary of State for Foreign Affairs. The criticism levelled against the Foreign Office from the so-called "Wallenberg Action", with the writer Rudolph Philipp as the driving force, had increased.³⁸ At this point Arne Lundberg cleverly started to cooperate with Philipp and Raoul Wallenberg's family, who were given some information on the Foreign Office's investigations and themselves contributed with certain evidence. The first witness to give an indication of Wallenberg's imprisonment in the Lefortovo and Lubyanka prisons was Claudio de Mohr. He was press attaché at the Italian Embassy in Sofia, Bulgaria, during the war and was put in Soviet prison where he communicated by "knocking connections" with Wallenberg during the years 1945–1947. Further witnesses, among whom was a Swedish journalist, Edvard af Sandeberg, confirmed de Mohr's report. Swedish diplomats made a fresh start on questioning Soviet colleagues about Wallenberg. During the years 1952–1956 a series of inquiries were made, in both written and verbal form. The Swedes were now able to present information to the Soviets, indicating that Wallenberg actually had been in the Soviet Union after the war.

³⁶ Grafström, *Anteckningar*, 23.1.45.

³⁷ For Grafström as an example of a "bureaucrat making politics on his own", i.e. a bureaucrat strongly deviating from the Weberian ideal type, see the study of the Swedish historian Karl Molin, *Omstridd neutralitet*, (Stockholm 1992).

³⁸ Allt, 1951:1, p. 44.

On 11 February 1952, Sweden's Foreign Secretary Östen Undén delivered a note to the Soviet ambassador in Stockholm, Konstantin Rodionov. The note ascertained that "a number of testimonies" established that Wallenberg had been imprisoned in Moscow from 1945 and that the Swedes expected a new Soviet investigation and Wallenberg's immediate return to Sweden.³⁹

A short answer was given on 16 April 1952, in which the Soviets asserted that they had nothing to add to Vyshinsky's answer of 1947.⁴⁰

Concurrently with the increasing certainty within the Foreign Office that the testimonies were correct, the content of the memorandums sent to the Soviet authorities increased. They contained reports of German and Italian testimonies and also hypotheses as to what the Soviet security police might have accused Wallenberg of: from what the Swedish diplomats to Budapest had reported in 1945, it was known to the Foreign Office that the Russian police had been sceptical of the handling of the so-called *Schutzpasses*, the passport documents that the embassies of the neutral countries issued to Jews in order to protect them from various kinds of German and Hungarian encroachments and terror in Budapest in 1944–1945.⁴¹

The notion that the Russians suspected that the *Schutzpasses* had fallen into the wrong hands was expressed by the Foreign Office for the first time in a note in 1952. In September 1954, the Moscow ambassador Rolf Sohlman handed over a nine-page-long memorandum on Raoul Wallenberg to Vice-Foreign Minister Valeri Zorin. In the document, written by Under Secretary Arne Lundberg, the Foreign Office claimed to have "complete evidence that Wallenberg after his disappearance in Budapest had been kept in prison in the Soviet Union". It was said in the memorandum that more than twenty reliable testimonies substantiated Wallenberg's presence in Soviet prisons at different times and the Foreign Office also explained the methods used to exclude unreliable testimonies and to obtain a core of reliable ones. These were claimed sufficient to "give clues to investigations".⁴²

In his memorandum, Lundberg returned to the question of why the Russians had arrested Wallenberg: "A number of circumstances indicate that the reason was that the Russian police suspected Wallenberg of having acted as a spy". Lundberg mentioned the handling of the *Schutzpasses* and gave extensive information about these by describing Wallenberg's humanitarian mission in Budapest. Lundberg claimed that the Soviet authorities apparently had not understood the significance of Wallenberg's activities, but had seen it as a cover for other "secret purposes".⁴³

The *Schutzpasses* had been mentioned to the Soviet side as early as 1952, but now an additional possible reason for the Russian suspicions towards Wallenberg was brought up: the Swedish assignment to take care of Soviet diplomatic interests in Hungary during the war.⁴⁴ The reason for Arne Lundberg bringing this up was

³⁹ UD's Library R.W., vol. 14, 11.2.52.

⁴⁰ Ibid., vol. 14, 16.4.52.

⁴¹ UD's Library R.W., vol. 5, Lars G:sons special report of 13.2 – 15.3.45: Ibid., Anger/Danielsson. Memorandum on help action 2.5.45.

⁴² UD's Library R.W., vol. 21, 29.9.54.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

probably a strange event that took place at the beginning of 1954. The Foreign Office was visited by a former official at the Swedish Embassy in Budapest, Hermann Grosheim-Krisko, alias Henry Thomsen. He had been employed at the Embassy in August 1944 in order to take care of the Soviet diplomatic affairs. Grosheim-Krisko, who spoke Russian, was recommended for the position by an officer in the Hungarian Interior Ministry. Like Raoul Wallenberg, he was arrested on the Pest side of the city in January 1945 by the Soviet Military Counter-Espionage, who suspected him of being a spy. He was detained in Moscow and later on sent to the Vladimir prison. The reason why he was imprisoned was at least partly his work at the Swedish Embassy, which the Russians suspected of being German-supported espionage against the Soviet Union. Grosheim reported this during a visit to the Swedish consulate in Cologne in December 1953, immediately after his release from Soviet imprisonment, and also during his visit to the Foreign Office in Stockholm in January 1954. He met with the tireless Wallenberg activist Rudolph Philipp as well and gave him a dramatic account of the Soviet interrogations, where he was questioned about Wallenberg and the espionage activities of the Embassy. Grosheim told Philipp that the Swedish assignment to protect the diplomatic interests of the Soviet Union had included questioning of Soviet POWs in Hungary and had provided sensitive information to the Swedish diplomats. Philipp was very distressed by the conversation and consequently demanded that the Swedish Government should explain to the Russians what the assignment had been about in order to ease Wallenberg's release from Soviet imprisonment.⁴⁵

The incident with Grosheim-Krisko might well have been the reason that Arne Lundberg in his memorandum brought up the activities of the so-called Department B in Budapest, i.e. the Embassy department responsible for the protection of certain foreign countries' interests abroad. Because the Swedish Embassy was to take care of Soviet interests, the main purpose of the questioning of the Russian POWs had been to establish their identity and this may have raised suspicions that the Swedes were trying to disclose military secrets, Lundberg wrote to the Soviets.⁴⁶

In its answers to the Swedes the Soviet Foreign Ministry continued to claim that there was nothing to add to Vyshinsky's note of 1947. One can, however, sense a different and more open tone in the Soviet messages from 1954 onwards, especially when information was given verbally. Since the death of Stalin, the Swedish-Soviet relationship had become more personal. The exchange of delegations was more frequent; politicians and other public persons often brought up the Wallenberg case. President Climent Voroshilov told members of the Swedish parliament on a visit to the Soviet Union in the summer of 1954 that he was prepared for their questions about Wallenberg. Voroshilov himself had participated in "the recent decision taken by the party and government leadership to order a thorough search for Wallenberg throughout the Soviet Union". According to Voroshilov, the investigations did not yield any results, and he assured that Wallenberg would have been allowed to go home had he been in the Soviet Union. "Such inexplicable

⁴⁵ UD's Library R.W., vol. 20, 13.1, 22.1, 3.2, 8.3.54.

⁴⁶ UD's Library R.W., vol. 21, 29.9.54.

disappearances were common in time of war", Voroshilov explained. The same had happened to Anastas Mikoyan's⁴⁷ favourite son, he told the Swedes.⁴⁸

One month earlier, Foreign Secretary Östen Undén had paid a non-official visit to the Soviet Union, where he brought up the question of Wallenberg. At a farewell visit to the Vice-Foreign Minister Zorin, Undén was told that a "thorough investigation had recently been carried out".⁴⁹ In his memoirs, former Prime Minister Tage Erlander tells about a "social study tour" to the Soviet Union that Hjalmar Mehr, a well-known Social democratic Commissioner of the Stockholm city administration, conducted in 1954. Before his trip, Mehr had been asked by Under Secretary Lundberg to bring up the Wallenberg question privately. Mehr met, among others, the writer Ilya Ehrenburg⁵⁰ and asked him to arrange for meetings with high-ranking persons who would be able to inform Mehr about Wallenberg. Ehrenburg became very upset and replied that when "the Russian Government explained that it could not find Wallenberg, but repeated that he was dead, then there was no reason for the Swedish Government not to believe this". There would be absolutely no motive for not allowing Wallenberg to leave for Sweden if he was still alive. There had been no hesitation in repatriating thousands and thousands of German citizens, Italians and others who had been in Russian prisons and labour camps under Stalin. One year later, however, Ehrenburg said, during a new conversation with Mehr, that he would not rule out the possibility that Wallenberg previously had been in Russian imprisonment.⁵¹

We do not know whether this time Ehrenburg had any information about Wallenberg or whether he simply drew his own conclusions about the possible fate of the Swedish diplomat. The major disclosures of the crimes of the Stalin era were soon to come. Ehrenburg's various remarks to Mehr, though, point to an important distinction in the way of phrasing the question of Wallenberg's fate. There were in reality two separate ways of asking: was he still alive, or, in the event that he was dead, had he ever been in Russian imprisonment? Officials within the Foreign Office were convinced that the German and Italian testimonies were reliable, so it was obvious for them that Wallenberg had been in the Soviet Union. The statements, however, only concerned the period up until 1947, possibly 1948. Even so, as late as in the mid-1950s, Wallenberg's release to Sweden was demanded. On the other hand, we can detect a new tendency in the Soviet messages that came after the death of Stalin to phrase the answers about Wallenberg saying that he was not alive in the Soviet Union. This led the Moscow ambassador Rolf Sohlman to suggest that a distinction be expressed. Consequently, Sohlman wrote in a report to the Foreign Office in February 1955: "It would perhaps be sensible to ask whether Wallenberg had been executed". Sohlman was, however, instructed not to make this distinction in relating to the Soviet Foreign Ministry.⁵²

⁴⁷ UD's Library R.W., vol. 22, 14.6.55.

⁴⁸ Mikoyan was the First Vice Prime Minister and at the time also Minister of Trade.

⁴⁹ Undén's diaries, 17.6.54.

⁵⁰ Ilya Ehrenburg, 1891 – 1967, prominent Russian author who eagerly engaged himself in current political questions, especially during the political and cultural "thaw" of the 1950s in the Soviet Union – a term he also used to name his books (1954).

⁵¹ T. Erlander, "Tage Erlander. 1955 – 1960" pp. 296–297.

⁵² UD's Library R.W., vol. 22, 17.2, 26.2.55.

Conclusion: We can conclude that the strategy chosen by the Swedish Foreign Office to make the Soviets inform about Wallenberg was to present, step by step, ever more convincing evidence. The evidence, however, indicated that Raoul Wallenberg had been in Soviet prison from 1945 through 1947. Nevertheless, by demanding Wallenberg to be returned alive, a "maximum" negotiation position was taken by the Swedes. History tells us that flexible actions often are needed in order to obtain negotiation results. Obviously, the Soviet part needed more positive signals in order to give in to the Swedes. An official visit by Prime Minister Tage Erlander to the Soviet Union in 1956 turned out to be the signal needed in order to motivate the Soviet leadership into solving the Wallenberg case. We will return to that occasion, but let us first look into the Soviet documents in order to get a glimpse of how the Wallenberg case was dealt with by the Soviet side in the 1950s until the breakthrough in 1956–1957.

4. How did the Soviet Government act in the Wallenberg case in the 1950s?

Over the years, in the writings on the Wallenberg question, there have been speculations as to what happened behind the closed Soviet doors.

How, then, was the Wallenberg case taken care of within the Soviet Foreign Ministry? What kind of investigations were actually carried out that allegedly led to the conclusion that there was nothing to add to the answers of 1947?

According to the newly released Soviet documents, the pattern of activity during the early years of the 1950s was the following: the Ministry of Security was still the highest authority in the Wallenberg case. From there, messages were sent to the Foreign Ministry on how to respond to the Swedish inquiries. Finally, the highest political authority – at least formally – the Politbureau, sanctioned the Foreign Ministry's drafts of the responses.

Thus, when the Soviet Embassy in Stockholm had forwarded Östen Undén's note of 11 February 1952 to the Soviet Foreign Ministry, the latter addressed the Ministry of Security. The answer, signed A. Ignatyev on 3 March 1952, reads as follows: "To Vice-Foreign Minister, Comrade A. Gromyko: Your 49/B3 of February 26th, 1952. The Ministry of Security regards it as being not appropriate under any circumstance to change the character of the answer that was given the Swedes in the Wallenberg question in comrade A. Ya. Vyshinsky's personal note of August 18th, 1947".⁵³

Afterwards, a memorandum signed Vice-Foreign Minister Vyshinsky on 18 March was sent to Joseph Stalin, briefly informing him about the Wallenberg case. The memorandum was copied and distributed to the members of the Politbureau, i.e. Vyacheslav Molotov, Georgi Malenkov, Lavrenti Beria, Anastas Mikoyan, Lazar Kaganovich, Nikolai Bulganin and Nikita Khrushchev. It informed of the repeated Swedish inquiries in both written and verbal form concerning what had happened to Wallenberg. In spite of the fact that Vyshinsky's note of August 1947

⁵³ Soviet documents on RW/VL, no. 11.

gave an exhaustive answer to the question, said the report, "Swedish reactionary circles had in later years started an extensive anti-Soviet campaign that had included public persons like Albert Einstein and others". And in spite of the fact that the Swedish press reported that the Hungarian tribunal in October 1948 established that Wallenberg had been the victim of an assassination organized by the "Arrow Cross" party⁵⁴, the Swedish Government had yet again requested the release of Wallenberg. Vyshinsky ended his note assuring Stalin that the Foreign Ministry supported the view of the Ministry of Security that it would not be suitable to change the attitude to the question.⁵⁵

On 12 April the Politbureau approved the Foreign Ministry's suggestion for an answer to the Swedes, and the note was handed over on 16 April 1952.⁵⁶

The procedure for producing an answer to a subsequent Swedish inquiry in the spring of 1952 was similar, the only exception being that this time it was decided not to answer the Swedes at all.⁵⁷

When the ensuing Swedish campaigns were made in 1954, supported by extensive documentation, changes had been made in the Soviet political structure. The tasks of the security service had been assigned to a new committee, the KGB, which was subordinated to the Soviet Government, the Council of Ministers. The Foreign Ministry now addressed the KGB, this time questioning what had actually happened to Wallenberg. A note signed by Vice-Foreign Minister Andrei Gromyko contains the following: "To the Chairman of the Committee for State Security, comrade I. A. Serov. In relation to the preparations for a report to the Communist Party's Central Committee. I request you to inform the Foreign Ministry about when and how Wallenberg died". In his answer Ivan Serov⁵⁸ wrote that the KGB had nothing to add to what had previously been said about Raoul Wallenberg.⁵⁹

Conclusion: We may conclude that a certain change took place in the years immediately after Stalin's death (1953) in the way the Soviet bureaucracy handled the Wallenberg case. Now the Foreign Ministry asked for concrete information about what had actually happened to Wallenberg. A high degree of secretiveness, though, still surrounded the case. Within the Soviet system not even First Vice-Foreign Minister Andrei Gromyko seems to have known more than that Wallenberg actually was once imprisoned in the Soviet Union.⁶⁰

⁵⁴ In connection with a trial against a member of the fascist Hungarian "Arrow Cross" party, a People's tribunal in Budapest established that Raoul Wallenberg had been assassinated by Arrow Cross men, see Soviet documents on RW/VL, no. 12.

⁵⁵ UD's archives. Soviet documents handed over to the Swedes on 5 December 1991 in Stockholm (Soviet documents, 5 Dec. 1991), no. 2.

⁵⁶ Soviet documents on RW/VL, nr. 14; UD's Library R.W., vol. 14, 16.4.52.

⁵⁷ Soviet documents, 5 Dec. 1992, no. 3.

⁵⁸ When the State Security Committee, KGB, was established in March 1954, Ivan Serov became its first chairman.

⁵⁹ Soviet documents on RW/VL, no. 15, 16.

⁶⁰ Within the Foreign Ministry at least diplomats and officials of somewhat lower ranks were convinced, for example, that Andrei Gromyko knew nothing of Wallenberg's fate as late as in 1956. This according to a conversation in April 1992 with the author of this article and Yevgeny Vorozheikin, who worked in the Foreign Ministry in the 1950s and before that as press attaché in the Soviet Embassy in Stockholm. Vorozheikin assisted Andrei Gromyko when he met with the Swedish ambassador Rolf Sohlman in Moscow in 7 February 1957 to hand over the Wallenberg note.

5. Improved Swedish–Soviet relations promoted the breakthrough in the Wallenberg case

The Swedish Government's official visit to the Soviet Union in 1956 meant a turning-point in the Wallenberg case. The year before, the Soviet ambassador Rodionov⁶¹ had made several attempts to get Prime Minister Tage Erlander to visit the Soviet Union. As early as in 1952, when Erlander paid his visit to the USA, Rodionov complained that Erlander first should have visited the Soviet Union, a neighbouring country of Sweden. In his memoirs, Erlander writes that he was "strongly tempted" to make a non-official visit in order to achieve the maximum effect. However, since the Norwegian and Danish Prime Ministers accepted that their visits would be official, Erlander did not want to maintain his wish. Erlander writes that "even during an official visit I would forcefully proceed with the question I wanted to discuss with the leaders of the Soviet Union, i.e. the Wallenberg case".⁶² As it turned out, the Wallenberg question in fact did dominate the Swedish visit.

The mission had been well prepared by the Foreign Office. A number of documents were put together containing detailed testimonies of named ex-POWs who, under oath, had declared their statements to be true. A statement was added by two ex-judges of the Supreme Court, who concluded that "there was no doubt that Raoul Wallenberg had been in Russian imprisonment after 1945".⁶³ Three weeks before Erlander and Hedlund departed, Foreign Secretary Östen Undén handed over a note to Ambassador Rodionov in which the material from the investigations was described in detail. The note said that the Swedish Government had great expectations of President Voroshilov's and Prime Minister Bulganin's promises that Wallenberg would be sent home, if he was still alive: "In reference to what is stated above, the Swedish Government considers that all conditions for finding Raoul Wallenberg and having him sent home to Sweden have been met".⁶⁴

When Undén delivered his note to Rodionov they also had a conversation. Undén hinted that the Soviet security police could have given a false report about Wallenberg, which the rest of the government administration had accepted as the truth. Undén stated that it was known that Beria⁶⁵ had been found guilty of gross misconduct in the line of duty.⁶⁶

This seems to be the first time that a Swedish official in the 1950s gave a hint to the Soviet counterpart that the Swedes considered it possible that Wallenberg was dead and that the Soviet Foreign Ministry might be innocent in relation to the criminal activities of people like Beria. Undén's "proposal" for a solution of the case was cited in a Soviet memo almost a year later, when the Soviet Government felt uncertain about when and how to present the message that Wallenberg died in 1947 to the Swedes. We will return to that question, but first we will look

⁶¹ On Konstantin Rodionov, see G. Jarring, *Rikets förhållande till främmande makt. Memoarer 1952–62* (Stockholm 1983), pp. 39–42.

⁶² Erlander, *Tage Erlander*, p. 290.

⁶³ Raoul Wallenberg, *Dokumentsamling* (1957), p. 62.

⁶⁴ UD's Library R.W., vol. 27, 9.3.56.

⁶⁵ Lavrenti Beria was executed in 1953.

⁶⁶ *Ibid.*

into the interaction between the Soviets and the Swedes in the decisive negotiating moment in the *Rolf Wallenberg* case.

What, then, was the Soviet Government's reaction to the Swedish note? Molotov had actually brought up the Wallenberg case in the Party's Central Committee a month earlier when informing the Committee members about the forthcoming visit of the Swedish official delegation. Erlander intended to take up the question during his visit in Moscow, Molotov informed the Central Committee, but waiting until then to reject the Swedes would simply not do. Ambassador Rodionov ought to be instructed to take up the question with Undén during a "regular meeting" and thereby refer to earlier discussions about Wallenberg. Rodionov was to stress that the Soviets had nothing to add to "the comprehensive and final reports which have already been given concerning Wallenberg". Molotov claimed that such a course of action would show the Swedish Government that a new inquiry about Wallenberg would have no positive effect.⁶⁷

The Soviet official reply to Undén's note of 11 March was in line with the proposed policy: "Regarding the repeated Swedish inquiries, the Soviet side has responded that, as far as the investigations tell us, Wallenberg is not on Soviet territory. Regarding the references to some statements by war criminals about Wallenberg, it is obvious that such statements that contradict the thorough investigations carried out by Soviet institutions cannot be given any credibility".⁶⁸

The stern Soviet answer triggered a minor crisis within the Swedish Government and Foreign Office. Östen Undén found that "it might be necessary to cancel Erlander's visit to the Soviet Union". The next day the government was summoned to discuss the Soviet note. Undén claimed that there were two options: either threaten that the forthcoming visit would be cancelled unless the Wallenberg case was to be discussed, or simply to state that Erlander would bring the matter up with Prime Minister Bulganin. Undén recommended the latter and milder option and received general support from the Cabinet. At a conference the next day with the leaders of the political opposition parties, the government's plan of action was accepted.⁶⁹

On March 29 Tage Erlander and the Minister of the Interior, Gunnar Hedlund travelled to Moscow. Among the members of the delegation was Olof Palme, at the time the Prime Minister's secretary. The same day the Presidium of the Central Committee (the Soviet Politbureau of the time) was briefed by Foreign Minister Molotov on the topics of the visit. Regarding the Wallenberg case, Molotov stated that Erlander obviously intended to raise the question of Wallenberg "who according to the Swedish authorities is said to be in the Soviet Union". However, judging from statements by "persons close to Erlander" given to Soviet diplomats in Stockholm, Erlander's reason for bringing up the issue was to escape allegations of "passivity in negotiations with the Soviet Government regarding the fate of Wallenberg" from the opposition parties in the ensuing election campaign.⁷⁰

This last issue in Molotov's briefing is interesting. We find no corresponding statements in Erlander's memoirs. The Soviet documents do not say who these

⁶⁷ Soviet documents about RW/VL, no. 17.

⁶⁸ UD's Library R.W., vol. 27, 19.3.56.

⁶⁹ Undén's diaries, 19, 20, 21.3.56.

⁷⁰ Soviet documents on RW/VL, no. 18.

"persons close to Erlander" were. In 1982, when the Foreign Office's Wallenberg documents were released, Tage Erlander was interviewed and he talked about the activities in the mid-1950s regarding the Wallenberg case: "In the end I let the Russians think that we had domestic reasons for continuing, that there was a political pressure to go on. They could not understand all this activity because of one single person".⁷¹ Be it as it may, the fact remains that the Soviets viewed the Wallenberg question as a domestic political problem for the Social Democrats. This is a view that was to be repeated in later Soviet documents from the same year.

Discussions of the Wallenberg case took over a great part of the first day's meeting in the Kremlin where, among others, party leader Nikita Khrushchev, Prime Minister Nikolai Bulganin and Foreign Minister Vyacheslav Molotov were present. Tage Erlander returned to the question again and again despite of the Russian hosts' irritation. Bulganin said that he could not see why the question of Wallenberg was brought up again: "We cannot understand why you have found it necessary to raise this question again. We have seen in the newspapers that the Prime Minister would take it up here. We were very surprised, but assumed this was just something the press had made up. We thought so, since we have already given a number of written and verbal explanations to the Swedish Government".⁷²

When Gunnar Hedlund interfered in support of Erlander, the Soviet leaders began to discuss the issue with one another. This meant a turning-point in the negotiations, and, finally, Prime Minister Bulganin said that they were prepared to look at the Swedish reports and, if necessary, carry out renewed investigations.⁷³

Foreign Secretary Undén, who was spending the Easter holidays in the French Riviera, received a telegram about the first conversation and found it "hardly encouraging".⁷⁴ The Swedes were still uncertain as to the actual results of the negotiations. On the Soviet side, however, a radical change had already taken place regarding Wallenberg. On 2 April, when the Swedes were still in Moscow, Foreign Secretary Molotov briefed the Central Committee Presidium on the Wallenberg affair and ascertained that "in spite of all Soviet assurances that Wallenberg was not in the Soviet Union", Prime Minister Erlander had brought up the issue on his official visit. The Swedes had handed over a report containing statements from German and Italian ex-POWs who had been in the Soviet Union after the war. Both Erlander and Hedlund had stressed how irksome this question was for the Swedish-Soviet relationship and that this relationship might be damaged because of the case. Erlander had urged the Soviet Government to find a way to settle the question. "By this", Molotov claimed, "they obviously meant that the Wallenberg family is one of the great monopoly-capitalists, who has influence on Swedish Business and Government and that the Wallenberg case may be used by those forces in Sweden who want to hurt the Swedish-Soviet relationship, especially regarding the upcoming Swedish general election".⁷⁵

⁷¹ DN, 25 May 1982.

⁷² UD's Library R.W., vol. 27, 30.3.56.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Undén's diaries, 24.3-31.3.56.

⁷⁵ Soviet documents on RW/VL, no. 20.

Molotov's suggestion was that the Secretary of the Interior Gunnar Hedlund (Tage Erlander had fallen ill during the visit to Moscow, H.C-I) be informed before the Swedish delegation left Moscow that even if the Soviet Government at present had nothing to add to the previous statements in the case, the proper authorities had been instructed to "thoroughly examine and control the Swedish reports on Wallenberg". The Swedes were to be informed later on the result of the investigations.

What was really new in Molotov's plan of action was that, this time, there was actually going to be an investigation: "At the same time the leaders of the KGB and the Ministry of the Interior are to control the Swedish reports within two weeks and, together with the Foreign Ministry, submit to the Central Committee their proposals for an answer to the Swedish Government", Molotov suggested to the Central Committee.⁷⁶ In reality this was the first Soviet order to investigate the Wallenberg case to come from the highest political authority. And this time the Foreign Ministry suggested to the Presidium of the Communist Party's Central Committee, i.e. the *de facto* Soviet Government, that the secret service be ordered to investigate the Wallenberg case. Thus, in the Khrushchev thaw of 1956, the course of action had been turned upside-down compared to the Stalin years. It should be kept in mind that the Swedish visit took place only a month after Khrushchev's secret de-Stalinizing speech to the Central Committee at the 20th Congress of the Communist Party.

Conclusion: Several factors in combination created the necessary conditions for a successful turning-point in the Wallenberg case. The repeated Soviet proposals to the Swedish Government to pay an official visit finally had effect. This created a basis for improved relations between the countries. Also, the Swedish Government's persistent intention to solve the problem made a certain impression on the Soviet part. And, finally, the radical changes that took place in the Soviet political system at the time promoted the chances of obtaining information about the fate of Wallenberg. The process of de-Stalinization had just begun and fierce attacks on crimes in the recent history were on the way.

6. Uncertainty or a well prepared strategy – what was the background to the Gromyko note in 1957 on Wallenberg's death?

It is apparent from the evidence presented above that the Wallenberg case was not a favourite among the Soviet leaders, even in the days of political thaw. A certain hesitation about what decisions to take was apparent also in the period that followed, which can be seen from still more documents.

On 28 April 1956 the Head of the KGB Ivan Serov and the Foreign Minister Vyacheslav Molotov submitted their report to the Central Committee: "From the statements made by the Swedish Government it is obvious that it is known to them that Wallenberg was arrested by Soviet authorities in Budapest and that he for a longer time period was imprisoned in Moscow. The testimonies correspond to a high degree with the realities of Wallenberg's arrest and imprisonment". Since the affair seemed so important to Swedish-Soviet relations and because the Swedes were not likely to stop their inquiries, Molotov and Serov now recommended

⁷⁶ Ibid.

that the Swedish Government be informed of the fate of Wallenberg – but not immediately: “It is important to keep in mind that there will be a parliamentary election in Sweden forthcoming September and therefore it would be tactically sound to let our investigations into the Wallenberg case drag out in time and then give the Swedes the final answer two–three months after the election”.⁷⁷

Does this mean that the Soviet Government was influenced by what “persons close to Erlander” had said about the domestic political aspects of the Wallenberg case? Was the intention to, at any price, avoid giving the opposition parties in Sweden a case for starting new campaigns against the Soviet Union? Good relations with the West were, after all, an important aspect of the strategy of the new Soviet Government. The term “peaceful coexistence” was introduced into the Soviet political discourse in the years 1955–1956.

But, would there not be a risk that the newspapers and the Swedish public would be suspicious if the Soviet answer was delayed? Well, Molotov and Serov had thought of this as well and presented their suggestions for taking care of that problem. The Soviet Embassy in Stockholm would ask the Swedes for more material on Wallenberg, such as photographs of Wallenberg and supplementary details of certain testimonies. “The Swedish Government would interpret such a request as a proof that the Soviet Government is conducting a thorough investigation in line with the reports handed over by the Swedish Government”, Molotov and Serov claimed. Later on, “sometime in July”, Ambassador Rodionov would inform the Swedes that the investigations were continuing and that the material was subject to a careful control and that people were being interrogated. Some three months after the election, the Swedish Government would be informed of the final results of the investigations.

This, then, is the answer to what kind of investigations were carried out in the Soviet Union in the 1950s regarding the Wallenberg case. Obviously, no investigations took place before Easter 1956. Then, for two weeks, there was a control of the archives and probably a questioning of KGB personnel on the basis of the Swedish reports. In accordance with the plans, in June 1956 Ambassador Rodionov requested photographs of Wallenberg and additional information on a German POW who was mentioned in the Swedish report. Within the Swedish Foreign Office those involved in the affair tried to interpret the aim of the Soviet requests. Under Secretary Arne Lundberg imagined that the reasons for wanting additional information might be that several “Wallenbergers” had appeared after the “free publicity” that the Wallenberg case was granted after having been mentioned in the public Swedish–Soviet communiqué from Erlander’s official visit.⁷⁸ In that case, photographs of Wallenberg were needed in order to identify these persons. The request for photographs might also indicate, thought Lundberg, that the investigations had not brought the conclusion that Wallenberg was dead. At the same time, however, Lundberg ascertained that the “sceptic” immediately realized that the request most likely meant that the Soviets simply wanted a postponement.⁷⁹

⁷⁷ Soviet documents on RW/VL, no. 23.

⁷⁸ The communiqué was published in *Pravda*, which had a very large circulation in those days, and e.g. was often put up on bulletin boards in Soviet prisons.

⁷⁹ UD’s Library R.W., 7.5.56.

Today it is clear that the "sceptical" side of Under Secretary Lundberg was right; the Soviet Government wanted to postpone the final decision. No investigations using photographs or signalments took place. There was no need for that, since the Foreign Ministry officials knew that Wallenberg was dead. We have no documents telling us how the investigation in April 1956 was carried out by the KGB. The fact remains, however, that one of the main participants in the "negotiations" about the Wallenberg case in 1956 had been a main participant in 1947. We are, of course, talking about the Foreign Minister Vyacheslav Molotov. He had already been informed in July 1947 about Raoul Wallenberg and he might have been the only one left in April 1957 among the high-ranking politicians to have details about what happened.

A drafted answer for the Swedes in the Wallenberg case came with Molotov's and Serov's briefing on 28 April, and according to this the Swedes were to be informed that Raoul Wallenberg died in the Lefortovo prison hospital in July 1947, i.e. not in his cell in Lubyanka as was later officially told. This points to the possibility that Wallenberg's personal file had been destroyed at this point. The verbal information that was available inside the rank and file of the KGB might have been insufficient to establish exactly where Wallenberg had died. The Smoltsov report had obviously never been sent or handed over to Abakumov, since the doctor personally informed Abakumov about Wallenberg's death. If the report was found only later on in 1956 in the medical department of the Lubyanka prison – as was stated in the Gromyko note – it laid the ground for a change in the final answer. Wallenberg had not died in Lefortovo but in Lubyanka.

In the same draft of the note we also find a statement that Abakumov had charged Wallenberg of "espionage on behalf of Nazi Germany against the Soviet Union and its allies". Whether this information came out of sources in the KGB or whether it was something that Molotov picked up from the depths of his memory we can of course not tell for sure. We only know that for some reason it was later decided that the Swedes were not to be told about the reason for the imprisonment of Raoul Wallenberg.

In the draft answer to the Swedes, Molotov also suggested that Abakumov, whose "actions had been dictated by a hostile attitude towards the Soviet Union", had supervised the destruction of all documents on Wallenberg and had given the order when asked by the Foreign Ministry about Wallenberg that the answer should be that he was not in the Soviet Union.⁸⁰

Consequently, this is how Molotov envisaged the answer about Wallenberg's fate: Abakumov had instructed the Foreign Ministry to reply to the Swedes in 1947 that Wallenberg was unknown to the Soviet authorities. This first draft, however, did not state explicitly that the Soviet foreign service had not at any time known that Wallenberg was in the Soviet Union. The "myth of the total innocence of the Foreign Ministry" was more clearly stated in the final answer to the Swedish Government in February 1957. In the final note the Soviet Government decided to refer exclusively to the Smoltsov report to prove that Wallenberg had died. Nothing else was known to the Government, it was said. No documents had been found other than the Smoltsov report and no one who worked in the security service

⁸⁰ Soviet documents on RW/VL, no. 23.

system at the time knew anything about Wallenberg. Furthermore, Abakumov had "given false information to the Foreign Ministry for several years".

From the "restored" prison journals released by the KGB in the autumn of 1991 we know that Wallenberg's name had been carefully blacked out or whitened with eradicating ink or some other material. We do not know whether this masking took place shortly after the death of Wallenberg or on a later occasion. If it happened in 1947, it might be that it was impossible for the preliminary investigation of April 1956 to conclude for sure where Wallenberg had died.

We do not know what actions or considerations were made in preparation of the Swedish note. In spite of Molotov's careful planning on how to handle the Wallenberg case after the April Central Committee meeting, the Soviet leadership seems to have been struck by a certain unwillingness to make a decision at the time the answer to the Swedes was due, i.e. in late 1956. The Swedish-Soviet relations had deteriorated after the events in Hungary. Would the Russians risk a further deterioration with its message on Wallenberg?

In December 1956, Tugarinov at the Soviet Foreign Ministry Information Department, was ordered to draft a memorandum in the Wallenberg case for Vice-Foreign Minister Andrei Gromyko. It was hardly possible to refrain from answering, Tugarinov argued, as the Wallenberg case had been given so much publicity in Sweden in recent years that even "progressive groups" had been influenced. In conversations with Soviet diplomats, both "public persons and representatives of the Swedish people" had repeatedly claimed that the Swedish Government wanted a complete and final answer about Wallenberg, even "in the event that he was no longer alive". Foreign Secretary Undén had made it clear in a conversation with the Soviet ambassador "that the Swedish Government would be satisfied with an answer that would hint at Wallenberg's disappearance being an act of Beria."⁸¹

Thus, we may see how Tugarinov used Östen Undén's above-mentioned "hint" that blaming Beria could be a way for the Soviet Government to avoid the embarrassment of having to admit to the lies of the foregoing years.

The problem then, wrote Tugarinov, was simply that of when to give the answer – immediately or in a few months? The Swedish-Soviet relations were at present at a cool because of the Hungarian crisis, but Soviet representatives had been given the hint by among others, Tage Erlander, Östen Undén and Torsten Nilsson⁸² that the atmosphere would improve "before not too long" and would return to what it had been in the autumn of 1956. Thus, the relationship could hardly become worse, Tugarinov claimed, if the message was sent now. Moreover, such a step would make it easier for the newly appointed Soviet ambassador Gusev to start on his mission in Sweden. On the other hand, if the answer was given after a couple of months, the delay might have a negative effect on the relationship and the answer be exploited by "reactionary groups" in order to stop the Swedish-Soviet relationship altogether.⁸³

A handwritten inscription on Tugarinov's memorandum tells us that Gromyko, too, felt that the answer should be sent to the Swedes "before comrade Gusev's

⁸¹ Soviet documents on RW/VL, no. 24.

⁸² Torsten Nilsson was Minister of Defence at the time.

⁸³ Soviet documents on RW/VL, no. 24.

departure". As is known, the Soviet communiqué on the Wallenberg affair was handed over on 7 February 1957.

Conclusion: Foreign Minister Vyacheslav Molotov presented a detailed plan of action to the Soviet political leadership on how to inform the Swedes about the Wallenberg case. They were to be made to believe that a large and unbiased investigation was taking place. We may guess that it was important also to save the reputation of the Soviet Government and the Communist Party. Therefore, Victor Abakumov, the Minister of Security at the time, was to be blamed exclusively for Raoul Wallenberg's tragic fate. Molotov's plan of action also included a discussion on what would be the right moment to inform the Swedes. At what point would an answer about Wallenberg affect the Soviet-Swedish relations in a less possibly harmful way? To inform the Swedes before the general elections would mean to arm the non-socialist opposition parties with anti-Soviet arguments in the election campaign. Thus, the answer was to be delivered some two to three months after the September elections.

But when the elections were over and the time had come to present the official note to the Swedes, the Hungarian crisis had already caused a cooling in the Soviet-Swedish relationship. However, within the Soviet leadership the Wallenberg question was by now envisaged as a problem substantial enough in the relationship between the two countries to have to be solved.

We do not know what considerations lay behind the decision to change the first draft answer presented by Molotov in April 1956. If the Smoltsov report had really been found after that, it did of course present a solution to the dilemma of the Soviet Government – how to act as if no one outside of Abakumov's Security police ever knew anything throughout the years about Raoul Wallenberg?

7. Why did the Soviets arrest Raoul Wallenberg?

From the new Soviet documents we know that Wallenberg was summoned to an interrogation in Lubyanka on 11 March 1947.⁸⁴ Another person, a "crown witness" in the Wallenberg case, was also interrogated at the time. This person would know the case, as he himself had worked at the Swedish Embassy in Budapest in 1944. Henry Thomsen, alias Hermann Grosheim-Krisko, is mentioned earlier in this article. Shortly after his release in 1953 from Soviet imprisonment, he contacted the Swedish Foreign Office. Thomsen/Grosheim disclosed that those in charge of the interrogations had questioned him "twenty to thirty times" during the spring of 1947 about the affairs of the Embassy and about Wallenberg and the "dirty business the Swedes were conducting" in Hungary.⁸⁵

In the first batch of Soviet documents on the Wallenberg case that was released in the autumn of 1991, reports from the interrogations of the "Norwegian" Henry Thomsen were to be found.⁸⁶ During two interrogations in January and April 1945, Thomsen/Grosheim was questioned about the affairs of the Swedish Embassy. On

⁸⁴ Soviet documents 30.10.91, no. 12.

⁸⁵ UD's Library R.W., vol. 20, 3.2.54.

⁸⁶ In the Soviet interrogation protocols of 1945 and 1947, Thomsen is referred to as Norwegian. Thomsen/Grosheim told the Swedish UD in 1954 that it was not until 1951 that he revealed his true identity – the German citizen Hermann Grosheim-Krisko – to his interrogators. See. UD's Library R.W., vol. 8, 8.3.54.

both accounts he answered more or less the same, that the Embassy had issued *Schutzpässe* "en masse" to "criminals and others who fled because they had something to hide from Soviet authorities". The Embassy had not only issued passports to persons like that, but had also employed fascists at the Embassy in order to protect them. Thus, Thomsen claimed, "the Embassy had provided more than 5000 people, hostile towards the Soviet Union, with *Schutzpässe*". The Embassy that represented a state "formally neutral in the war between Nazi Germany and the allied states was in reality aimed at undermining the power of the allied forces and especially that of the Soviet Union", Thomsen said.⁸⁷

The fact that Thomsen was interrogated again in 1947 indicates that a renewed investigation into the affairs of the Swedish Embassy was conducted in the spring of 1947 in order to clarify the Wallenberg case. Then, in May 1947, Thomsen/Grosheim suddenly withdrew the accusations that *Schutzpässe* had been issued at the Embassy other than to Jews. He did confirm, however, what he had stated earlier about *Schutzpässe* having been sold for money, but claimed this time that the Hungarian employees at the Humanitarian Department (Wallenberg's department) were responsible for such misdeeds – without the knowledge of the Swedes. Grosheim affirmed what he had said at the previous interrogation, that fascists had been employed at the Swedish Embassy and named a former press attaché at the Italian Embassy who had been entrusted with carrying out the Swedish assignment in order to protect the Italian diplomatic interests.⁸⁸

We do not know what information the Soviet military intelligence had when they took Wallenberg into custody on 14 January 1945 in Budapest, but from the available documents we can infer how the process must have appeared.

It was known to the Swedish Foreign Office that their diplomats in Budapest were at risk after the Soviet military invasion.⁸⁹ The Hungarian fascist "Arrow Cross" Government was never recognized by Sweden. Nevertheless, the Swedish Embassy in Budapest was fully staffed. One of the released reports from the Soviet Counter-Espionage Smersh, contains information on the location of the foreign embassies in Budapest. The report was put together on 22 January 1945, partly on the basis of information given by "the Swedish Embassy Secretary Wallenberg, detained by (name blacked out)". Of the 19 embassies mentioned in the report, 16 represented either the axis powers, countries occupied by them or countries close to them. The remaining three embassies belonged to Switzerland, Turkey and Sweden. Switzerland and Turkey were reported as having one address each, whereas the Swedish Embassy was notified as having 12 addresses. Houses containing Jews under Swedish protection were classified as "Swedish housing areas" which made up a total of about 530 Swedes, all this according to the Soviet Counter-Espionage.⁹⁰ We do not know what thoughts might have crossed the heads of the Soviet Counter-Espionage officials when they received the report. But we can guess that it aroused suspicions.

The Foreign Office in Stockholm had adopted security precautions for the personnel at the Embassy ahead of the Soviet invasion in Budapest. A list of the

⁸⁷ Soviet documents on Wallenberg, 4 Sept., no. 4.

⁸⁸ Soviet documents, 5 Dec., 1991, no. 9.

⁸⁹ UD's Library R.W., vol 4, 30.12.44.

⁹⁰ Soviet documents 5 Dec., 1991, no. 1.

(Swedish) employees of the Embassy and the Swedish Red Cross was sent to the Soviet Foreign Ministry with a request that the Soviet military authorities keep the Swedes on the list protected.

The diplomats were also instructed to point out to the Soviet troops the reasons why Sweden kept up its representation in Budapest: they protected about 15,000 Jews in the city and took care of Soviet diplomatic interests.⁹¹

Raoul Wallenberg's office, together with the houses containing Jews and the Red Cross offices were located in Pest, whereas the Embassy itself and the homes of the diplomatic corps were in Buda. Pest was taken by the Soviet troops in mid-January 1945, Buda a month later. On 13 January Wallenberg was observed by Soviet troops and obviously "checked off" according to the list of Swedes to be protected by the military authorities. Subsequently, the Foreign Ministry was informed by the military officers that Wallenberg was under protection, after which Vice-Foreign Secretary Dekanozov informed the Swedish Government by written note that Wallenberg was under Soviet military protection.⁹² A few days later, however, the Commander in Chief of Budapest, General Afonin, was ordered by superior authorities not to let Wallenberg go, and not to forward a telegram to Stockholm that Wallenberg had asked permission to send.⁹³

When Raoul Wallenberg was interrogated by the Soviet Counter-Espionage Smersh, we may assume he informed them of the goal of the Embassy's Humanitarian Department to help the endangered Jewish population by issuing *Schutzpässe* and also of the assignment of Department B to take care of Soviet diplomatic interests. Smersh then started its investigations on the basis of these indications.

The result of the Smersh investigation was presented to the chiefs of the Budapest Smersh on 22 February. In a five-page report, intelligence officer Muchartov writes that "primarily members of Hungarian fascist organizations, certain members and agents of hostile intelligence and counter-espionage organizations together with other counter-revolutionary elements" had been protected by the Swedish Embassy issuing passports to them and other measures. It is evident from the report that it was written on the basis of information from one or more "sources" and by one or two "agents"⁹⁴ and also on the basis of the interrogation of Henry Thomsen/Grosheim on 24 January.

Thus, Smersh does not seem to have believed that the Swedes were realizing a humanitarian project at the Embassy in Budapest.

The report also questions the second legitimate reason for the Swedish diplomatic presence in Budapest, i.e. the assignment to take care of Soviet interests in Hungary. One "source" is referred to in the report as stating that the "leaders of the Swedish Embassy were hostile to the Soviet Union in February 1944, when our source (name blacked out) addressed Danielsson, the ambassador and asked for medicine, clothes and other necessities for Soviet POW's". In spite of the fact that Danielsson at the time "represented the interests of the Soviet Union in Hungary", he allegedly used all possible means to try to stop this activity and he is reported to have said: "The whole affair is meaningless. The Soviet power will take care of its POW's

⁹¹ UD's Library R.W., vol. 4, 30.12.44.

⁹² UD's Library R.W., vol. 4, 17.1.45.

⁹³ Soviet documents, 5 Dec., no. 1.

⁹⁴ In the report the names of the sources and agents have been blocked out with white ink or tape.

when they return from imprisonment, so our efforts would be futile". A few more statements of the same kind from Swedish representatives are referred to in the report, which on the whole seems to be provisional. For example, on the issue of bribery accusations against Ambassador Danielsson, the report says that this has to be investigated more closely.⁹⁵

Another document indicating the suspicions of the Soviet security police towards Sweden's affairs in Budapest has appeared during the *glasnost* era. In the summer of 1989 various Soviet newspapers and television broadcasts brought up the fate of Wallenberg. Readers and television viewers were urged to give their reactions to the information. A former Soviet POW, Shmulyov, wrote to the newspaper *Komsomolskaya Pravda* claiming that he, after having been wounded in battles in Hungary, had been sent to a hospital that was administrated by Swedes.⁹⁶ The fate of the ex-prisoner Shmulyov was the same as that of many of the Soviet POWs – going from the ashes to the fire, i.e. from imprisonment with the enemy to imprisonment in the homeland. Shmulyov was arrested in the spring of 1945 by Smersh and was detained for two years in a prison camp in the Soviet Union. This is what Shmulyov wrote to *Komsomolskaya Pravda* about the interrogations he was subjected to in April 1945: "Of course I told everything about myself and about my life, and of course I told about the POW hospital of the Swedish Red Cross and about its leaders, Raoul Wallenberg⁹⁷ and Count Kutuzov-Tolstoy.⁹⁸ At the outset no-one was interested in any POW hospital or in any Swedes at all, but then suddenly that part of my story became the interesting one. And afterwards the interrogations were about nothing else. Now I was questioned on what high-ranking officials – Swedish, Hungarian and German – had visited the hospital, what they had said and promised. And on what grounds the Germans had allowed the opening of the POW hospital."⁹⁹

The Swedish Foreign Office became familiar with the Russian suspicions at an early stage: "Several statements in the Swedish investigative reports make it clear that Wallenberg was suspected of espionage and it seems probable that this was the reason why he became the prisoner of the Russian security police", the Swedish Foreign Office summed up in its 1957 white paper. The conclusion was partly based on the April 1945 reports from the Swedish diplomat to Budapest, Lars Berg on how he was interrogated by the Soviets at the time of their invasion into Buda

⁹⁵ UD's archives. Soviet documents handed over to the Wallenberg commission after 5 December 1991, Smersh report, 22 February 1945.

⁹⁶ In November 1944 the Department B of the embassy, together with the Swedish Red Cross, took care of about 150 Soviet POWs. This is stated in a Swedish memorandum of 17 March 1954. See UD's archives R.W., vol. 19. It is also stated that it is "doubtful whether the mission as such was authorized to come to the aid of the wounded prisoners in this way".

⁹⁷ It is somewhat strange that Shmulyov claims that Raoul Wallenberg was one of the men to run the POW hospital.

⁹⁸ Michael Kutuzov-Tolstoy, a Russian emigré with Belgian citizenship, worked with humanitarian affairs in 1944, among other things taking care of wounded Soviet POWs, for the Swedish Red Cross under the leadership of Valdemar Langlet as well as the Embassy's Department B under the leadership of Lars Berg. See UD's Library R.W., vol. 19, 17.3.54; Riksarkivet, UD's archives, 1920 års doss.syst. Andra B-avdelningens arkiv vol. 417, PM 1.12.44–15.3.45; *ibid*, vol. 279, 28.9.44, 17.11.44. On Tolstoy see also L. Berg, *Vad hände i Budapest* (Stockholm 1949), p. 3840.

⁹⁹ H. Carlback-Isotalo, Slutrapport till Raoul Wallenberg Projektets arbete i Moskva maj–dec 1989 (stencil), bil. 11.

in February 1945. Both Berg and Wallenberg had been accused of conducting espionage and the Embassy of having issued false *Schutzpässe*.¹⁰⁰

In the released Soviet documents there is only one place where a direct motive for arresting Raoul Wallenberg is expressed. The reader is already acquainted with the drafted note that Foreign Minister Molotov presented to the Central Committee's Presidium in April 1956: "From what we have presently been able to establish, Wallenberg was arrested in Budapest and sent to Moscow on direct orders from the Head of the Counter Espionage, Abakumov. There he was detained, illegally and without the knowledge of the Soviet Government authorities, and accused of conducting espionage on behalf of the Germans against the Soviet Union and its allies in the war against Nazi Germany".¹⁰¹

Conclusion: Very sparse documentary evidence is to be found regarding what accusations were specifically directed against Raoul Wallenberg. However, the available documents create a scenario into which Wallenberg might fit. The documented Soviet sources confirm what has previously been stated in Swedish documents, i.e. that the Soviets suspected both Wallenberg and the rest of the personnel at the Embassy of hiding fascists, forging *Schutzpässe* for that purpose and of conducting activities directed against the Soviet Union, e.g. in the handling of Soviet diplomatic interests. The intelligence sources claimed that the very people who should have been taking care of Soviet interests were in reality hostile towards the Soviet Union.

One document states that Raoul Wallenberg was suspected of conducting intelligence activities on behalf of the Germans. We know for a fact that Wallenberg was kept in custody for more than two years along with German POWs of high diplomatic standing in Nazi Germany. That is prisoners considered as being more or less "war criminals" – unlike the rank and file German soldiers in the POW camps in different regions of the Soviet Union.¹⁰² At the time of his arrest in Budapest, he was carrying an address book and a calendar which clearly indicated contacts with high-ranking SS men in Budapest, such as Adolf Eichmann and Kurt Becher.

By solving the great political puzzle of how actions for saving Jews and the anxiety of some German SS officers to create goodwill at the end of the war can be connected to the German feelers to open negotiations of a separate peace with the Western Powers behind the Soviet's back, one Swedish historian has attempted to answer the question about why the Russians took Raoul Wallenberg. Bernt Schiller examines the Wallenberg case in the wider political context.

8. One variant of the Russian accusations toward Wallenberg – the wider political context.

In his book about why the Russians took Raoul Wallenberg, Bernt Schiller puts the case into a wider context.¹⁰³ We get to look at a political ball of yarn, where

¹⁰⁰ Raoul Wallenberg. Dokumentsamling jämte kommentarer (1957), pp. 12–13.

¹⁰¹ Soviet documents on RW/VL, no. 20.

¹⁰² Willy Roedl, with whom Wallenberg shared a cell in the Lefortovo prison in 1945–1947, was referred to in *Stockholms-Tidningen* of 28 July 195, as a "well-known Gestapo hangman".

¹⁰³ B. Schiller, *Varför ryssarna tog Raoul Wallenberg* (Stockholm 1991).

the aid to the Jews is but one of many threads. When Wallenberg arrived in Budapest in the summer of 1944, a network of contacts between high-ranking SS officers and Jewish relief organizations was already present. This network was used to ransom Jews from ghettos and deportation. The price was money and military equipment that could be used on the Eastern Front, and at the extension of the network were people like the SS *Reichsführer* Heinrich Himmler and the head of the German intelligence Walter Schellenberg. For these people a two-front war was the worst possible scenario, and therefore it was important for them to reach a separate peace with the Western Powers. Contacts could be made through organizations like the American War Refugee Board (WRB), an organization that in reality had dispatched Wallenberg to Budapest, whereas the Swedish Foreign Office provided the diplomatic "cover". WRB's contact in Sweden and thus Raoul Wallenberg's closest superior was Iver Olsen, who parallelly was assigned with tasks from the American intelligence service, OSS, the predecessor of the CIA.

The preliminary negotiations of May 1944 between Germany and the Western Powers, negotiations that were linked up with activities to ransom Jewish lives, were not successful: the Western Powers said definitely no. In reality, Bernt Schiller claims that intense discussions on the Western Allied side were hidden behind the brusque public dismissal. Incidentally, among the people outside of Germany to support the idea of a separate peace was a relative of Raoul Wallenberg, Jacob Wallenberg.

Schiller describes the Budapest-centred game of Nazis, Jewish rescue organizations and representatives of the Western Powers and maintains that there was a connection between Wallenberg's activities and the actions and persons of the intricate network. Raoul Wallenberg, less confined by diplomatic conventions and working under the War Refugee Board, an organization that used unconventional means, was not content with the contacts with the German Embassy and the Hungarian official authorities established by the Swedish Embassy in Budapest. After the fascist coup in October 1944, these contacts were not quite as useful and Wallenberg chose to negotiate directly with Himmler via his envoy in Budapest, Kurt Becher.

Schiller claims that the Soviets must have known about the informal negotiations and about the connection with Himmler and the Jewish rescue organizations. They probably also knew that Jacob Wallenberg was close to those German groups advocating a separate peace with the West. The fact that WRB's contact, Iver Olsen, also worked for American intelligence implied an even tighter circle around Wallenberg's activities. This lay open for serious Soviet suspicions that Wallenberg was a mediator of information and contacts between Nazi Germany and the Soviet's own allies – behind the back of the Soviet Union. These are the main hypotheses of Bernt Schiller's book.

The book was already about to be printed when the released Soviet documents were handed over to the Swedes in the autumn of 1991. What result, then, does a confrontation between Schiller's hypotheses and the contents of the Soviet documents give us? As we already have seen, very little is to be found in the documents regarding the specific reasons for the Soviets detaining Raoul Wallenberg. The phrase in Foreign Minister Molotov's report to the Central Committee's Presidium in April 1956 about Abakumov's alleged suspicions against Raoul Wallenberg that

he "accused Wallenberg of having conducted espionage on behalf of the Germans against the Soviet Union and its allies in the war against Nazi Germany" is of course difficult to interpret. But from the Soviet documents as a whole, we get the impression that at least the immediate reason for the Soviets detaining Raoul Wallenberg was that he was part of a circle, i.e. the Swedish Embassy in Budapest, that the Military Counter-Espionage Smersh suspected of acting against Soviet and Allied interests on behalf of Nazi Germany. The Budapest Swedes in general were charged with protecting fascists in Budapest by issuing them with special passports, *Schutzpässe*, and also of not having taken proper care of the interests of Soviet citizens in Hungary.

But why, then, was it only Wallenberg who was arrested? Why were the other Swedish diplomats free to go when interrogated in February 1945 on the Buda side by the Soviet intelligence officers? Did the Swedish diplomats succeed in explaining the real circumstances surrounding the Swedish humanitarian assignment of rescuing Jews in Budapest and did they convince the Soviets of the true character of the work of the Swedish Department B? In order to answer such questions we need protocols and reports regarding the interrogation of the Swedish diplomats in Buda carried out by Smersh in February to March 1945.

We have already noted that Raoul Wallenberg, judging from available documentary evidence, was interrogated only six times in the period from February 1945 to July 1947. On average the interrogations lasted for two hours. Thus, there must have been a fairly weak investigation activity on the part of the security officers in Lubyanka and Lefortovo prisons. Is this "low profile" character of the Wallenberg case, then, compatible with the connotations of the Great Political Game that Bernt Schiller depicts as the real framework of the Wallenberg case? That question has to remain open.

9. Final remarks

We started out by asking some questions about the Wallenberg case. Was the Russian report on Wallenberg's death authentic? How have the Swedish and Soviet Governments, respectively, handled the Wallenberg case? Did the security service hide Wallenberg from the rest of the Soviet authorities? Why was Raoul Wallenberg taken prisoner? The aim of this article was to address these questions. Let us therefore sum up the results of our investigation.

New Soviet documents validate the message of the Soviet Gromyko note of February 1957. The original Smoltsov report has been provided and the handwriting examined graphologically. Prison journals for the years 1945–1947 give us information on how Raoul Wallenberg was moved between the two security service prisons Lubyanka and Lefortovo in Moscow. The last note of transfer refers to 2 March 1947, when Wallenberg was transferred to Lubyanka. From the journals registering the picking-up of prisoners for interrogation we learn that he was interrogated for the last time on 11 May 1947. Apart from the Smoltsov report, no notes of a later date as to the fate of Wallenberg have been found. According to a note in the diary of outgoing mail from the Ministry of Security, the Minister himself, Victor Abakumov sent a letter to Foreign Minister Vyacheslav Molotov on 17 July 1947, containing information about Raoul Wallenberg. The Foreign

Ministry had in fact been requesting Abakumov for information from as early as 1945. Thus, the information was finally given on the same day that Abakumov was informed by the prison doctor that Wallenberg had died on the night before. That Molotov did receive the information is confirmed by a comment written on a Foreign Ministry request to Abakumov, dated 22 July 1947. However, we do not know the contents of the letter, since it has not been found. But we can guess that Abakumov informed Molotov of Wallenberg's death and about the circumstances of his arrest and that he also informed him of what Wallenberg had been suspected of and what the Foreign Ministry was to tell the Swedes. How Raoul Wallenberg died is still an open question. We do not know if the cause of death was "natural" or a "provoked" heart attack, or if he was executed.

What, then, of the way in which the Swedish Foreign Office handled the Wallenberg case during the period when he was alive? Were the actions too passive or even counter-productive to the outcome of the Wallenberg case? Of course we cannot rule out the possibility that a firmer intervention might have changed the course of the case. It is important, though, to stress the fact that during the first years after Wallenberg's disappearance there were practically no reliable testimonies at hand indicating that he was in the Soviet Union. Consequently it was not so strange that the Swedish ambassador believed that Wallenberg had been the victim of a fascist ambush and assassinated when still in Budapest in 1945. As Tage Erlander later put it: "In the first five years we assumed the Russians were telling the truth". Certainly, criticism against the Social Democratic government generally for acting too submissively towards the Soviet Union was loudly expressed at the time in the leading Swedish newspaper *Dagens Nyheter*, but it did not really concern the Wallenberg case. The time was to come, though, when political aspects were to dominate the case.

The Soviet Wallenberg documents also give us an insight into how the case was handled by the Soviet bureaucracy and political leadership throughout the years and we note a shift from the dominating position of the security police in relation, for example, to the Foreign Ministry during the period until 1953, to a situation where the politicians took the lead and gave orders to the security service to clear up the case. The fact that the political leadership in the form of the Party's Politbureau or Central Committee is absent in the documentation of the early years indicates that the Wallenberg case was of relatively low political importance. Neither can the alleged role of Stalin in the case be traced in the documents. We also get brief glimpses of how the Soviet political leadership viewed the internal Swedish context of the Wallenberg case, e.g. that it was used by the political opposition against the Social Democrats, as in the election campaign of 1956.

Different factors acted together to pave the way for the breakthrough in the Wallenberg case that occurred in April 1956. Deep-going changes were taking place within the Soviet political system, making it possible and sometimes even desirable to expose crimes committed by the Stalin regime, especially by leading men of the security police and intelligence system, like Lavrenti Beria and Victor Abakumov. Thus, in the final answer to the Swedish government in 1957 about what had happened to Wallenberg, the guilt of Victor Abakumov and the innocence of the Soviet Government authorities were stressed. Also, the policy of peaceful coexistence with the surrounding capitalist world, proclaimed by Nikita Khrush-

chev in the mid-1950s, motivated the Soviet leadership to get rid of an annoying incident in the relationship to its neighbour, Sweden. Finally, the Swedish Prime Minister's official visit to the Soviet Union in 1956 meant a normalization of the relations between the two countries which promoted the possibilities of solving an awkward question like the Wallenberg case. In addition, the different meetings between Swedish and Soviet politicians and other public persons that took place from 1954 onwards made it possible to talk in a more open and unprejudiced way about the Wallenberg case. When the Soviets were to take the final decision about how to inform the Swedes of the case, an earlier conversation between Östen Undén and the Soviet ambassador Konstantin Rodionov was brought up in internal Soviet discussions. Undén had hinted that the blame for Wallenberg's fate might well be found in the security police's (Beria) "gross misconduct" in performing their duty. Other politicians, like Tage Erlander, had appealed to Soviet colleagues to inform about Wallenberg at any cost "even if he was no longer alive". This meant a more flexible attitude towards the Soviet side compared to the tougher position taken by the Foreign Office, and specifically, its Under Secretary Arne Lundberg who constantly, during the 1950s demanded the return of Wallenberg alive. To judge by Swedish Foreign Office documentation of the time, Lundberg acted from a firm hypothesis that Wallenberg really was alive, despite the lack of reliable witnesses and despite the changed circumstances at the time in the world in general and in the Soviet Union in particular.

According to the Soviet documents, Raoul Wallenberg was interrogated six times. The interrogations were scattered over the period from February 1945 to May 1947 and lasted between one-and-a-half and three-and-a-half hours. The preliminary investigations of the Wallenberg case do not seem to have been very intense, an observation that corresponds with the previous testimonies. "The Russians accused Wallenberg of espionage, but then they let him sit day in and day out without interrogations", said one of the witnesses in the mid-1950s.¹⁰⁴

Still, there must have been some reason in the first place for the Soviets to arrest Raoul Wallenberg. Today, we may conclude that the newly released Soviet documents shed light on the Soviet attitude at the time towards the activities of the Swedish Embassy in Budapest. Smersh regarded the humanitarian actions on behalf of the Hungarian Jews as a cover for protecting fascists and for performing espionage activities "against the Soviet Union and its allies" for the benefit of Nazi Germany. Also, the assignment of the Swedish Embassy to protect the interests of various countries that could not diplomatically be represented in Hungary, like the Soviet Union, was regarded with extreme suspicion on the part of the Soviet Military Counter-Espionage Smersh. Because of lack of further documentary evidence we do not know if the suspicions were caused by lack of information from the Swedish to the Soviet Government about what the assignment in Hungary was all about. The fact that there are few documents about the B Department to be found in the Swedish Foreign Office archives indicates that the correspondence between Budapest and Stockholm was meagre about the activities of the B Department, a fact that might explain why the Soviets in their turn were not properly informed of the work going on in Budapest. There may be at least two possible

¹⁰⁴ Raoul Wallenberg. *Dokumentsamling* (1957), pp. 73–75.

explanations for this. The work situation for the Embassy and the B Department was hectic and chaotic in the last months of the war. The reason might also have been a fairly low degree of professionalism in the way the work was performed. The fact that Hermann Grosheim-Krisko, a German citizen doing business in Budapest 1944, possibly on behalf of the German Nazi Economic Administration in Budapest¹⁰⁵, was employed by the Swedish Embassy to take care of the Soviet diplomatic interests in Hungary indicates that the Swedes did not take the Soviet assignment totally seriously, to put it mildly. According to a report by the Head of the B Department in Budapest, Lars Berg, the Department's archive was lost in 1945. The ominous character in the Wallenberg case, Hermann Grosheim-Krisko, alias Henry Thomsen, emerged once again, in 1991, when the Soviet Government and the KGB decided to release documents on the Wallenberg case. The fact that among the first documents handed over to the Swedes were some protocols of the Smersh interrogations with Grosheim in 1945, where he accused the Swedes of having acted hostilely toward the interests of the Soviet Union, indicates that this is how Wallenberg was regarded by the Soviets – as part of a circle, i.e. the activities of the Embassy. To what extent Smersh expressed the general Soviet suspicions of Sweden having acted in a pro-German and anti-Soviet way during the war or to what extent Smersh acted more independently, like a "state within the state", expressing primarily the sentiments of its own organization, we cannot say. But there may be reasons for viewing Wallenberg's tragic fate as part of a wider context of the World War II and the complications for a small neutral country to manage its foreign policy, balancing between the belligerent powers.

¹⁰⁵ UD's Library R.W., vol. 20, 5.3.54.

Inb. 22/3 L

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF BIOCHEMISTRY AND MOLECULAR BIOLOGY

920 EAST 58TH STREET
CHICAGO • ILLINOIS 60637

Pol 1:1/Magnusson/aca
1993-04-14

Ex till:

Magnusson, Pol 1:1

Olson, Pol 1:1

Wallenberg-föreningen

C Persson

Amb Moskva

exp 9304-14/AA

exp → L.O.
H Magnusson

Wallenberg förening
C Persson
amb Moskva

March 17, 1993

INK. UTRIKES DEP		
D. No. 56/85		
1993 05-08		
AVP	GR	MAI
P	2	Eu I

(P:2)

Mr. Hans Magnusson
Swedish Foreign Ministry
Stockholm, Sweden

Dear Hans:

I have enclosed again a copy of the interviews with former German prisoners of war, but this time with a copy of the typed statements provided by Theodore von Dufving and Gustav Richter. I failed to provide copies of their typed statements with my previous letter.

I should like to inquire whether you could arrange to have a copy of the "white book" sent to me that the Swedish Foreign Ministry published on the case of Raoul Wallenberg in the 1950's.

Thank you.

Sincerely,

Marvin W. Makinen

Summary of Interviews

with

Former German Prisoners of War

December 11-13, 1992

Prepared by Marvin W. Makinen

Prior to the meeting of the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg in Moscow, December 17-18, 1992, Guy von Dardel and I traveled by rented car in Germany to interview three former prisoners of war who were known through information provided from the Swedish Foreign Ministry to have been associated in some manner with Raoul Wallenberg in Soviet prisons. Arrangements for the interviews had been made beforehand by Guy von Dardel.

Interview with Mr. Theodor von Dufving (Am Breiten Stück 2, 5223 Bad Nümbrecht, Germany) on December 11, 1992, 21:00 - 00:10. Prepared by Marvin W. Makinen 8:10 a.m. on December 12, 1992, in the Park Hotel in Bad Nümbrecht.

Professor Guy von Dardel and I arrived at the home of Mr. von Dufving, driving by rented car from Karlsruhe. Arriving in the town of Bad Nümbrecht, we telephoned to him and he gave us directions to his home, having explained that he would meet us at the corner of a street near a local gas station. We followed his car to his home, approximately 1/4 mile distance. Before entering his home, Mr. von Dufving explained that he was slightly hard of hearing but requested that we talk loudly so that he would have no difficulty. Von Dufving was friendly, a man in his eighties, of obvious good health, and energetic. In his home we met his wife, and after the usual social introductions, she invited us to have a small snack. She had already prepared the customary German evening meal of cold cuts, bread, chicken salad, cheese, and tea. The entire discussion was conducted in German. There were four people present: Mr. and Mrs. von Dufving, Guy von Dardel, and myself.

During the time that we ate the evening snack, Mr. von Dufving, in response to our initial questions about how he had been brought to Moscow, talked freely and also explained some background about himself and his wife: His great grandfather had fought for Carl XII and lived in Viborg (Karelia), his name was of Swedish origin, his wife came from Wittenberg, her father was a Lutheran minister, and her brother was sentenced to die by hanging for having been involved in a plot against Hitler. After the meal was over, Mrs. von Dufving invited us to have some wine and to sit at the table in the living room. Mr. von Dufving stated that he had copies of his previous written statements made to representatives of the Swedish Embassy in Bonn, that he had also his own notes from a discussion with Swedish representatives, and that he was willing to provide these materials to us to make copies. The discussion in the living room was tape recorded with his agreement.

Mr. von Dufving provided essentially the same information orally as in a copy of his written transmittal to the Swedish Foreign Ministry in 1982. (A copy

is attached). Of importance in his description of an encounter with a Swedish diplomat are the following:

- (1) Von Dufving was en route to Vorkuta in February, 1949, and upon arrival in a transit camp (he believes it to have been Kotlas but stated that it could have been Kirow) he was informed in a barracks that there was a Swedish diplomat who as a prisoner was accompanied by his own guard.
- (2) On his way to the barracks where meals were given, he saw the Swedish prisoner with his guard. Almost all other prisoners were German, and a group of them were assembled around this person. The Swedish person had a copy of *Pravda* and was relating the contents of news stories to the other prisoners in German, who all eagerly listened because they had not seen newspapers or heard news reports for many years since their capture.
- (3) Von Dufving pushed his way closer to the Swedish prisoner. His intention, believing that a Swedish diplomat would be released before he himself would be set free, was to request the Swedish person to inform von Dufving's wife that he was alive. Up to that time von Dufving had not been allowed correspondence with his family, and they had no information about his capture.
- (4) Von Dufving did not recall whether he learned the Swedish prisoner's name. He only remembers the Swede to have stated, "Ich bin Gefangener durch ein grosses Irrtum." Von Dufving described to the Swede the Swedish origin of his name, told him that his wife lived in Wittenberg (Lutherstadt) and requested the Swede upon return to Sweden to inform his wife that he was alive.
- (5) The Swede, to von Dufving's recollection, was in the transit camp only 1-2 days. He did not know where the Swede was being taken and from where the Swede had traveled with his guard.

Von Dufving stated that it was difficult to describe the man in great detail because the barracks in which they were, particularly in February above the Arctic Circle, were poorly lighted. When presented with a variety of photographs of various individuals of which two were of R.W. (and not widely distributed in the international press), von Dufving hesitatingly selected a photograph of R.W. that had a front view. He stated that he did not see the Swede from a side view (one of the photographs was of a side view of R.W.). Von Dufving stated that it was difficult to recall facial characteristics of the man because he had a "schapka" on. Von Dufving also stated that the man was clean shaven, in contrast to other prisoners, and had his regular civilian clothes on rather than the prisoner uniforms that all others had.

- (6) When von Dufving was released in 1955, he thought no further about the incident, assuming that a Swedish diplomat from a neutral

country would have been released. He was motivated to present his information to the Swedish Foreign Ministry because he was approached in the early 1980's by a Swedish historian from Lund who was seeking information about Scandinavians who fought for Germany in "the Northern Company." Through these discussions, he related the incident from February, 1949, and the historian put him in contact with the Swedish Embassy.

Interview with Gustav Richter, December 12, 1992, approximately 3:30 p.m. - 7:00 p.m. at his home (58 Herzogstrasse, Neustadt an der Weinstrasse), Germany.

We arrived at the home of Gustav Richter on Saturday, December 12, at about 3:30-4:00 p.m., having driven from the von Dufving residence. Gustav Richter was at home with his wife. They both greeted us at the door and invited us to sit in the living room of their condominium apartment. G.R. was courteous and pleasant but appeared somewhat on edge about the matter. He would not permit a tape recording of the interview.

G.R. described a few details about his return to Germany: He had been placed on a special train with good food and Russian vodka, he returned to work for the same company where his father and he had previously worked, and that during his imprisonment, his wife, believing him to have died because of no news, had remarried. (When she learned of G.R.'s return, she left her second husband and returned to G.R.)

G.R. stated the following about his imprisonment in the Lubianka with Raoul Wallenberg:

- (1) R.W. and his chauffeur were transported to Moscow by train. He did not know what happened to the chauffeur after arrival in Moscow.
- (2) R.W. had stated that on the train he began writing a "spy novel". This was confiscated from him in Moscow.
- (3) R.W. was a physically active person; he did exercises everyday and kept in good physical shape.
- (4) G.R. described Simonchuk as the Soviet officer who met him at the airport when he was transported from Bucharest. He could not recall the names of Solovyov or Kapelyansky. He stated that he remembered Simonchuk to have been his only interrogator.
- (5) G.R. stated that occasionally a blond officer with a Scandinavian appearance would come to their cell to check on conditions, etc. He spoke excellent German, and they nicknamed him "Der Germanierte Offizier." Once about midnight R.W. was taken to interrogation. He returned to the cell at about 6:00 a.m., looking quite pale. The interrogator had been the blond officer, and R.W. only said "Das war ein schrecklicher Mann." G.R. stated he did not know what the

interrogations were about and claimed that he himself had been interrogated in total only a few times and not after the night of July 22, 1947. (His personal dossier, shown to us in the Lubianka by V. K. Vinogradov on December 16, 1992, showed that he was interrogated also by Kapelyansky and by Solovyov and that interrogations lasted up to 1950.) G.R. stated that he provided no information to the Soviet authorities about his activities or of the German legation in Bucharest.

In the interrogation on the night of July 22, 1947, he was asked to list who had been his cellmates, and when he mentioned R.W., they asked what other prisoners did he talk to about R.W.

- (6) G.R. stated that he does not know anything about the third (Austrian) prisoner who was in the cell with him and R.W. in February, 1945, in the Lubianka. He could not recall the Austrian's name. He stated that the Austrian was not in good health, he had wounded or hurt one of his legs and could not walk easily; G.R. also stated that the Austrian was not friendly and to him was a suspicious character. After the Austrian was removed from the cell, he did not come across him again.
- (7) Throughout the interview, G.R. referred always to statements he had provided in writing in 1955 to the Swedish Foreign Ministry. (He produced his copy of the evidentiary statement and allowed me to take it for xeroxing. He requested its return.) He provided no information beyond what was already in the written statement. He did show a book written in German *Das Rätsel Wallenberg* in which he had been interviewed by the author. The author had pointed out that Richter was an unusual prisoner to have been a co-prisoner with R.W. and the only such person to have returned to the West.

After the discussion was over, I showed xeroxed copies of Richter's registration card from the Vladimir Prison and the order by Solovyov to imprison Richter under conditions of strict isolation because he had been associated with "an important prisoner." Copies of both were given to Richter. While he was interested in the contents of the documents, he could provide no further information and stated again that he did not recall ever meeting Solovyov as an interrogator.

The interview ended by going to a local restaurant for dinner. The Richter's helped us to find a local hotel for staying overnight. They were pleased with obtaining the telephone number of Mrs. Franz Langer, the wife of a former German prisoner who had also been in Bucharest with Richter. They had lost contact with her since her husband had died.

Interview with Mr. Joseph Bannert on December 13, 1992, at his home (30 Karlsbaderstrasse, 6450 Petersberg, Germany).

On the morning of December 13, 1992, we drove to Offenbach with the intention of trying to locate Mr. Dieter Rödel who was the son of Willi Rödel, a prisoner with R.W. in 1947 in the Lefortovo Prison up to the time of their transfer on February 7, 1947, to the Lubianka. Through a large map of Offenbach in the main railroad station, we located the area of the city where Dieter Rödel lived and drove there. We found both him and his wife at home. We introduced ourselves, discussed with Dieter Rödel what our findings had been about his father and informed him about the work of the Swedish-Russian Working Group. In the course of this discussion, Dieter Rödel stated that he has received no further information about the fate of his father since he had once earlier written to the Swedish Foreign Ministry in answer to an inquiry about his father. Rödel prepared a power of attorney for Guy to take to Moscow to request on his behalf information and copies of documents about his father. Because we believed at the time that Mr. Bannert may have seen Willi Rödel in Vorkuta (according to information provided by the Swedish Foreign Ministry), we invited Dieter Rödel to accompany us to see Josef Bannert.

The three of us drove to Petersberg, a trip lasting about 1½ hours. We found the home of Mr. Bannert who was expecting us. We were invited inside, his wife offered us tea and cookies, and we began to describe our work on the Working Group in Moscow. Mr. Bannert produced a copy of a typed statement that he had prepared many years earlier about the conditions in Vorkuta and his imprisonment in various labor camps and prisons including the labor camp in the town of Asbest.

In the prepared statement (a copy was given to Guy von Dardel), Josef Bannert spoke of having met in Vorkuta Willi Röstel who had been in the German Military Legation in Bucharest and was quite weak and ill and died within two weeks of meeting him. Bannert stated that he had earlier given the same information to Swedish representatives and had given the name clearly as Willi Röstel. It was apparent that representatives of the Swedish Foreign Ministry who had earlier interviewed Bannert had confused the names, and there was unfortunately no further information to be obtained regarding Willi Rödel.

We continued to talk about the conditions of prisons at that time and the experiences of Bannert himself in finally being transported to the Mordovian Republic to be repatriated. We then departed to return to Offenbach. We spent a total of about two hours at the Bannert residence. The Rödel's helped us to find hotel accommodations in Offenbach. The following morning on Monday, December 14, 1992, we drove to the Frankfurt airport and departed for Moscow.

Bonn, den 29. Juni 1982

Herrn
Oberst i.G. a.D. T. von Dufving
am breiten Stück 2

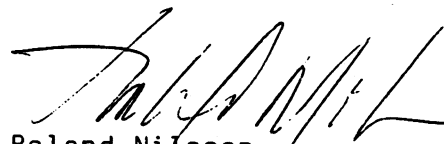
5223 NUEMBRECHT

Sehr geehrter Herr von Dufving!

Das schwedische Aussenministerium hat Ihr handschriftliches Original vom 24.5 bis 27.5.1982 niederschreiben lassen. In der Anlage finden Sie ein Exemplar.

In der Abwesenheit von meinem Kollegen Möllander unterzeichne ich

Mit freundlichen Grüßen

Roland Nilsson
Erster Botschaftssekretär

in
Anders
Möllander

0228 - 210060-9

Anlage

24.5.1982

zur Zeit, Berleburg

An Schwedische Botschaft
Bonn

Zu Händen des Herrn

1. Botschaftssekretär Anders Möllander.

In der Anlage übersende ich Ihnen meinen Bericht. Damit nicht noch mehr Zeit verloren geht, sende ich Ihnen mein handschriftliches Original. Wahrscheinlich lassen Sie Kopien herstellen. Könnten Sie mir vielleicht 2 Kopien zustellen? Ich brauche das Original dann nicht mehr.

Mit freundschaftlichen grüssen auch an Herrn Kiesow

Ihr
Theodor v. Dufving

Aus meinen Erinnerungen Teil "Kriegsgefangenschaft
in der SU (Mai 1945 bis Dez. 1955)!"

Das Jahr 1949

Febr./März: der Transport von Orel-Moskau- über Kotlas
nach Workuta.

Besonderes Thema: meine Begegnungen und Gespräche mit
einem schwedischen Diplomaten in einer Peressylka.

Vorbemerkungen:

1. Was ist eine Peressylka? ich kann es nicht schildern.
Solschenizyn braucht ca 20^{und/}mehr Seiten, darauf
berufe ich mich - ausserdem siehe Erläuterungen in der
Anlage.

2. Wie aus beigefügter Kurz-Biographie zu ersehen ist,
war ich als Kriegsgefangener vom 9.5.1945 bis ca
Februar 1947 in Moskau im Staatsgefängnis Butyrka.
Anschliessend noch 2 Jahre in Orel. Im Febr. 1949
Transport (Eisenbahn) von Orel nach Workuta. Unter-
brechung des Transportes an Etappen - Punkten - mit
Kurzfristiger Unterbringung in Peressylki.

3. Meine Begegnung mit dem schwedischen Diplomaten war
in einer Peressylka, es kann sein, dass es in Kirow war.
Aber meiner Erinnerung nach war es Kotlas. Dafür spricht
auch das, was Solschenizyn über Kotlas sagt ^N,Zwar
unter anderem: "man konnte sich freier in dem Tumult
bewegen und kam mit anderen Gefangenen auf dem Wege
zur Banja, zum Entlassen, zum Essen und auch Trinken
auf den Gängen und Räumen Kurzfristig zusammen."

Zum Thema: 1. Von anderen Mitgefangenen hörte ich
es seien auch Schweden hier," der eine soll gesagt
haben: "er sei schwedischer Diplomat" und "es sei ein
Irrtum, dass er hier gelandet sei." - und " er käme
bald frei"

Das war bemerkenswert, besonders für mich. Diesen

Schweden müsste ich sprechen! (Warum? ausführlicher schildere ich das, in meiner Begründung - siehe Anlage) Der Schwede lag nicht in unserer grossen, überfüllten Zelle⁺, sondern war "sondiert" untergebracht. Aber bei einem Gang von oder zur Banja(baden) (oder war es zum Essen) ergab sich die Möglichkeit, den Schweden zu sehen und zu sprechen.

Wie sah ich ihn? Er stand umringt von einer Gruppe deutscher Kriegsgefangener, in der Hand eine russische Zeitung. Aus dieser übersetzte er ins Deutsche. Was-weiss ich nicht mehr. Ich drängte mich durch und als der Schwede aufhörte mit Vorlesen (übersetzen) - sprach ich ihn an.

3) Was war der Inhalt unseres Gespräches? Ich erinnere mich eindeutig an folgendes: meine Frage, ob er in Berlin zur Schwedischen Botschaft gehöre, beantwortete er klar mit "nein": Er käme aus dem Raume? er nannte Ungarn oder Rumänien, das weiss ich nicht mehr 100%, ich glaube er nannte Budapest. Wichtiger aber ist, dass er zu mir sagte: "er gehöre nicht hierher, er sei Schwedischer Diplomat, es sei ein Irrtum, dass er hierher transportiert worden wäre, er käme bald frei! Ja, frei! Das war für mich der Angelpunkt, meine Bitte an ihn vorzutragen. Dazu stellte ich mich vor, nannte meinen Namen, der schwedischen Ursprungs ist, und sagte, dass meine Vorfahren unter Karl XII in Estland/Ingermanland usw. gegen Russland gekämpft hätten (im nordischen Krieg 1701-1720).

Meine Bitte: ich habe bisher meinen Angehörigen in Wittenberg (Lutherstadt) Keine Nachricht=Lebenszeichen geben können. Der Schwede versprach mir, Name und Ort sich zu merken und Wege zu finden - für eine Verständigung meiner Angehörigen. Weiteres hierzu siehe Anlage. Ich sprach den Schweden zweimal, es war an verschiedenen Tagen, aber dicht hintereinander. In dem Transport der nach Workuta ging, war er nicht.

⁺zu Zelle: das waren Räume-in denen ca 80 Gefangene untergebracht worden, wir waren vielleicht (200?)

4) Aussehen des Schweden:

mittlere ^GGrösse ca 170 cm, vielleicht etwas mehr.
Er hatte eine ^{Art} Pelzmütze (=russische schapka) auf,
Winterbekleidung und war auffallend besser, als die
anderen gefangenen angezogen. Er sah "zivilisiert" ^①
aus.

Sein ^Ggesicht: ich erinnere mich an dunkle Augen-
brauen und Augen, doch das mit Vorbehalt, denn die
Beleuchtung in der Baracke war sehr schlecht. Ein
kluges gesicht. Er sprach ruhig, sein Auftreten
war sicher. Die deutsche Sprache beherrschte er
Accent-frei. Ich weiss, es ist gewagt nach so langer
Zeit, genaue Angaben zu machen. Man kann sich irren.
Doch - so habe ich ihn "den Schweden" in der Erinne-
rung. ^① Man darf den Ausdruck "zivilisiert" nicht
falsch verstehen denn alle anderen gefangenen -
besonders die deutschen Kriegsgefangenen sahen ver-
hungert und zerlumpt aus, hinzu kommt noch der Kahl-
geschorene Schädel, wir sahen wie Verbrecher aus.
Da fiel ein "zivilisiert" aussehender Mensch eben
auf, und das waren dieser Schwede und sein Begleiter.
Dieser sein Begleiter war ähnlich angezogen, sprach
aber wohl kein Deutsch, er schien kein Schwede zu
sein, hielt sich sehr zurück, ich kann über ihn
nicht mehr aussagen, habe auch über ihn nichts gehört.
(ob es ein Bewacher war?) Ich erinnere mich aber
noch daran, dass ich den Schweden fragte - (als er
aus der Russischen Zeitung übersetzte ins Deutsche)
- wo und wann er Russisch gelernt hatte. Seine Ant-
wort war etwa so: er könne nicht gut russisch sprechen,
nur lesen, und das habe er sich selber - so beigebracht
Ich verstand das - aus meiner Situation.

Den Namen des Schwedens? -ja, ich hörte ihn wohl von Mitgefangenen, und als ich zu dem Schweden ging und meinen Namen sagte (mich vorstellte) - nannte er auch seinen Namen. Ich habe ihn - den Namen vergessen. Als ich aber vor etwa 1 1/4 Jahr den Namen "Wallenberg" las, da kam die Erinnerung und ich glaube jetzt, es war Wallenberg oder so ein ähnlicher Name, kein typisch schwedischer - nordischer Name wie Anderson, Björn, Fredereksen usw.

Zusammenfassung:

Nachstehende Punkte sind meiner ^{An}Ausicht nach wichtig:

1) Ein Schwede und dazu noch Diplomat in einer Peressy im Norden der SU ist ein "Ausnahmefall" der in der Erinnerung bleibt.

Für mich besonders - aus meiner Situation und Hoffnung heraus.

2) dieser Schwede sagte: "es sei ein Irrtum dass er hier in der P. sei, und er käme bald frei!"

3) Nachdem ich alle Argumente, die ich weiss - noch 1x überprüft habe - glaube ich:

"es war Wallenberg, den ich im Februar 1949 in einer Peressylka (wahrscheinlich "Kotlas") sah und sprach. Damals nahm ich an, dass man den schwedischen Diplomaten zurück nach Moskau transportiert hätte und von dort nach Schweden entlassen hätte. Da ich ab Dezember 1951 schreiben dürfte und nach einigen Wochen auch Antwort von meiner Frau aus Wittenberg bekam, dachte ich nicht mehr an diese Begegnung mit einem schwedischen Diplomaten, erst als ich den Namen Wallenberg in der Zeitung las, erinnerte ich mich an das, was ich hier berichtet habe.

Durch nachstehende Ergänzungen und Erläuterungen (s. Anlage) hoffe ich dass mein Bericht besser verstanden wird und meine Aussage glaubwürdiger wird."

Theodorich von Dufving. Oberst im Generalstabe A.D.
Geschrieben am 25., 26., und 27.5.1982.

"Ergänzungen und Erläuterungen"

Zum Aussehen des W. ein Nachtrag:
er war gut rasiert.

Zum Begleiter des W.:
mit Sicherheit kein deutscher Kriegsgefangener.

Zu Budapest: W. hat nicht Rumänien erwähnt, ich verwechselte das mit anderen Mitgefangenen, die von der Deutsch-Rumänischen Mission sprachen. Mit zunehmender Sicherheit erinnere ich mich an Raum "Ungern."

Zum Erlernen der russischen Sprache: auch ich hatte in 4 Jahren Haft im Gefängnis versucht die russische Sprache zu erlernen, konnte wohl lesen, aber schlecht verstehen und sprechen .

zu Peressylka (auch Perecylka geschrieben)
russisch=*Пересылка* =Durchgangsgefängnis im Strafgefangenen-gebiet also im Archipel Gulag=Durchgangslager=Übersiedelungslager. An jedem größeren Eisenbahn oder Transport - Etappenpunkt sind derartige Durchgangslager. Uns West und Nord-Europäern ist so etwas gänzlich unbekannt. Daher hatten wir auch Schwierigkeiten zu erkennen, wo wir sind. Man wird ja in verschlossenen Güterwagen ohne Licht transportiert.. (Solschenizyn beschreibt das in seinem Kapitel „die Schiffe des Archipel“).

Zu meinem Gespräch mit W.:

Ich glaube, dass ich ihm gegenüber noch erwähne:
-Kapitulationsverhandlungen in Berlin am 30.4. zum 1.5. 1945 und meine Tätigkeit als Begleiter und als Parlamen^{ter} am 1/2 Mai 1945.

Lutherstadt Wittenberg, Vater meiner Frau dort Superintendent und Pfarrer (nach dem 20.7.44 in Haft), Bruder meiner Frau im Widerstand - hingerichtet.

Wallenberg

Ich tat dies, um anzudeuten, dass ich (wir) nicht zu den "Nazi" gehöre und hoffte damit sein Interesse zu wecken. Meine Angaben und Aussage können bezweifelt werden, denn nach 33 Jahren kann man sich nicht so präzise an Einzelheiten erinnern. Ich weiss das, aber lebenswichtige Ereignisse bleiben manchmal einem in der Erinnerung, und für mich war es sehr wichtig meinen Angehörigen ein Lebenszeichen zukommen zulassen. Der Schwede war damals für mich - nach 4 Jahren gefängnis - die 1. Möglichkeit, eine Nachricht nach Hause übermitteln zu lassen.

Wer von meinen Mitgefangenen könnte sich vielleicht 1949 und die Perecylka erinnern? die Frage wurde an mich gestellt. Ich kann sie zur Zeit nicht beantworten. Doch gibt es vielleicht die Möglichkeit durch den Heimkehrer = Verband eine Suchanzeige aufzugeben.

Ein gewisser Kurt Steincke - 1949 ca 25-30 Jahre alt, Zivilberuf Zimmermann, im Kriege Hauptfeldwebel, stammte aus Teltow in oder bei Berlin, mit dem war ich auf dem Transport zusammen, nur seit 1956 habe ich nichts von ihm gehört.

Kurzbiographie:

die Dufvings stammen aus dem Raum Wiborg (Viipuri) als es noch schwedisch war.

- ab 1892 Reichsdeutsche.

- bin geboren 1907 in SW-Afrika (Namibia), zur Schule im preussischen Raum gegangen, Halle a/Saale und Freienwalde/Oder.

- 1925 Soldat geworden (3. preussische Art. REg.) garnisonen: Potsdam, Frankfurt oder, Jüterbog, Sagan (Schlesien)

1937 - bis Kriegsbeginn Generalstabsausbildung (Berlin), zum Ende des Krieges an der Oderfront, Chef d. Stabes LVI. Pz Korps, ab 24.4. 1945 wurde mein Kommandeur General Weidling mit der Verteidigung Berlins beauftragt: Kapitulations-

verhandlung und zum Schluss war ich der Parlamentär im Auftrage des Gen. Weidlings (2.5.1945), Am 8/9 5.45 nach Moskau geflogen worden, dann bis ca Febr. 1947 in der Butyrka Moskau, dann bis Febr. 1949 in Orel. Anschliessend Transport nach Workuta, dort bis Aug/sept. 1950, dann Stalingrad, ab 1951 Sommer in Asbest (ostw.Swerdlowsk), Rückkehr nach Deutschland Dez. 1955.

Familie: Frau und 4 Kinder, Sohn 1953 noch vor dem 17. Juni 1953 geflohen nach Berlin - West (er war Mitglied der jungen gemeinde), meine Frau und 2 Töchter im Dez. 55 mit meiner Heimkehr aus der DDR geflohen (eine weitere Tochter war schon 1954 in die BDR gebracht worden.)

Vom Dez. 1956 bis okt. 1965 in der Bu-Wehr aktiv, dann als Lektor bis 1969 - im Vorschriftenwesen tätig.

Arbeite noch in verschiedenen militärgeschichtlichen Zweigen - als kleiner Mitarbeiter und an Erinnerungen

Daher auch meine jetzigen Kenntnisse über Teil "Kriegsgefangenschaft".

Theodor, v. Dufving
27.5.1982

z. Zeit Bad Berleburg.

Hallenberg

Ich Unterfertiger, Gustav Richter, wohnhaft in Ludwigshafen a./Rhein, Harderstrasse 14, erkläre hierdurch Folgendes und bin, wenn immer bereit, dieses vor Gericht oder vor jedweder Behörde unter Eid zu bestätigen.

Ich war gegen Ende des Krieges Polizeianwalt bei der Deutschen Botschaft in Bukarest.

Am 23. August 1944 wurde ich in Bukarest gefangen genommen und nach einer kürzeren Internierung, dortselbst, über Tescul in der Moldau mit einem Flugzeug nach Moskau gebracht, wo ich am 7. September 1944 angekommen bin. Bei der Ankunft in Moskau wurde ich zum Lefortovskaja-Gefängnis, Zelle 142, in zweiten Stock, zusammen mit dem deutschen Oberstleutnant Max Brunn und dem deutschen Generalkonsul in Bukarest, Dr. Dr. Schellhorn geführt.

Am 17. Januar 1945 wurde ich in das Lubjanka-Gefängnis, Zelle 123, überführt. In dieser Zelle saß damals ein Österreicher, Oberleutnant Schoner. Am 31. Januar 1945 wurde Axel Wallenberg, Legationssekretär bei der Schwedischen Botschaft in Budapest, eingeliefert.

Wallenberg und ich wurden sehr bald Freunde. Während des Monats, den wir zusammen in Lubjanka-Gefängnis verbrachten, war er guter Rats und sehr guter Laune.

Wallenberg erwähnte mir, dass er nach Budapest geschickt worden war, um den ungarischen Juden behilflich zu sein.

schwedische Schutzpässe zu erhalten. Er habe grosse Schwierigkeiten mit den deutschen Behörden (Vertreter der Schein-Staatspolizei) in Budapest gehabt. Sobald die sowjetrussischen Truppen an die Stadt herangekommen waren, habe sich Wallenberg bei den sowjetrussischen Militärbehörden gemeldet. Man habe ihn von der einen an die andere Instanz zusammen mit seinem Chauffeur, Langfelder, geschickt und schliesslich seien sie verhaftet worden. Sie wurden beide mit der Eisenbahn über Rumänien nach Moskau befördert, wo sie ins Lubjanka-Gefängnis eingesperrt wurden. Bei der Ankunft in Gefängnis sind Wallenberg und Langfelder getrennt worden.

Über seine Familienverhältnisse hat Wallenberg nicht sehr viel gesprochen, jedoch seine Mutter und Tante erwähnt. Er sagte scherzhaft, "was werden nur meine Angehörigen sagen wenn sie erfahren, dass ich in einem Gefängnis sitze". Er war auf seinen Ruf sehr bedrückt. Ich tröstete ihn mit der Begründung, dass dieses unter den gegebenen Verhältnissen ja keine Schande sei. Wallenberg erwähnte mir auch, dass er aus einer bekannten Bankfamilie in Schweden stamme und in Amerika Architektur studiert habe und von Beruf Architekt sei. Gelegentlich eines Gespräches über Rumänien fragte ich Wallenberg, ob er in Bukarest während des letzten Krieges ausserordentlich grosser Kaufmann gleichen Namens, der auch die schwedische Staatsangehörigkeit besasse, mit ihm verwandt sei, was Assel Wallenberg mir bestätigte. Wallenberg sprach perfekt englisch und deutsch. Während der Zeit, als wir Zellenkammeraden waren, tauschten wir unsere Anschriften aus und ich entsinne mich noch ganz genau von ihm einen Zettel mit seinen selbstgeschriebenen Namen erhalten zu haben, auf welchen als seine Adresse das Auswärtigenministerium in Stockholm angegeben war. Dieser Zettel ist mir gelegentlich einer Durchsichtung abgenommen worden.

Wallenberg setzte etwa Anfang Februar 1945 ein Schreiben

in deutscher Sprache auf, das an den Gefängnisdirektor gerichtet wurde und worin er gegen die Behandlung und seine Verhaft protestierte. Wallenberg verlangte auch in seiner Eigenschaft als schwedischer Staatsbürger und Diplomat in Verbindung mit der Schwedischen Gesamtschaft in Moskau treten zu dürfen. Diese Forderung wurde von Wallenberg dem diensthabenden Feldwebel (Starji) im Portier des Lohjanka-Gefängnisses übergeben.

Während der Zeit, die Wallenberg zusammen mit mir in Lohjanka-Gefängnis verbrachte, wurde er nur einmal aus Verhör geführt. Der Kommissar, der das Verhör leitete, hatte ihn dabei u.a. gesagt: "Sie sind uns ja bekannt. Sie gehören einer hochkapitalistischen Familie in Schweden an". Wallenberg wurde angeklagt, Spionage betrieben zu haben. Das Verhör dauerte etwa ein bis anderthalb Stunden.

Am 1. März 1945 wurde ich aus der Zelle 123 in die Zelle 91 im ersten Stock des Lohjanka-Gefängnisses überführt. Schoner blieb mit Wallenberg in der Zelle 123 allein. Von 17. Juni 1945 bis zum Februar 1946 war ich in verschiedenen Zellen des Lohjanka-Gefängnisses.

Am 27. Juli 1947 gegen 22 Uhr wurde ich im Lohjanka-Gefängnis aus Verhör geholt. Dieses Verhör wurde von einem Obersten aus dem Innenministerium (NKWD) geleitet. Ihm war seitdem ein Dolmetscher in Range eines Oberleutnants, der gut deutsch sprach. Ich wurde angefragt, mit welchen Personen ich in Laufe meiner Gefangenschaft die Zelle geteilt hätte. Ich zählte die Namen auf und nannte dabei auch den Namen Wallenberg. Man fragte mich dann, welchen Leuten ich etwas über Wallenberg erzählt hätte. Ich antwortete, dass ich mit einem Leutnanten, dem deutschen Konsulhelfer in Bessar (Rumänien), Wilhelm Heide, und mit dem ehemaligen Adjutanten von Dr. Ley

(Chef der Deutschen Arbeitsfront), Franz Langer, über Wallenberg gesprochen hätte. Ich wusste dabei auch Angaben, was Wallenberg mir erzählt hatte. Ebenso habe ich auch mit Admiral Verner Millesen, der nach Franz Langer in die Zelle kam, über den Fall Wallenberg gesprochen.

Nach dem Verhör wurde ich in eine andere Zelle geführt, wo ich 14 Tage allein ohne jeden Ausgang verbrachte. Danach wurde ich in die Zelle 72 und anschließend wegen Kanovierung des Gefängnisses in die Zelle 79 eingewiesen. Bis zum 23. Februar 1948 musste ich mich in diesen Zellen allein aufhalten.

Am 23. Februar 1948 wurden die deutschen Staatsbürger Oberst Harst Kitchmann und Admiral Verner Millesen in die Zelle 79 des Lufortschiffs-Gefängnisses gebracht. Oberst Kitchmann, der zusammen mit Langfelder, dem Chauffeur Wallenbergs, gesessen hatte, erzählte m.H., dass er, genau wie ich, auch am Abend des 27. Juli 1947 zum Verhör geführt worden sei. Durch Oberst Kitchmann erfuhr ich ferner, dass neben ihm auch Generalleutnant Rodde in der Zelle war und durch Admiral Millesen, dass auch mir am 27. Juli 1947 sofort nach Generalleutnant Rodde aus der Zelle zur Vernehmung geholt worden sei.

Ende März 1950 wurde ich aus dem Lufortschiffs-Gefängnis zusammen mit Kitchmann und Millesen in das Butirka-Gefängnis überführt. Im Juli 1951 wurde ich in das Lubjanks-Gefängnis verlegt, wo ich im Januar 1952 verurteilt wurde. Danach wurde ich nach dem Butirka-Gefängnis zurückverlegt und kam von dort am Mitte März 1952 nach Wladimir in das dortige Gefängnislazarett, wo ich wieder mit dem Obersten Kitchmann zusammengelegt wurde. Wir saßen zusammen in Corpus II. Die Lazarettabteilung umfasste etwa 60 Zellen.

Ludwigshafen a/Rhein, den 27. Januar 1976

UTRIKESDEPARTEMENTET

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr H Magnusson

Dnr 81/001 1993-03-22	Avd Grupp Mål P 2 31
-----------------------------	-------------------------

Ambassadör
Martin Hallquist

KIEV

Katyn och Raoul Wallenberg

Hbr Hallquist-Magnusson 1993-03-09

Broder,

Tack för ditt handbrev om Katyndokumentet, som ju onekligen ger anledning till en och annan fundering med anknytning till Raoul Wallenberg, inte minst rörande den eventuella förekomsten av interna promemorior, då överväganden gjorts om önskvärdheten av att publicera vissa dokument el dyl. Vi har t ex, vid flera tillfällen ställt frågan om inte ett internt PM upprättades i KGB 1989, sedan RW:s tillhörigheter påträffats, men fått nekande svar som inte bär alltför mycket av trovärdighetens prägel. Åtminstone borde det finnas en promemoria innehållande förslag till att dessa tillhörigheter skulle överlämnas till de anhöriga och ett resonemang om den effekt man räknade med att uppnå.

Trots det svar vi erhållit tänker jag inte släppa frågan.

sv kurir

utl kurir

luftpost

vanlig post

26/3-93

26/3-93

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	Avd	Grupp	Mål	2

Som du skriver är presidentarkivet av stort intresse. Vi har visserligen inte talat med Valerii Boldin (han skulle nog inte avslöja något) men Volkogonov håller ju på att sprätta upp de ca 2.400 kuverten i de innersta gömslena i detta arkiv.

Hans Magnusson
Hans Magnusson

Delges:

[Kabs
Polch
SB/Hafström
H Magnusson, Pol 1:1
Hartelius, Pol 1:1
N-O Allard
L Olson, Pol 1:1
Amb Moskva
G von Dardel
Wallenbergföreningen
C Persson

Exp 9303-83/114

P.S. Nästa möte med arbetsgruppen beräknas äga rum den 14-15 april.

Du är välkommen delta. D.S.

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

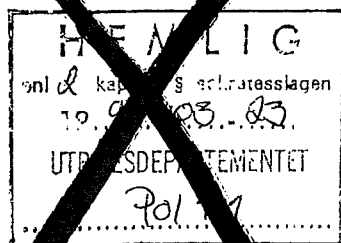
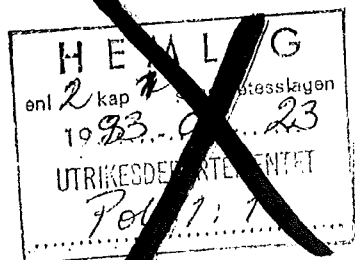

UTRIKESDEPARTEMENTET

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr H Magnusson

ARKIVEXEMPLAR

Dnr 82/001 1993-03-23	Avd P	Grupp 2	Mål Eu!
-----------------------------	----------	------------	------------

Minister
Sven-Olof Petersson

WASHINGTON

Raoul Wallenberg och amerikanska arkiv

- ✓ A 1991-11-15, Hbr Pettersson-Hallquist 1992-05-04,
✓ U 1992-05-12, A 1992-05-25

Broder,

Förra året förekom ju en viss trafik mellan UD och Washingtonambassaden om förekomsten av uppgifter om Raoul Wallenberg i amerikanska arkiv. Det sista beskedet från amerikansk sida var att man skulle återkomma rörande innehållet i rapporten "War Refugee Board Activities in Sweden". Det vore värdefullt erfara om något framkommit vid det här laget.

Dessutom ställer vi oss frågan om det inte vore dags att be amerikanerna om hjälp med en mer omfattande genomgång av alla relevanta arkiv. Detta är något som Jacob Wallenberg i amerikanska Wallenbergföreningen rekommenderat oss att göra. I tiden skulle väl en sådan begäran passa väl in med de kontakter som tagits från neutralitetspolitiska kommissionen.

Postadress
Box 16121
103 23 STOCKHOLM
Dep U 328 BCB Vbg 882276

Gatadress
Fylles av postexp
Gustav Adolfs torg 1
Avsändt med

☒ sv kurir

☐ utl kurir

☐ luftpost

☐ vanlig post

Telefon
786 6000

Fax
723 11 76 (G3)

Telex
10590 MINFOR S
Avsändn datum Sign

24/3-93 *la.*

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	Avd	Grupp	Mål	2
-----	-----	-------	-----	---

Givetvis bör det, vad gäller Raoul Wallenberg, bli frågan om dels att be amerikanerna om indikation på vilka arkiv vi själva kan gå genom (en rysk expert som bestått oss i Wallenbergärendet har t ex granskat Roosevelt Archives), dels begära att man från amerikansk sida undersöker för oss icke tillgängliga arkiv: State Departments, CIA, National Security Agency etc.

Jag vore tacksam få dina synpunkter på hur vi bör gå tillväga.

[Handwritten signature]
Hans Magnusson

Delges:
dabs
Polch
Ch Pol 1
L. Olsson, Pol 1:1
Sep 93-03-24/AM

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

Ärendet

Re Wallenbergdokument

Datum

1993-03-23

Dnr

Avd

Grupp

Mål

P

2

En I

Adress

GK New York

Text

Dnr ... För Anne Franzén från Pol 1:1.

Re Wallenbergdokument

P R I M O LESLIE SULNER har inte kunnat återfinnas i personregistret till departementets Wallenbergarkiv. SULNER är dock med stor sannolikhet identisk med den LASLO SZULLER eller SZULLNER som omnämns i några böcker om Raoul Wallenberg (t ex "Raoul Wallenberg" av Rudolph Philipp 1946 och "Varför ryssarna tog Raoul Wallenberg" av Bernt Schiller 1991). SZULLER var en av de två medarbetare till Raoul Wallenberg som medföljde Svenska Röda Korsets delegat i Budapest, Waldemar Langlet, till förhör hos den ryska militärpolisen i februari 1945.

S E C U N D O Vi vore tacksamma om generalkonsulatet tog kontakt med förslagsvis Ungerns GK för att först kontrollera att innehållet i det aktuella dokumentet är relevant och behandlar händelser med anknytning till Raoul Wallenberg och den svenska legationen i Budapest 1944-1945.

T E R T I O I det fall dokumentet kan anses vara relevant i sammanhanget bör generalkonsulatet undersöka, om dokumentet kan översättas till engelska på platsen och vad detta skulle kosta. En översättning av dokumentet till svenska i Sverige skulle med auktoriserad translator kosta 1,50 - 2,00 kr per ord.

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

Sig

Ärendet	Datum		Dnr
	Avd	Grupp	Mål

Adress

Text

Q U A R T O Beträffande SULNERS önskan om copyright kan följande sägas. Redan ett överlämnande av dokumentet på ungerska till generalkonsulatet innebär att handlingen kan utlämnas till den som begär detta med hänvisning till offentlighetsprincipen. Att dokumentet är belagt med copyright innebär dock en begränsning såtillvida att exempelvis en tidning som skriver om dokumentet inte kan citera direkt ur detta utan särskilt tillstånd.

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsant den	Klockan	Sign

Ärendet

Re Wallenbergvittnet
SJINKARENKO

Datum

1993-03-23

Dnr

Avd

Grupp

Mål

Adress

Amb Wien

Text

DnrFrån Pol 1:1 Re Wallenbergvittnet SJINKARENKO

Wallenbergvittnet SJINKARENKO har vid samtal nyligen i Krefeld berättat för Jan Lundvik att hon vid vistelse i lägerarkipelagen kring stationen SUCHOBEZVODNOJE i norra GORKOVSKAJA Oblast under 1955 sammanträffat med Raoul Wallenberg. Bland de andra personer hon nämnt i detta sammanhang fanns en österrikare vid namn WILHELM FERSCHIETZ, som uppgivit sin adress som JOHANNGASSE 15, IV Besjvik. FERSCHIETZ avled före en väntad frigivning i februari 1955.

Vi vore tacksamma om ambassaden kunde undersöka om FERSCHIETZ är känd av de österrikiska myndigheterna.

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

[Redacted]

Ärendes	Re Wallenbergvittnet SJINKARENKO		Datum	1993-03-23	Dnr	[Redacted]
	Avd	Grupp	Mål	[Redacted]		

Adress: Amb Ottawa

(Pul [Redacted])

Text

Dnr ... Från Pol 1:1. Re Wallenbergvittnet SJINKARENKO

Wallenbergvittnet SJINKARENKO har vid samtal nyligen i Krefeld berättat för Jan Lundvik att hon vid vistelse i lägerarkipelagen kring stationen SUCHOBEZVODNOJE i norra GORKOVSKAJA Oblast under 1955 sammanträffat med Raoul Wallenberg. Bland de andra personer hon nämnt i detta sammanhang fanns en ukrainare vid namn MICHAEL VITER (fonetisk stavning). Denne skulle ha haft en kusin i Canada med namnet ANDREW VITER, som var parlamentsledamot.

Kan ambassaden undersöka huruvida det finns eller funnits någon kanadensisk MP med detta eller liknande namn och om denne kan säga något om M Viter?

Ifylles av telegramexpeditören	
Klockan	Sign

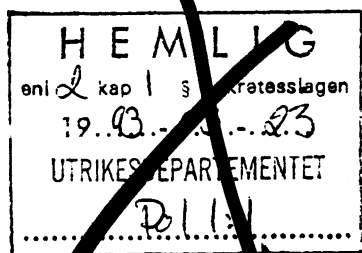

UTRIKESDEPARTEMENTET

ARKIVEXEMPLAR

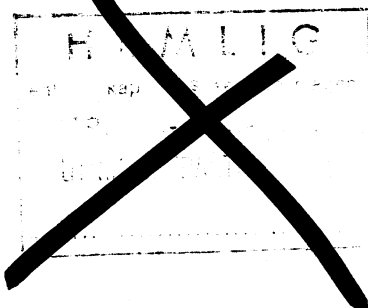
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Ambr L Olson

Dnr 82/007 1993-03-23	Avd Grupp Mål P R E
-----------------------------	------------------------

Ambassadör
Martin Hallquist

KIEV

Wallenbergvittnet Sjinkarenko

Broder,

Efter Jan Lundviks samtal med fru Sjinkarenko i Krefeld i förra månaden om hennes sammanträffande med Raoul Wallenberg i lägerarkipelagen kring stationen Suchobezvodnoje i norra Gorkovskaja Oblast 1955 har departementet börjat kontrollera några av de uppgifter hon lämnat. I Lundviks rapport, som delgivits ambassaden, omnämns bl a en ukrainsk präst vid namn Michail Litvinenko, som idag skulle vara körledare vid katedralen i Kiev.

Kan ambassaden kontakta Litvinenko och erhålla hans eventuella vittnesmål i ärendet?

Hjärtliga hälsningar
Din tillgivne
Lage Olson
Lage Olson

Postadress Box 16121 103 23 STOCKHOLM Dep U 328 BCB Vbg 882276	Gatadress Inläs av postexp Avsändningsadress Avsändningsadress torg 1 ☒ sv kurir	Telefon 786 6000 ☐ utl kurir	Fax 723 11 76 (G3) ☐ luftpost ☐ vanlig post	Telex Avsändningsadress Avsändningsadress MINSON S 24/3-93
---	---	---	--	--

ARKIVEXEMPLAR

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Bass A-C Andersson

UTBETALNINGSPROMEMORTA

1993-03-24

Prot. Avg. Grupp. Mål

P 2 51

Ex till:

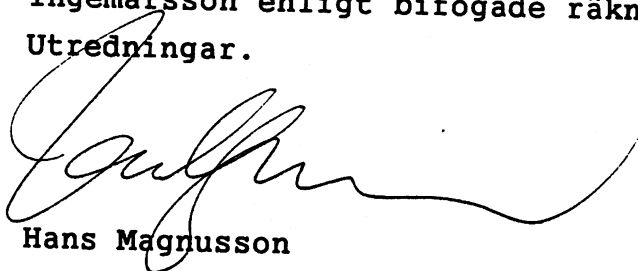
A2/BUD

Exp 43-03-25/116

Utbetalning för översättning av Wallenberg-dokument
(2 bil)

En arbetsgrupp har av utrikesdepartementet tillsatts med uppdrag att tillsammans med sovjetiska företrädare studera utestående frågor i efterforskningen av Raoul Wallenberg (dep prot 1991-09-02).

Kostnaden för översättning av Wallenberg-dokument uppgår till 3.600 SEK och bör utbetalas till Kajsa Ingemarsson enligt bifogade räkning över anslaget A 7, Utredningar.

Hans Magnusson

Ifylles av postexp

Avsänt med

☐

sv kurir

☐

utl kurir

☐

luftpost

☐

vanlig post

Avsändn datum

Sign

RÄKNING FÖR ÖVERSÄTTNING

~~RINK~~
~~& studiemån~~

Namn: Kajsa Ingemarsson
Personnummer: 651225-1700
Adress: Hornsgatan 104, 6 tr
117 26 STOCKHOLM
Kontonummer: SE-banken, privatgiro nr: 5206-01 125 16
Arbetets art: Översättning av Wallenberg-dokument
Antal timmar: 18 timmar
Ersättning: Enligt överenskommelse 200 SEK
Övrigt: Skatt dras av arbetsgivaren

Stockholm 1993-03-08

Vänliga hälsningar

Kajsa Ingemarsson

ACA fvb A2/BVD: $18 \times 200 \text{ SEK} = 3.600 \text{ SEK}$

Bör utbetalas
över anslag A.7. utbetalningar
m m (dep prot 91-09-02)

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1)
Handläggare: Ds May Andersson

Arkivexemplar
DEPARTEMENTS PROTOKOLL

1991-09-02

Arbetsgrupp med uppdrag att studera utestående
frågor i efterforskningen av Raoul Wallenberg

Utrikesdepartementet beslutar att tillsätta en arbetsgrupp med uppdrag att tillsammans med sovjetiska företrädare studera utestående frågor i efterforskningen av Raoul Wallenberg.

I arbetsgruppen skall ingå professor Guy von Dardel, kanslirådet Martin Hallqvist, UD, ministern vid ambassaden i Moskva, Hans Magnusson samt andre ambassadsekreterare Björn Lyrvall, ambassaden Moskva.

Utrikesdepartementet beslutar vidare att till arbetsgruppen knyta förre rikspolischefen Carl Persson som konsult.

Kostnader som uppstår skall belasta tredje huvudtitelns anslag A 7. Utredningar m.m.

Beslutet har fattats av chefen för utrikesdepartementet, statsrådet S. Andersson.

Utdrag till:

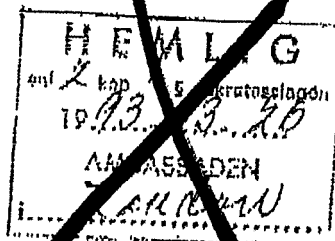
Guy von Dardel
Martin Hallqvist
Hans Magnusson
Björn Lyrvall
Carl Persson
Amb Moskva
UD/A 2/BUD
UD/R 4

Ann Gabrielson

anlägg

(MW)
DELGES:

SB
UM
UMK
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1
CH POL 1:2
POL 1:2

Handwritten signature

Ambassaden London 1993-03-26

Pol

03-26

P

2

Ent

UD STOCKHOLM

För Hans Magnusson Pol 1:1 från Ångeby
re besök i London för Wallenberg-ärendet

Bekräftar möten den 30/3 kl 15.00 med Dzerkvalov
Pie samt den 31/3 kl
11.00 med Gordievskij 1 i

Båda mötena äger rum på ambassaden. Bengt
Carlsson håller i ärendet från ambassadens sida.
Föreslår Du kontaktar honom efter ankomsten till
London.

Vi har meddelat briterne att Du och Carl Persson
deltar samt att ingen journalist medföljer Persson.

Jödahl

Ambassaden London

Handwritten mark

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: depr H Magnusson/ACF

PROMEMORIA

1993-04-01 HP

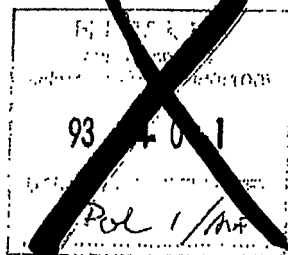
p 2 Eu¹

91/028

Ex (a + b) t:

Kabs
Polch
Bertelman
Magnusson
Hafström/SB
Ängeby, amb London
amb Berner, amb Moskva
Lyrvall, amb Moskva

exp 930402/ACF

H E M L I G

Samtal i London om Wallenbergärendet
(2 bil)

Förre rikspolischefen Carl Persson och undertecknad hade den 30 och 31 mars samtal i Wallenbergärendet med de två avhoppade KGB-agenterna, Oleg Gordievskij och Ilja Dzjerkvelov. Särskilt från samtalet med den sistnämnde framkom en del nya rätt anmärkningsvärda uppgifter, var sanningshalt dock kan betvivlas. Gordievskij gav vissa synpunkter på uppgifter som framkommit i den svensk-ryska arbetsgruppen, men hade svårt att uttala sig med någon större bestämdhet (vilket å andra sidan ökar hans trovärdighet). Båda hade uppslag om ytterligare personer som kan veta sanningen. Samtalsuppteckningar bifogas.

./1-2

Hans Magnusson

MD

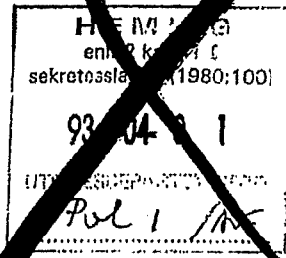
UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: depr H Magnusson/ACF

PROMEMORIA

s. 1(7)

1993-04-01 HP

P 2 Eu'

H E M L I G

Samtal med avhoppade KGB-tjänstemannen I.
Dzjerkvelov om Wallenbergärendet

F.d. rikspolischefen Carl Persson och undertecknad hade den 30 mars på den svenska ambassaden i London ett knappt tre timmar långt samtal med avhoppade KGB-tjänstemannen Ilja Dzjerkvelov.

Uppslaget att kontakta Dzjerkvelov kom från en person som kontaktat mig när jag fortfarande tjänstgjorde vid svenska ambassaden i Moskva, men D. hade då försetts med förnamnet Grigorij. Det visade sig nu att Grigorij var son till Ilja och fortfarande bosatt i Moskva (dock ej verksam inom underrättelsetjänsten). Även Gordievskij har vid något tillfälle föreslagit samtal med D.

1-1 ca. 1980 Ilja Dzjerkvelov, som hoppade av i Storbritannien ~~i slutet av 60-talet~~, hade från början av 50-talet tjänstgjort inom första huvudstyrelsens (utlandsspionagets) Amerikaavdelning, därefter på Mellanösternavdelningen, dock aldrig vid skandinaviska avdelningen. Däremot hade han haft

mycket kontakt med en tjänsteman vid svenska sektionen, Gennadij Fedosejev (numera avliden - hade dock ej hand om RW-ärendet). Innan Dzjerkvelov kom till PGU:s (första huvudstyrelsens) regionala verksamhet hade han i 2 1/2 år tjänstgjort i dess arkiv vid en s.k. "answering group", som hade till uppgift att besvara förfrågningar från fältet eller från hemmaorganisationens olika avdelningar. D. hade därför haft tillfälle läsa ett stort antal dossierer. Fadern, som varit marinofficer, hade avrättats 1937 och av detta skäl tilläts inte D. arbeta på någon operativ avdelning.

I samband med att Chrusjtjov blev förstesekreterare och många fångar frigavs ur lägren 1954-55 hade en hemlig order utgått om att förstöra alla dokument som bar Chrusjtjovs signatur. En särskild kommission upprättades inom KGB med uppgift att gå igenom arkivakterna och föreslå vilka som skulle förstöras. Alla dossierer tillhörande personer som avrättats förstördes; t.ex. var D. således övertygad om att ev. arkivmaterial rörande RW hade undanröjts snarare vid mitten av 50-talet än tidigare under Berija och Abakumov. Då hade det inte funnits anledning förstöra några akter eftersom säkerhetstjänstens ledning känt sig osårbar. Dessutom var det tveksamt om ens Berija och Abakumov haft frihet förstöra dokument - de stod ju också under politbyråns ledning.

D. hade inte haft något att skaffa med ev. undanröjande av akterna om Wallenberg och visste inte ens om de förstörts, även om detta var sannolikt.

På frågan om inte KGB:s arkiv sparade allt underlagsmaterial i form av promemorior m.m. i olika ärenden svarade D. obetingat ja. Om dokument

förstörts skulle detta finnas antecknat i ett särskilt protokoll.

Vår sagesman uppgav sig känna till vem som hade arresterat RW. Det var en överste vid namn Klimov, under början av 50-talet chef för idrottsklubben Dynamo (där många KGB-anställda var med). När vi berättade att vi erhållit ett dokument som visade att Bulganin givit order om arrestering av RW ifrågasatte D. om inte detta utgjorde en förfalskning. För D. var det osannolikt att Bulganin, som då var vice försvarsminister kunnat ge order härom. - Några mer övertygande argument för sin ståndpunkt kunde D. inte ge.

Den mest sensationella uppgiften från D. var egentligen att han under sin tjänstgöring i PGU:s arkiv läst dossierer som hänförde sig till RW. Det rörde sig dels om "agenturnye donesenija" (agentrapporter), huvudsakligen från Ungern om RW:s verksamhet där. Främst kom dessa rapporter från medlemmar av det ungerska kommunistpartiet och de handlade bl.a. om RW:s kontakter med Gestapo och Abwehr. Såvitt han kunde minnas innehöll de inget om att RW räddat judar.

Dessutom hade D. någon gång 1948-49 gått igenom en s.k. "delo formuljar" om RW. I dossiern fanns en s.k. "avslutande rapport" (zakljutjenije) upprättad "i samband med RW:s död". D. erinrade sig att RW avlidit 1946 eller 1947, möjligen av en hjärtattack - men det rörde sig inte om en naturlig död. Istället var hjärtattacken framkallad av olika typer av psykisk tortyr (ljud, ljus) och medicinska experiment - samt av påfrestningar till följd av hårda förhör. Av rapporter från en eller flera informatörer som satts i RW:s cell hade dock inte framkommit någon komprometterande information (detta

9 + utskrift

måste då avse RW:s sista månader i Ljubjanka, om vilka vi vet mycket litet). D. erinrade sig namnet på en av läkarna - ung. Sarkisian (armeniskt namn). Tillfrågad om Sudoplatov och Eittington (ansvariga för "våta affärer" direkt under Beriја) kunde ha spelat en roll i sammanhanget svarade D. ja men kunde inte ge några konkreta uppgifter. Beslut om avrättning togs normalt av en tremannagrupp i politbyrå eller av Beriја själv - med hänvisning till förkortningen "litera L" (littera L). Noteras bör att dödsstraffet hade avskaffats i Sovjetunionen 1947. D. trodde ej försök gjorts att "rekrytera" RW i fängelset. (Gordievskij är av annan mening).

D. nämnde flera personer som borde ha eller hade haft (om de var döda) god kännedom om RW:s öde. En var förre generallöjtnanten i KGB Pitovranov, som redan utfrågats av den svensk-ryska intervjugruppen. "Han visste allt", erhöll rapporter om alla fängslade utländska medborgare, men var hårdfjällad.

När vi redovisade vad vi kommit fram till i intervjuer med ett antal äldre förhørsledare i MGB - d.v.s. en hel del allmän information om verksamheten i säkerhetsorganen, men föga konkret rörande RW - underströk D. att detta berodde på deras hårda uppfostran och professionalism. Det var för dem förödmjukande - på gränsen till förräderi - att avslöja detaljer, förutom att det kunde kompromettera dem.

En annan KGB-tjänsteman som borde känna till sanningen väl i RW-fallet var generalen Fjodor (?) Sjtjerbak, chef för andra huvudstyrelsen (kontraspirationen) - enligt D. på 50-talet (enligt Gordievskij var Sjtjerbak vice chef, dock betydligt senare). Sjtjerbak är i livet.

Vad gäller RW:s öde trodde inte D. på arkebuseringsteorin. Dödsorsaken angiven på Smoltsovrapporten - myokardinfakt - var i allmänt bruk vid tiden i fråga.

Tillfrågad om vilken bedömning D. ville göra av Abakumovs brev till Molotov den 17 juli 1947 (som ej återfunnits) resp. det faktum att Vysjinskij 1952 i en intern promemoria ställd till Stalin redovisat den officiella version som meddelats svenskarna i augusti -47 och inte den verkliga, sade D. följande. MGB hade kanske redan 1946 insett att det var ett misstag att arrestera RW. Om detta vittnade bl.a. det faktum att RW förhördes endast fem gånger. I så fall var det sannolikt att man inte ville informera Stalin om det verkliga förhållandet - det var därför som Abakumov informerade Molotov, kanske ingen av dem meddelade Stalin. RW var heller knappast någon viktig person för Stalin. Likaledes hade Vysjinskij 1952 ingen anledning att i onödan irritera Stalin. Det fanns flera exempel på fall som hållits hemliga för Stalin - för att undvika bli utsatt för hans vrede eller irritation. (Om detta stämmer blir Söderbloms förmodan i samtalet med Stalin om vad RW råkat ut för än mer ödesdiger).

D. fick vidare frågan om ev. arkiv tillhöriga den s.k. Informationskommittén, som ju efter kriget förenat det militära spionaget med den civila underrättelsetjänsten (vi hade tipsats om att dessa arkiv kunde vara av intresse). D. menade att dessa arkiv, när informationskommittén upplöstes 1951, hade förts över till första huvudstyrelsen resp. till GRU.

Vi berättade att Volkogonov, ordföranden i ryska parlamentets arkivkommission, f.n. gick igenom de hemligaste delarna av presidentarkivet. D. betonade

vikten av att vi fick ta del av de originaldokument som ev. påträffades. Volkogonov var nämligen mycket "fantasifull" och skulle inte dra sig för viss fabulering.

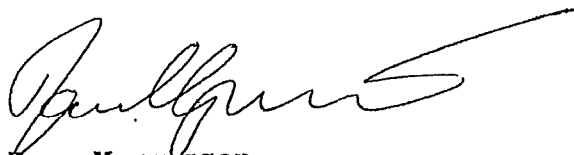
Vår sagesman trodde inte att RW:s tillhörigheter 1989 påträffats av en slump i KGB:s källare. De måste ha förvarats i god ordning, med nummer på paketet och med hänvisning i personakten.

D. tvivlade starkt på möjligheten att RW efter 1947 "gömts undan" i något läger eller fängelse. Detta var en orealistisk hypotes och omöjligt att i längden hemlighålla. Rent teoretiskt kunde han ha övertalats bosätta sig under antaget namn i någon avlägsen trakt - men skulle RW gått med på detta ?

* * *

Samtalet med D. blev oväntat långt och gav överraskande detaljerade uppgifter. D., som ej förvarnats om att vårt intresse gällde Wallenberg, svarade utan nämnvärd tvekan, relativt utförligt om än omständligt och ibland ofokuserat eller osammanhängande. Ändå infann sig ett betydande tvivel rörande hans trovärdighet. Britterna hade tidigare avrått från debriefing av D. med hänvisning till alkoholism och bristande tillförlitlighet. Under vårt samtal gav D. dock ett vårdat intryck. Av de sakuppgifter som lämnades är i synnerhet påståendet att han läst dossierer om RW mindre sannolikt, framförallt att det inom första huvudstyrelsens arkiv funnits material om RW:s fängelsevistelse. Möjligen kan dock kopia av rapport om vad som hände RW tillförts även den operativa akten. Denna uppgift får bli föremål för uppföljning. Vi avser även be britterna om en något

mer detaljerad trovärdighetsbedömning. Beskrivningen av hur RW:s hjärtattack framkallats stämmer med vad förre skandinavienchefen i MID Farafonov en gång antytt.

Hans Magnusson

Bilaga 2

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: depr H Magnusson/ACF

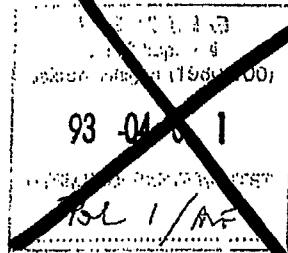
PROMEMORIA

s. 1(5)

1993-04-01

HP

P 2 Ee¹

H E M L I G

Samtal med Oleg Gordievskij om Wallenbergärendet

För femte gången i ordningen kom den 31 mars ett samtal med Oleg Gordievskij om Wallenberg-ärendet till stånd. Förre rikspolischefen Carl Persson och undertecknad samtalade då drygt två timmar med G. på svenska ambassaden i London.

Anledningen till att ännu en gång diskutera ärendet med G. var vår önskan att få hans bedömning av vissa uppgifter som framkommit i den svenska-ryska arbetsgruppen.

När det gäller omständigheterna kring RW:s arrestering fann G. det naturligt och logiskt att vice försvarsminister Bulganin hade undertecknat arresteringsordern. Stalin resp. försvarsministern hade delegerat till Bulganin att fatta beslut av viss men inte alltför stor politisk betydelse. Man fick komma ihåg att RW var en yngre diplomat på rätt låg nivå. Det var säkert Abakumov som begärt att svensken skulle arresteras men han var tvungen att utnyttja den reguljära orderkanalen.

På frågan om Abakumov m.fl. kunde ha agerat utan att vid något tillfälle informera Stalin svarade G. att denna möjlighet inte kunde uteslutas. I så fall var de naturligtvis angelägna om konspirativt beteende för att inte saken skulle komma till ledarens kännedom. "Konspirationen" måste då ha omfattat även Molotov och det var inte alls orimligt anta, som bl.a. Bakatin gör, att Abakumov och Molotov någon gång före den 17 juli 1947 på telefon avhandlade vad som skulle ske med RW. Brevet från Abakumov den 17 juli innehöll i så fall en rapport om verkställt beslut.

En sådan teori utgjorde också, enligt G., den enda rimliga förklaringen till varför arkivmaterial om RW skulle ha förstörts före Stalins död, d.v.s. av Abakumov, kanske 1952 om han då hade förningar om att han snart skulle bli arresterad. Däremot visste inte G. om arkivgallringar skett under Chrusjtjovs tid.

Nämnda teori kunde också förklara varför Vysjinskij i en intern promemoria till Stalin 1952 redovisar den officiella version som 1947 överlämnats till svenskarna, och inte vad som faktiskt hänt. En annan, lika rimlig förklaring till PM:en, var dock att man ibland även i interna dokument höll sig till den officiella fraseologin.

G. uteslöt att RW varit i livet efter 1947, och uteslöt alltså även, på direkt fråga, teorin att RW då gömts undan i något läger under täcknamn.

G. hade inget nytt att säga om omständigheterna kring RW:s ev. död men när jag berättade för honom om att en av RW:s medfångar uppgivit att RW våren 1947 kommit tillbaka från ett förhör och sagt att hans fall vore politiskt och att han av politiska skäl aldrig skulle komma att dömas så betecknade

G. detta omedelbart som en mycket sinister förvarning och indikation på att avrättning hotade. Dödsorsaken myokardinfarkt användes flitigt redan på 30-talet, men ofta för att dölja avrättning.

G. kunde inte erinra sig någon arkivdossier med beteckningen "Delo formuljar", som Dzjerkvelov nämnt. Vad som fanns inom första huvudstyrelsen var akter för operativt studium (delo agenturnoj razrabotki). Dessa upprättades för viktigare fångar och innehöll rapporter från agenter, informatörer eller mikrofoner i fängelseceller. En sådan kunde mycket väl ha existerat för RW. Det kunde emellertid också vara så att första huvudstyrelsens arkiv inte haft något material om RW:s fängelsevistelse och död. Första huvudstyrelsen kunde i ovannämnda akter dock förvara kopior av rapporter som egentligen hörde till undersökningsakterna.

Liksom vid något tidigare samtal ansåg G. det vara sannolikt att RW utsatts för rekryteringsförsök i fängelset. När jag påpekade att ingen av medfångarna hört RW säga något om sådana försök menade G. att detta knappast var någonting RW skulle ha velat nämna för dem.

G. betecknade det som osannolikt att inte fler interna promemorior och andra dokument om RW bevarats inom KGB. Utkast till sådana förvarades normalt inom resp. avdelning och skickades, när de inte längre var aktuella, till det centrala arkivet. De mer hemliga dokumenten förvarades hos biträdande avdelningschefen, men även dessa dök så småningom upp i centralarkivet. Endast dokument av sekundär betydelse förstördes.

Hos KGB-chefen fanns särskilt känsliga dossierer, som endast var tillgängliga för denne och för hans vice.

G. bedömde det dock som fullt möjligt att Bakatin, p.g.a. den korta tid han varit KGB-chef och att han betraktats som utböling, undanhållits vissa dokument.

Den officiella versionen om hur RW:s tillhörigheter påträffats 1989 trodde inte G. mycket på. Tillhörigheterna måste ha förvarats i en särskild låda, som en sorts bilaga till akten. På det sista dokumentet i akten skulle det ha funnits en anteckning om "bilaga: låda" med eller utan innehållsförteckning (beroende på om innehållet i sig betraktades som hemligt). Dessutom fanns där ett referensnummer som också skulle ha återfunnits på lådan. Misstag och slarv var visserligen tänkbara - men ej troliga.

Gordievskij ansåg liksom Dzjerkvelov att Pitovranov (med stor säkerhet) och Sjtjerbak (möjligen) kände till sanningen om RW:s öde. Dessutom nämnde G. ytterligare tre KGB-tjänstemän från första huvudstyrelsen (tredje avdelningen) som kunde tillfrågas:

1. Michail Ljubimov (har tjänstgjort i Köpenhamn - avskedad, har skrivit i rysk press om underrättelsetjänsten).
2. Alfred Mogilevtjik, pensionerad, resident i Danmark 1974-75.
3. Albert Akulov, 64 år, möjligen aktiv ännu, med lång erfarenhet av Sverige och Finland. (Den sistnämnde är den anonyme officer G. tidigare har hänvisat till som källa till uppgifter om arkebusering av RW).

Dessa personer kunde också hänvisa till andra, och det borde vara fullt möjligt att göra en officiell hänvändelse till Primakov och begära att de auktoriserades berätta allt de visste om RW.

* * *

Det bör understrykas att Gorievskijs bedömningar genomgående var rätt försiktiga.

G. erhöll en uppsättning ryska dokument om RW som han möjligen kommer att kommentera. I övrigt förefaller det som om möjligheterna att få ut ytterligare relevant information om RW från G. skulle vara uttömda. G. började helt enkelt sin tjänstgöring i KGB alltför sent för att ha haft tillgång till förstahandsuppgifter.

Hans Magnusson

(MW)
 DELGES:
 SB
 UM
 UMK
 KABS
 POLCH
 BITR POLCH
 CH POL 1
 POL 1:1
 CH POL 1:2
 POL 1:2

Ambassaden Wien 1993-04-02

93-04-02

P 2

Pol 1:1/Olson.../ap UD Stockholm
 1993-04-02
 M S O

För pol 1:1, Olson från Johansson

Re Wallenbergvittnet Sjinkarenko

P R I M O Ambassaden har från Magistralamt i Wien fått följande uppgifter om två personer vid namn Wilhelm FERSCHITZ (ingen Wilhelm FERSCHIETZ är känd):

- en person född 1892-04-28 och död 1894
- en person (son till samma föräldrar) född 1900-05-17, vilken arbetat som tjänsteman i staden Wien. Från 1959 finns ett dokument där han uppges vara pensionär. Hans adress var Wasnergasse, i nionde distriktet, Wien.

S E C U N D O I den i uppgivna adressen är "IV Besjvik" förmodligen att tolka som IV Bezirk, dvs fjärde distriktet. I Wiens fjärde distrikt finns ingen Johangasse. Finns några uppgifter som kan vägleda om vilken österrikisk stad som åsyftas? (I österrike finns ingen central folkbokföring. Ovannämnda Magistralamt i Wien täcker endast huvudstaden.)

Gradin

* ändring per fax fr. Wien 93-04-13

Ävsändningsort Pol 1:1/Magnusson/aca

Ärende	Re Wallenbergärendet		
	Datum	1993-04-02	
Adress	Avd	Grupp	Mål
	P	2	Eu I

Adress

Amb London dnr ...

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson) för Ängeby. Re Wallenbergärendet

Stort tack till Dig och Bengt Carlsson för utmärkta arrangemang för Carl Perssons och mina samtal i veckan. Uppteckning följer.

Det vore av särskilt värde detaljerade trovärdighetsbedömning av D. Dessutom tacksam om ni genom i kunde få fram närmare uppgifter om Sittierbak, chef eller vice chef för KGB:s andra huvudstyrelse vid någon tidpunkt (han besökte förra året Storbritannien).

CABINET

(MW)
DELGES:

SB
UM
UMK
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1
CH POL 1:2
POL 1:2

Ambassaden Wien 1993-04-02

93-04-02

1 1:1/Olson /ap UD Stockholm
93-04-02

För pol 1:1, Olson från Johansson

Re Wallenbergvittnet Sjinkarenko

P R I M O Ambassaden har från Magistralamt i Wien
fått följande uppgifter om två personer vid namn
Wilhelm FERSCHITZ (ingen Wilhelm FERSCHIETZ är känd):

- en person född 1892-04-28 och död 1894
- en person (son till samma föräldrar) född
1900-05-17, vilken arbetat som tjänsteman i staden
Wien. Från 1959 finns ett dokument där han uppges
vara pensionär. Hans adress var Wasnergasse, i nionde
distriktet, Wien.

S E C U N D O I den i ech 13 uppgivna adressen är
"IV Besjvik" förmodligen att tolka som IV Bezirk, dvs
fjärde distriktet. I Wiens fjärde distrikt finns
ingen Johanngasse. Finns några uppgifter som kan
vägleda om vilken österrikisk stad som åsyftas? (I
österrike finns ingen central folkbokföring.
Ovannämnda Magistralamt i Wien täcker endast
huvudstaden.)

1043, uppgifter om 1894/13

Ärendet	Datum		
	1993-04-02		
Re Wallenbergärendet	Avd	Grupp	M&I

Adress

Amb London dnr ...

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson) för Ängeby. Re Wallenbergärendet

Stort tack till Dig och Bengt Carlsson för utmärkta
arrangemang för Carl Perssons och mina samtal i veckan.
Uppteckning följer.

CABINET

Arenae

Re Wallenbergärendet

Datum

1993-04-02

Avd

Grupp

Mål

Adress

Amb Moskva dnr ...

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson). För Noreén/Lyrwall re
Wallenbergärendet.

P R I M O Vi utgår i vår planering alltjämt från att
nästa möte blir av den 14-15 april. Samma uppläggning som
vid förra mötet vore att föredra, d v s start efter lunch
den 14:e och fortsättning nästa dag på förmiddagen. Detta
ger tillfälle till andra kontakter den 14:e på
förmiddagen ev den 15:e på eftermiddagen samt den 16:e,
då jag preliminärt planerar kvarstanna.

Avsändningsort

Pol 1:1/Olson/ap

Arenda	Datum	Dnr
	1993-04-05	
Wallenbegvittnet SJINARENKO	Avd	Mål

Adress

Text

.....Ambassaden Wien

För Johansson från pol 1:1. Re Wallenbergvittnet SJINKARENKO.

WILHELM FERSCHI(E)TZ skall enligt uppgift ha bott i Wien. Finns någon Johanngasse i något annat distrikt än det fjärde?

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändare	Klockan	Sign

*Ing. försvunna tackgäst
Bengt Sture + skrift
Raoul Wallenberg min.*

Uppsala, den 25 mars 1993.

P 2 Eu

Ambassadråd
Nils-Urban Allard
Utrikesdepartementet
Box 161 21
103 23 Stockholm.

Ag
Muh
H

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 64/023		
1993-04-05		
AVD.	GR.	MAL
<i>2/1</i>	<i>80</i>	<i>13</i>

ta
P 2 Eu

Broder,

Varmt tack för översättningen av Igor Ustimenkovs artikel i Izvestija, av den 13 februari, om spåren efter försvunna svenska sjömän i Sovjetunionen. Författaren fastställer inte att de i artikeln nämnda sjömännen, däribland John Arne Walter från Bengt Sture, har arkebuserats. Han avslutar artikeln i ett hoppfullt tonläge.

Fru Mary-Ann Walter sätter förvisso värde på att få taga del av denna ryska artikel. Jag skall tillsända henne en kopia av densamma.

Tack för värdefulla upplysningar i samtalet per telefon den 19 februari! Redaktör Omar Magnergårds artikel i Sv.D. av den 29 oktober om Bengt Sture är väl underbyggd. Jag vill minnas att han tidigare refererat till ett par böcker - däribland "Havsvargar" av Per-Olof Ekman - om hur Bengt Sture torpederades. Det skall bli intressant att läsa vad Lennart Lundberg skriver härom i sin kommande bok.

Jag närsluter det material, som vi talade om per telefon. Det är snart åtta år sedan studiecirkeln om Raoul Wallenberg skrev till R. Reagan och M. Gorbatjov. Uppställningen om de uppbringade farkosterna med saknad besättning har vi hämtat ur redaktör Terje Fredhs böcker. Jag har brevlades bett honom sända Dig ett ex. av "Kinnekulle och andra mysterier", därest han har några kvar.

Några artiklar om "Kinnekulle" närslutes.

Med vänlig hälsning,

tillgivne

Torsten Hérnod.

Torsten Hérnod.

Adress:

Norrlandsgatan 42 B
752 29 Uppsala.

KOPIA TILL:

SB
UM
UMK
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

Pae

AVD.	GR.	MÅL
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Eu I</i>

Aa/ur

AMBASSADEN MOSKVA

1993-04-06

UD STOCKHOLM

FOER POL 1:1/MAGNUSSON.

B R A A D S K A N D E

RE RW-AERENDET.

FORTS.

RE RW-AERENDET.

P R I M O. INGET MER INTENSIVT ARBETE I RW-AERENDET TYCKS HA GENOMFOERTS DEN SENASTE MAANADEN PAA RYSK SIDA OCH NAAGRA AVGOERANDE DOKUMENT AER INTE ATT VAENTA VID ARBETSGRUPPSMOETET NAESTA VECKA. FOER AERENDET BETYDELSEFULLA PERSONER SOM JAKOLEV, KOVALJOV OCH VOLKOGONOV AER DJUPT INVOLVERADE I DEN POLITISKA KRISEN OCH KOMMER SAA ATT VARA AATMINSTONE FRAM TILL FOLKOMROESTNINGEN DEN 25 APRIL. FOELJANDE FRAAN SAMTAL LYRVALL DE SENASTE DAGARNA HAFT MED SOKOLOV, VINOGRADOV, ARZJANNIKOV OCH ROGINSKIJ.

S E C U N D O. SOKOLOV HADE INGA UPPGIFTER OM NYTT MATERIAL I RW-AERENDET, MEN SKULLE TRAEFFA FLERA AV DELEGATIONSMEDELEMMARNA VID POW-MOETE MED AMERIKANARNA DEN 8 APRIL. VINOGRADOV FOERKLARADE AA SIN SIDA ATT VISST ARKIVARBETE BEDREVS OCH ATT NAAGOT MATERIAL SKULLE OEVERLAEMNAS VID MOETET NAESTA VECKA. HAN SADE NAESTAN URSKULDANDE ATT HAN HASTIGT GAATT MED PAA INTERVJUN FOER IZVESTIJA (SE NEDAN UNDER QUARTO) "EFTERSOM DET VAR EN NEUTRAL JOURNALIST". PAA FRAAGA OM ZIBOROV OCH KOZLOV (INGEN GAAR ATT NAA PER TELEFON) SVARADE V. ATT DEN FOERSTA VAR MYCKET UPPTAGEN OCH DEN ANDRA SJUK, MEN ATT DE KANSKE AENDAA SKULLE KUNNA FINNA TID TILL NAAGRA YTTERLIGARE SAMTAL INFOER ARBETSGRUPPSMOETET. NIKISJKIN VAR PAA SEMESTER.

ARZJANNIKOV AA SIN SIDA SKICKADES NAESTA VECKA PAA EN TIODAGARSMISSION TILL JUGOSLAVIEN OCH ROGINSKIJ FAR DENNA FREDAG PAA EN MAANADSLAANG UTLANDSRESA. ARZJANNIKOV LOVADE DOCK ATT DE NAERMASTE DAGARNA AATER SOEKA KONTAKT MED IVASJUTIN OCH SUDOPLATOV. FRAAGAN OM TILLTRAEDET TILL SVR-ARKIVEN HADE AENNU INTE LOESTS. KOPIA AV STATSMINISTERNES BREV TILL JELTSIN SKULLE UNDERLAETTA.

T E R T I O. MEST INNEHAALLSRIKT BLEV DAGENS MOETE MED ROGINSKIJ. DENNE BEKLAGADE ATT DET GEMENSAMMA BREVET FRAAN JAKOVLEV OCH KOVALJOV AENNU INTE SKRIVITS, OCH PAATOG SIG SJAELV SKULDEN HAERFOER. FOERKLARINGEN VAR ATT DEN SENASTE DRYGA MAANADENS INTENSIVA POLITISKA KRIS ABSORBERAT ALLA KRAFTER HOS

FORTS.

INTE MINST DE NAEMNDA PERSONERNA, VILKA SPELADE VIKTIGA ROLLER I PRESIDENTRAADET OCH FOERBEREDELSENA FOER REFERENDUMET. LANDET BEFANN SIG FAKTISKT I EN HALVREVOLUTIONAER SITUATION OCH DET VAR NAESTAN OPASSANDE ATT I DETTA SKEDE VAENDA SIG TILL PRESIDENTEN MED EN FRAAGA AV DETTA SLAG, TROTS ATT ALLA INBLANDADE INSAAG DESS BETYDELSE OCH VAR INSTAELLDA PAA ATT LOESA GAATAN. DETSAMMA GAELLDE VOLKOGONOV SOM SAAVITT BEKANT TVINGATS LAEGGA ARBETET I PRESIDENTARKIVET AAT SIDAN FOER ATT ARBETA MED SIN FRAKTION AV PARLAMENTET, VILKEN VAR PAA VAEG ATT SPLITTRAS I GRUPPER FOER OCH EMOT PRESIDENTEN.

BAADE JAKOVLEVS OCH KOVALJOVS PERSONLIGA STATUS HOS PRESIDENTEN HADE AA ANDRA SIDAN OEKAT BETYDLIGT PAA SENARE TID, VILKET SKULLE VARA POSITIVT NAER DEN GEMENSAMMA HAENVAENDELSEN OM EN EXPERTGRUPP FOER GENOMGAANG AV DET UTFOERDA ARBETET KOM. ALLTJAEMT VAR DETTA DEN BAESTA UPPLAEGGNINGEN, ANSAAG ROGINSKIJ, SOM SKULLE FOERSOEKA FORMULERA BREVET INFOER SIN UTLANDSRESA OCH ANSAAG ATT JUNI DAEREFTER VAR EN REALISTISK MAANAD FOER DET KONKRETA ARBETET I ARKIVEN.

ROGINSKIJ BERAETTADE ATT HAN FORTSATTE ARBETET I SAEKERHETSMINISTERIETS ARKIV OCH ATT KONTAKTERNA MED VINOGRADOV VAR TAETA OCH PAA DET HELA GODA. V. FOEREFUELL DOCK NU FRAEMST UPPTAGEN MED FRAAGOR FRAAN SENARE TID, BREZJNEVPERIODEN O.DYL. OCH HADE INTE FOERT RW PAA TAL. AEN BAETTRE RELATIONER HADE R. MED ARKIVCHEFEN KRJUSJKIN, SOM IBLAND LAET R. ANA ATT LOESNINGEN PAA RW-GAATAN STOD ATT FAA PAA HOEGRE NIVAA AEN HOS SAEKERHETSMINISTERIETS ARKIVCHEF. ROGINSKIJ ERINRADE OM VAD HAN TIDIGARE NAEMNT OM KGB-ORDFOERANDENS PERSONLIGA KASSASKAAP I KANSLIET VILKET BATAKIN TYDLIGEN ALDRIG GAATT IGENOM.

Q U A R T O. VAD GAELLER DAGENS IZVESTIJAPUBLIKATION OM VITTNET "SERGEJ" SOM MOETT RW:S BOEDEL 1950 VAECKS EN DEL FRAAGOR AV VINOGRADOVS, ZIBROVS OCH KOZLOVS I TIDNINGEN AATERGIVNA GEMENSAMMA UPPFATTNING AV ATT VITTNET AER TROVAERDIGT. ANTINGEN HAR IZVESTIJAKORRESPONDENTEN OEVERTOLKAT DERAS UTSAGOR, VILKET TYCKS GANSKA TROLIGT (TIDIGARE I ARTIKELN NAEMNS OCKSAA MB:S INVAENDNING TILL VITTNESMAALET - VARFOER SKULLE EN BOEDEL HAEMTAS FRAAN ETT ANNAT ORGAN NAER MGB HADE SINA EGNA). ELLER OCKSAA UTGOER DET HELA ETT PLANERAT FOERSOEK ATT FRAAN SAEKERHETSMINISTERIET "FAA SLUT PAA AERENDET". MOT DEN SENARE VARIANTEN TALAR VAEL FRAEMST JUST DENNA VERSION TROTS ALLT INTE SAERSKILT OEVERTYGANDE.

ROGINSKIJ SOM KAENNER IZVESTIJAJOURNALISTEN SEDAN 20 AAR VET ATT HON IBLAND KAN HA EN TENDENS ATT LAEGGA ORDEN I MUNNEN PAA SINA INTERVJUOBJEKT, PAAPEKAR ATT DET KNAPPAST FOEREKOM ATT NAAGON FAANGE FOERDES BORT FRAAN FAENGELSET UTAN ATT DETTA NOTERADES I REGISTRERINGSJOURNALEN - SAA VAR DET FAKTISKT. DEN I VITTNESMAALET OMTALADE AVRAETTNINGSPLATSEN

FORTS.

KOMMUNARKA AER VERKLIGEN, TILLSAMMANS MED BUTOVO,
KAEND SOM TILLHAALL FOER MASSAVRAETTNINGAR 1936, MEN
ATT EN ENSAM FAANGE AV RW:S KALIBER SKULLE KOERAS
TILL KOMMUNARKA FRAAN INRE FAENGELSET FOER
AVRAETTNING FOEREFALLER YTTERST OSANNOLIKT.

VI DISKUTERADE OCKSAA SJINKARENKOVITTNESMAALET,
VILKET R. AVVISADE FULLSTAENDIGT. DET FOELL KORT OCH
GOTT PAA SIN EGEN ORIMLIGHET. SOM BEKANT HAR
ROGINSKIJ EGEN ERFARENHET AV GULAG.

BERNER

AMBASSAEDEN MOSKVA

AF

Avsändningsort

Pol 1:1/Ar Olson/db

Ärendet

Wallenbergärendet

Datum

1993-04-06

Dnr

Avd

Grupp

Mål

Adress

Amb Budapest dnr

Text

Från pol 1:1 re Wallenbergärendet.

I det fortsatta arbetet att försöka bringa klarhet i Raoul Wallenbergs öde ingår bl a planer på att eventuellt låta publicera fotografier av Raoul Wallenberg och hans medfångar i massmedia i en del länder.

Vi vore därför tacksamma om ambassaden kunde undersöka möjligheterna att få fram fotografier på Wallenbergs medfångar. I första hand gäller vårt intresse ett fotografi på Wallenbergs chaufför Vilmos Langfelder.

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändare

Klarna

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET
STRASBOURG
Handläggare:

T E L E F A X

sid 1(8)

Pol 1:1/Ambr Olson/db
1993-04-08

L Fax nr 42 t tit

Datum	Nr	Dossierbet.
1993-04-06	168	✓

1993 -04- 0 7

PER EU

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg

För Pol 1:1 x

P r i m o

Vi har från en Simon Kouhana mottagit brev daterat 3 april 1993, där denne informerar om minnesdagar för Raoul Wallenberg 2 - 8 maj 1993 i Strasbourg. Brevet jämte bilagor insänds nedan under Secundo.

Simon Kouhana utlovar ytterligare information. Vi vore tacksamma erfara om projektet är känt i departementet och om departementet har några önskemål om närvaro eller medverkan från denna delegations sida.

S e c u n d o

(Skr Kouhana - Représentation Permanente de la Suède 1993-04-03, jämte bilagor)

Larsson

1993-04-06 kl.17.00/lh

Avsändt:

Datum	Kl.	Sign.
-------	-----	-------

Adress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Telefon
88 35 30 86

Telefax
88 36 01 83

Telex
890 876

2(8)

Kouchna Simon
 11 Rue Lamartine
 67500 Bischheim
 Tel: 88 83 18 29

Représentation permanente
 de Suède auprès du
 Conseil de l'Europe.

INK. DEL STRASBOURG		
D. N:0 16/22		
19.93...04...06...		
AVD.	GR.	MAL
IN	35	

le 3. Avril 1993

Madame, Monsieur

Par la présente, nous avons l'honneur de vous
 soumettre notre projet visant à rendre hommage à
Rosul Wallenberg.

Des renseignements complémentaires vous parviendront
 prochainement.

Nous vous prions de croire, en l'expression de
 nos sentiments les plus distingués

Stankova

3(8)

STRASBOURG célèbre

Raoul WALLENBERG

lundi 3 mai 1993

Conférence - Débat sous l'égide du CRIF - Alsace
avec le partenariat de la ville de Strasbourg,
la participation du Service d'Action Culturelle de l'USHS
et de la Communauté Israélite de Strasbourg.

**Raoul WALLENBERG face à
l'extermination des juifs de
Hongrie**

Juillet 1944 - Janvier 1945

Avec Peter LEUPRECHT - Norbert ENGEL - Jean KAHN -
Sonia SONNENFELD - Jean SAMUEL - Jacques DEROGY

LUNDI 3 MAI 1993 à 20 h 30

**Salle du Conservatoire, place de
la République.**

Soirée organisée par l'Association pour la Fondation
"Mémoire d'Auschwitz", le Cercle Wladimir Rabi, le Comité Raoul
Wallenberg Stockholm, l'Espace Cinématographique et Culturel
Européen "Odyssée".

tournez s'il vous plait

4(8)

STRASBOURG célèbre Raoul WALLENBERG***du 2 au 8 mai 1993*****Comités d'organisation :****Espace Cinématographique et Culturel Européen
"ODYSSEE"****Cercle Vladimir RABl****Comité Raoul WALLENBERG, Stockholm**

5(8)

1) Souvenez vous...

1944-1945, à BUDAPEST: en l'espace de six mois, le diplomate Suédois Raoul WALLENBERG sauve à lui seul plusieurs milliers de juifs Hongrois des persécutions nazies . Plus que n'importe quel gouvernement allié.

Le 17 janvier 1945, pendant la libération de la ville, Raoul WALLENBERG est fait prisonnier par les Russes. Sans explication. Officiellement, il serait mort en 1947. Cependant des dizaines de témoins affirment l'avoir rencontré depuis, lors de leurs incarcération.

6(8)

2) Nos objectifs:**a) Sur le plan de la mémoire:**

Rendre hommage à Raoul WALLENBERG en cette période de commémoration des déportations, contre lesquelles il lutta farouchement.

b) Sur le plan éducatif:

Présenter aux jeunes qui construiront l'Europe de demain, un modèle de tolérance, d'humanisme, et d'antiracisme. Fidèle à ces valeurs universelles, Raoul WALLENBERG refusa de se désintéresser de ce qui se passait "ailleurs".

7(8)

3) Notre programme:**a) Une grande Conférence:**

Date : lundi 3 mai à 20h30
Lieu : Salle du Conservatoire, Place de la République
Thème : Analyse de l'action de R. WALLENBERG en termes d'ingérence humanitaire.
Intervenants: Jacques DEROGY - Ecrivain/grand reporter -
Sonia SONNENFELD - Présidente du Comité Raoul WALLENBERG -
Jean SAMUEL - Président de l' Association pour la fondation "Mémoire
d'AUSCHWITZ" -

b) Une Exposition:

Date: du 3 au 7 mai
Lieu: l'Aula au Palais Universitaire, Place de l'Université
Thème: R. WALLENBERG de 1944 à nos jours
Public: essentiellement lycéen et étudiantin

reportée en automne.

8(8)

c) Des Projections:

Film: "La mission WALLENBERG. l'ange de BUDAPEST"

- film documentaire Français, 2 heures-

Date: tous les matins à 9 heures

Lieu: Cinéma 1' "Odyssée"

Public: scolaire

Le film sera tous les jours suivi d'un débat avec Sonia SONNENFELD. Il aura pour sujet "l'intolérance et le racisme".

d) Une Projection-Conférence-Débat:

Date: Jeudi 6 mai à 21H

Thème: "Une grande énigme de la Seconde Guerre Mondiale: la mission WALLENBERG"

Intervenants: M. FISSERA - Maître de Conférences à l'Institut d'Etudes Slaves ainsi qu'à l'Institut d'Histoire Contemporaine-

M. AYCOBERRY - Professeur d'Histoire Contemporaine -

Pol 1.1/Magnusson/ap

Ärende	Datum	1993-04-07	
Wallenberg-ärendet	Avd	Grupp	Mål
	P	2	Eu I

.....Ambassaden Moskva

Adress

Text

BRÅDSKANDE

..... Från Pol 1:1 (Magnusson) för Lyrvall re
RW-ärendet.

Tack för din intressanta lägesanalys. Den föranleder från min sida två kommentarer. Den första gäller Krajusjkins antydan till R. Vi har ju från flera håll hört om KGB-ordförandens personliga arkiv. Enligt uppgift skall också vice KGB-ordföranden ha tillgång till detta. En möjlighet vore därför om ambassadören kunde få företräde hos Barannikov för att ta upp denna fråga (alt. kanske jag skulle kunna få sammanträffande med hans vice alt. personlige assistent, dvs efterträdaren till Nikonov). Ett samtal med Krajusjkin kanske också kunde vara till nytta. I detta sammanhang kan hänvisas till vad MB:s presstalesman sagt till journalisten Stefan Lindgren om att det finns ytterligare material som svenskarna inte tycks vara intresserade av.

Kommentar nummer två är att samtal med den senaste uppgiftslämnaren (om avrättningen) bör ske så snart som möjligt.

✓ Som jag sade i telefon vill jag gärna delta i samtal med Pitovranov.

CABINET

9/11

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1993-04-07

ex kabs

Magnusson

L. Olsson

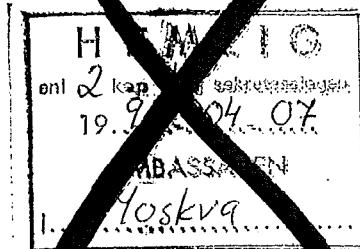
G. von Dinkel

Wallenbergföretaget

C. Persson

Departementsrådet
Hans Magnusson

Utrikesdepartementet

97/001

INKOM UD		
1993-04- 8		
AVD	GR.	MÅL
p	2	En I

Bakatin om Wallenbergärendet

Broder,

Vid en mottagning igår hos ambassadören kom Wallenbergärendet upp i samtal med förre KGB-chefen Bakatin. Denne hade läst artikeln i Izvestija samma dag och undrade spontant om det "inte fanns kretsar som på alla sätt försökte hålla ärendet vid liv" trots att det nu var uppenbart att RW avlidit eller avrättats redan 1947. Jag förnekade att det från officiellt svenskt håll fanns någon sådan strävan - men utredningen var ännu inte färdig. Inte minst återstod för av båda parter betrodda oberoende experter att göra en genomgång av arkivarbetet som utförts inom säkerhetsministeriet. Sådana arkivexperter fanns t.ex. inom parlamentskommissionen för överförande av KGB-arkiv till statsarkivet. En gemensam hänvändelse från ordföranden i presidentens rehabiliteringskommission Aleksandr Jakovlev och parlamentets dito, Sergej Kovaljov förbereddes och skulle förmodligen tillställas presidentkansliet.

Bakatin fann detta vara en bra idé, men menade att saken borde kunna avgöras på lägre nivå - brevet kunde ställas till säkerhetsministern Barannikov eller

97

säkerhetsrådets sekreterare Skokov. Det borde väl inte finnas några svårigheter med genomgången? Jag nämnde att utredningen ändå mötte en del byråkratisk inertia inom säkerhetsministeriet, och Bakatin nickade igenkännande.

Birk Lihman,
Björn Lyrvall

Björn Lyrvall

UTRIKESDEPARTEMENTET
MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS
STOCKHOLM

T E L E F A X

Telefon: (46) 8 786 6000

Fax: (46) 8 723 1176

Telex (54) 10590 MINFOR/S

Adress: Delegationen Strasbourg		Datum: 1993-04-08		Dnr: 42 ✓
Avsändande enhet: Pol 1:1/Ar Olson/db		Avd: <i>P</i>	Grupp: <i>2</i>	Mål: <i>Eu</i>
Ärende: Raoul Wallenberg <i>(Pal)</i>				
Totalt antal sidor: 1		Obs! Vid begäran om repetition skall alltid avsändande enhet enligt ovan anges!		
		Avsant den <i>8/4-93</i>	Klockan <i>1145</i>	Sign <i>DB</i>

✓
Ert fax 168. För Irene Larsson från pol 1:1 re Raoul Wallenberg.

Tack för information om minnesdagen för Raoul Wallenberg i
Strasbourg 2-8 maj 1993.

Vi skulle vilja föreslå att Du själv, i den utsträckning det är
möjligt, representerar delegationen vid de programpunkter som
finns upptagna i Simon Kouhanas skrivelse.

Cabinet

Se dnr UD2018/20399/EC

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Ds Susanna Rabow
2542A

PROMEMORIA
1993-04-08

Ex till:

Hans Magnusson

Förteckning över RW-dokument

1. Förteckning över arresteringar, utförda av Smersj, andra ukrainska fronten. 23 januari 1945
2. Notering rörande W. Langfelder i registreringsjournalen över mottagande av Inre fängelsets fångar. 6 februari 1945
3. Notering rörande R. Wallenberg i registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 8 februari 1945
4. Notering rörande W. Langfelder i registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 9 februari 1945
5. Kopia på kvittens nr 265 från Lefortovofängelset med bifogad förteckning av W. Langfelders ägodelar. 20 mars 1945. På baksidan av dokumentet finns följande anmärkning: "Föremålen har övertagits tillfullo. 23/7 1947. Underskrift"

6. Notering rörande fånge nr. 7 i registerjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelset fångar. 27 april 1945.
7. Notering rörande R. Wallenberg i registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 28 april 1945.
8. Rekonstruerad handskriven anteckning i alfabetisk journal om mottagande och utlämnande av föremål till Inre fängelsets fångar (på bokstaven "V"). 2 mars 1947.
9. Vittnesmål av tjänsteman på diplomatiska missionen i Budapest G. G. Grosheim, tillika G. V. Tomsen. 26 maj 1947. (Fortsättning s.57-66 enligt den svenska sidans begäran).
10. Notering rörande Langfelder i journalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 22 juli 1947.
11. Rekonstruktion av handskriven anteckning i alfabetiska journalen om mottagande och utlämnande av föremål till Inre fängelsets fångar (på bokstaven "L"). 23 juli 1947.
12. Brev från Sovjetunionens inrikesministeriums huvudinformationscentrum, arkivinformationsavdelningen om resultaten av granskningen av uppgifterna om R. Wallenberg. 19 juni 1990.
13. Brev från KGB:s centralarkiv av den 15 juni 1990, nr 10/A-222, till GAU:s centrala statliga specialarkiv rörande R. Wallenberg med anteckning om resultaten av undersökningarna av urkundsmaterialet. 27 juni 1990.
14. Brev från GAU:s centrala statliga arkiv om resultaten av granskningen av uppgifter om R. Wallenberg. 31 juli 1990.

15. Brevsvar från psykiatriskt-kliniska Kasjtjenkosjukhuset nr 1 rörande Wallenberg, nr 2208, 2 december 1991
16. Brevsvar från Serbskijinstitutet för allmän och rättspsykiatri rörande R. Wallenberg, nr. 5/PO, 3 december 1991.
17. Centralkommitténs politbyrås - Om svar på note från svenska regeringen angående den svenske medborgaren R. Wallenberg. 1952-04-12.
18. Centralkommitténs politbyrås beslut - Om svar på svensk note av den 23 maj 1952 om R. Wallenberg. 1952-07-29.
19. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till instruktioner för Sovjetunionens ambassadör i Sverige beträffande Wallenberg. 1956-03-01.
20. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar till svenska regeringen på förfrågan om Wallenberg. 1956-04-03.
21. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar till svenska regeringen på förfrågan om Wallenberg. 1956-05-03
22. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till svar till den svenska regeringen på förfrågan om den svenske diplomaten Wallenberg. 1957-02-02.
23. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till svar till den svenska regeringen på förfrågan om den svenske diplomaten Wallenberg. 1957-02-05.

24. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till note till svenska ambassaden i Moskva rörande den svenske medborgaren Wallenberg. 1957-04-04.
25. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till muntligt meddelande till Sveriges ambassadör i Moskva, i samband med ett brev från R. Wallenbergs mor. 1958-05-13.
26. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar på note från den svenska ambassaden av den 9 februari 1959 rörande Wallenberg. 1959-02-27.
27. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till muntligt uttalande till Sveriges ambassadör i Sovjetunionen rörande Wallenbergärendet. 1959-06-22.
28. Centralkommitténs presidiums beslut - Om muntligt uttalande till Sveriges ambassadör angående den svenske diplomaten R. Wallenberg. 1964-06-10.
29. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar på brev från Sveriges premiärminister Erlander rörande frågan om R. Wallenberg. 1965-05-07.
30. Centralkommitténs politbyrås beslut - Om svar till Sveriges regering angående R. Wallenberg. 1979-01-23.
31. Centralkommitténs politbyrås beslut - Om svar till Sveriges premiärminister O. Ullsten angående R. Wallenberg. 1979-09-18.
32. CK:s politbyrås beslut - Om svar på hänvändelse från Sveriges premiärminister I. Karlsson angående R. Wallenberg. 1986-07-24.

33. Mottagande av legationsrådet vid den svenska legationen Bark-Holst (ur S. Lozovskijs dagbok) med bilaga. 1946-12-13
34. A. Vysjinskijs memorial till I. V. Stalin med bilaga. 1952-03-18.
35. A. Vysjinskijs memorial till I. V. Stalin med bilaga. 1952-06-10.
36. Mottagande av Sveriges ambassadör Sohlman och ambassadrådet Euler-Chelpin vid svenska ambassaden (ur A. Vysjinskijs dagbok). 1953-02-12.
37. Samtalsnedteckning av samtal mellan N. Bulganin och ambassadör R. Sohlman. 1955-03-05.
38. Note från Sveriges utrikesminister, överlämnat till Sovjetunionens ambassadör Rodionov. 1956-03-09.
39. Svarsnote från sovjetiska MID till Sveriges ambassad i Moskva. 1956-03-19.
40. Rapport från sovjetiska MID (M. Gribanov) om den fd svenske diplomaten R. Wallenberg. 1956-03-22.
41. Utdrag ur sovjetiska MID:s underlag inför överläggningar med Sveriges premiärminister Erlander under hans vistelse i Moskva. 1956-03-29.
42. Nedteckning av samtal med Sveriges inrikesminister G. Hedlund (ur V. Molotovs dagbok) 1956-03-30.
43. Memorial från V. Molotov till kommunistpartiets centralkommitté med bilagt översatt material angående frågan om Wallenberg, överlämnat av Sveriges inrikesminister Hedlund. 1956-03-31.

44. Mottagande av Sveriges inrikesminister G. Hedlund (ur V. Molotovs dagbok) 1956-04-03.

45. Nedteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen R. Sohlman 6 februari 1957 (ur A. A. Gromykos dagbok) med bilaga. 1957-02-07.

46. Nedteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen Sohlman 19 februari 1957 (ur A. Sacharovs dagbok) med bilaga. 1957-02-19.

47. Memorial från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1958-05-04.

48. Memorial från A. Gromyko och A. Sjelepin till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1959-02-21.

49. Samtalsnedteckning av samtal mellan N. Chrustjov och Sveriges ambassadör R. Sohlman med bilaga. 1961-02-25.

50. Nedteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen G. Jarring 26 maj 1964 (ur A. Kovaljevs dagbok). 1964-05-27.

51. Memorial från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1964-06-07.

52. Memorial från V. Kuznetsov till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1965-04-29.

53. Samtalsnedteckning av samtal mellan direktören för Sovjetunionens medicinska vetenskapsakademis terapeutiska institut professor A. L. Mjasnikov och Sveriges ambassadör i Sovjetunionen G. Jarring den 11 maj 1965. 1965-05-12.

54. Utdrag ur sovjetiska MID:s rapport "Om Sveriges utrikespolitik och sovjetisk-svenska relationer", rörande frågan om R. Wallenberg. 1965-05-29.

55. Memorial från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté med bifogat utdrag ur sovjetiska MID:s instruktion inför samtal med Sveriges premiärminister T. Erlander. 1965-06-01.

56. Nedteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen G. Jarring den 19 juni 1965 (ur V. Bondaras dagbok). 1965-06-21.

57. Samtalsnedteckning av samtal mellan direktören för Sovjetunionens medicinska vetenskapsakademis terapeutiska institut professor A. Mjasnikov och svenske professorn N. Schwartz den 6 juli 1965. 1965-07-10.

58. Memorial från V. Maltsev till kommunistpartiets centralkommitté. 1979-01-22.

59. Memorial från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté. 1979-09-07.

60. Förteckning över Vladimirfängelsets fångar, ordnade efter videoinspelningar. 1990-09-18.

61. Förteckning av Vladimirfängelsets fångar i alfabetisk ordning. 1990-09-21.

62. Kopia på rapport från chefen för 151:a skyttedivisionens politiska avdelning till chefen för sjunde gardesarméns politiska avdelning angående anhållande av Wallenberg och hans chaufför. 1945-01-14. Ej med

63. Utdrag ur registreringsjournalen över arresterade, i vilken Wallenberg är införd. 1945-02-06.

64. Brev från den tyske vice-korpralen Hans Lojda till chefen för Vladimirfängelset med påminnelse om det av honom avgivna löftet att inte sprida ut uppgifter om fångar, tillsammans med vilka han satt, inklusive Wallenberg. 1953-01-25. Ej med

65. Vittnesmål av tjänstemannen på den diplomatiska legationen i Budapest G. G. Grosheim (tillika H. V. Tomson) om Wallenbergs verksamhet vad gäller räddning av judar. 1945 och 1947.

66. Brev från biträdande chefen för KGB K. F. Lunjev till MID om Wallenbergs chaufförs öde samt om den troliga förstörelsen av dokumenten om dessa två, "enligt order av fd MGB:s ledning" 1957-06-12. Ej med

67. Brev från medlemmen av sovjetiska NKID:s kollegium K. V. Novikov till chefen för kontraspionaget "Smersj" V. K. Abakumov. 1946-02-03.

68. Brev från K. V. Novikov till V. K. Abakumov. 1946-03-20.

69. Brev från vice folkkommissarien för Sovjetunionens utrikesaffärer S. A. Lozovskij till Sovjetunionens vice inrikesminister V. V. Tjernysjev. 1946-07-17.

70. Memorandum från bitr. föreståndaren för femte europeiska avdelningen M. S. Vetrov till Sovjetunionens vice utrikesminister A. Ja Vysjinskij. 1947-04-02.

71. Memorandum från A. Ja Vysjinskij till V. M. Molotov. 1947-05-14.

72. Brev från Sovjetunionens vice utrikesminister A. Ja Vysjinskij till Sovjetunionens säkerhetsminister V. S. Abakumov. 1947-07-07.

73. Brev från A. Ja. Vysjinskij till V. S. Abakumov. 1947-07-22.

74. Memorandum från A. Ja Vysjinskij till folkkommissarien V. M. Molotov. 1947-08-09.

75. Utkast till note från vice utrikesminister Ja. A. Malik till det svenska sändebudet i Sovjetunionen R. Sohlman. 1947-08.

76. Personlig note från A. Ja Vysjinskij till R. Sohlman. 1947-08-18.

77. Brev från S. Ignatjev (MGB) till den sovjetiske vice utrikesministern A. A. Gromyko. 1952-03-03.

78. PM ställt till den femte europeiska avdelningen med bifogad rapport från den ungerska åklagarmyndigheten, överlämnat av Sovjetunionens ambassad i Ungern, om uppgifter rörande Raoul Wallenberg. 1952-03-13.

79. Samtalsnedteckning av samtal mellan Sovjetunionens ambassadör i Sverige K. K. Rodionov och Sveriges utrikesminister Undén. 1952-05-23.

80. Rapport om Wallenbergärendet, sammanställt av femte europeiska avdelningen. 1952-06-05.

81. Brev från Sovjetunionens vice utrikesminister A. A. Gromyko till chefen för KGB I. A. Serov. 1954-10-13.

82. Brev från I. A. Serov till A. A. Gromyko. 1954-11-03.

83. Utkast till memorial till kommunistpartiets centralkommitté med koncept. 1956-02-29.

84. Följebrev till översättningar av vittnesmål om R. Wallenberg från V. M. Molotov till kommunistpartiets centralkommitté. 1956-03-31.

85. Presentation av material, överlämnat till V. M. Molotov från Sveriges inrikesminister Hedlund den 30 mars 1956 angående Wallenberg.

86. Memorial från V. M. Molotov till kommunistpartiets centralkommitté samt utkast till resolution. 1956-04-02.

87. Brev från chefen för MID:s Skandinavienavdelning M. G. Gribanov till KGB. 1956-04-13.

88. Memorandum från M. G. Gribanov till V. M. Molotov. 1956-04-16.

89. Memorial från V. M. Molotov och I. A. Serov till kommunistpartiets centralkommitté med bilagor och koncept. 1956-04-28.

90. Memorandum från vice chefen för MID:s informationskommitté I. I. Tugarinov till A. A. Gromyko. 1956-12-30.

91. Memorial från Sovjetunionens utrikesminister D. T. Sjepilov och I. A. Serov till kommunistpartiets centralkommitté med bifogat PM rörande R. Wallenberg. 1957-01-12/14.

92. Memorandum från chefen för Skandinavienavdelningen K. K. Rodionov till Sovjetunionens utrikesminister A. A. Gromyko. 1957-02-27.

93. Memorial från A. A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté. 1957-03-15.

94. Brev från den ställföreträdande sovjetiske utrikesministern V. A. Zorin till chefen för KGB A. N. Sjelepin med bifogat utkast till memorial till Centralkommittén. 1959-02-17.

95. Memorial från Sovjetunionens vice utrikesminister V. V. Kuznetsov till kommunistpartiets centralkommitté. 1959-06-18.

96. Följebrev från Sovjetunionens ambassad i Ungern med förfrågan, överlämnad av ungerska UM, beträffande fastställande av W. Langfelders vistelseort. 1957-05-07.

97. Brev från KGB:s ställföreträdande chef K. F. Lunjev till medlemmen av MID:s kollegium I. K. Zamtjevskij om W. Langfelder. 1957-05-17.

98. Instruktion från MID till Sovjetunionens ambassadör i Ungern Jo. V. Andropov angående W. Langfelders öde. 1957-09-17.

99. Förteckning, med följebrev, över adresserna till diplomatiska representationer i Budapest. 1945-01-22.

100. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-04-10.

101. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars ankomst till Lefortovofängelset (Wallenberg kom från Inre fängelset). 1945-05-29.

102. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-08-15.

103. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-12-15.

104. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1946-07-03.

105. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1946-07-17.

106. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1946-07-17.

107. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1946-08-30.

108. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Wallenberg skulle föras till Inre fängelset). 1947-02-26.

109. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Wallenberg fördes till Inre fängelset). 1947-03-01.

110. Notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 1947-03-11.

111. Notering rörande Wallenberg i MGB:s sekretariats diarium över avgående handlingar. 1947-07-17.

112. Notering i registreringsjournalen över händelser i Inre fängelset. 1947-07.

113. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Langfelder fördes till Inre fängelset). 1947-07-23.

114. Brev från Donskajakrematoriet rörande kremering av Wallenberg och Langfelder. 1991-05-22.

se dnr 2018/20399/FEC

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Ds Susanna Rabow
2542A

PROMEMORIA

1993-04-08

Ex till:

Hans Magnusson

Förteckning över dokument rörande Raoul Wallenberg
upprättad inom den svensk-ryska arbetsgruppen.

Följande dokument har till dags dato överlämnats från
rysk respektive svensk sida.

Kopior av dokument om Wallenberg som överlämnats till
Sveriges ambassadör den 4 september 1991

1. Kopia av rapport från chefen för 151:e
skyttedivisionens politiska avdelningen till chefen
för sjunde gardesarméns politiska avdelning rörande
anhållandet av Wallenberg och hans chaufför.
1945-01-14.
2. Ur registreringsjournalen över arresterade, i
vilken Wallenberg är inskriven. 1945-02-06.
3. Brev från den tyske vice-korpralen Hans Lojda till
chefen för Vladimirfängelset med påminnelse om det av
honom avgivna löftet att inte sprida ut uppgifter om
fångar tillsammans med vilka han satt inklusive
Wallenberg. 1953-01-25.

4. Vittnesmål av tjänstemannen på den diplomatiska legationen i Budapest G. G. Grosheim (tillika H. V. Tomson) om Wallenbergs verksamhet vad gäller räddning av judar. 1945 och 1947.

5. Brev från biträdande chefen för KGB K. F. Lunjev till MID om Wallenbergs chaufförs öde samt om den troliga förstörelsen av dokumenten om dessa två, "på order av dåvarande MGB:s ledning" 1957-06-12.

Kopior av dokument som överlämnats till den svenska sidan vid kommissionens möte den 30 oktober 1991

1. Förteckning, med följebrev, över adresserna till diplomatiska representationer i Budapest. 1945-01-22.

2. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-04-10.

3. Återställd notering rörande Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars ankomst till Lefortovofängelset (Wallenberg kom från Inre fängelset). 1945-05-29.

4. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-08-15.

5. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1945-12-15.

6. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1946-07-03.

Kopior av dokument från Sovjetunionens
utrikespolitiska arkiv (AVP) om Raoul Wallenberg och
Wilmos Langfelder (november 1991)

1. Brev från medlemmen av sovjetiska NKID:s
(Folkkommissariatet för utrikesärenden) kollegium K.
V. Novikov till chefen för kontraspionaget "Smersj" V.
K. Abakumov. 1946-02-03.
2. Brev från K. V. Novikov till V. K. Abakumov.
1946-03-20.
3. Brev från vice folkkommissarien för Sovjetunionens
utrikesärenden S. A. Lozovskij till Sovjetunionens
vice inrikesminister V. V. Tjernysjev. 1946-07-17.
4. Memorandum från bitr. föreståndaren för femte
europeiska avdelningen M. S. Vetrov till
Sovjetunionens vice utrikesminister A. J. Vysjinskij.
1947-04-02.
5. Memorandum från A. J. Vysjinskij till V. M.
Molotov. 1947-05-14.
6. Brev från Sovjetunionens vice utrikesminister A. J.
Vysjinskij till Sovjetunionens säkerhetsminister V. S.
Abakumov. 1947-07-07.
7. Brev från A. J. Vysjinskij till V. S. Abakumov.
1947-07-22.
8. Memorandum från A. J. Vysjinskij till
folkkommissarien V. M. Molotov. 1947-08-09.
9. Utkast till note från vice utrikesminister J. A.
Malik till det svenska sändebudet i Sovjetunionen R.
Sohlman. 1947-08.

20. Skrivelse från V. M. Molotov till kommunistpartiets centralkommitté samt utkast till resolution från CK. 1956-04-02.
21. Brev från chefen för MID:s Skandinavienavdelning M. G. Gribanov till KGB. 1956-04-13.
22. Memorandum från M. G. Gribanov till V. M. Molotov. 1956-04-16.
23. Skrivelse från V. M. Molotov och I. A. Serov till kommunistpartiets centralkommitté med bilagor och utkast. 1956-04-28.
24. Memorandum från ställföreträdande chefen för MID:s informationskommitté I. I. Tugarinov till A. A. Gromyko. 1956-12-30.
25. Skrivelse från Sovjetunionens utrikesminister D. T. Sjepilov och I. A. Serov till kommunistpartiets centralkommitté med bifogad PM rörande R. Wallenberg. 1957-01-12/14.
26. Memorandum från chefen för Skandinavienavdelningen K. K. Rodionov till Sovjetunionens utrikesminister A. A. Gromyko. 1957-02-27.
27. Skrivelse från A. A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté. 1957-03-15.
28. Brev från den ställföreträdande sovjetiske utrikesministern V. A. Zorin till chefen för KGB A. N. Sjelepin med bifogat utkast till skrivelse till Centralkommittén. 1959-02-17.
29. Skrivelse från Sovjetunionens vice utrikesminister V. V. Kuznetsov till kommunistpartiets centralkommitté. 1959-06-18.

6. Notering rörande fånge nr. 7 i registerjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelset fångar. 1945-04-27.

7. Notering rörande R. Wallenberg i registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 1945-04-28.

8. Rekonstruktion av handskriven anteckning i alfabetisk journal över mottagande och utlämnande av Inre fängelsets fångars tillhörigheter (under bokstaven "V"). 1947-03-02.

9. Vittnesmål av tjänsteman på diplomatiska missionen i Budapest G. G. Grossheim, tillika H. V. Tomsen. 1947-05-26 (fortsättning s. 57-66 enligt den svenska sidans begäran).

10. Notering rörande Langfelder i registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 1947-07-22.

11. Rekonstruktion av handskriven anteckning i alfabetisk journal över mottagande och utlämnande av Inre fängelsets fångars tillhörigheter (under bokstaven "L"). 1947-07-23.

12. Brev från Sovjetunionens inrikesministeriums huvudinformationscentrum, arkivinformationsavdelningen om resultaten av granskningen av uppgifter om R. Wallenberg. 1990-06-19.

13. Brev nr 10/A-222 från KGB:s centralarkiv av den 15 juni 1990 till GAU:s centrala statliga specialarkiv rörande R. Wallenberg med anteckning om resultaten av undersökningarna av urkundsmaterialet. 1990-06-27.

7. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till svar till den svenska regeringen på förfrågan om den svenske diplomaten Wallenberg. 1957-02-05.

8. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till note till svenska ambassaden i Moskva rörande den svenske medborgaren Wallenberg. 1957-04-04.

9. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till muntligt meddelande till Sveriges ambassadör i Moskva, i samband med ett brev från R. Wallenbergs mor. 1958-05-13.

10. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar på note från den svenska ambassaden av den 9 februari 1959 rörande Wallenberg. 1959-02-27.

11. Centralkommitténs presidiums beslut - Utkast till muntligt uttalande till Sveriges ambassadör i Sovjetunionen rörande Wallenbergärendet. 1959-06-22.

12. Centralkommitténs presidiums beslut - Om muntligt uttalande till Sveriges ambassadör angående den svenske diplomaten R. Wallenberg. 1964-06-10.

13. Centralkommitténs presidiums beslut - Om svar på brev från Sveriges premiärminister Erlander rörande frågan om R. Wallenberg. 1965-05-07.

14. Centralkommitténs politbyrås beslut - Om svar till Sveriges regering angående R. Wallenberg. 1979-01-23.

15. Centralkommitténs politbyrås beslut - Om svar till Sveriges premiärminister O. Ullsten angående R. Wallenberg. 1979-09-18.

10. Anteckningar från samtal med Sveriges inrikesminister Hedlund (ur V. Molotovs dagbok) 1956-03-30.

11. Skrivelse från V. Molotov till kommunistpartiets centralkommitté med bilagt översatt material angående Wallenberg-ärendet, överlämnat av Sveriges inrikesminister Hedlund. 1956-03-31.

12. Möte med Sveriges inrikesminister Hedlund (ur V. Molotovs dagbok) 1956-04-03.

13. Uppteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen R. Sohlman 6 februari 1957 (ur A. A. Gromykos dagbok) med bilaga. 1957-02-07.

14. Uppteckning av samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen Sohlman 19 februari 1957 (ur A. Zacharovs dagbok) med bilaga. 1957-02-19.

15. Skrivelse från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1958-05-04.

16. Skrivelse från A. Gromyko och A. Sjelepin till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1959-02-21.

17. Uppteckning av samtal mellan N. Chrusjtjov och Sveriges ambassadör R. Sohlman med bilaga. 1961-02-25.

18. Anteckningar från samtal med Sveriges ambassadör i Sovjetunionen G. Jarring 26 maj 1964 (ur A. Kovaljevs dagbok). 1964-05-27.

19. Skrivelse från A. Gromyko till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1964-06-07.

20. Skrivelse från V. Kuznetsov till kommunistpartiets centralkommitté med bilaga. 1965-04-29.

Kopior av dokument från Ryska Federationens
utrikespolitiska arkiv om Raoul Wallenberg överlämnade
den 11 juni 1992

1. Telegram till A.M. Kollontaj från redaktionen för
tidningen "Göteborgs Handels", den 19 juli 1947
Ryska Federationens utrikespolitiska arkiv (AVP RF),
f. 0140, op.38, p.143, d.27, l.54

2. Brev från A.M. Kollontaj till Sovjetunionens vice
utrikesminister Ja.A. Malik, den 21 juli 1947
Ibid, l.55

3. Skrivelse från ställföreträdande chefen för 5:e
Europeiska avdelningen M.V. Vetrov till Ja. A. Malik,
den 23 juli 1947
Ibid, l.55a

4. Brev från chefen för Sovjetunionens
utrikesministeriums avdelning för skandinaviska länder
M.G. Gribanov till Sovjetunionens Ministerråds
Kommitté för statssäkerhet (KGB) rörande brev från
I.S. Sjirjagin, den 13 april 1956
AVP RF, f.0140, op.47, p.191, d.37, l.133

5. Svar från KGB till Sovjetunionens
utrikesministeriums ledning rörande brev från I.S.
Sjirjagin, den 5 september 1990
AVP RF, f.048, op.57, p.478, d.16

6. Brev från KGBs vice ordförande Tikunov till
Sovjetunionens vice utrikesminister V.V.Kuznetsov, den
16 mars 1961
AVP RF, f.0140, op.52, p.204, d.20, ll. 9-10

13. Uppteckning av samtal mellan A.A. Gromyko och
Sveriges ambassadör i Sovjetunionen R. Sohlman, den 6
februari 1957
Ibid., 1.8

2-IS/ms
5.06.92

4. Brev till befälhavaren för 46:e divisionen, generallöjtnant Sjlemin(?) från Ivanov, chefen för 3:e ukrainska frontens stab, generallöjtnant. 1945-01-17.

5. Brev till befälhavaren för 2:a ukrainska fronten från Bulganin, vice folkkommissarie för Försvaret, armégeneral. 1945-01-17.

6. Rapport till 2:a och 3:e ukrainska fronterna, cheferna för frontstaberna, från Slavin attesterat av chefen för II:a sektionen i underrättelseavdelningen, överstelöjtnant Butjnev. maj 1945.

7. Brev till stabschefen för 3:e ukrainska fronten, generalöverste Ivanov från chefen för NKVD:s trupper för skydd av 3:e ukrainska frontens landområden, generalmajor I. Pavlov. (maj 1945).

8. Brev till generalmajor Pavlov från Sveriges ambassadör, I. Danielsson. 1945-03-09.

9. Brev till M. G. Gribanov, ställföreträdande chef för 3:e europeiska avdelningen vid Sovjetunionens Utrikesdepartement från M. Kuznetsov, chef för Inrikesministeriets fängelseavdelning. 1955-03-15 med bilagt brev till marskalk Klement Jefremovitj Vorosjilov, ordförande i Sovjetunionens Högsta Sovjets Presidium från Maj von Dardel 1955-02-17.

10. Förslag till redogörelse för SUKP:s Centralkommitté beträffande Wallenberg från I. Semjonov till D. T. Sjepilov. 1956-10-19.

11. MID:s och KGB:s utkast till svar till Sveriges regering beträffande den svenske diplomaten Wallenberg från D. Sjepilov till SUKP:s Centralkommitté. 1956-10-22.

FÖRTECKNING

över dokumentkopior om Raoul Wallenberg, överlämnade till den svenska sidan
april 1993.

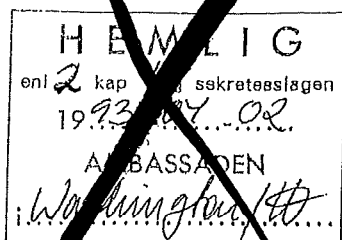
1. Fängelsekort av den 6 december 1944 från Lubjanka för Willy Rödel.
2. Samma kort (baksidan) med anteckning om Willy Rödels föregående uppehållort (utan datum).
3. Läkarutlåtande om Willy Rödel. 12 september 1947.
4. Brev från chefen för MGB's tredjehuvudstyrelses 4:e avdelning, Kartasjov, till chefen för MGB's inre fängelse Mironov. Den 14 oktober 1947.
5. Förteckning över W. Rödels tillhörigheter. 15 oktober 1947.
6. Meddelande från överste Mironov till Kartasjov om W.Rödels död med bilagd rättsmedicinsk undersökningsakt rörande undersökning av W.Rödels lik. 16 oktober 1947.
7. Rapport om N.A. Bulganins telegram till befälhavaren för andra ukrainska fronten angående översändningen till Moskva av de i Budapest anhållna schweiziska diplomaterna Meyer Max och Feller Gerald samt det slovakiske sändebudet Jan Spisjak. 29 januari 1945.
8. Rapport om de i Ungern arresterade G.R. Feller, M. Meyer och J. Spisjak (utan datum).
9. Protokoll från förhör av den anhållne löjtnanten i holländska armén, H. Vandervaals. 26 februari 1946.
10. Rapport om H.Vandervaals, sammanställd av medlemmen i den rysk-svenska arbetsgruppen V.K. Vinogradov. 13 april 1993.
11. Rapport om D.E. Demtjenko. 13 april 1993.
12. Rapport om N.K. Sjinkarenko-Katz. 13 april 1993.
13. Rapport om R.E. Kuzmina. 13 april 1993.
14. Order från divisionsbefälhavaren om att sända arresterade fångar till divisionsstabens underrättelseavdelning. 5 januari 1945.
15. Order från kårbefälhavaren att bevaka den svenska missionen i Budapest. 3 januari 1945.
16. Order från befälhavaren vid 317 skyttedivisionen om bevakning av ungerska missionen och medlemmar i den ungerska regeringen, samt den svenska missionen. 12 januari 1945.
17. N.A. Bulganins telegram till befälhavaren för andra ukrainska fronten. 17 januari 1945.
18. Rapport från Zacharov om att, vid sidan av R.Wallenberg, andra medarbetare vid svenska samt schweiziska missionerna upptäckts i Budapest. 20 januari 1945.
19. Telegram från N.A. Bulganin till andra ukrainska fronten om arrestering av de schweiziska diplomaterna. 17 januari 1945.
20. Telegram från Zacharov till N.A. Bulganin om avsändandet av R.Wallenberg till Moskva. 25 januari 1945.
21. Uppteckning av telefonsamtalet med armégeneralen P.I. Ivasjutin. 12 april 1993.
22. E.M. Sasovskijs minnen.
23. Rapport om jämförelseanalys av öppna publikationer om R.Wallenbergs öde under perioden augusti 1987 - februari 1993.

Pol 1:1/depr H Magnusson/ACF
Atg: kro-fax 1993-04-23

SVERIGES AMBASSAD *a.a.*
WASHINGTON

1993-04-02

Departementsråd Hans Magnusson

Utrikesdepartementet

92/001

INKOM UD		
1993-04-13		
AVD	GR.	MÅL
P	2	En I

H E M L I G

Raoul Wallenberg och amerikanska arkiv

Hbr 93-03-23/Magnusson-Petersson

Broder,

Vad först gäller "War Refugee Board Activities in Sweden" var det inte alls länge sedan jag stötte på om detta hos vår i Vita Huset så hjälpsamma kontakt Nic Burns.

Den andra frågan är ju av en mera omfattande natur. Ett sätt vore naturligtvis att vi från ambassaden helt enkelt skriver en note och överlämnar till States Europa-byrå. Betydligt större effekt torde man emellertid få om kabinettssekreteraren, under sitt förestående besök, toge upp frågan med sin kollega. Han bör då också medföra ett non-paper eller en aide-mémoire. Fördelen med denna senare procedur är, förutom att man ger frågan större politisk vikt, att man också slipper fundera över huruvida det är Europa-byrån, med dess historiska ansvar, eller Talbotts nya OSS-byrå, som man bör vända sig till.

Talbot

POV
Sven-Olof Petersson

SVERIGES AMBASSAD

93 -04 1 3

T E L E F A X

MOSKVA

Telefon: Nat. (095) 147 9009

Fax: +7-095 147 81 88

Int. +7 502 224 10 35

Telex: (64) 413410 svsk SU

Adress: Pol 1:1 (Magnusson) X	Datum: 1993-04-13	Dnr: 175		
Handläggare: aams Björn Lyrvall		Avd:	Grupp:	Mål:
Totalt antal sidor: 2		Avs:	Kl.	Sign:

Brådskande

Wallenbergmöte

Översänder preliminärt program för Ditt besök/mötet
i RW-arbetsgruppen;

tisdag 13 april:

17.30 Ankomst SAS, egen transfer till hotell
Slavjanskaja

onsdag 14 april:

09.00 Ambassadbil hämtar vid hotell och kör till
ambassaden
10.00 Möte på amb. med V.M. Vladimirov,
Europainstitutet
11.15 Ambassadbil till MID
11.30 Möte på MID med Ju.E. Fokin (20-30 min)
12.30 Möte på amb. med V.A. Nikonov

Lunch på amb (Eddy's Bar)

15.00-

torsdag 15 april:

09.00 Ambassadbil hämtar vid hotell och kör till
 ambassaden

10.00-

13.00 Arbetsgruppsmöte på amb. (forts. om nödv.)

Lunch på amb (Eddy's Bar)

em. Ev. intervjuer enligt separat schema

fredag 16 april:

fm. Ev. intervjuer enligt separat schema

14.30 Möte på amb. med G.N. Farafonov

16.00 Avresa till flygplatsen (egen transfer)

Det kan givetvis bli förändringar i programmet.

Noreén

SVERIGES AMBASSAD

WARSZAWA

1993-04-05

Departementsrådet
Hans Magnusson
Pol 1

UTRIKESDEPARTEMENTET

INKOM UD		
1993-04-14		
Avd	Gr	Mål
1	2	Enl

Polisk uppgift om Raoul Wallenberg.
(2 bilagor)

Broder,

Med allmänna posten har bifogade brev (bilaga 1) anlänt till ambassaden. Brevet, som av ambassaden i sin helhet översatts till svenska (bilaga 2) har som avsändare herr Wacław Cierpiński, bosatt på adressen Plac Pokoju nr 2, m. 32, 90-243 ŁÓDŹ, telefon 78 73 11.

Cierpiński säger att han skrivit till ambassaden efter att nyligen på Radio Free Europe ha hört talas om ett vittnesmål från en kvinna, som suttit i ett sovjetiskt kvinnoläger på 1950-talet. Någon gång - kanske 1955 - skulle detta kvinnoläger ha gästats av en musikgrupp från fångläger No 6. I denna musikgrupp skulle en dragospelare vid namn Raoul Wallenberg (som dock kallade sig Raulis Wallenbergis) ha funnits.

Cierpiński säger sig själv ha tillbringat åren 1945 - 1955 som lägerfånge i Vorkuta. Från 1950 vistades han just i gruvläger No 6. År 1952 eller 1953 anlände en svensk fånge till lägret. Denne fånge var mycket musikalisk och spelade både dragspel och piano. Han talade utmärkt engelska, tyska och ryska. Cierpiński säger, att den svenske fången blev kvar i lägret när Cierpiński så småningom släpptes. Svensken var sannolikt i fyrtioårsåldern och lång. Cierpiński kommer inte ihåg hans namn men säger sig ha en utmärkt minnesbild av hans ansikte. Cierpiński säger sig inte vara ute efter någon belöning. Om han finge se ett fotografi skulle han kanske känna igen mannen.

Vänliga hälsningar.
[Signature]
Mats Staffansson

Relacja z Tagru kopalni Nr 6 w Workucie
Republika autonomiczna Komi.

Szanowne Państwo pracownicy
Ambasady Szwecji.

Ink. amb. Warszawa
1993-03-26

INK. AMB. WARSZAWA
D. No. 16:78
19.03.26
AVD. 2HP 7 NAL. Wallerberg

W połowie miesiąca lutego b. roku,
Wolna Europa podała wiadomość i
zachodzie (chyba w Danii?) pojawiła się
z wizytą w krewnych mieszkanka Kijowa,
która była więźniem kobiecego Tagru do
1955 lub 56 roku. Nie była podana miejscowość.
Chyba w 1955 roku do Tagru
kobiet przybył zespół muzyczny z Tagru
Nr 6 z koncertem. Wśród grających występował
akordeonista Raul Walenberg i tylko to,
że on tam nazywał się Raulis Walenbergis.
Jak wynika z audycji radia Wolna Europa
(w jęz. polskim) pani b. więzień Tagrów sowieckich
pojechała do Kijowa, ale ma się
spotkać z przyrodnim bratem p. Raula
Walenberga. Tytuł z RWE.
Byłem 10 letnim więźniem Tagrów Workuty.
Od 1945 do 1955 a potem wyrokiem dawno mi
zestanie do końca życia w Workucie.
Odbylem 1 rok zestania. Od
byłem więźniem (kopalni Nr 6). Około 1952 lub

1953 roku przybył nowy więzień Szwed. Przeży-
comy z innego łagru. Ja byłem amatorem
akordeonistą i kręciłem się wciąż wśród muzyków
w domu kultury (po rosyjsku klub) w wolnych było
pianino i na prośbę łagierników przywieziono
je do klubu łagrowego, ponieważ w wolnym
nie było pianisty. To było już po śmierci
Stalina i w łagrach były luzy. Ohoż owy
Szwed grał trochę na akordeonie, ale gdy
przywieziono pianino, to dał recital muzyki
poważnej (chyba Bach polifonia i Mozart)
z pamięci. Zwolniono mnie trochę wcześniej
z łagru o 3 mies i 21 dzień; ten kolega
Szwed został w nim. Że był Szwedem to
potwierdził oficer lotnik fin. Że świetnie
mówił po angielsku to potwierdził inżynier
Anglik - komunista. A że mówił świetnie
po rosyjsku to wszyscy twierdzili. Byłem z
nim w bliskich stosunkach. Tworzę pamiętam
świetnie. W pierwszej połowie pięćdziesiątych
lat mógł mieć około 40 lat. Był wysokiego
wzrostu. Zastrzegam, że nie szukam żadnej
ścisłości ani jawności. Gdybym zobaczył
fotografis?

WACŁAW CIERPIŃSKI
Plac Pokoju nr 2 m 32
80-243 Łódź
tel. 78-78-41

Z poważaniem Mieszkowski
P.S. Niemcy, a było ich dużo, twierdzili, że
mówi świetnie po niemiecku. Poliglota Mieszkowski

ÖVERSÄTTNING FRÅN POLSKA TILL SVENSKA

Brev (inte daterat: anlände till ambassaden den 26 mars 1993)
till Sveriges ambassad i Warszawa från herr Wacław Cierpinski,
bosatt på adressen Plac Pokoju nr 2, m. 32, 90-243 ŁÓDŹ,
telefon 78 73 11.

Redogörelse från gruvläger No 6 i Vorkuta i Autonoma Republiken
Komi.

Ärade medarbetare vid Sveriges ambassad,

Under andra hälften av februari i år informerade Radio Free
Europe om att en kvinna från Kiev dykt upp hos sina släktingar
i Väst (jag tror det var i Danmark). Denna kvinna hade varit
fånge i ett kvinnoläger (det sades inte exakt var) 1955 eller
1956. År 1955 (tror jag) hade en musikgrupp anlänt till detta
kvinnoläger från läger nummer 6 för att ge en konsert. Bland
musikerna fanns en person som spelade dragspel vid namn Raoul
Wallenberg, som dock kallade sig för Raulis Wallenbergis. Som
framgick av radioprogrammet från Radio Free Europe (på polska)
hade kvinnan i fråga återvänt till Kiev, men skulle träffa
Raoul Wallenbergs styvbror. Så långt Radio Free Europe.

Jag var själv under tio års tid lägerfånge i Vorkuta, från 1945
till 1955. Efter detta dömdes jag till livstids förvisning i
Vorkuta, Jag satt av ett år av denna tid som förvisad. Från
1950 var jag fånge i gruvläger nummer 6. Omkring 1952 eller
1953 kom en ny fånge - en svensk - till lägret. Han hade
överförts från ett annat läger. Jag var amatördragspelare och
umgicks hela tiden med musiker. I lägrets kulturhus (på ryska
klub) fanns det hos de hos de före detta fångar som nu var
anställda i lägret ett piano. På lägerfångarnas begäran
flyttades det över till fångarnas kulturhus eftersom det inte
fanns någon pianist bland de före detta fångar som var
anställda i lägret. Detta var efter Stalins död och det var
litet mer fritt i lägren.

Denne svensk kunde spela litet dragspel. Men när man flyttat över pianot till lägret så gav han en konsert med klassisk musik (jag tror det var Bach, polifoni och Mozart) som han spelade fritt ur minnet.

Jag släpptes fri från lägret i förtid (3 månader och 21 dagar före strafftidens utgång) och min svenske kamrat blev kvar i lägret. Att han verkligen var svensk intygades av en finsk flygofficer. Att han talade utmärkt engelska intygades av en engelsk kommunist som var ingenjör. Och alla påstod att han talade utmärkt ryska. Vi stod varandra nära. Jag minns hans ansikte alldeles utmärkt. I början av 1950-talet kunde han vara i fyrtioårsåldern. Han var lång. Jag vill understryka, att jag inte är ute efter någon sensation eller några allmosor. Om jag blott finge se ett fotografi?

Högaktningsfullt

Waclaw Cierpinski

P.S. Tyskarna - och det fanns många av dem - sade att han talade utmärkt tyska. En riktig poliglott. D.S.

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr H Magnusson

103-15
PROMEMORIA

1993-04-15
P 2 E u

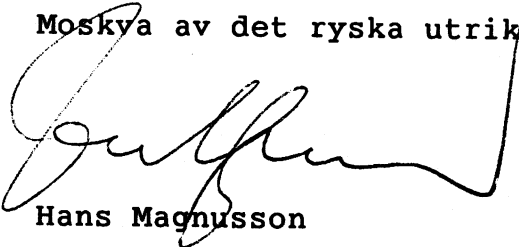
Ex till:

B Fredriksson, A4
Fredriksson

Wallenbergdokument

(\$ bil)

Bifogade dokument i Wallenbergärendet överlämnades i mitten av december till den svenska ambassaden i Moskva av det ryska utrikesministeriet.

Hans Magnusson

F Ö R T E C K N I N G

Kopior av resolutioner från kommunistpartiets centralkommittés (CKs) Politbyrå och Presidium överlämnade till den svenska sidan i Stockholm den 5 december 1991

1. **1952-04-12**
Resolution från CKs Politbyrå - Om svar på den svenska regeringens not i frågan om den svenske medborgaren WALLENBERG.
2. **1952-07-29**
Resolution från CKs Politbyrå - Om svar på not från svenskarna av den 23 maj 1952 om WALLENBERG.
3. **1956-03-01**
Resolution från CKs Presidium - Utkast till anvisning till den sovjetiske ambassadören i Sverige angående WALLENBERG.
4. **1956-04-03**
Resolution från CKs Presidium - Om svar till den svenska regeringen i frågan WALLENBERG.
5. **1956-05-03**
Resolution från CKs Presidium - Om svar till den svenska regeringen i frågan WALLENBERG.
6. **1957-02-02**
Resolution från CKs Presidium - Utkast till svar till den svenska regeringen i frågan om den svenske diplomaten WALLENBERG.
7. **1957-02-05**
Resolution från CKs Presidium - Svarsutkast till den svenska regeringen i frågan om den svenske diplomaten WALLENBERG.
8. **1957-04-04**
Resolution från CKs Presidium - Utkast till not till den svenska ambassaden i Moskva angående svenske medborgaren WALLENBERG.
9. **1958-05-13**
Resolution från CKs Presidium - Förslag till uttalande till den svenske ambassadören i Moskva i samband med brevet från WALLENBERGs mor.
10. **1959-02-27**
Resolution från CKs Presidium - Om svar på not från den svenska ambassaden av den 9 februari 1959 med anledning av WALLENBERG.

11. 1959-06-22

Resolution från CKs Presidium - Förslag till muntligt uttalande till den svenske ambassadören i Sovjetunionen i frågan WALLENBERG.

12. 1964-06-10

Resolution från CKs Presidium - Om svar på not från den svenska ambassaden av den 9 februari 1959 med anledning av WALLENBERG.

13. 1965-05-07

Resolution från CKs Presidium - Om svar på brev från den svenske statsministern ERLANDER i frågan om WALLENBERG.

14. 1979-01-23

Resolution från CKs Politbyrå - Om svar till den svenska regeringen i ärendet WALLENBERG.

15. 1979-09-18

Resolution från CKs Politbyrå - Om svar till den svenske statsministern O ULLSTEN i ärendet WALLENBERG.

16. 1986-07-24

Resolution från CKs Politbyrå - Om svar på den svenske statsministern CARLSSONS förfrågan angående WALLENBERG.

1. Resolution från CKs Politbyrå av den 12 april 1952

Utdrag ur protokoll nr 87 från Politbyråns sammanträde den 12 april 1952 till MOLOTOV och VYSJINSKIJ.

MOLOTOV och VYSJINSKIJ ombeds godkänna bifogat utkast till not från sovjetiska ambassaden i Sverige till svenska utrikesdepartementet.

Ambassaden vill med anledning av noten från UD av den 11 februari 1952 meddela att vederbörliga sovjetiska myndigheter inte förfogar över fler uppgifter om Raoul WALLENBERGs öde förutom vad som redan meddelats i VYSJINSKIJs brev till SOHLMAN den 18 augusti 1947.

2. Resolution från CKs Politbyrå av den 29 juli 1952

Utdrag ur protokoll nr 88 från Politbyråns sammanträde den 29 juli 1952 till MOLOTOV och VYSJINSKIJ.

MOLOTOV och VYSJINSKIJ ombeds godkänna MIDs (Utrikesministeriet) förslag att inte svara på svenskarnas not om WALLENBERG från den 23 maj samma år. Om svenskarna skulle komma med en ny förfrågan skall man meddela dem muntligt att svar givits i denna fråga i MIDs not från den 16 april 1952 och att det inte finns något att tillägga.

3. Resolution från CKs Presidium av den 1 mars 1956

Utdrag ur protokoll nr 2 från Presidiets sammanträde den 1 mars 1956.

MOLOTOV ombeds godkänna bifogat utkast till den sovjetiska ambassadören i Sverige.

Ambassadören skall vid kommande möte med UNDÉN hänvisa till deras samtal om WALLENBERG i slutet av 1955 och säga att man från sovjetisk sida inte har något att tillägga utöver det uttömmande och slutgiltiga meddelandet angående WALLENBERG som ledare för den sovjetiska regeringen gett företrädare för den svenska regeringen.

4. Resolution från CKs Presidium av den 3 april 1956

Utdrag ur protokoll nr 9 från Presidiets sammanträde den 3 april 1956 till MOLOTOV, SEROV och DUDOROV angående svar till den svenska regeringen i frågan om WALLENBERG.

1) MID (MOLOTOV) får i uppdrag att innan ERLANDER lämnar Moskva (4 april) muntligt meddela Sveriges inrikesminister HEDLUND att den sovjetiska regeringen i frågan om WALLENBERG inte har något att tillägga till de uttalanden man tidigare gjort samt till MIDs not från den 19 mars detta år. Inte desto mindre har man med anledning av statsminister ERLANDERS hänvändelse gett vederbörliga sovjetiska myndigheter i uppdrag att noggrannt granska det material rörande WALLENBERG som den svenska sidan presenterat. Svenska regeringen kommer att informeras om resultatet av granskningen.

2) KGB (SEROV) och inrikesministeriet (DUDOROV) får i uppdrag att under en tvåveckorsperiod granska det material i ärendet WALLENBERG som erhållits från den svenska statsministern ERLANDER och tillsammans med MID presentera sina förslag på svar till den svenska regeringen för CK.

5. Resolution från CKs Presidium av den 3 maj 1956

Utdrag ur protokoll nr 13 från Presidiets sammanträde den 3 maj 1956.

MOLOTOV och SEROV ombeds godkänna bifogade förslag rörande den svenska diplomaten R WALLENBERGs öde.

MID och KGB skall uppvisa sina slutgiltiga förslag senast i mitten av oktober detta år.

1) Muntligt meddelande från den sovjetiske ambassadören till den svenske utrikesministern UNDÉN (i början av maj).

De sovjetiska myndigheter som uppdragit att granska det material som den svenska sidan överlämnat under statsminister ERLANDERS besök i Moskva vill via MID göra en förfrågan hos vederbörliga svenska myndigheter efter komplet-

terande material om WALLENBERG. I synnerhet är man intresserad av mer information om SCHOERE som, enligt Gustaf RICHTERs vittnesmål, tycks ha delat rum med WALLENBERG. Dessutom önskar man mer ingående uppgifter om WALLENBERGs signalement, fotografier och annat material som den svenska sidan förfogar över och som skulle hjälpa till att bringa klarhet i frågan om WALLENBERGs öde.

2) Muntligt meddelande från den sovjetiske ambassadören till den svenske utrikesministern UNDÉN (i juli).

Hänvisning till att den sovjetiska regeringen har uppdragit åt vederbörliga sovjetiska myndigheter att noggrannt granska det material som överlämnats från svensk sida och som rör omständigheter kring WALLENBERGs försvinnande. Man bedriver en allsidig granskning av materialet och frågar ut personer som kan ha att göra med omständigheter som nämns samt vidtar andra åtgärder.

De vedebörliga sovjetiska myndigheterna hoppas inom en snar framtid kunna informera den svenska regeringen om resultaten.

6. Resolution från CKs Presidium av den 2 februari 1957 om svar till Sveriges regering i frågan om WALLENBERG

Utdrag ur protokoll nr 72 från Presidiets sammanträde den 2 februari 1957.

Det förslag till promemoria som presenterats av MID och KGB i frågan om den svenske diplomaten WALLENBERG skall godkännas för överlämnande till svenska ambassaden i Moskva. BULGANIN, MOLOTOV, SJEPLIN och SEROV skall slutgiltigt redigera promemorian.

7. Resolution från CKs presidium av den 5 februari 1957

Utdrag ur protokoll nr 72 från Presidiets sammanträde den 5 februari 1957 till BULGANIN, SJEPILOV, GROMYKO och SEROV.

BULGANIN, SJEPILOV, GROMYKO och SEROV ombeds godkänna bifogad text till promemoria i frågan om WALLENBERG för överlämnande till svenska ambassaden i Moskva.

PROMEMORIA (översatt in extenso)

I samband med en förfrågan från den svenska regeringen uppdrog den sovjetiska regeringen åt kompetenta sovjetiska myndigheter att granska och kontrollera det material angående Raoul WALLENBERG som erhållits från den svenska sidan under sovjetisk-svenska förhandlingar i Moskva i mars-april samt i maj 1956.

Under arbetets gång har man gått igenom arkiv för register över fångar och undersökningsärenden för att hitta uppgifter om WALLENBERG. Man har också frågat ut många personer som kan ha haft något att göra med de omständigheter som nämns i materialet som erhållits från den svenska sidan.

Dessa åtgärder har emellertid inte resulterat i några uppgifter om att WALLENBERG skulle befinna sig i Sovjetunionen. Ingen av de utfrågade kände till någon person vid namn WALLENBERG. I samband med detta har vederbörliga sovjetiska myndigheter bladt för bladt granskat arkivhandlingar från några fängelsers samtliga hjälptjänster. Till följd av detta fann man i Lubjankafängelsets sjukvårdsarkiv ett dokument som kan relateras till WALLENBERG. Det är en handskriven rapport från fängelsets sjukvårdschef A L SMOLTSOV till ABAKUMOV, den förre chefen för säkerhetstjänsten. Rapporten har följande innehåll: "Jag meddelar härmed att, den av Er kände, fången WALLENBERG inatt plötsligt avled i sin cell, förmodligen till följd av en hjärtinfarkt. Med anledning av Er order om personlig övervakning av WALLENBERG, ber jag om anvisningar angående vem som skall utföra obduktionen för att fastställa dödsorsak. Den 17 juli 1947 SMOLTSOV, chef för fängelsets sjukvårdsavdelning
överste inom sjukvårdstjänsten"

Till denna rapport har SMOLTSOV bifogat en anteckning: "Rapporterat personligen till ministern. Order om att kroppen skall kremeras utan obduktion. Den 17 juli SMOLTSOV".

Några andra dokumenterade uppgifter eller vittnesmål har inte kunnat upptäckas. Den omnämnde SMOLTSOV avled den 7 maj 1953. Baserat på ovanstående uppgifter måste man dra slutsatsen att WALLENBERG dog i juli 1947.

WALLENBERG var tydligen en av de personer som anhölls i de sovjetiska truppernas krigsområde. I samband med detta kan man utan tvivel räkna med att det fortsatta kvarhållandet av WALLENBERG och den felaktiga information som under en rad år givits av tidigare ledare för säkerhetsorgan vid MID är ett resultat av ABAKUMOVs brottsliga verksamhet. Som bekant har ABAKUMOV dömts och arkubuserats, enligt en dom av Högsta domstolen, för att ha utfört allvarliga brott mot sovjetiska lagar och på alla sätt strävat efter att tillfoga Sovjetunionen skada.

Den sovjetiska regeringen beklagar uppriktigt det inträffande och uttrycker sitt djupaste deltagande till Sveriges regering och till WALLENBERGs släktingar.

8. Resolution från CKs Presidium av den 4 april 1957

Utdrag ur protokoll nr 86 från Presidiets sammanträde den 4 april 1957 till GROMYKO.

GROMYKO ombeds godkänna bifogat utkast till not till svenska ambassaden i Moskva.

MID vill meddela att man i sin promemoria av den 6 februari samma år lagt fram alla uppgifter som framkommit i den noggranna utredning som gjorts. Regeringen förfogar inte över några kompletterande uppgifter.

9. Resolution från CKs Presidium av den 13 maj 1958

Utdrag ur protokoll nr 153 från Presidiets sammanträde den 13 maj 1958 till GROMYKO.

GROMYKO ombeds godkänna bifogad text till muntligt uttalande till den svenske ambassadören SOHLMAN i Moskva med anledning av WALLENBERGs mors brev till CHRUSJTJEV.

Hänvisning till promemorian från den 6 februari 1957 (se punkt 7) där man presenterat resultatet av utredningen och uttryckt sitt deltagande.

CHRUSJTJEV har nu emellertid fått mottaga ett brev från WALLENBERGs mor Maj VON DARDEL där hon på nytt frågar efter sonens öde. Man vill med anledning av detta be svenska myndigheter att informera henne om innehållet i promemorian.

10. Resolution från CKs Presidium av den 27 februari 1959

Utkast från protokoll nr 207 från Presidiets sammanträde den 27 februari 1959 till GROMYKO och SJELEPIN.

GROMYKO och SJELEPIN ombeds godkänna bifogat utkast till svarsnot till den svenska ambassaden i Moskva.

Ambassaden har i en not av den 9 februari meddelat att vittnen uppgett att WALLENBERG efter 1947 skall ha befunnit sig i fängelse i Vladimir. Den svenska regeringen önskar att dessa uppgifter skall undersökas.

MID vill med anledning av detta meddela att alla uppgifter om WALLENBERG presenterats i en promemoria av den 6 februari 1957. Enligt dessa uppgifter avled WALLENBERG 1947. Upprepad efterforskning som gjorts enligt begäran från svenska regeringen har inte gett någon ny information i denna fråga och uppgifter som gör gällande att WALLENBERG skulle ha vistats i fängelse i Vladimir kan inte bekräftas.

11. Resolution från CKs Presidium av den 22 juni 1959

Utdrag ur protokoll nr 224 från Presidiets sammanträde den 22 juni 1959 till GROMYKO och STEPANOV.

GROMYKO och STEPANOV ombeds godkänna bifogad text till muntligt uttalande till Sveriges ambassadör angående WALLENBERG-ärendet.

Med anledning av att det i svensk press på nytt dykt upp en artikel där vittnen säger sig ha sett WALLENBERG i Sovjetunionen efter 1947 ser sig MID nödgad att meddela följande.

Hänvisning till promemorian av den 6 februari 1957 där man till följd av en noggrann utredning fastställt att WALLENBERG dog 1947. De vittnesmål som gör gällande att han funnits i Sovjetunionen efter 1947 och som svenska tidningar hänvisar till är inget annat än påhitt.

MID ber att detta vidarebefordras till WALLENBERGs mor eftersom hon vänt sig till CHRUSJTJEV med en förfrågan om sonen.

Dessutom vill man från sovjetisk sida uttrycka en förhoppning att svenska sidan intar en position som inte tillåter att "vissa element" utnyttjar denna fråga för att försämma de sovjetisk-svenska förbindelserna.

12. Resolution från CKs Presidium av den 10 juni 1964

Utdrag ur protokoll nr 148 från Presidiets sammanträde den 10 juni 1964 till CHRUSJTJEV, BREZJNEV, KOSYGIN, GROMYKO och STEPANOV.

CHRUSJTJEV, BREZJNEV, KOSYGIN, GROMYKO och STEPANOV ombeds godkänna bifogad text till muntligt uttalande till Sveriges ambassadör angående WALLENBERG-ärendet. Detta med anledning av ambassadörens uttalande den 26 maj.

Hänvisning till promemorian av den 6 februari 1957 där omständigheterna kring WALLENBERGs död 1947 redovisats. Det finns inga kompletterande uppgifter som skulle kunna tillföra något nytt i denna fråga. Uttalanden om att WALLENBERG skulle varit vid liv efter 1947 har antingen grundats på missförstånd eller avspeglar vissa bestämda kretsars strävan att komplicera förbindelserna mellan Sovjetunionen och Sverige.

WALLENBERG har inte och kan inte ha funnits vare sig på någon medicinsk inrättning, fånganstalt eller någon annanstans efter 1947.

Den sovjetiska sidan hyser inga tvivel om att WALLENBERG dog den 17 juli 1947 i Lubjanka-fängelset i Moskva och man ser ingen anledning att vidare ägna sig åt denna fråga. Att återvända till en diskussion om detta beklagliga faktum från det förflutna kan bara tillfoga skada på de sovjetisk-svenska förbindelserna.

13. Resolution från CKs Presidium av den 7 maj 1965

Utdrag ur protokoll nr 201 från Presidiets sammanträde den 7 maj 1965 till BREZJJEV, KOSYGIN, GROMYKO, KUZNETSOV och SEMITJASINYJ angående svar på ERLANDERS brev om WALLENBERG.

MID får i uppdrag att tillsammans med KGB ordna ett möte mellan den svenske ambassadören och A L MJASNIKOV innan svar överlämnas till ERLANDER.

Sovjetunionens ambassadör skall på regeringens uppdrag besöka statsminister ERLANDER och meddela att man med anledning av ERLANDERS brev till KOSYGIN den 11 februari ännu en gång granskat de dokument som hänförs till WALLENBERG-ärendet. Återigen hänvisas till promemorian av den 6 februari 1957 (se punkt 7). Den sovjetiska regeringen har där lagt fram alla fakta och det finns inte några nya uppgifter om WALLENBERGs öde. Han dog i juli 1947.

ERLANDER hänvisar till ett uttalande som professor MJASNIKOV gjort i samtal med fru SVARTZ. Detta grundar sig på ett missförstånd. Professor MJASNIKOV tillbakavisar bestämt de uttalanden som tillskrivs honom.

Den sovjetiska regeringen förmodar att kretsar som är intresserade av att skapa komplikationer i förbindelserna mellan länderna försöker spela på omständigheterna och sprider ut fabler om WALLENBERGs öde. Man hoppas att den svenska regeringen kommer att anstränga sig för att få ett slut på dessa spekulationer som är inriktade på att fördunkla de sovjetisk-svenska relationerna.

Ambassaden skall telegrafera när uppdraget är utfört.

14. Resolution från CKs Politbyrå av den 23 januari 1979

Utdrag ur protokoll nr 201 från Presidiets sammanträde den 7 maj 1965 till BREZJNEV, KOSYGIN, ANDROPOV, GROMYKO, SUSLOV, PONOMAREV och SMIR-

TJUKOV. Bifogat utkast till promemoria för överlämnande till svenska utrikesdepartementet skall godkännas.

PROMEMORIA (översatt in extenso)

Sovjetunionens regering meddelade redan 1957 officiellt den svenska regeringen att en noggrann och uttömmande undersökning visat att WALLENBERG dog i juli 1947.

En upprepad granskning av de dokument som rör detta ärende gjordes på begäran av den svenska regeringen 1965 och bekräftade att det inte finns och inte kan finnas något nytt i frågan om WALLENBERGs öde.

Denna slutsats har också i alla avseenden bekräftats genom kontroll av de uppgifter som den svenska regeringen refererar till i sin förfrågan av den 3 januari detta år. Påståenden om att WALLENBERG skulle ha befunnit sig i Sovjetunionen åtminstone fram till 1975 motsvarar inte verkliga förhållanden.

15. Resolution från CKs Politbyrå av den 18 september 1979

Utdrag ur protokoll nr 168 från Politbyråns sammanträde den 18 september 1979 till BREZJNEV, KOSYGIN, ANDROPOV, GROMYKO, SUSLOV, PONOMAREV, ZAMJATIN och SMIRTJUKOV, vilka ombeds godkänna bifogat utkast till den sovjetiska ambassadören i Stockholm.

Ambassadören skall besöka statsminister ULLSTEN med anledning av hans brev till ministerrådets ordförande KOSYGIN den 22 augusti detta år.

Den sovjetiska regeringen har på svensk begäran vid olika tidpunkter granskat det material som rör ärendet WALLENBERG och lagt fram fakta redan 1957. Trots att man från sovjetiskt håll varit övertygade om att WALLENBERG dog i juli 1947 har man förhållit sig med tillbörlig aktning till svenska förfrågningar och undersökt alla uppgifter som man från svensk sida hänvisat till. De vittnesmål som svenska regeringen och statsministern refererar till i brev från den 3 januari och 22 augusti detta år, vilka gör gällande att WALLENBERG skulle befunnit sig

i Sovjetunionen efter 1947, motsvarar inte verkliga förhållanden.

Den sovjetiska regeringen anser att frågan är slutbehandlad och beklagar att den svenska regeringen fäster vikt vid påhitt och spekulationer och finner det möjligt att tvivla på den sovjetiska sidans uppriktighet.

Ett ömsesidigt förtroende mellan regeringar och folk är en nödvändig förutsättning för vidareutveckling av sovjetisk-svensk grannsämja, vilket i lika hög grad intresserar båda länderna.

Ambassaden ombeds telegrafera när uppdraget är utfört.

16. Resolution från CKs Politbyrå av den 24 juli 1986

Utdrag ur protokoll nr 22 från Politbyråns sammanträde den 24 juli 1986 till GORBATJEV, RYZJKOV, TJEBRIKOV, SJEVARDNADZE, DOBRYNIN och SMIRTJUKOV. De ombeds godkänna bifogad text till den sovjetiska ambassadören i Stockholm.

Ambassadören skall besöka statsminister KARLSSON och meddela att med anledning av KARLSSONs samtal med ministerrådets ordförande RYZJKOV har en kompletterande granskning av materialet som rör WALLENBERG genomförts. Denna granskning visar att, som tidigare redovisats 1957, 1965 och 1979, WALLENBERG avled i juli 1947 i Lubjankafängelset till följd av en hjärtinfarkt. Den sovjetiska sidan anser frågan avslutad.

Ambassaden ombeds telegrafera när uppdraget är utfört.

1991-10-31

Ambassadens översättning

LISTA

Över kopior på dokument, överlämnade till den svenska sidan vid kommissionens möte den 30 oktober 1991

1. Förteckning, med följbrev, över adresser till diplomatiska representationer i Budapest. 22 januari 1945.
2. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 10 april 1945.
3. Återställd notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars ankomst till Lefortovofängelset (Wallenberg kom från Inre fängelset). 29 maj 1945.
4. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 15 augusti 1945.
5. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 15 december 1945.
6. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 3 juli 1946.
7. Återställd notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 17 juli 1946.
8. Återställd notering rörande Langfelder ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 17 juli 1946.
9. Återställd notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Lefortovofängelsets fångar. 30 augusti 1946.
10. Återställd notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Wallenberg skulle föras till Inre fängelset). 26 februari 1947.

11. Återställd notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Wallenberg fördes till Inre fängelset). 1 mars 1947.
12. Notering rörande R.G. Wallenberg ur registreringsjournalen över kallelse till förhör av Inre fängelsets fångar. 11 mars 1947.
13. Notering rörande Wallenberg i Sovjetunionens MGBs sekretariats diarium över avgående handlingar. 17 juli 1947.
14. Notering i registreringsjournalen över händelser i Inre fängelset. Juli 1947.
15. Återställd notering rörande W. Langfelder ur registreringsjournalen över fångars avresa från Lefortovofängelset (Langfelder fördes till Inre fängelset). 23 juli 1947.
16. Brev från Donskajakrematoriet rörande kremering av Wallenberg och Langfelder. 22 maj 1991.

1. Förteckning över adresser till diplomatiska representationer i Budapest den 22 januari 1945

Materialet är adresserat till överstelöjtnant RYNDIN, chef för den operativa gruppen vid kontraspionaget "Smersj", andra ukrainska fronten för "operativ användning". Avsändare är generallöjtnant KOROLEV och major PETROVSKIJ, chef respektive chefsassistent vid kontraspionaget "Smersj", andra ukrainska fronten.

- 2-11, Rekonstruering av överstruken text
15

Här visas rekonstrueringar av noteringar som gjorts i olika journaler (se förteckning) rörande WALLENBERG och LANGFELDER.

12. Notering angående WALLENBERG i registreringsjournal den 11 mars 1947

Se förteckning.

13. Notering i MGBs sekretariats diarium över avgående handlingar den 17 juli 1947

Handlingar som rör "ärendet över den svenske medborgaren WALLENBERG" har avsänts den 17 juli 1947 till MOLOTOV.

14. Anteckningar i journal över händelser i Inre fängelset i juli 1947

Här rapporteras att det mellan den 1-18 juli varit lugnt, förutom en incident där en person försökt begå självmord. Likaså har allt varit lugnt mellan den 18-31 juli. Ingenting står nämnt om WALLENBERG.

16. Brev från Donskajakrematoriet till KGBs centrala arkiv den 22 maj 1991

Brevet är riktat till VINOGRADOV, bitr chef vid KGBs centrala arkiv. Med anledning av den förfrågan angående WALLENBERG och LANGFELDER som arkivet skickat ut meddelas att man inte förfogar över några uppgifter som rör kremering av WALLENBERG och LANGFELDER.

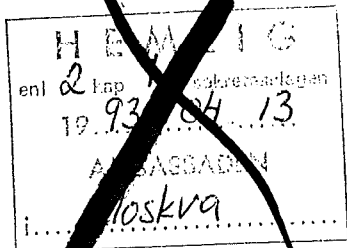

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1993-04-13

Departementsrådet
Hans Magnusson

Utrikesdepartementet

Pal

103/001

INKOM UD		
1993 -04- 1 6		
AVD	GR.	MÅL
P	2	EWI

an

SVR, om Wallenbergärendet
(1 bil.)

Broder,

Insänder PM rörande samtal med presschefen vid SVR,
Jurij Kobaladze, om RW-ärendet.

Björn Lyrvall
Björn Lyrvall

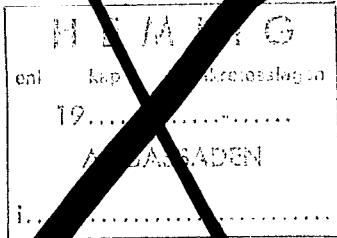
Björn Lyrvall

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA
handl: Björn Lyrvall

PROMEMORIA

1993-04-13

SVR om Wallenbergärendet

Presschefen vid utrikesunderrättelsetjänsten (SVR), Jurij Kobaladze, kontaktade idag undertecknad per telefon rörande ambassadens brev till SVR-direktören Primakov av den 8 april, angående samtal med några pensionerade medarbetare (Akulov och Mogilevtjik).

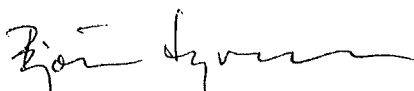
Kobaladze hade varit i kontakt med Akulov som var beredd att ställa upp på samtal, men genast betonat att han inget visste om Wallenbergärendet. Dessutom hade Akulov enligt egen utsaga *redan kontaktats av en person från svenska ambassaden* och meddelat denne att han inget visste. Jag uttryckte förvåning och sade att såvitt bekant hade ingen ambassadrepresentant ringt Akulov. Även om denne inte hade några förstahandsuppgifter om RW hade det under intervjuarbetets gång visat sig att samtalen ofta gav värdefull indirekt information. Kobaladze framhöll att Akulov var en positiv och lättpratad person, men att han hörde till en senare generation som inte varit verksam på fyrtiotalet. Dessutom hade han huvudsakligen arbetat utomlands.

Jag sade att det var av intresse att träffa Akulov även om han sade sig sakna direkta uppgifter om RW och

frågade om Kobaladze var beredd hjälpa till att ordna mötet. Denne bad mig först undersöka om någon ringt från ambassaden, och sedan återkomma.

SVR eftersökte också Mogilevtjik som för många år sedan lämnat organisationen och inte var lika lätt att återfinna. Enligt uppgift hade han rest bort någonstans. Inte heller denne hade dock haft något med RW-fallet att göra, fastslog Kobaladze, som också betonade att Primakov själv aktivt intresserat sig för RW-fallet och att efterforskningar som bekant gjorts. Jag tackade för de ansträngningar som gjorts av SVR.

Kobaladze tillade också att han förstod varifrån vi fått tips av detta slag.

Björn Lyrvall

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:2)
Handl: depr H Magnusson/ACF

109/017
PROMEMORIA

s. 1(2)

1993-04-19

HP-1

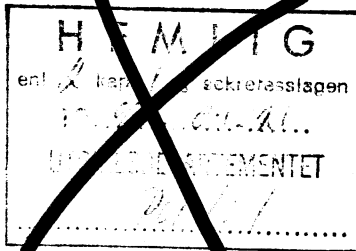
P

2

En I

Ex till:

Kabs
Magnusson, Pol 1:1
Olson, Pol 1:1
Amb Moskva
von Dardel
C Persson

H E M L I G

Samtal med Viktor Vladimirov om Wallenbergärendet

Undertecknad hade den 14 april på ambassaden i Moskva ett ca. 40 minuter långt samtal med förre sovjetiske diplomaten och KGB-medarbetaren Viktor Vladimirov som i flera omgångar tjänstgjort på den sovjetiska ambassaden i Helsingfors, bl.a. 1956, då de sovjetiska myndigheterna förberedde ett nytt svar till Sverige sedan de tyska krigsfångarnas vittnesmål överlämnats vid Erlanders och Hedlunds besök i månadsskiftet mars-april 1956. Vladimirov förde i december 1956 samtal med den finske diplomaten Frey rörande Wallenberg och framkastade då idén att den sovjetiska sidan på förhand gavs tillfälle att diskutera utformandet av ett svar med svenskarna.

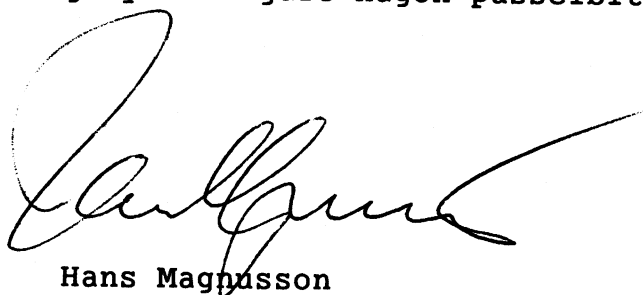
Vladimirov bekräftade att han vid den tiden varit engagerad i RW-ärendet, därför att man i Moskva hade svårigheter bestämma sig för exakt hur svaret till den svenska regeringen skulle se ut. De myndigheter Vladimirov var i kontakt med, d.v.s. utrikesministeriet och KGB:s första huvudstyrelse, hade ej tillgång till fullständig dokumentation i RW:s öde. Man var i Moskva också osäker på hur mycket svenskarna visste, därav antydning om beredskap att på förhand diskutera innehållet i ett svar med svenska

sidan. Bl a därför tog man god tid på sig att komma fram till någon lämplig text, som åtminstone kunde duga som halvsanning.

Vladimirov hade intrycket att andra huvudstyrelsen i KGB (kontraspirationet) undanhöll eller hade förstört viktiga dokument i samband med att mer energiska efterforskningar inleddes i april 1956. I varje fall var det mer sannolikt att dokument förstördes då än under Berijas och Abakumovs tid. Chef för andra huvudstyrelsen var vid denna tid Gribanov, enligt V. en synnerligen hård person, väl i stånd att undanröja bevis.

V. visste ej hur och när Smoltsovrapporten påträffats. Han betecknade som möjliga flera versioner om RW:s öde - såväl avrättningsteorin, hypotesen om framtvingad hjärtattack som naturlig död. Från början hade man dock inte haft för avsikt att ta livet av honom utan först och främst få fram så mycket information som möjligt.

Vladimirov lovade avslutningsvis kontakta några pensionerade kollegor för att efterhöra om de kunde ge ytterligare någon pusselbit.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Hans Magnusson', written in a cursive style.

Hans Magnusson

Pol 1:1/depr H Magnusson/ACF

Ärende

Datum

1993-04-19

Ävd

Grupp

Mål

Wallenbergärendet

Adress

AMBASSADEN MOSKVA

B R Å D S K A N D E

Text

..... Från Pol 1:1 (Magnusson) för Lyrvall re Wallenbergärendet.

PRIMO: Med anledning av vårt samtal med Pitovranov är det givetvis angeläget att snarast (per telefon?) följa upp vad han hade att säga om Stalins instruktioner betr. RW:s mathållning. Var och när hade han läst om detta ? Vilket material har P. nu tillgång till ?

SECUNDO: För den rapport som så småningom skall föreligga från arbetsgruppen vore det värdefullt om Du kunde bidra med sammanfattning om arbetets uppläggning resp. intervjudelen samt om MGB:s - Smersj organisation.

TERTIO: Vid samtal med Farafonov bör denne tillfrågas varför inte förhör med ansvariga tjänstemän i MGB, t.ex. Kartasjov, ägde rum 1956.

CABINET

KOPIA TILL:
SB
UM
UMK
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

Pol

AVD.	GR.	MÅL
<i>2</i>	<i>2</i>	<i>En</i>

AMBASSADEN MOSKVA

1993-04-23

UD STOCKHOLM

B R A A D S K A N D E

FOER POL 1:1/MAGNUSSON/OLSSON.

RE RW-SAMTAL MED FREDRIK WERBELL.

FORTS.

RE RW-SAMTAL MED FREDRIK WERBELL.

P R I M O

WERBELL BESOEKTE IGAAR LYRVALL PAA AMBASSADEN FOER ATT FOERHOERA SIG OM SENASTE SAMTALSRUNDAN. HAN SADE SIG DE SENASTE DAGARNA BL.A. HA TRAEFFAT ARZJANNIKOV, SOKOLOV, VINOGRADOV OCH PITOVVRANOV OCH VAR RAETT VAEL INSATT I PLANERNA PAA GEMENSAMMA INTERVJUER MM. LYRVALL GICK INTE PAA NAAGRA DETALJER, UTTALADE SIG ALLMAENT POSITIV TILL DET GEMENSAMMA RYSK-SVENSKA ARBETET, OCH BEKRAEFTADE ATT NAAGRA NYA DOKUMENT PRESENTERATS VID SENASTE MOETET, MEN AENNU EJ OEVERLAEMNATS, BL.A. OM DE ARRESTERADE SCHWEIZARNA.

NAAGOT FRAAN SAMTALEN, SOM HOELLS I EN RAETT GOD ATMOSFAER, FOERTJAENAR ATT UPPMAERKSAMMAS (NOTERA AEVEN SECUNDO):

WERBELL DREV TESENDATT RW AVLIDIT REDAN 1947, OCH ATT ALLA DOKUMENT PEKADE I DEN RIKTNINGEN. HAN FOEREFOELL EMELLERTID VAEL INFOERSTAADD MED DEN SVENSKA LINJEN ATT AVSAKNADEN AV AVGOERANDE DOKUMENT INNEBAR ATT INGEN VERSION KUNDE UTESLUTAS. SJAEVLV FRAAGADE HAN SIG OM INTE RW BEGAATT SJAEVLVMORD - OCH ATT DET VAR RW DET HANDLADE OM I JOURNALEN OM HAENDELSER I FAENGELSET DEN 18 JULI 1947. EN PERSON SOM RW SOM VISAT PROV PAA STORT MOD OCH OFOERVAEGENHET HADE SAEKERT OCKSAA EN MOERK SIDA. DETTA ANSAAG SIG WERBELL FOER OEVRIGT HA FAATT BEKRAEFTAT I NAAGOT VITTNESMAAL OM TIDEN I BUDAPEST. WERBELL VISSTE OCKSAA BERAETTA ATT NINA LAGERGREN I BOERJAN PAA AATTIOTALET SAGT ATT RW STUDERAT RYSKA AATTA TIMMAR I VECKAN NAAGON GAANG UNDER SIN SKOLGAANG. VART HADE DENNA UPPGIFT TAGIT VAEGEN?

SPONTANT SADE WERBELL ATT HAN BARA HADE TILLGAANG TILL DET MATERIAL SOM REDAN OEVERLAEMNATS TILL DEN SVENSKA SIDAN, MEN FOERLORAT NAAGRA AV DOKUMENTEN PAA RYSKA. VID SAMTAL PAA MID"S ARKIV IGAAR HADE EN TJM (EJ SOKOLOV) PAA ARKIVCHEFEN LEBEDEVS UPPDRAG FOERKLARAT ATT HAN MAASTE BETALA FOER DE MID-DOKUMENT I RW-AERENDET SOM HAN MOTTAGIT GENOM SVENSKA UD"S PRESSTJAENST - OM HAN AVSAAG ATT PUBLICERA DESSA. ANNARS SKULLE DET BLI RAETTSSAK. DETTA VAR EJ FALLET I MB, DAER VINOGRADOV VID FOERRA

FORTS.

MOSKVABSOEKET RENT AV BETT HONOM UNDERTECKNA ETT
KVITTO ATT EN DOKUMENTKOPIA ERHAALLITS GRATIS.

WERBELL SKULLE BESOEKA STOCKHOLM 26-27 APRIL OCH
HOPPADES ATT MAGNUSSON ELLER OLSSON KUNDE TA EMOT
FOER ETT SAMTAL, SAMT BAD ATT DEPARTEMENTET HJAEPLTE
TILL MED KOPIOR AV FOERSVARSMINISTERIEDOKUMENTEN,
SOM OEVERLAEMNATS VID ARBETSGRUPPSMOETENA I DECEMBER
OCH FEBRUARI.

SLUTLIGEN AKTUALISERADE WERBELL FRAAGAN OM NAAGOT
MINNESMAERKE TILL RW I MOSKVA. HAN HADE EFTER SAMTAL
MED JELENA BONNER I SEPTEMBER IFJOL SKRIVIT TILL
BORGMAESTARE LUZJKOV I FRAAGAN OCH TAGITS EMOT AV
DEN ANSVARIGE FOER DENNA TYP AV FRAAGOR, GORDULADZE.
WERBELL ANADE ATT BORGMAESTERIET VAR UTE EFTER
ANSLAG FRAAN AMERIKANSKA JUDISKA ORGANISATIONER.
LYRVALL PASSADE MEN HOELL DET INTE FOER OSANNOLIKT
ATT RYSSARNA VAR BEREDDA ATT UPPFOERA NAAGON SLAGS
MINNESMAERKE.

S E C U N D O

IDAG, FREDAG, KONTAKTADE WERBELL PAA NYTT AMBASSADEN
OCH SADE ATT HAN VID NAERMARE EFTERTANKE "VAR BEREDD
ATT BERAETTA MER", MEN ENDAST I STOCKHOLM I ETT
SAMTAL MED UTRIKESMINISTERN ELLER KABINETTS-
SEKRETERAREN. VI LOVADE FRAMFOERA OENSKEMAALET OCH
BAD WERBELL KONTAKTA MAGNUSSON ELLER OLSSON PER
TELEFON MAANDAGEN DEN 26:E.

M.H.T. VAD SOM FRAMKOM I VAART SAMTAL MED PITOVVRANOV
KAN INTE UTELSUTAS ATT W. FOERFOGAR OEVER
YTTERLIGARE INFORMATION. WERBELL SAEGER SIG OCKSAA
HA INTERVJUAT KOPELANSKIJ.

BERNER

Pol 1:1/depr H Magnusson/ACF

Adress	Datum	Dnr
Wallenbergärendet	1993-04-23	
	År	Mån
	1993	April

Adress AMBASSADEN WASHINGTON

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson) för S-O Petersson re Wallenbergärendet.

Hbr Petersson - Magnusson 1993-04-02.

På sidan 2 återges förslag till aide-memoire att överlämnas till State vid kabinettssekreterarens besök (han har godkänt den). Om Du har några synpunkter så är vi givetvis beredda justera texten.

Ex t: Kabs, L Olsson Pol 1:1, Magnusson Pol 1:1

exp 930423/10F

Ifylles av telegramexpeditören

Årtid	Klockan	Sign

Pol 1:1/depr H Magnusson/ACF
Atg: bil t kro-fax t amb
Washington (Petersson) 93-04-23

a.u.

Raoul Wallenberg

Since September 1991 a Joint Swedish-Russian Working Group on Raoul Wallenberg has been trying to establish the full truth about the fate of the Swedish diplomat who saved Jews from being sent to German death camps in Hungary in 1944-45. Hundreds of documents have been retrieved from Russian archives, including those of the former KGB, Central Committee and the Foreign Ministry. During the work the Swedish Foreign Ministry has kept close contact with the American Embassy in Moscow and the State Department and we have highly valued the support given from the American government over the years.

In order to get as a complete picture as possible about the fate of Raoul Wallenberg we have also asked for any material existing in the U.S. on "War Refugee Board Activities in Sweden".

The Swedish Government would appreciate it if a search for possible material on Raoul Wallenberg could be undertaken in all relevant U.S. archives, including those of the State Department, CIA, National Security Agency, Roosevelt Archives a.o. Where indicated and feasible, a search could of course also be undertaken by the Swedish side.

It is envisaged that similar requests will be made to some other countries.

Stockholm 21 April 1993

ARCHIVE COPY

MSG NO: 930426-454

DISTRIBUTION STATUS AT: 1993-04-26-17.53

TO:	STATUS:	TIME:	DIARY NO:
POL 1:1	DISTRIBUTED	1993-04-26-16.14	
UD/POL 1	DISTRIBUTED	1993-04-26-16.15	
POL 1:3	DISTRIBUTED	1993-04-26-16.14	
UD/POL 1	DISTRIBUTED	1993-04-26-16.15	
UD/VAKTHAVANDE	DISTRIBUTED	1993-04-26-17.53	

FROM: STRASBOURG

POSTED TIME: 1993-04-26-16.14

MSG NO: 930426-454

=LIST
UD/POL 1:1
UD/POL 1:3
+

unfin

DELEGATIONEN STRASBOURG 1993-04-26

DNR 42 ✓

UTRIKESDEPARTEMENTET

RE MINNESDAGAR FOER RAOUL WALLENBERG I STRASBOURG 2-8 MAJ.
FAX 42 U 1993-04-08

FOER AR OLSON POL 1:1 OCH LEIFLAND/WALLGREN-WESTERMARK POL 1:3

JAG HAR MEDDELAT ARRANGOERERNA ATT JAG DELTAR MAANDAGEN 3 MAJ
KL.20.30 VID FOERELAESNING/DEBATT MED MEDVERKAN AV BL.A.
SONIA SONNENFELD.

EFTERSOM JAG AER UPPTAGEN AV STAELLFOERETRAEDARMOETE 4-7 MAJ HAR JAG
T.V. INTE ANMAELT MIG TILL YTTERLIGARE PROGRAMPUNKTER.

LARSSON

1993-04-26 KL.16:02/LH

- End of printout

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	Avd	Grupp	Mål
Stockholm 26	April 1993	P 2	Eu I
116/1008			

CONFIDENTIAL AND PERSONAL

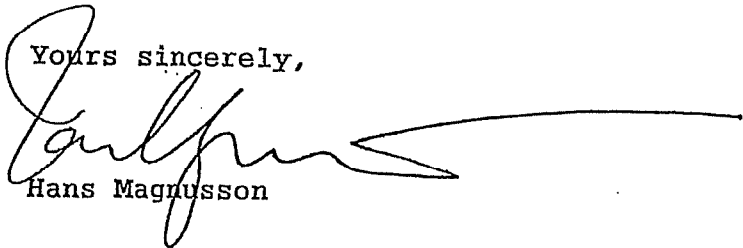
Wallenberg-ärendet

Many thanks for your letter dated 7 April 1993. The information I received from Mr Dzhirkvelov during our meeting contained many interesting points. I think though, that he is wrong in his belief that Bulganin was not Deputy Minister of Defence in 1945. According to, among other sources, the Bol'shaya Sovietskaya Entsiklopediya, Bulganin then actually held the post of Deputy Commissar of Defence.

Some other information given by Dzhirkvelov though has proven to be correct, e.g. the existence of an operative file named "Delo formular" in the KGB archive.

By the way I would appreciate it if Mr Dzhirkvelov could send us the address of his son in Moscow.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Postal Address

Box 16121

S-103 23 STOCKHOLM
Dep U 328 BCB Vbg 882276

Address av postexp

5 av 5

Telephone

(46) 8 786 6000

Fax

(46) 8 723 1176 (G3)

Telex

Avsändn (S) 10590 RIF FOR S

☐ sv kurir

☐ utl kurir

☐ luftpost

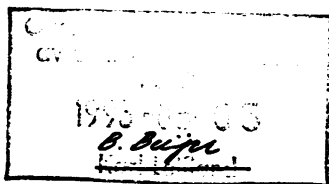
☒ vanlig post

SVERIGES AMBASSAD

WASHINGTON

DETE. ÅR 1993-04-21
DETE. ÅR 1993-04-21

1993-04-21

Kanslirådet Bruno Beijer

UD

INKOM UD		
1993-04-29		
AVD	GR.	MAL
orig UD	21	3

orig UD 21 3
P 2 En I

Holocaust Museum i Washington

Broder,

Ett museum till minne av judeförintelserna under andra världskriget invigdes nyligen i den amerikanska huvudstaden. Öppnandet omgavs av omfattande publicitet och ett flertal officiella arrangemang. Den svenske diplomaten Raoul Wallenbergs gärning ägnades stor uppmärksamhet under invigningsceremonierna och han har fått en framträdande plats i muséet. Det nya muséet har emellertid också utlöst en del diplomatiskt morrande och några intressanta frågeställningar.

Museet är beläget i en nyuppförd byggnad i anslutning till stadens kulturella centrum på Raoul Wallenbergs gata. Det är helt bekostat av privata medel och är avsett att vara landets minnesmärke över de miljoner som mördades i förintelselägren. Det skall tjäna som en påminnelse om de demokratiska värdenas betydelse och vad som händer när dessa sätts ur spel.

Museibyggnaden är ett imponerande monument, helt byggt i tegel och sandsten med järnsmidda grindar